

*Academia de Științe
a Moldovei*

INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE

*Ministerul Economiei și
Infrastructurii
al Republicii Moldova*

Conferința Internațională Științifico-Practică

CREȘTEREA ECONOMICĂ ÎN CONDIȚIILE GLOBALIZĂRII

Ediția a XII-a

SESIUNEA ȘTIINȚIFICĂ

„DINAMICA POPULAȚIEI ȘI CALITATEA POTENȚIALULUI UMAN”

12-13 octombrie

Chișinău, 2017

[338.1+314.113/.114]:339.9(082)=135.1=161.1

C 84

Comitetul organizatoric:

Alexandru Stratan, membru corespondent, doctor habilitat în economie, director INCE, *președintele comitetului organizatoric*

Olga Gagauz, doctor habilitat în sociologie, *vicepreședintele comitetului organizatoric*

Gheorghe Paladi, academician al AȘM

Tudor Bajura, doctor habilitat în economie, profesor cercetător

Inga Chistruga-Sînchevici, doctor în sociologie

Galina Savelieva, doctor în economie, conferențiar cercetător

Recenzent:

Gheorghe Paladi, academician al AȘM

Constantin Matei, doctor habilitat în geografie, profesor universitar, ASEM

Prezenta lucrare cuprinde materialele Sesiunii științifice „Dinamica populației și calitatea potențialului uman” din cadrul Conferinței Internaționale Științifico-Practice „Creșterea economică în condițiile globalizării”.

Culegerea de lucrări a fost aprobată la Consiliul Științific al Institutului Național de Cercetări Economice, proces-verbal nr. 5 din 27 septembrie 2017.

Autorii poartă răspundere pentru conținutul și corectitudinea textelor.

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

"Creșterea economică în condițiile globalizării", conferință internațională științifico-practică (12 ; 2017 ; Chișinău). Conferința Internațională Științifico-Practică "Creșterea economică în condițiile globalizării". Sesiunea științifică "Dinamica populației și calitatea potențialului uman", Ediția a 12-a, 12-13 octombrie 2017, Chișinău / com. org.: Alexandru Stratan (președinte) [et al.]. – Chișinău : INCE, 2017. – 206 p. : fig., tab.

Antetit.: Acad. de Științe a Moldovei, Inst. Naț. de Cercet. Econ. (INCE). – Texte : lb. rom., rusă. – Rez.: lb. engl. – Referințe bibliogr. la sfârșitul art. – 100 ex.

ISBN 978-9975-3171-7-7.

[338.1+314.113/.114]:339.9(082)=135.1=161.1

C 84

ISBN 978-9975-3171-7-7.

© Institutul Național de Cercetări Economice, 2017, www.ince.md

© Centrul de Cercetări Demografice, 2017, www.ccd.md

CUPRINS

CUVÂNT ÎNAINTE	5
Olga GAGAUZ, doctor habilitat în sociologie, Centrul de Cercetări Demografice al INCE Irina PAHOMII, cercetător științific, Centrul de Cercetări Demografice al INCE SECURITATEA DEMOGRAFICĂ DIN PERSPECTIVA SITUAȚIEI ÎN UNITĂȚILE ADMINISTRATIV-TERITORIALE	6
Анастасия Григорьевна БОБРОВА, кандидат экономических наук, зав. отделом человеческого развития и демографии Института экономики НАН Беларуси АУДИТ И ЕГО МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ДЛЯ КАЧЕСТВЕННОЙ ОЦЕНКИ ЭФФЕКТИВНОСТИ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОЙ СРЕДЫ ДЕМОГРАФИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ	17
Andreea-Ioana COZIANU, doctor, conferențiar universitar, „Stefan cel Mare” Universitatea din Suceava ÎMBĂTRÂNIREA ACTIVĂ ÎN CONTEXTUL STRATEGIEI „EUROPA 2020”	23
Mariana-Eleonora ANGHEL, lector univ., doctor, Universitatea din Petroșani DINAMICA POPULAȚIEI LA NIVELUL VĂII JIULUI	29
Лидия ТКАЧЕНКО, кандидат экономических наук, ведущий научный сотрудник, Институт демографии и социальных исследований имени М.В. Птухи НАН Украины ОСНОВНЫЕ ТРЕНДЫ ДЕМОГРАФИЧЕСКИХ ИЗМЕНЕНИЙ В УКРАИНЕ	35
Galina SAVELIEVA, doctor în științe economice, Centrul de Cercetări Demografice al INCE SUBUTILIZAREA FORȚEI DE MUNCĂ CA PROBLEMĂ SOCIAL-ECONOMICĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA	42
Virginia COJOCARU, profesoară, Universitatea de Stat din Moldova METODOLOGIA DE MODELARE A MIGRAȚIEI LA NIVEL REGIONAL	55
Светлана АКСЁНОВА, кандидат экономических наук, ведущий научный сотрудник, Институт демографии и социальных исследований им. М.В. Птухи НАН Украины ВЗАИМОСВЯЗЬ ТЕНДЕНЦИЙ РОЖДАЕМОСТИ И ФОРМИРОВАНИЯ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА	62
Борис КРИМЕР, кандидат экономических наук, старший научный сотрудник, Институт демографии и социальных исследований имени М.В. Птухи НАН Украины ОТЦОВСКИЕ ОТПУСКА КАК ИНСТРУМЕНТ СОВРЕМЕННОЙ СЕМЕЙНОЙ ПОЛИТИКИ	68
Ирина КУРИЛО, доктор экономических наук, профессор, ИДСИ им. М.В. Птухи НАН Украины РОЖДАЕМОСТЬ ПО ОЧЕРЕДНОСТИ РОЖДЕНИЯ В УКРАИНЕ: СТРУКТУРНЫЕ СДВИГИ ПОСЛЕДНЕГО ПЯТНАДЦАТИЛЕТИЯ	75
Юлия ПЕТРАКОВА, Институт экономики, Национальной академии наук Беларуси ВЛИЯНИЕ ВОСПРОИЗВОДСТВА НАСЕЛЕНИЯ НА СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ: ОПЫТ БЕЛАРУСИ	82
Людмила СЛЮСАР, кандидат экономических наук, ведущий научный сотрудник ИДСД НАН Украины ФОРМИРОВАНИЕ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА СЕМЬЕ В УСЛОВИЯХ ТРАНСФОРМАЦИИ МОДЕЛИ РОЖДАЕМОСТИ	89

Corina-Georgeta DINCULESCU, Institutul de Economie Agrară, România TINERII NEET DIN SPAȚIUL RURAL, DUPĂ ADERAREA ROMÂNIEI LA UNIUNEA EUROPEANĂ	95
Ana TOMCEAC, cercetător științific, Centrul de Cercetări Demografice al INCE SECURITATEA DEMOGRAFICĂ DIN PERSPECTIVA SĂNĂTĂȚII POPULAȚIEI	104
Valentina COTELNIC, cercetător științific, Centrul de Cercetări Demografice al INCE CALITATEA FORȚEI DE MUNCĂ – FACTORUL DETERMINANT AL PIEȚEI COMPETITIVE	112
Mariana BUCIUCEANU-VRABIE, doctor, conferențiar cercetător, Centrul de Cercetări Demografice al INCE Rodica CROITOR, magistru în demografie și economia populației Mariana CRIȘMARU, cercetător științific, Centrul de Cercetări Demografice al INCE INDICATORII INTERNAȚIONALI ÎN EVALUAREA CAPITALULUI UMAN	118
Tatiana TABAC, cercetător științific, Centrul de Cercetări Demografice al INCE MIGRAȚIA POPULAȚIEI DIN REPUBLICA MOLDOVA ÎN GERMANIA ÎN ANII 1992-2016	133
Vitalie ȘTÎRBA, cercetător științific, Centrul de Cercetări Demografice al INCE IMPACTUL MIGRAȚIEI INTERNE ASUPRA STRUCTURII DEMOGRAFICE ÎN RAIÓANELE REPUBLICII MOLDOVA	142
Elena HRUȘCIOV, cercetător științific, Centrul de Cercetări Demografice al INCE PARTICULARITĂȚILE ÎMBĂTRÂNIRII DEMOGRAFICE ÎN PROFIL ADMINISTRATIV-TERITORIAL ÎN REPUBLICA MOLDOVA	148
Inga CHISTRUGA-SÎNCHEVICI, doctor în sociologie, Centrul de Cercetări Demografice al INCE AUTOEVALUĂRILE TINERILOR ȘI SOLICITĂRILE ANGAJATORILOR CU PRIVIRE LA COMPETENȚELE PERSONALE	155
Mariana PRODAN, doctor în economie, cercetător științific, Centrul de Cercetări Demografice al INCE ÎNVĂȚĂMÂNTUL SUPERIOR ȘI DEZVOLTAREA CAPITALULUI UMAN	165
Liliana CUȘNIR, cercetător științific, Centrul de Cercetări Demografice al INCE EGALITATEA DE GEN ÎN REPUBLICA MOLDOVA: ÎNTRE DEZIDERATE ȘI REALITĂȚI	175
Светлана ЗАХАРОВ, научный сотрудник, Центр Демографических Исследований НИЭИ ВЛИЯНИЕ УРОВНЯ ОБРАЗОВАНИЯ ЗАНЯТОГО НАСЕЛЕНИЯ НА ДИНАМИКУ ВВП	186
Elena CARCEA, cercetător științific, Centrul de Cercetări Demografice al INCE DIFERENȚE SOCIODEMOGRAFICE ÎN STRUCTURA NAȘTERILOR: ANALIZA LONGITUDINALĂ	198

CUVÂNT ÎNAINTE

Situația demografică și tendințele de lungă durată în dinamica populației, precum și politici necesare în acest domeniu au prezentat subiectul discuțiilor în cadrul sesiunii științifice ”Dinamica populației și calitatea potențialului uman”, care a întrunit specialiștii din Republica Moldova, România, Polonia, Ucraina și Belarus.

Rapoartele științifice au cuprins o tematică largă cu privire la unele particularități în dinamica principalelor procese demografice, caracteristici care au suferit modificări notabile, au consolidat declinul populației și îmbătrânirea acesteia. Cercetătorii au accentuat că dinamica ireversibilă a proceselor demografice determinată de structura demografică formată în perioada precedentă, precum și de schimbările obiective legate de tranziția demografică, este o provocare eminentă pentru majoritatea țărilor europene, în special pentru cele care nu au reușit să obțină o creștere substanțială și stabilitate în dezvoltarea socioeconomică.

În acest context, se înaintează necesitatea de adaptare a sistemelor economice și sociale la noile condiții: piața forței de muncă și piața de consum, sistemele de educație și sănătate, sistemul de pensii și sistemul de organizare a timpului liber - această listă este departe de a fi exhaustivă. Consolidarea potențialului uman, în special ameliorarea sănătății și creșterea nivelului de studii prezintă un deziderat esențial care va contribui la atenuarea efectelor negative în dinamica demografică. Este evident că în acest context politicile de stat ar trebui să fie cuprinzătoare, acoperind cele mai diverse sfere ale societății, iar dezvoltarea și implementarea lor implică eforturi comune ale comunității largi de experți, inclusiv ale reprezentanților diferitelor specialități.

Materialele publicate în această culegere pot constitui un suport esențial de analiză și decizie pentru elaborarea și aplicarea unor programe bazate pe evidențe și analize științifice vizând ameliorarea situației în domeniul populației și dezvoltării, iar rezultatele cercetărilor concretizate în această publicație merită să fie consemnate și apreciate.

Gheorghe PALADI,
academician, dr.habilitat în medicină,
profesor universitar

SECURITATEA DEMOGRAFICĂ DIN PERSPECTIVA SITUAȚIEI ÎN UNITĂȚILE ADMINISTRATIV-TERITORIALE

Olga GAGAUZ, doctor habilitat în sociologie,
Centrul de Cercetări Demografice al INCE
gagauzo@inbox.ru

Irina PAHOMII, cercetător științific,
Centrul de Cercetări Demografice al INCE
bragairina92@mail.ru

The article presents the analysis of the dynamics of the Demographic Security Integrated Territorial Index (DSITI) for 2014-2016. The DSITI is used for monitoring the socio-economic and demographic situation on territorial level.

During 2014-2016, the DSITI registered minor changes in most of the administrative-territorial units of the Republic of Moldova. Although there is an increase in the score for some districts, it is not significant and does not allow us to see an improvement tendency.

In 2016, the IITSD fluctuated within the limits of 69.2-45.8 points, which means that the demographic security level was 69.2-45.8%.

The Territorial Health Indicator and the Territorial Occupational Indicator are worsening, which undermines the demographic security of the country.

DSITI shows a significant gap in the socio-economic and demographic development on territorial level, deepening of social territorial inequality, and emergence of deprived territories in which the inhabitants lack access to the necessary jobs and social infrastructure.

A priority direction of the state policies is the elaboration of differentiated territorial measures aimed at alleviating the differences and facilitating a favorable living environment.

Cuvinte-cheie: securitatea demografică, indicele integral, politici demografice.

Indicele Integral Teritorial de Securitate Demografică (IITSD) a fost elaborat pentru a asigura monitorizarea procesului de implementare a Programului Național Strategic în domeniul Securității Demografice (2011-2025) și prezintă un indicator generalizat ce caracterizează situația în domeniile principale ce țin de populație și dezvoltare. Totodată, Strategia națională de dezvoltare regională (2016-2020) prevede un șir de măsuri de stimulare a dezvoltării socioeconomice la nivel de regiuni [5], ceea ce constituie un factor important de dezvoltare demografică. Experții naționali accentuează necesitatea elaborării la nivel național a unui sistem unic de monitorizare a tuturor intervențiilor în cadrul regiunilor de dezvoltare, având scopul de a evalua corect nivelul de dezvoltare al acestora și ulterior de elaborare a programelor sectoriale de dezvoltare în contextul politicilor de coeziune [3]. În acest context, IITSD prezintă unul din instrumentele de monitorizare a indicatorilor economici, sociali și demografici în profil teritorial.

Metodologia de calculare a IITSD se bazează pe principiile generale utilizate pentru indicatorii integrali [4] și a fost descrisă în publicațiile precedente ale autorilor [1, 2].

IITSD este calculat în baza a 4 indici compoziți: Indicele Teritorial Demografic, Indicele Teritorial al Sănătății, Indicele Teritorial Social și Indicele Teritorial Ocupațional. Aceștia formează un cadru complex, ceea ce ulterior permite prezentarea unei situații de ansamblu cu privire la progrese/probleme ce pot fi depistate într-o anumită unitate teritorial-administrativă cu impact asupra securității demografice.

Pe parcursul anilor 2014-2016, nici una din unitățile administrativ-teritoriale ale țării nu se apropie de valoarea maximă a IITSD (100 puncte), acest fapt

accentuând gradul scăzut al securității demografice, determinat de valorile scăzute ale indicilor compoziți, ceea ce, la rândul său, prezintă o reflectare a crizei socioeconomice de lungă durată în care se află Republica Moldova și a tendințelor demografice negative.

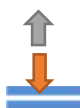
În anul 2016, IITSD oscilează în limitele de 69,2-45,8 puncte, ceea ce semnifică că gradul de securitate demografică este asigurat la nivel de 69,2-45,8%, fără schimbări vizibile în comparație cu anul 2014. Poziția superioară o ocupă municipiile Chișinău și Bălți, în care se concentrează o bună parte a potențialului economic, social și cultural al țării. Aceasta constituie una din problemele principale ale securității demografice, fiind caracterizată de IITSD relativ înalt pentru mun. Chișinău și un decalaj pronunțat între raioane (Tabelul 1).

Tabelul 1. Indicele Integral Teritorial de Securitate Demografică (IITSD), anii 2014-2016

2014		2015		2016	
Raion	Punctaj acumulat	Raion	Punctaj acumulat	Raion	Punctaj acumulat
1 Chișinău	70.2	Chișinău	68.1	Chișinău	69.2
2 Bălți	60.6	Bălți	60.1	Bălți	61.3
3 Cimișlia	56.5	Ialoveni	56.7	Ialoveni	56.9
4 Leova	54.5	Criuleni	54.5	Criuleni	56.2
5 Basarabeasca	54.5	Dubăsari	54.3	Anenii Noi	55.8
6 Edineț	53.8	Cahul	54.3	Cahul	55.3
7 Ungheni	53.8	Anenii Noi	54.1	Dubăsari	54.8
8 Rezina	53.5	Strășeni	53.4	Strășeni	54.6
9 Nisporeni	53.4	Ungheni	53.0	Orhei	54.6
10 Cahul	53.3	UTAG	51.9	UTAG	53.7
11 Drochia	53.1	Soroca	51.5	Ungheni	53.6
12 Ocnița	52.5	Orhei	51.5	Soroca	52.5
13 Glodeni	52.3	Fălești	50.4	Nisporeni	52.3
14 Taraclia	52.0	Nisporeni	50.4	Ștefan-Vodă	52.1
15 Briceni	51.8	Leova	49.2	Fălești	51.5
16 Strășeni	51.8	Ștefan-Vodă	48.9	Leova	50.8
17 Ștefan-Vodă	51.7	Drochia	48.8	Sângerei	50.7
18 Orhei	51.6	Cimișlia	48.6	Râșcani	50.6
19 Căușeni	51.5	Căușeni	48.6	Căușeni	50.5
20 Dubăsari	51.3	Rezina	48.2	Glodeni	50.5
21 Anenii Noi	51.0	Călărași	48.1	Briceni	50.4
22 Sângerei	50.9	Sângerei	47.7	Rezina	50.3
23 Hâncești	50.7	Cantemir	47.7	Drochia	50.0
24 Râșcani	50.3	Taraclia	47.7	Călărași	49.8
25 Criuleni	50.1	Glodeni	47.5	Cimișlia	49.2
26 UTAG	49.8	Edineț	47.5	Edineț	48.9
27 Fălești	49.5	Râșcani	47.4	Taraclia	48.7
28 Telenești	48.6	Briceni	47.4	Cantemir	48.5
29 Ialoveni	48.2	Basarabeasca	47.2	Basarabeasca	47.7
30 Călărași	47.9	Hâncești	47.1	Telenești	47.7
31 Șoldănești	47.4	Ocnița	46.8	Florești	47.6
32 Dondușeni	47.4	Telenești	46.7	Hâncești	47.6
33 Soroca	47.1	Florești	46.7	Ocnița	46.6
34 Florești	46.5	Dondușeni	44.7	Dondușeni	46.3
35 Cantemir	45.6	Șoldănești	43.5	Șoldănești	45.8

Sursa: Calculat de autori în baza datelor BNS.

Notă

- A fost înregistrată creșterea poziției a raionului comparativ cu anul 2014
- A fost înregistrată scăderea poziției raionului comparativ cu anul 2014
- Poziția raionului nu s-a modificat comparativ cu anul 2014

Datele prezentate în *Tabelul 1* demonstrează că punctajul obținut de unitățile administrativ-teritoriale pentru IITSD este foarte divers și conturează o distribuție destul de eterogenă. Totuși, municipiile și raioanele alăturate acestora se caracterizează printr-o situație mai favorabilă comparativ cu celelalte teritorii, aceasta fiind menținută pe parcursul întregii perioade analizate. Unitățile administrativ-teritoriale periferice, în special cele cu gradul înalt de îmbătrânire demografică, înregistrează scăderea indicatorilor economici, demografici și sociali.

În anul 2016, în 16 din cele 35 de unități administrativ-teritoriale a fost observată o îmbunătățire relativă a IITSD comparativ cu anul 2014. La acestea se referă raioanele: Ialoveni, Criuleni, Anenii Noi, Cahul, Dubăsari, Strășeni, Orhei, UTA Găgăuzia, Sorooca, Ștefan Vodă, Fălești, Sângerei, Râșcani, Călărași, Cantemir, Florești.

În categoria raioanelor în care situația s-a înrăutățit și a scăzut punctajul IITSD fac parte: Ungheni, Nisporeni, Leova, Glodeni, Briceni, Rezina, Drochia, Cimișlia, Edineț, Taraclia, Basarabeasca, Telenești, Hâncești, Ocnița, Dondușeni și Șoldănești.

Indicele Teritorial Demografic

În anul 2016, Indicele Teritorial Demografic oscilează în limitele de 67,5-37,2 puncte, valoarea inferioară fiind în creștere în comparație cu anul 2014 (65,7-37,2), semnalând o îmbunătățire relativă a situației în unele unități administrativ-teritoriale.

În pofida unor modificări ale Indicelui Teritorial Demografic observate pe parcursul anilor 2014-2016, topul primelor cinci raioane, în dependență de valorile obținute de acestea pentru indicele demografic, este format din raioanele din zona centrală. Dacă în 2014 primele 5 locuri le-au ocupat mun. Chișinău, r. Dubăsari, r. Ialoveni, r. Strășeni și r. Ungheni, în 2015, în top 5 intrau r. Ialoveni, mun. Chișinău, r. Strășeni, r. Criuleni și r. Dubăsari; iar în 2016 – mun. Chișinău, r. Ialoveni, r. Criuleni, r. Strășeni și UTA Găgăuzia. Astfel, raioanele centrale se caracterizează prin cea mai favorabilă situație demografică.

Compararea Indicelui Teritorial Demografic pentru anul 2015 cu anul 2014 a demonstrat că situația demografică nu s-a modificat esențial. Astfel, cinci raioane și-au păstrat pozițiile ocupate în 2014 – Anenii Noi (8), Leova (17), Ștefan-Vodă (20), Florești (27) și Glodeni (28).

În 14 raioane a fost observată o îmbunătățire a situației demografice. Cea mai mare creștere a Indicelui Teritorial Demografic s-a înregistrat în raionul Taraclia, acesta a ocupat în 2015 poziția 21, iar în 2014 doar poziția 32. Dinamica pozitivă s-a datorat creșterii sporului natural și migrațional (*Tabelul 2*) – sporul natural a crescut cu 0,8‰, iar sporul migrațional – cu 4,3‰, aceasta fiind cea mai substanțială creștere observată.

Celelalte 16 raioane au coborât pe poziții mai mici comparativ cu anul 2014. Astfel, mun. Chișinău a ocupat poziția 2, r. Dubăsari-5, r. Ungheni-9, r. Sângerei-12, r. Orhei-13, r. Fălești-15, r. Telenești-16, r. Nisporeni-24, r. Ștefan-Vodă-22, r. Basarabeasca-26, r. Hâncești-25, r. Râșcani-32, r. Edineț-30, r. Drochia-31, r. Briceni-34 și r. Dondușeni-35. Cea mai evidentă înrăutățire a situației demografice s-a constatat în raioanele Rezina și Râșcani. Aceasta a fost determinată de modificarea sporului natural și migrațional, însă pentru raioanele care au înregistrat cele mai mari scăderi se observă și o ușoară reducere a RTF (*Tabelul 2*). Astfel, în r. Rezina a fost semnalată o reducere a sporului natural cu 0,3‰, iar a sporului migrațional – cu 1,1‰, RTF s-a redus cu 0,1 puncte. În r. Râșcani însă sporul migrațional în 2015 a rămas la nivelul celui înregistrat în 2014 (-2,4‰), pe când sporul natural s-a redus cu

1,5‰, înregistrând valoarea de -4,1‰. RTF la fel s-a redus cu 0,1. Municipiul Chișinău în anul 2015 s-a poziționat pe locul 2, această scădere a fost determinată de reducerea sporului natural cu 0,5‰ și a sporului migrațional cu 0,1‰.

Tabelul 2. Indicele Teritorial Demografic, anii 2014-2016

Poziția	2014		2015		2016	
	Raion	Punctaj acumulat	Raion	Punctaj acumulat	Raion	Punctaj acumulat
1	Chișinău	67.5	Ialoveni	↑	Chișinău	67.5
2	Dubăsari	66.7	Chișinău	↓	Ialoveni	↑
3	Ialoveni	66.4	Strășeni	↑	Criuleni	↑
4	Strășeni	62.9	Criuleni	↑	Strășeni	64.0
5	Ungheni	62.1	Dubăsari	↓	UTAG	↑
6	Criuleni	61.5	Bălți	↑	Bălți	↑
7	Bălți	61.2	UTAG	↑	Ungheni	↓
8	Anenii Noi	59.4	Anenii Noi	↓	Dubăsari	↓
9	UTAG	58.1	Ungheni	↑	Sângerei	↑
10	Sângerei	57.7	Cahul	↑	Anenii Noi	↓
11	Orhei	57.4	Cantemir	↑	Ștefan-Vodă	↑
12	Fălești	57.3	Sângerei	↓	Cantemir	↑
13	Cahul	55.5	Orhei	↓	Orhei	↓
14	Telenești	55.1	Soroca	↑	Cahul	↓
15	Soroca	55.0	Fălești	↓	Nisporeni	↑
16	Cantemir	54.6	Telenești	↓	Fălești	↓
17	Leova	54.2	Leova	↓	Căușeni	↑
18	Rezina	54.0	Șoldănești	↑	Leova	↓
19	Nisporeni	52.1	Călărași	↑	Soroca	↓
20	Ștefan-Vodă	51.3	Ștefan-Vodă	↓	Rezina	↓
21	Basarabeasca	51.0	Taraclia	↑	Călărași	↑
22	Hâncești	49.9	Nisporeni	↓	Hâncești	↓
23	Călărași	47.2	Căușeni	↑	Glodeni	↑
24	Șoldănești	46.8	Rezina	↓	Taraclia	↑
25	Căușeni	46.7	Hâncești	↓	Șoldănești	↓
26	Râșcani	44.8	Basarabeasca	↓	Telenești	↓
27	Florești	44.5	Florești	↓	Edineț	↑
28	Glodeni	44.3	Glodeni	↓	Florești	↓
29	Edineț	43.3	Cimișlia	↑	Râșcani	↓
30	Drochia	42.6	Edineț	↓	Briceni	↑
31	Cimișlia	42.4	Drochia	↓	Cimișlia	↓
32	Taraclia	40.2	Râșcani	↓	Drochia	↓
33	Briceni	37.4	Ocnîța	↑	Basarabeasca	↓
34	Dondușeni	32.7	Briceni	↓	Dondușeni	↓
35	Ocnîța	30.5	Dondușeni	↓	Ocnîța	↓

Sursa: Calculat de autori în baza datelor BNS.

În anul 2016, comparativ cu anul 2014, situația demografică nu s-a schimbat în 5 raioane (Strășeni-4, Hâncești-22, Cimișlia-31, Dondușeni-34 și Ocnîța-35) și mun. Chișinău, acesta a rămas pe locul întâi. Situația demografică nu s-a modificat datorită menținerii sau creșterii ușoare a indicatorilor compoziți, în special sporului natural și migrațional.

În 14 raioane, în anul 2016, a fost sesizată o îmbunătățire a situației demografice. Astfel, r. Ialoveni a ocupat locul 2 în clasamentul raioanelor, r. Criuleni – locul 3, mun. Bălți-6, UTA Găgăuzia-5, r. Sângerei-9, r. Cantemir-12, r. Nisporeni-15, r. Ștefan –Vodă-11, r. Călărași-21, r. Căușeni-17, r. Glodeni-23, r. Edineț-27, r. Taraclia-24 și r. Briceni-30. Aceste schimbări la fel au fost determinate de modificările sporului natural și migrațional, RTF nesuferind schimbări esențiale sau chiar

păstrând aceleași valori (*Tabelul 2*). Îmbunătățirea situației demografice în r. Ștefan-Vodă cu 9 poziții în clasament a fost determinată în exclusivitate de creșterea sporului natural cu 2,1‰, pe când sporul migrațional s-a redus cu 0,2‰, iar RTF a crescut cu 0,1 puncte. În cazul celorlalte raioane a fost observată o creștere mai puțin semnificativă, însă deja caracteristică atât pentru sporul natural, cât și pentru sporul migrațional.

În celelalte 15 raioane a fost observată o înrăutățire a situației demografice (*Figura 2*). Astfel, r. Dubăsari s-a situat pe locul 8, r. Ungheni pe locul 7, r. Anenii Noi-10, r. Orhei-13, r. Fălești-16, r. Cahul-14, r. Telenești-26, r. Soroca-19, r. Leova-18, r. Rezina-20, r. Basarabeasca-33, r. Șoldănești-25, r. Râșcani-29, r. Florești-28, r. Drochia-32. O scădere atât de impunătoare a fost determinată de reducerea tuturor indicatorilor incluși în analiză. Pentru Basarabeasca rata de îmbătrânire demografică a crescut cu 0,8%, sporul natural a scăzut cu 2‰, sporul migrațional cu 4,6‰, iar RTF s-a redus cu 0,1 puncte. În cazul r. Telenești, rata de îmbătrânire demografică a crescut cu 0,5%, sporul natural s-a redus cu 1,1‰, iar RTF s-a redus cu 0,2. Scăderea maximă a fost înregistrată însă pentru sporul migrațional, aceasta fiind de 5,3‰.

În anul 2016, în toate unitățile administrativ-teritoriale s-a constatat creșterea ratei de îmbătrânire demografică, ceea ce sporește procesul de depopulare și creșterea sporului natural negativ. Chiar dacă în anul 2016, în comparație cu anul 2014, se constată o îmbunătățire a unor indicatori demografici, acestea, mai degrabă, sunt fluctuațiile anuale determinate de structura populației și nu pot fi considerate ca un semn de ameliorare a situației.

O bună parte a unităților administrativ-teritoriale înregistrează sporul natural negativ (22 din 35), pe când sporul migrațional negativ este specific pentru majoritatea acestora, cu excepția mun. Chișinău și Bălți, precum și a raioanelor Ialoveni și Soroca. În comparație cu anul 2014 către anul 2016 sporul migrațional în mun. Chișinău a crescut de la 5,2‰ până la 6,9‰, ceea ce demonstrează concentrarea populației, în special a celei în vârstă aptă de muncă în capitală.

Coborârea sau ridicarea raioanelor în clasament cu una sau două poziții este determinată de reduceri sau creșteri nesemnificative ale principalilor indicatori incluși în calculul Indicelui Teritorial Demografic. Schimbările acestea sunt determinate de fluctuații anuale uzuale, ceea ce nu implică o schimbare reală, calitativă a situației raioanelor analizate. De asemenea, acest fapt demonstrează că indicatorii incluși în analiza indicelui demografic au fost selectați corect.

Indicele Teritorial al Sănătății reliefează situația fiecărei unități teritorial-administrative la capitolul sănătate. Acest indice este calculat în baza a 6 indici compoziți: speranța de viață la naștere, numărul medicilor de familie la 10 mii locuitori, rata mortalității infantile, prevalența prin bolile aparatului circulator și prevalența prin tumori și dizabilitatea primară (cazuri noi) a persoanelor 18+ ani la 100 mii de locuitori.

În anul 2016, Indicele Teritorial al Sănătății în profil administrativ-teritorial oscilează în limitele de 66,2-45,3 puncte, diferența dintre valoarea maximă și minimă constituind 31,6%, fiind cea mai scăzută în comparație cu alți indici compoziți. Totodată, se constată și o diminuare a punctajului pentru unitățile administrative cu poziții superioare în clasament în comparație cu anul 2014 (72,6-45,4), (*Tabelul 3*).

Tabelul 3. Indicele Teritorial al Sănătății, anii 2014-2016

Tabel nr. 5 - Indicele Performanței Sportive, anul 2014-2016						
2014			2015		2016	
Poziția	Raion	Punctaj acumulat	Raion	Punctaj acumulat	Raion	Punctaj acumulat
1	Nisporeni	72.6	Nisporeni	 66.3	Cahul	 66.2
2	Cahul	69.8	Cahul	 62.3	Nisporeni	 65.9
3	Chișinău	67.5	Chișinău	 61.8	Briceni	 64.7
4	Cimișlia	66.7	Bălți	 61.5	Bălți	 64.6
5	Orhei	65.2	Ialoveni	 61.5	Chișinău	 64.3
6	Hâncești	64.7	Dubăsari	 61.4	Râșcani	 63.5
7	Briceni	64.2	Briceni	 59.7	Ialoveni	 63.1
8	Ocnîța	63.1	Hâncești	 58.8	Orhei	 61.7
9	Drochia	62.5	Criuleni	 58.7	Criuleni	 60.6
10	Ialoveni	62.3	Căușeni	 58.6	Anenii Noi	 60.6
11	Glodeni	62.1	Ocnîța	 58.2	Drochia	 59.8
12	Leova	61.1	Cimișlia	 57.2	Dubăsari	 59.2
13	Bălți	60.2	Leova	 57.2	Cimișlia	 58.4
14	Căușeni	59.2	Anenii Noi	 57.0	Ștefan-Vodă	 58.2
15	Dubăsari	59.2	Orhei	 56.5	Soroca	 58.0
16	Taraclia	59.1	Glodeni	 56.2	Glodeni	 57.8
17	Ungheni	58.8	Ungheni	 56.1	Leova	 57.7
18	Anenii Noi	58.2	Dondușeni	 56.0	Căușeni	 57.7
19	Ștefan-Vodă	57.3	Ștefan-Vodă	 55.9	Ocnîța	 57.5
20	UTAG	57.1	Râșcani	 55.3	Ungheni	 56.5
21	Rezina	57.1	Soroca	 55.3	Fălești	 56.2
22	Soroca	57.0	Drochia	 55.2	Dondușeni	 56.1
23	Criuleni	56.3	Edineț	 55.0	Strășeni	 55.7
24	Edineț	55.9	Strășeni	 55.0	Basarabeasca	 55.4
25	Fălești	55.6	Fălești	 54.6	Telenești	 55.3
26	Dondușeni	55.0	UTAG	 53.6	UTAG	 55.3
27	Călărași	54.3	Telenești	 52.0	Edineț	 55.1
28	Telenești	53.8	Călărași	 52.0	Călărași	 53.5
29	Râșcani	53.5	Basarabeasca	 50.9	Hâncești	 53.3
30	Basarabeasca	53.1	Florești	 50.4	Taraclia	 51.5
31	Strășeni	52.5	Cantemir	 49.7	Florești	 51.4
32	Sângerei	49.8	Rezina	 48.4	Sângerei	 49.9
33	Florești	48.1	Sângerei	 47.4	Cantemir	 49.5
34	Cantemir	46.1	Taraclia	46.8	Rezina	48.9
35	Soldănești	45.4	Soldănești	44.4	Soldănești	45.3

Sursa: Calculat de autori în baza datelor BNS.

În perioada anilor 2014-2016, situația în domeniul sănătății a rămas nesatisfăcătoare. Se constată majorarea prevalenței morbidității populației; creșterea mortalității infantile; accesul redus la serviciile medicale și tendința de reducere a numărului medicilor de familie.

Analiza dinamicii Indicelui Teritorial al Sănătății în perioada anilor 2014-2016 a conturat reducerea decalajului între raioanele cu cea mai bună situație și cele cu o situație mai rea. În anul 2015 primele 3 raioane au reușit să-și păstreze situația la capitolul sănătate neschimbată. Astfel, raioanele Nisporeni, r. Cahul și mun. Chișinău au rămas pe aceleași poziții (1-3). În următorul an, 2016, situația raioanelor s-a modificat, însă este important să menționăm că și decalajul dintre primele 5 raioane este mult mai mic și reprezintă doar 1,9 p.p.

În anul 2015, situația a rămas la fel neschimbată și în alte 5 raioane: Briceni (7), Ungheni (17), Ștefan-Vodă (19), Fălești (25) și Șoldănești (35). În 2016, situația a rămas neschimbată doar în 2 raioane: Sângerei (32) și Șoldănești (35).

În anul 2015, comparativ cu 2014, situația s-a îmbunătățit în mun. Bălți și în 14 raioane printre care r. Ialoveni, r. Dubăsari, r. Criuleni, r. Căușeni, r. Anenii Noi, r. Dondușeni, r. Râșcani, r. Soroca, r. Edineț, r. Strășeni, r. Telenești, r. Basarabeasca, r. Florești și r. Cantemir. Îmbunătățirea situației la capitolul sănătate în aceste raioane a fost posibilă datorită reducerii semnificative a ratei dizabilității primare pentru populația adultă, a ratei mortalității infantile și a prevalenței prin tumori. De asemenea a fost semnalată și creșterea speranței de viață pentru toate unitățile teritorial-administrative din această categorie.

În celelalte 12 raioane situația s-a înrăutățit. Astfel, în raioanele Hâncești, Ocnița, Cimișlia, Leova, Orhei, Glodeni, Drochia, UTA Găgăuzia, Călărași, Rezina, Sângerei și Taraclia s-a redus numărul medicilor de familie la 10 mii locuitori, însă a fost observată și o creștere esențială a mortalității infantile și a prevalenței prin bolile sistemului cardiovascular.

În anul 2016, 18 unități teritorial-administrative au reușit să-și îmbunătățească situația la capitolul sănătate. În mun. Bălți și în raioanele Cahul, Briceni, Râșcani, Ialoveni, Criuleni, Anenii Noi, Dubăsari, Ștefan-Vodă, Soroca, Fălești, Dondușeni, Strășeni, Basarabeasca, Telenești, Edineț, Florești și Cantemir situația în mare parte s-a îmbunătățit datorită reducerii mortalității infantile, dar și creșterii speranței de viață la naștere.

În 15 raioane situația însă s-a înrăutățit. Astfel, în mun. Chișinău și raioanele: Nisporeni, Orhei, Drochia, Cimișlia, Glodeni, Leova, Căușeni, Ocnița, Ungheni, UTA Găgăuzia, Călărași, Hâncești, Taraclia și Rezina a fost observată creșterea mortalității infantile și a prevalenței prin bolile sistemului cardiovascular, la fel a fost semnalată și o ușoară creștere a ratei dizabilității primare a populației adulte și a prevalenței prin tumori.

Este de menționat că indicele sănătății este cel mai mult influențat de înregistrarea statistică a morbidității și mortalității. Unele diferențe sunt dificil de explicat. Presupunem că mun. Chișinău și Bălți înregistrează valori mai înalte ale mortalității infantile sau a morbidității prin bolile cardiovasculare sau tumori, din cauză că statistica medicală include și cazurile persoanelor care s-au adresat în instituțiile medicale din alte raioane.

Indicele Teritorial Social este calculat în baza a 4 indici compoziți: mărimea medie a pensiei pentru limita de vârstă în raport cu media pe țară, ponderea pensionarilor care beneficiază de pensii cu quantum minim, mărimea medie a salariului și ponderea elevilor care învață în prima jumătate a zilei.

În 2016, Indicele Teritorial Social oscilează în limitele de 91,4-55,7 puncte, ce constituie cel mai înalt nivel maxim în comparație cu alte domenii, diferența dintre valoarea maximă și cea minimă constituind circa 61,0%, ceea ce constată diferențieri semnificative în protecția socială a populației la nivel de teritoriul. În comparație cu anul 2014, se constată creșterea punctajului obținut pentru acest indice (88,4-49,5).

Indicele Teritorial Social reliefează situația unităților teritorial-administrative cu privire la securitatea socială a acestora. Comparativ cu alți indici, situația la acest capitol este mai stabilă. Astfel, în 2015 în 10 unități teritorial-administrative situația a rămas neschimbată (mun. Chișinău-1, mun. Bălți-2, r. Edineț-7, r. Soroca-11, r. Leova-30, r. Hâncești-31, r. Nisporeni-32, r. Cantemir-33, r. Telenești-34, r. Șoldănești-35), (Tabelul 4).

Tabelul 4. Indicele Teritorial Social, anii 2014-2016

2014		2015		2016			
Raion	Punctaj acumulat	Raion	Punctaj acumulat	Raion	Punctaj acumulat		
Chișinău	88.4	Chișinău		89.9	Chișinău		91.4
Bălți	79.0	Bălți		77.8	Bălți		80.9
Dubăsari	77.2	Drochia		70.6	Drochia		70.6
Drochia	69.3	Dondușeni		66.0	Râșcani		68.0
Dondușeni	65.3	Florești		64.9	Dondușeni		67.8
Florești	65.2	Râșcani		64.7	Florești		67.7
Edineț	64.9	Edineț		63.3	Edineț		67.7
Anenii Noi	64.8	Ocnița		63.3	Anenii Noi		67.4
Ocnița	64.4	Anenii Noi		63.2	Ocnița		67.1
Rezina	64.1	Dubăsari		62.9	Soroca		66.6
Soroca	63.9	Soroca		62.7	Dubăsari		66.5
Râșcani	63.9	Ungheni		62.5	Rezina		66.4
Cahul	63.1	Fălești		62.1	Ungheni		65.3
Glodeni	63.0	Cahul		61.8	Cahul		64.9
Fălești	62.8	Glodeni		61.7	UTAG		64.9
Ungheni	62.6	Orhei		61.2	Strășeni		64.7
Briceni	62.0	Strășeni		60.3	Orhei		64.7
Basarabeasca	61.9	Briceni		60.1	Fălești		64.6
Orhei	61.8	Criuleni		60.0	Criuleni		64.5
Strășeni	61.7	UTAG		59.7	Glodeni		64.3
UTAG	61.3	Rezina		59.6	Basarabeasca		63.8
Criuleni	60.1	Ialoveni		59.5	Briceni		63.5
Ialoveni	59.5	Taraclia		59.0	Sângerei		63.0
Taraclia	58.9	Basarabeasca		58.0	Taraclia		62.4
Sângerei	58.4	Cimișlia		57.0	Ialoveni		62.4
Căușeni	58.4	Sângerei		55.9	Șoldănești		61.7
Cimișlia	57.5	Ștefan-Vodă		55.3	Călărași		60.2
Ștefan-Vodă	56.5	Călărași		54.7	Cimișlia		59.9
Călărași	56.2	Căușeni		54.1	Ștefan-Vodă		59.1
Leova	55.0	Leova		52.9	Căușeni		57.5
Hâncești	53.7	Hâncești		52.8	Telenești		57.2
Nisporeni	53.3	Nisporeni		52.5	Leova		56.3
Cantemir	52.3	Cantemir		51.1	Nisporeni		56.2
Telenești	50.2	Telenești		48.2	Hâncești		55.8
Șoldănești	49.5	Șoldănești		42.7	Cantemir		55.7

Sursa: Calculat de autori în baza datelor BNS.

În anul 2016, situația nu s-a schimbat doar în 8 unități teritorial-administrative, printre acestea la fel s-au regăsit și ambele municipii – Chișinău (1) și Bălți (2), dar și raioanele Dondușeni (5), Florești (6), Edineț (7), Anenii Noi (8), Ocnița (9) și Taraclia (24). Trebuie să menționăm că pe întreg parcursul perioadei analizate ambele municipii au înregistrat valori peste medie pentru toți indicii compoziți ai Indicelui Teritorial Social.

De asemenea, analiza dinamicii Indicelui Teritorial Social a demonstrat că în 2015, comparativ cu anul 2014, situația în plan social s-a îmbunătățit în 17 raioane (Drochia-3, Dondușeni-4, Florești-5, Râșcani-6, Ocnița-8, Ungheni-12, Fălești-13, Orhei-16, Strășeni-17, Criuleni-19, UTA Găgăuzia-20, Ialoveni-22, Taraclia-23, Cimișlia-25, Ștefan-Vodă-27, Călărași-28, Căușeni-29), iar în 2016 în 12 raioane (Drochia-3, Râșcani-4, Soroca-10, Ungheni-13, UTA Găgăuzia-15, Strășeni-16, Orhei-17, Criuleni-19, Sângerei-23, Șoldănești-26, Călărași-27, Telenești-31). Principalele

cauze care au determinat îmbunătățirea situației sociale în această perioadă au fost reducerea ponderii pensionarilor care beneficiază de pensie cu cuantum minim și creșterea salariului mediu.

Totodată, în 8 raioane, în anul 2015 a fost semnalată o înrăutățire a situației comparativ cu anul 2014 (Anenii Noi-9, Dubăsari-10, Cahul-14, Glodeni-15, Briceni-18, Rezina-21, Basarabeasca-24, Sângerei-25), iar în 2016 – deja în 15 raioane (Dubăsari-11, Rezina-12, Cahul-14, Fălești-18, Glodeni-20, Basarabeasca-21, Briceni-22, Ialoveni-25, Cimișlia-28, Ștefan Vodă-29, Căușeni-30, Leova-32, Nisporeni-33, Hâncești-34, Cantemir-35). Principalii factori care au determinat înrăutățirea situației sunt reprezentați de stagnarea sau reducerea mărimii medii a pensiei pentru limita de vârstă în raport cu media pe țară, de asemenea a fost semnalată și stagnarea sau creșterea ponderii pensionarilor care beneficiază de pensii cu cuantum minim.

În pofida faptului că situația unităților teritorial-administrative s-a modificat în timp, iar în 2016 situația chiar și în raioanele care s-au situat pe ultimele poziții s-a îmbunătățit comparativ cu anii precedenți, aceasta a rămas oricum mult mai complicată în raioanele din zonele de Sud și Centrală.

Diferența dintre raioanele de top și raioanele care au acumulat cel mai mic punctaj denotă existența discrepanțelor tranșante la nivel teritorial ce împiedică dezvoltarea echitabilă a unităților administrativ-teritoriale.

Indicele Teritorial Ocupațional are la bază 4 indici compoziți: ponderea locurilor de muncă nou create față de totalul pe republică, ponderea șomerilor angajați în câmpul muncii din totalul de șomeri, ponderea populației în vârstă aptă de muncă în totalul populației și ponderea pensionarilor angajați în câmpul muncii.

În anul 2016, Indicele Ocupațional oscilează în limitele de 53,6-24,2 puncte, ceea ce semnifică că potențialul de muncă al țării este valorificat la 53,6-24,2%. În comparație cu anul 2014, se constată o scădere a punctajului în acest domeniu (57,2-28,2).

Comparativ cu ceilalți indici incluși în calculul IITSD, Indicele Teritorial Ocupațional înregistrează cel mai mic punctaj, această situație fiind specifică pentru toată perioada analizată. Se înregistrează o reducere generală a acestui indice, specifică pentru toate raioanele. De asemenea, se constată menținerea unui decalaj semnificativ dintre mun. Chișinău, care a acumulat punctajul maxim, și următoarea unitatea teritorial-administrativă, mun. Bălți – între 15-16 p.p.

În anul 2015, comparativ cu 2014, situația a rămas neschimbată în ambele municipii – Chișinău (1) și Bălți (2), dar și în alte 5 raioane: Cimișlia (3), Criuleni (4), Șoldănești (10), Leova (15) și Briceni (20). În 2016 situația a rămas neschimbată la fel în 7 unități teritorial-administrative: mun. Chișinău (1), mun. Bălți (2), r. Cimișlia (3), r. Criuleni (4), r. Ialoveni (5), r. Briceni (20) și r. Florești (32).

A fost sesizată o îmbunătățire a situației în 13 raioane: Anenii Noi (5), Strășeni (7), Rezina (8), Taraclia (9), UTA Găgăuzia (11), Călărași (14), Telenești (17), Nisporeni (21), Cantemir (23), Fălești (26), Dubăsari (27), Hâncești (30), Ocnița (34). În 2016 comparativ cu 2014, situația s-a îmbunătățit la fel în raioane: Leova (6), Strășeni (7), Orhei (9), Rezina (10), Călărași (11), Căușeni (13), Dubăsari (16), Nisporeni (23), Cantemir (24), Fălești (25), Hâncești (26), Drochia (28) și Ocnița (34). Una din principalele cauze care au determinat îmbunătățirea situației în 2015 a constituit-o creșterea angajabilității pensionarilor în aceste raioane și, într-o măsură mai mică, creșterea ponderii locurilor de muncă nou create în raport cu total pe republică. În 2016, situația s-a îmbunătățit în mod esențial datorită creșterii

angajabilității deja a șomerilor și, într-o măsură mai mică, datorită creșterii ponderii locurilor de muncă nou create în total pe republică.

În 15 raioane, atât în anul 2015, cât și în 2016 a fost observată o înrăutățire a situației. Astfel, în 2015, în categoria raioanelor în care situația s-a înrăutățit au intrat Ialoveni (6), Cahul (12), Basarabeasca (13), Ungheni (16), Soroca (18), Ștefan-Vodă (19), Orhei (22), Căușeni (24), Sângerei (25), Râșcani (28), Edineț (29), Glodeni (31), Drochia (32), Florești (33), Dondușeni (35). În 2016, în această categorie deja s-au încadrat raioanele Anenii Noi (8), Cahul (12), UTA Găgăuzia (14), Taraclia (15), Soroca (17), Basarabeasca (18), Telenești (19), Ungheni (21), Ștefan-Vodă (22), Sângerei (27), Râșcani (29), Glodeni (30), Șoldănești (31), Edineț (32) și Dondușeni (35). În ambii ani a fost observată o reducere a tuturor indicilor compoziți, însă în 2015 aceasta a fost mult mai substanțială pentru indicii: ponderea șomerilor angajați din totalul de șomeri și ponderea populației în vârstă aptă de muncă în totalul populației. În 2016, a fost observată o reducere tranșantă și a angajabilității pensionarilor (Tabelul 5).

Tabelul 5. Indicele Teritorial Ocupațional, anii 2014-2016

	Raion	Punctaj acumulat	Raion	Punctaj acumulat	Raion	Punctaj acumulat
1	Chișinău	57.2	Chișinău	54.6	Chișinău	53.6
2	Bălți	42.0	Bălți	39.2	Bălți	37.2
3	Cimișlia	40.4	Cimișlia	36.6	Cimișlia	35.8
4	Criuleni	39.7	Criuleni	36.1	Criuleni	35.8
5	Ialoveni	38.4	Anenii Noi	35.4	Ialoveni	35.0
6	Anenii Noi	37.6	Ialoveni	35.0	Leova	34.6
7	Cahul	37.5	Strășeni	34.4	Strășeni	33.8
8	Soroca	37.1	Rezina	34.2	Anenii Noi	33.8
9	Basarabeasca	36.6	Taraclia	33.4	Orhei	33.3
10	Șoldănești	36.6	Șoldănești	33.3	Rezina	32.8
11	Ungheni	36.4	UTAG	33.2	Călărași	32.6
12	UTAG	36.1	Cahul	33.1	Cahul	32.5
13	Ștefan-Vodă	35.7	Basarabeasca	33.0	Căușeni	32.2
14	Taraclia	35.3	Călărași	33.0	UTAG	32.1
15	Leova	35.3	Leova	32.8	Taraclia	31.9
16	Strășeni	35.3	Ungheni	32.8	Dubăsari	31.3
17	Orhei	35.1	Telenești	32.6	Soroca	31.2
18	Telenești	34.7	Soroca	32.6	Basarabeasca	31.2
19	Căușeni	34.6	Ștefan-Vodă	32.0	Telenești	30.8
20	Briceni	34.4	Briceni	31.9	Briceni	30.6
21	Călărași	34.4	Nisporeni	31.5	Ungheni	30.6
22	Rezina	33.4	Orhei	31.5	Ștefan-Vodă	30.0
23	Râșcani	32.8	Cantemir	31.4	Nisporeni	29.8
24	Sângerei	32.7	Căușeni	31.1	Cantemir	29.8
25	Cantemir	32.6	Sângerei	30.4	Fălești	28.5
26	Nisporeni	32.6	Fălești	29.9	Hâncești	28.5
27	Edineț	32.5	Dubăsari	29.7	Sângerei	27.8
28	Fălești	32.5	Râșcani	28.7	Drochia	27.5
29	Glodeni	32.0	Edineț	28.5	Râșcani	27.4
30	Dubăsari	31.5	Hâncești	28.2	Glodeni	27.3
31	Drochia	30.6	Glodeni	28.2	Șoldănești	27.3
32	Florești	30.4	Drochia	27.6	Florești	27.1
33	Hâncești	29.5	Florești	27.2	Edineț	26.2
34	Dondușeni	29.1	Ocnîța	26.4	Ocnîța	24.7
35	Ocnîța	28.2	Dondușeni	26.1	Dondușeni	24.2

Sursa: Calculat de autori în baza datelor BNS.

Trebuie să menționăm că cea mai favorabilă situație este observată în municipii și în raioanele ce se află în imediată apropiere de acestea, pe când pentru raioanele din Nord este specifică o situație mai defavorizată.

În anul 2016, absolut în toate raioanele republicii au fost înregistrate reduceri esențiale față de anul 2014 a ponderii populației în vârstă aptă de muncă în totalul populației, precum și a ponderii pensionarilor angajați în câmpul muncii. Situația respectivă este determinată de factori obiectivi și subiectivi, cum ar fi: lipsa locurilor de muncă, salarizarea indecentă, oportunități de angajare neatractive, formarea profesională neadecvată exigențelor pieței muncii, migrația, etc.

S-a constatat o corelație relativă între Indicele Teritorial Social și Indicele Teritorial Demografic. Raioanele care înregistrează cele mai inferioare valori în ceea ce privește crearea locurilor de muncă noi se caracterizează prin cel mai înalt reflux migrațional al populației, de exemplu, Șoldănești și Basarabeasca. Totodată, raioanele nordice cu gradul înalt al îmbătrânirii demografice și ponderea scăzută a populației în vârstă aptă de muncă în totalul populației înregistrează valori minore la capitolul crearea locurilor de muncă noi.

Reieșind din analiza IITSD și a indicilor compoziți, concluzionăm: în anii 2014-2016 IITSD înregistrează o dinamica negativă/stagnare pentru majoritatea unităților administrativ-teritoriale. Chiar dacă s-a înregistrat creșterea punctajului pentru unele raioane, aceasta nu este semnificativă și nu ne permite să constatăm o îmbunătățire a situației. Totodată, se evidențiază un decalaj semnificativ în dezvoltarea socioeconomică și demografică în profil teritorial, aprofundarea inegalității social teritoriale, apariția teritoriilor deprivăte în care locuitorii sunt lipsiți de acces la locuri de muncă și infrastructura socială necesară.

Disparități pronunțate în dezvoltarea economică, socială și demografică a unităților administrativ-teritoriale determină necesitatea elaborării unor măsuri teritorial diferențiate, având drept scop atenuarea disproporțiilor și facilitarea unui mediu favorabil de trai, asigurarea drepturilor umane în ceea ce privește accesul la infrastructura economică și socială de prima necesitate.

Referințe bibliografice

1. GAGAUZ O., PAHOMII I. Abordări metodologice în elaborarea indicelui integral teritorial de securitate demografică. În: Revista de Filozofie, Sociologie și Științe Politice, 2016, nr.1 p.116-127.
2. Gagauz O., Pahomii I. Indicele Integral Teritorial de Securitate Demografică. Policy paper. CCD, UNFPA, 2016,. http://ccd.ucoz.com/_ld/0/48_Policy-Paper-II.pdf
3. GOTIȘAN Iu. Disparități economice regionale în Republica Moldova. /IDIS Viitorul. Chișinău, 2016, nr. 11, 26 p.
4. Handbook on Constructing Composite Indicators. Methodology and user guide. European Commission, OECD. 2008, p.39.
5. Strategia națională de dezvoltare regională 2016-2020. În: Monitorul Oficial Nr. 30-39. 03.02.2017

**АУДИТ И ЕГО МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ДЛЯ КАЧЕСТВЕННОЙ
ОЦЕНКИ ЭФФЕКТИВНОСТИ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОЙ СРЕДЫ
ДЕМОГРАФИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ**

Анастасия Григорьевна БОБРОВА,
кандидат экономических наук,
зав. отделом человеческого развития и демографии
Института экономики НАН Беларуси
nastassiabobrova@mail.ru

Исследование мировых тенденций и закономерностей демографического развития главным образом основано на теории демографического перехода, связывающей особенности демографической ситуации с социально-экономическим ростом в зависимости от стадий, которые страны или регионы проходят в разное время. Однако влияние экономических факторов на демографическое развитие не является постоянным во времени. Институциональный подход не ограничивает анализ демографических тенденций экономическими изменениями, но и оставляет место оценке влияния различных факторов на демографическое развитие. Для оценки развития институциональной среды демографического развития рекомендуется выйти за рамки мониторинга целевых демографических показателей и применять демографический аудит.

Ключевые слова: демографический аудит, институциональная среда демографического развития.

The study of the world trends and patterns of demographic development is mainly based on the theory of the demographic transition, connecting the features of the demographic situation with socio-economic growth, depending on the stages that countries or regions pass at different times. However, the impact of economic factors on demographic development is not constant in time. The institutional approach does not limit the analysis of demographic trends by economic changes, but leaves room for assessing the impact of various factors on demographic development. To assess the development of the institutional environment for demographic development, it is recommended to go beyond monitoring target demographic indicators and apply demographic audit.

Keywords: demographic audit, institutional environment for demographic development.

JEL Classification: J10

Зарубежный опыт особенностей влияния демографического развития и институциональных параметров доказывает, что необходимым условием устойчивого экономического роста становится тщательная оценка эффективности институциональной среды демографического развития для достижения поставленных целей, но главным образом, для обеспечения нормального уровня качественных характеристик жизни населения.

На основе общих теоретических подходов к институционализму, можно выделить следующие функции институциональной среды демографического развития для экономики:

1. Предоставление рабочих рук и их эффективное участие в производственном процессе. Наибольший эффект от использования трудовых ресурсов достигается при повышении их профессионально-образовательного уровня (*повышение рождаемости и снижение смертности*);

2. Обеспечение и развитие экономики в виде роста потребительской активности (*стабилизация численности населения*);

3. Распределение ресурсов в виде солидарной системы экономических

отношений между трудоспособными лицами и населением старше и младше трудоспособного возраста (*рациональная структура населения*);

4. Оптимизация использования ресурсов в виде роста внутренней и внешней мобильности (*миграция*);

5. Перераспределение ресурсов для изменения распределения ресурсов с нерыночным эффектом в пользу уязвимых слоев населения (*бедность*).

С помощью указанных функций институциональная среда демографического развития влияет на экономический рост (или лучше результативность экономической системы).

В целом эффект тем значительней, чем более согласованы и регулярны правила и статична структура институциональной среды [1].

Институциональная среда демографического развития тесным образом переплетается с институтами качества жизни, которые влияют на качество населения: образования, здравоохранения, труда, социальной защиты и т.д. (рисунок 1). Поэтому ее результативность априори предполагает минимум не ухудшение состояния последних.

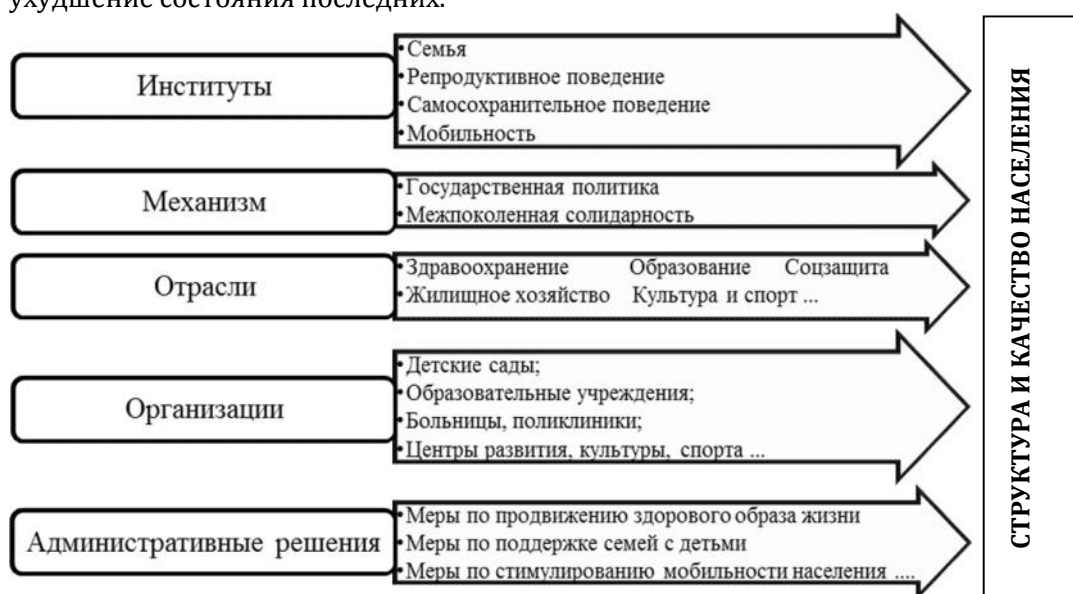

Рисунок 1. Структура институциональной среды демографического развития

Такая многогранность демографического регулирования вызывает необходимость комплексного механизма оценки реализации мер демографической политики, как на демографические процессы, так и на экономический рост. В современных условиях в качестве такого, можно рассматривать демографический аудит, т.е. оценку эффективности в широком смысле.

Демографический аудит – метод регулирования демографическими процессами в условиях стремления к качественному экономическому росту, направленный на определение состояния институциональной среды демографического развития, в том числе на выявление демографических угроз и рисков, основных причин их возникновения, несоответствий правовых и

законодательных норм белорусского законодательства международным нормам, а также разработку возможных путей оптимизации рисков и достижения компромисса между всеми заинтересованными через принятие согласованных мер по обеспечению устойчивого человеческого развития.

Демографический аудит включает полное и подробное определение целей и задач демографической политики, а также формулировку стратегий их достижения и выполнения; разработку и внедрение стратегий оценки эффективности; использование информации об эффективности демографической политики для совершенствования управленческой практики и рационализации распределения ресурсов [2].

Все это укладывается в современную теорию изменений, в рамках которой любое социальное направление выражается через систему взаимоувязанных элементов: действий, предположений, результатов [3]. Чем больше и значительней будет вложение на входе в виде реализации мер политики, тем выше вероятность достижения цели экономического роста через демографическое развитие.

В демографическом аудите важное значение уделяется степени институционализации, а именно оценке частоты регулярно повторяющихся мероприятий или реализации мер для повышения качества экономического роста, но где промежуточным звеном является демографическое развитие (рисунок 2).

Рисунок 2. Оценка влияния институциональной среды демографического развития на экономический рост

Проведение демографического аудита предполагает обеспечение следующими методологическими аспектами, т.е. научными принципами, которыми следует руководствоваться для получения качественной оценки результативности институциональной среды демографического развития и ее использования в сфере принятия решений.

✓ *Наличие достоверных, качественных и детализированных данных.*

Показатели, которые используются в оценке взаимосвязи и/или эффективности реализации мер могут иметь разнонаправленный вектор на конечную цель.

Кроме того, они могут быть не объективны. Например, рост общего коэффициента не может отражать исключительное улучшение институциональной среды демографического развития, так как содержит влияние структурного фактора. Следовательно, при оценке влияния мер, направленных на увеличение числа родившихся следует использовать суммарный коэффициент рождаемости.

✓ *Использование разнообразных источников информации.*

Информация об источниках информации не менее важна, чем сами данные. Она представляет возможности и ограничения статистики и позволяет минимизировать потенциальные ошибки и неточности в методиках расчетов.

Макроэкономический анализ, как правило, основан на официальной регламентной статистической базе. Тогда как эффективность институциональной среды демографического развития в полной мере может быть оценена с помощью результатов специальных выборочных обследований.

От соблюдения двух первых принципов зависит успешная разработка системы социального аудита, поэтому рассмотрим их подробнее.

Различают 4 основных источника динамических данных о населении Беларуси:

1. Текущий учет населения;
2. Выборочные обследования домашних хозяйств;
3. Регистр населения;
4. Специальные международные базы данных.

Некоторые данные получают путем комбинирования из разных источников.

✓ *Выбор приоритетов.*

При оценке эффективности мер по укреплению здоровья внимание акцентировано на высоких темпах роста ожидаемой продолжительности жизни. Однако, за 2000 лет истории человечества ожидаемая продолжительность жизни в развитых увеличилась на 27 лет, на столько же она повысилась еще за один XX век. Для того, чтобы она повысилась еще на 10 лет, смертность должна быть снижена до уровня, который ранее не достигался. Все достижения биомедицинских исследований способствовали росту показателя на 15 лет [4]. Насколько продуктивно и психологически комфортно достижение долголетия для человека учитывается в программах не в полной мере. Тогда как рост продолжительности жизни не целесообразно рассматривать как эффект от реализации мер демографической политики в области охраны здоровья, если он не сопровождается выраженным параллельным ростом числа лет жизни в хорошем состоянии здоровья, при отсутствии ограничений физических, интеллектуальных и психических возможностей.

✓ *Четкое представление целевых установок.*

Повышение рождаемости является ресурсоемким проектом, требующим все больше средств как на индивидуальном, так и общественном уровне. В условиях глобальных демографических трансформаций, целесообразно сделать акцент не на росте рождаемости как таковой, а на предотвращении уменьшения потребности в детях посредством повышения качества жизни и на усилении ответственного родительства.

✓ *Максимальная возможность учета реагирования на непредвиденные обстоятельства и влияния действия мер противоположной направленности другой институциональной среды.*

По результатам анализа данных стран ОЭСР, в последние годы зависимость между рождаемостью и уровнем занятости среди женщин репродуктивного возраста из обратной превратилась в прямую. Следовательно, создание благоприятных условий для реализации активной жизненной позиции становится все более значимым, причем нематериальным, фактором повышения рождаемости.

В виду многофакторности протекания демографических процессов и демографических структур, при оценке эффективности политики целесообразно предусмотреть возможность возникновения ряда проблем, решение которых может потребовать дополнительных административных, аналитических и технических ресурсов.

✓ *Выбор методов анализа (математические модели, качественный анализ).*

✓ *Объективное отражение результатов оценки.*

Значительная роль в повышении эффективности институциональной среды демографического развития отводится ее информационному обеспечению. Демографические проблемы все чаще находят отражение в СМИ, однако преобладает узкое и часто неверное их понимание, а также навешивание ярлыка, что меры носят декларативный характер и не приносят конкретной пользы. Демографическое развитие, как правило, инерционно. Его институциональная динамика, в меньшей степени связана с тем, что люди сознательно ищут и выбирают более эффективный институт вместо менее эффективного. Население будет устраивать существующая институциональная среда, если только их благосостояние не ухудшается. Причина необычайной устойчивости институтов кроется в том, что поведение людей в массовом порядке далеко от рациональности, на взгляд стороннего наблюдателя, но абсолютно рационально, на взгляд самих этих людей. Хотя для преломления тенденций необходим значительный период времени.

✓ *Адресность результатов*

Результаты оценки влияния институциональной среды демографического развития в большей степени должны иметь конкретного агента, который в свою очередь будет способен воплотить рекомендации в корректировке текущей и будущей демографической политики. Акцент также целесообразно сделать на повышении квалификации административно-управленческого персонала, занимающегося решением демографических проблем и закреплению личной ответственности представителей местных органов власти за непринятие мер по обеспечению демографической безопасности и преодолению негативных тенденций.

✓ *Мониторинг*

Деятельность в сфере качественной оценки влияния институциональной среды демографического развития должна осуществляться согласно четко поставленной цели, а процесс достижения установленных значений индикаторов целесообразно рассматривать в качестве инструмента мониторинга.

Мониторинг будет способствовать обеспечению содержательной гибкости предоставляемой информации и ее функциональной пригодности для последующей оценки эффективности реализации программы в различных аспектах (организационных, финансовых, управленческих и пр.).

Необходимым условием обеспечения качества результата является периодический пересмотр процедуры оценки и совершенствование оценочных показателей. Это будет способствовать, как оценке достижения промежуточных целей, так и минимизации неумышленного стимулирования малоэффективных действий (например, ограничение поддержки группам населения, для которых реализация меры не имеет значительного эффекта).

Учитывая, что для достижения одинаковых целей разные институции применяют разные стратегии, для обеспечения адекватной и объективной корректировки программных целей и мер целесообразно привлекать представителей всех заинтересованных структур.

Развитие широкого и долгосрочного сотрудничества соответствующих структур на национальном, региональном и местном уровнях также обеспечит гибкое применение результатов оценки в условиях разнообразия программных приоритетов и информационных потребностей на всех уровнях управления.

Таким образом, в условиях перехода к устойчивому человеческому развитию необходим переход от оценки влияния мер, в настоящее время представляющий собой часть мониторинга демографического развития, к демографическому аудиту, практическое применение которого заключается в том, что он, являясь более качественным инструментом регулирования социально-экономических процессов, позволяет повысить уровень управления человеческими ресурсами.

Научные исследования в данной области могут стать интегральной составляющей между текущей и будущей системами оценки путем развития эмпирических знаний о причинно-следственных связях между институциональной средой демографического развития и желаемым результатом, в частности экономическим ростом.

Библиография

1. Анисимов В.Н. Индивидуальное и популяционное старение – проблемы и перспективы для человека и общества // Проблемы демографии и статистики населения. – Спб.: Нестор-история, 2013. – с.144-156.
2. Мазурик О.В. Аудит управленческих решений в сфере демографической политики (на примере Украины) // Демографические проблемы России: взгляд из прошлого в будущее (к 300-летию М.В. Ломоносова). – СПб.: Нестор-история, 2012. – с 164-173.
3. Linda G. Morra Imas, Ray C. Rist The Road to Results. Designing and Conducting Effective Development Evaluations 2009. – The International Bank for Reconstruction and Development // The World Bank, 2009. – 611 p.
4. Рябов И.В., Смирнова О.О., Арапова Е.В. Влияние институциональных факторов на экономический рост // Economics: Yesterday, Today and Tomorrow. 5-6. 2013. с. 39-45.

**ÎMBĂTRÂNIREA ACTIVĂ
ÎN CONTEXTUL STRATEGIEI „EUROPA 2020”**

Andreea-Ioana COZIANU,
doctor, conferențiar universitar
„Stefan cel Mare” Universitatea din Suceava
ioana.cozianu@yahoo.com

From the perspective of European Union, active ageing means growing old in good health and as a full member of society, feeling more fulfilled in one's jobs, more independent in the daily lives and more involved as citizen. Some of these objectives can be translated as equal treatment in employment and occupation, as well as healthy ageing. A large part of Europe countries, either E.U. members or not face the dilemma of an ageing population and a high decrease in the youth labour force. A huge concern and debate is held on the topic of pensions/ retirement income, on the issues of keeping up with the ITC global world, with the investment in training/ qualifying a 56 age and older person, with the static and calories consuming life habits and mentalities of different segments of population. In order to tackle these aspects European Union developed The European Innovation Partnership on Active and Healthy Ageing in the context of the “Europe 2020” Strategy.

The present study intends to analyze the extent of this partnership popularization and its impact, with a focus on the Romanian situation. A practical aspect of the paper is represented by analyses of the new type of directly or collaterally linked businesses/ activities to active ageing: open air gym parks, bio and naturist products, the use of technology and socialization networks, and even a change in the clothes measurements and so on.

Din perspectiva Uniunii Europene, *îmbătrânirea activă* înseamnă să înaintezi în vârstă în condiții bune de sănătate și ca membru cu drepturi depline în societate, cu sentimentul de împlinire la locul de muncă, de independență în viața de zi cu zi și mai implicat în calitatea de cetățean. O parte dintre aceste deziderate pot fi înțelese ca tratament egal pe piața muncii, cât și ca îmbătrânire cu o stare de sănătate bună. O mare parte dintre țările Europei, fie ele membre sau u ale U.E. se confruntă cu dilema unei populații îmbătrânite și a unei scăderi dramatice a forței de muncă tinere. O mare preocupare și dezbateră se poartă în jurul chestiunii pensiei sau a temelor privind capacitatea de a ține pasul cu TIC într-o lume globală, cu oportunitatea investiției în instruire pentru persoanele trecute de 56 de ani, cu obiceiurile și mentalitățile referitoare la consumul mare de calorii și la viața sedentară, prezente la anumite segmente din populație. Pentru a putea gestiona aceste aspecte, Uniunea Europeană a dezvoltat *Parteneriatul european pentru inovare privind îmbătrânirea sănătoasă și activă* în contextul Strategiei „Europa 2020”.

Studiul de față își propune să analizeze măsura în care acest Parteneriat a fost popularizat și impactul său, cu o atenție specială acordată situației din România. Un aspect practic al studiului îl reprezintă analiza noilor activități/ afaceri directe sau colaterale legate de subiectul îmbătrânirii active: spații de gimnastică gratuite în aer liber, produse bio și naturiste, utilizarea tehnologiei și a rețelelor de socializare și chiar o modificare în măsurile hainelor etc.

Parteneriatul European pentru Inovație în Îmbătrânirea Activă și Sănătoasă (EIP) (https://ec.europa.eu/eip/ageing/home_en)

Studiul de față analizează măsura în care *Parteneriatul European pentru Inovație în Îmbătrânirea Activă și Sănătoasă* beneficiază de popularizare, cât și impactul pe care l-a înregistrat de la inițierea sa, în 2011, cu o specială atenție acordată situației din România.

Deosebit de interesantă s-a dovedit a fi perspectiva comisarului european László ANDOR, responsabil pentru piața muncii, probleme sociale și piața muncii: "Tindem să uităm că îmbătrânirea populației este o realizare majoră – rezultatul unor condiții de viață mai sănătoase și descoperiri medicale care reduc mortalitatea prematură. În plus, oamenii au acum mai multă libertate de alegere privind dacă și când să aibă copii." (**László ANDOR**, *Commissioner responsible for employment, social affairs and inclusion*).

Parteneriatul European pentru Inovație în Îmbătrânirea Activă și Sănătoasă (EIP on AHA) reprezintă o inițiativă pilot lansată de Comisia Europeană să încurajeze inovația în domeniul îmbătrânirii active și sănatoase.

Conceptul de *Parteneriat European pentru Inovare* (EIPs) reprezintă o nouă abordare a Uniunii Europene în ceea ce privește tematica cercetării și inovării. Aduce la un loc pe toți actorii relevanți din Uniunea Europeană, de la nivelurile naționale și regionale, intersectând diferite politici pentru a gestiona provocări sociale specifice și implicând toate verigile lanțului inovației.

Interesul pentru tematica îmbătrânirii

Populația europeană îmbătrânește rapid, dar prelungirea duratei de viață nu înseamnă neapărat un mod de viață mai sănătos, mai activ sau mai independent. Numărul europenilor peste 65 de ani se va dubla în următorii 50 de ani, iar numărul celor de 80 de ani și peste aproape că se va tripla. Speranța de viață va continua să crească, deși anii cu un mod de viață nesănătos reprezintă circa 20% din viața unui om.

Îmbătrânirea activă și sănătoasă reprezintă o provocare societală împărtășită de toate statele europene, dar și o oportunitate. Reprezintă o șansă pentru Europa să se poziționeze ca lider global capabil să ofere soluții inovative.

Obiectivele Parteneriatului European pentru Inovație în Îmbătrânirea Activă și Sănătoasă (EIP)

În acest context, EIP asupra AHA se străduiește să promoveze îmbătrânirea activă și sănătoasă. Provocarea acestui obiectiv este să îmbunătățească media de viață pe fiecare grup de vârstă a cetățenilor europeni cu 2 ani până în anul 2020.

Se urmărește un „câștig triplu” pentru Europa:

) Îmbunătățirea stării de sănătate și a calității vieții a europenilor cu o atenție deosebită asupra vârstnicilor;

) Promovarea pe termen lung a sustenabilității și eficienței sistemelor de sănătate și social;

) Îmbunătățirea competitivității industriilor Uniunii Europene prin afaceri și extinderea spre noi piețe.

Posibilități de implicare în EIP

Portalul este o platformă pentru cooperare care te poate ajuta să dezvolti idei inovative și inițiative referitoare la EIP.

Membrii sunt invitați să încarce inițiative, evenimente și documente care vor fi validate de moderatorul paginii web. Subiectele de referință sunt introduse în fluxul de informații de către moderator, astfel încât dacă deții informații relevante, practici inovative sau realizări recente obținute în urma unui proiect, pe care le dorești

subliniate în cadrul paginii web, atunci trimiți un e-mail!

Toate aceste activități te ajută să participi în rețea, să dezvolti idei și inițiative și să transforme îmbătrânirea activă și sănătoasă într-o realitate.

Oportunitatea de a activa prin intermediul unui grup de acțiune

Periodic, Comisia Europeană lansează invitații de angajament, deschise către toți cei interesați, pentru depunerea de proiecte sau inițiative care susțin acțiuni specifice identificate în Planul Strategic de Implementare. Candidații care îndeplinesc condițiile precizate în cadrul site-ului, au fost invitați să se alăture unui grup de acțiune dedicate muncii pentru o acțiune specifică.

Invitațiile de angajament au fost pentru prima dată lansate de pe 29 februarie pe 3 iunie 2012, după adoptarea Comunicării. A doua sesiune de invitații de angajament s-a încheiat pe 28 februarie 2013.

Un angajament este măsurabil și concret, ca de exemplu un proiect sau o inițiativă, pentru susținerea unei acțiuni sau un grup de acțiuni, care ajută la atingerea obiectivelor și livrabilelor identificate în Planul Strategic de Implementare.

Există câte un grup de acțiune pentru fiecare acțiune specifică și participanții se angajează la derularea unui număr de activități, contribuind la atingerea obiectivelor de referință prin implementarea Planului de Acțiune.

Cum poți să promovezi o pagină web de referință

Paginile web de referință sunt apanajul coalițiilor regiunilor, orașelor, spitalelor integrate sau a instituțiilor de îngrijire care doresc să ofere o abordare comprehensivă, bazată pe inovație în ce privește îmbătrânirea activă și sănătoasă și astfel să pună la dispoziție exemple concrete legate de impactul pozitiv obținut. Paginile web de referință demonstrează sinergii între diferite acțiuni, soluții revoluționare dobândite într-un interval scurt, cât și valoarea adăugată a abordărilor holistice. Apelul de propuneri pentru pagini web de referință din 2016 s-a închis pe 15 aprilie 2016.

Strategia stipulează că Îmbătrânirea reprezintă pentru Uniunea Europeană una dintre provocările pe termen lung care se vor intensifica dat fiind că îmbătrânirea demografică se accelerează. Pe măsură ce „generația baby-boom/ exploziei demografice” se retrage, populația activă a Uniunii Europene va micșora începând cu 2013/2014. Numărul persoanelor cu vârsta de peste 60 de ani crește acum de două ori mai repede decât se întâmpla în 2007 – cu circa două milioane în fiecare an, comparat cu un milion, anterior. Combinația dintre o populație activă împuținată și un număr mai mare de persoane aflate la pensie va adăuga dificultăți superioare asupra sistemului asigurărilor sociale.

Comisia a remarcat că *rata de angajabilitate a femeilor și lucrătorilor vârstnici este deosebit de scăzută*. Numai 46% din populația activă vârstnică (55-64) este angajată în comparație cu 62% în Statele Unite și Japonia. Rata de angajabilitate a cu vârsta cuprinsă între 20-64 ani ar trebui să crească de la actualul 69% la cel puțin 75%, inclusiv printr-o mai mare implicare pe piața muncii a femeilor, lucrătorilor vârstnici și printr-o mai bună integrare în câmpul muncii a populației imigrante. Rușita prelungirii vieții active necesită posibilitatea de a dobândi și dezvolta noi abilități și competențe de-a lungul vieții. Această chestiune ia forma unei agende pentru noi abilități, competențe și locuri de muncă care să modernizeze piața muncii și să crească capacitatea oamenilor pe durata unei vieți cu accent pe creșterea participării pe piața muncii și a concordanței dintre cerere și ofertă, incluzând aici și mobilitățile.

Acțiunile din cadrul acestei priorități necesită modernizarea și îmbunătățirea instruirii în câmpul muncii, a politicilor de formare și a sistemului de protecție socială prin încurajarea participării în câmpul muncii și reducerea șomajului structural, cât și prin creșterea responsabilității sociale corporative din cadrul comunității de afaceri. Accesul la facilități de îngrijire a copilului și *servicii de îngrijire pentru cei dependenți* vor fi, din această perspectivă, foarte importante. Implementarea principiilor flexi-securității și capacitatea indivizilor de a dobândi noi deprinderi pentru a se adapta la noile condiții de muncă și la potențialele schimbări de carieră vor reprezenta cheia.

Un efort important va fi necesar pentru combaterea *sărăciei și excluziunii sociale și reducerea inegalităților provocate de starea de sănătate* pentru a face posibil ca fiecare să beneficieze de această creștere. Este în egală măsură de important să ne dezvoltăm capacitatea de a însuși și promova îmbătrânirea activă și sănătoasă în cadrul populației pentru a permite realizarea coeziunii sociale și productivității crescute.

Aspecte legale

Din perspectiva fostului vice-președinte al Comisiei Europene, Viviane Reding, însărcinată cu probleme de justiție, drepturi fundamentale și cetățenie: „În ceea ce privește sfera juridică remarcăm progrese importante. În ultimii ani, s-a înregistrat în instanțele naționale, instituții privind egalitatea în drepturi și Curtea europeană de Justiție, o creștere graduală a cazurilor privind discriminarea pe criterii de vârstă pe piața muncii. Aceasta demonstrează că legislația Uniunii Europene antidiscriminare a contribuit într-o foarte mare măsură la creșterea gradului de conștientizare pe criterii de vârstă și drepturi ale persoanelor vârstnice. Și va continua să fie așa.” (Viviane Reding, Vice-President European Commission, responsible for Justice, Fundamental Rights and Citizenship, 2012).

Curtea Europeană de Justiție (ECJ) a decretat că principiul nediscriminării pe criterii de vârstă este un principiu general al dreptului european prin aceea că acesta reprezintă o situație specifică a principiului general al tratamentului egal. Pentru un studiu amănunțit asupra interpretării Curții Europene a acestei tematici, ca de exemplu pensionare și recrutarea vârstnicilor, poate fi urmărit documentul *Evolution of ECJ Case-Law on Age Discrimination*, elaborată de Robin Allen QC (ECJ Cases: C-144/04 Mangold (2005); and C-555/07 Seda Küçükdeveci (2010), <http://www.cloisters.com/news-pdf-downloads/robin-allen-qc-evolution-of-ecj-case-law-march-2011.pdf>).

Legislația privind egalitatea de gen, relevant pentru îmbătrânirea activă se prezintă astfel:

) Implementarea principiului șanselor egale și a tratamentului egal a femeilor și bărbaților în chestiuni privind angajarea și locul de muncă (2006/54/EC). Aceasta încorporează directivele care vizează: salarizarea egală (75/117/EEC); tratamentul egal în ce privește accesul pe piața muncii, formarea vocațională și promovarea, și condițiile de muncă (76/207/EEC amendată de 2002/73/EC); legislația cadru privind piața muncii și securitatea socială (86/378/EEC, amendată de 96/97/EEC).

) Implementarea progresivă a principiului tratamentului egal pentru bărbați și femei în materie de securitate socială (79/7/EEC) etc.

Finanțarea asigurată de Uniunea Europeană pentru promovarea principiului îmbătrânirii active și sănătoase

EIP nu reprezintă un instrument de finanțare. Acesta își propune să aducă la un loc toate tipurile de beneficiari și părți interesate la un schimb de idei, să creeze și să realizeze parteneriate în cadrul unor proiecte care produc livrabile concrete. Lista finanțărilor Uniunii Europene, pe care o supunem atenției, nu este neapărat una exhaustivă, ci mai ales relevantă, fără a contesta posibilitatea existenței unor fonduri de rang național sau regional, în egală măsură de relevante.

Menționăm pentru început fondul Active and Assisted Living Joint Programme (AAL). Programul AAL finanțează proiecte în parteneriat public-privat în domeniul informației, tehnologiei și comunicațiilor (ICT) pentru îmbătrânire activă și sănătoasă. Programul este co-finanțat de Comisia Europeană – sub auspiciile Strategiei Orizont 2020 – și 19 state membre, desfășurându-se până în 2020. Obiectivul general al AAL este să îmbunătățească calitatea vieții vârstnicilor în timp ce ranforcează baza industrială din Europa prin intermediul utilizării ICT. Proiectele AAL intenționează să introducă soluții noi pe piață în circa 2-3 ani de la finalizarea proiectului. Suma totală pusă la dispoziție de program este de 700 milioane Euro și se va întinde pe o perioadă de 7 ani, apelurile fiind active la adresa: <http://www.aal-europe.eu/>.

Un alt program este Horizon 2020, instrumental financiar prin care se implementează Uniunea Inovației, o inițiativă jalon a Strategiei Europa 2020 care își propune să asigure cadrul pentru promovarea competitivității generale a U.E. H2020 reprezintă modul de a conduce la creștere economică și crearea de noi locuri de muncă. Prin îmbinarea cercetării și inovației, Horizon 2020 ajută la realizarea acestui obiectiv cu un accent special pus pe excelență în știință, industrie și gestionarea problemelor societale. Dintre aceste provocări putem numi sănătatea, schimbările demografice și bunăstarea socială. Suma totală de care dispune programul este de circa 80 miliarde de Euro, pe o durată de 7 ani (2014-2020), iar apelurile sunt active la adresa <https://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/>.

Programul Employment and Social Innovation (EaSI) reprezintă unul dintre instrumentele de finanțare de la nivelul Uniunii Europene care promovează un nivel înalt de calitate și sustenabilitate pe piața muncii, garantând protecție socială adecvată și decentă, combate excluziunea socială și sărăcia și îmbunătățește condițiile de muncă. Oferă o finanțare de circa 919,469 milioane de Euro, pentru 7 ani. Informații suplimentare despre program sunt oferite la pagina de web <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1081>.

Programul Comun More Years, Better Lives (MYBL) caută să îmbunătățească coordonarea și colaborarea dintre programele naționale și europene referitoare la schimbările demografice. Ariile afectate de schimbări demografice acoperă o gamă largă de domenii de cercetare și tematici de politici publice, variind de la sănătate la bunăstare socială, educație și formare, muncă și productivitate la tematica locuințelor, dezvoltare urbană și rurală și mobilitate. Programul este finanțat cu 7,78 milioane Euro, pe o durată de 10 ani (2010-2020), iar detalii pot fi găsite pe pagina web, la adresa: <http://www.jpi-dataproject.eu/Home/About>.

Un alt program comun de referință pentru tematica abordată este Neurodegenerative Diseases (JPND). Programul își propune să crească investițiile coordonate pentru țările participante pe tematici de cercetare ca descoperirea cauzelor bolilor neurodegenerative, găsirea de tratamente, identificarea metodelor

potrivite de îngrijire a persoanelor cu boli neurodegenerative. Printre componentele programului se găsesc dezideratele îmbunătățirii sistemului de îngrijire, a structurilor disponibile în asistarea pacienților și a familiilor acestora, a furnizorilor de servicii de sănătate și îngrijire. Programul are o finanțare de 30 milioane de Euro și se desfășoară pe o durată de 2 ani (2012-2015) și informații suplimentare sunt oferite la adresa de web: <http://www.neurodegenerationresearch.eu/>.

Un nou tip de afaceri direct sau conexe legate de îmbătrânirea activă

În ce privește România, putem vorbi de o translație a obiectivelor EIP la nivelul sectorului privat prin promovarea de afaceri inovative, cum sunt magazinele cu produse bio și naturiste care îndeamnă la un consum moderat de medicamente, la o mai mare atenție și aplecare către natură și la un consum moderat de alimente puternic calorice. Genul acesta de afacere vine în urma unui trend în ce privește abuzul de zahăr, grăsimi, sare și cafea și a unui număr mai mare decât necesarul de calorii.

Pe fondul problematicei obezității (inclusiv la vârstnici) apare un nou tip de promovare a vieții sănătoase, în aer liber și anume spațiile de gimnastică în aer liber, dotate cu aparate ce pot fi utilizate gratuit. Printre beneficiarii cei mai fervenți se numără persoanele peste 60 de ani; oameni cu venituri modeste, dornici să socializeze și să facă mișcare într-o formă organizată, nepericuloasă pentru sănătate.

Un alt aspect interesant îl constituie, pentru beneficiarii vizați, dorința de a utiliza tehnologia informației în scopuri practice și cel mai adesea din rațiuni de comunicare și socializare. Faptul că România reprezintă, conform statisticilor ONU, a treia țară din lume cu populație emigrantă, face ca tehnologia comunicării (ITC) să reprezinte o unealtă dezirabilă pentru oricare categorie, dar mai ales pentru vârstnici, în efortul de a păstra legătura cu familia plecată. Dacă altădată efortul ar fi fost de natură financiară, acum acesta se traduce prin dezvoltarea capacității de a utiliza tehnologia.

Referințe bibliografice

1. Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion, *The EU Contribution to Active Ageing and Solidarity between Generations*, Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2012
2. AGE Secretariat, *Active Senior Citizens for Europe: A Guide to the EU*, www.age-platform.eu.
3. *Health 2020 – A European policy framework supporting action across government and society for health and well-being (EUR/RC62/9)*. Copenhagen, WHO Regional Office for Europe, 2012, <http://www.euro.who.int/RC>
4. *Add life to years: report on Regional Office activities in health care of the elderly*. Copenhagen, WHO Regional Office for Europe, 1992, http://whqlibdoc.who.int/euro/-1993/EUR_ICP_RHB_016A.pdf
5. *Active ageing: a policy framework*. Geneva, World Health Organization, 2002, http://whqlibdoc.who.int/hq/2002/WHO_NMH_NPH_02.8.pdf
6. Chawla M, Betcherman G, Banerji A. *From red to gray. The third transition of aging populations in eastern Europe and the former Soviet Union*. Washington DC, World Bank, 2007.

DINAMICA POPULAȚIEI LA NIVELUL VĂII JIULUI

Mariana-Eleonora ANGHEL¹, lector universitar, doctor,
Universitatea din Petroșani

Lucrarea prezintă impactul reformelor structurale ale spațiului social Românesc asupra dinamicii populaționale la nivelul Văii Jiului, având drept scop identificarea și fundamentarea unor măsuri viitoare de rezolvare a problemei sociale identificate la nivel comunității studiate. Cadrul metodologic este focalizat pe analiza statistică a datelor între perioada cuprinsă între anii 1990-2012 și analiza documentară.

Cuvinte-cheie: reformă instituțională, analiză, restructurare, eficientizare, restructurare, eficientizare, re tehnologizare, tendințe instituționale, managementul schimbări.

The paper presents the impact of the structural reforms of the Romanian social space on the population dynamics of the Jiu Valley, aiming to identify and substantiate some future measures to solve the social problem identified at the studied community level. The methodological framework focuses on the statistical analysis of data between the period 1990-2012 and the documentary analysis.

Keywords: institutional reform, analysis, restructuring, improvement, institutional tendencies, change management.

JEL Classification: A14.

Scurt istoric al reperelor demografice în Valea Jiului [1]

Valea Jiului, din punct de vedere istoric și demografic, a avut o populație nu foarte numeroasă până la începerea exploatarei industriale a cărbunelui. Exploatarea cărbunelui a însemnat dezvoltarea sa ca centru urban și industrial. Creșterea demografică a Văii Jiului s-a produs atât prin procesul de colonizare, cât și prin spor natural. Cele două procese își vor lăsa amprenta asupra populației conturându-i o anumită specificitate, care va crea specificul etno-demografic al zonei. O altă caracteristică o reprezintă concentrarea populației în câteva centre ce se dezvoltă datorită activității industriale, proces care are ca urmare construirea coloniilor muncitorești, sistematizarea, urbanizarea și crearea unei structuri instituționale adecvate [2].

Dezvoltarea mineritului a generat dezvoltarea altor activități legate direct sau indirect de munca în subteran contribuind la atragerea altor grupuri socio-profesionale din diferite zone ale țării alături de mineri și familiile lor. În funcție de datele de evoluție ale mineritului, bazinul Văii Jiului s-a dezvoltat ca grupare industrială integrată, cu consecințe mai mult sau mai puțin pozitive asupra populației: dinamică, structură, standard de viață.

Ca urmare a căderii economice începute în anii '70 și resimțite puternic, la nivelul standardelor de viață, în anii '80, societatea românească a dezvoltat anumite instituții specifice, în perioada socialismului, menite să dea sens și semnificație acțiunilor individuale în contextul percepției din ce în ce mai pregnante a regimului socialist, a structurilor politice și economice socialiste, ca un „corp străin” impus „din exterior” și lipsit de suportul unei creșteri organice. În anii '80, o serie de factori indicau rigiditatea ineficientă a unor modele structurale specifice societăților socialiste: șomajul disimulat începuse să devină o stare reală pentru tot mai mulți angajați în sectorul industrial, veniturile reale ale populației scădeau concomitent cu creșterea rarității celor mai

¹ Anghel Mariana-Eleonora, mary_anghel@yahoo.com

elementare produse. Sistemul de protecție socială – inițial generos – devenit o sursă a precarității educației, acoperind nevoile generate de consecințele unui sistem economic centralizat și intens politizat [6].

Efectele schimbării sistemului politic

Evenimentele din 1989 au condus la un amplu proces de schimbare socială, care a cuprins domeniul social, economic și politic. Modul în care schimbările, la nivel organizațional, instituțional și comunitar au fost planificate, implementate și coordonate în cadrul sistemului social au avut un puternic impact social asupra activității miniere din Valea Jiului în decursul acestor ani.

În mod normal, cele mai importante întreprinderi într-o economie de piață sunt marile trusturi și concerne industrial-financiare în jurul cărora gravitează „în regim de subcontractare” zeci și chiar sute de furnizori de talie mijlocie și mică, a căror activitate în mod precumpănitor depinde de evoluția societății de dimensiune mare. Este cunoscut faptul că în Franța, la un loc de muncă într-o întreprindere mare revin 3-4 locuri de muncă la societățile mici subcontractante. Cu alte cuvinte, soarta întreprinderilor mijlocii, dar mai ales mici, depinde de ceea a celor mari și în mai mică măsură invers [7]. Fără a nega rolul întreprinderilor mici și mijlocii, acestea, fără întreprinderile mari, nu pot prospera într-o economie modernă întrucât nu dispun de capacitatea concurențială.

Restructurarea mineritului a avut ca obiectiv conturarea unui sector minier viabil din punct de vedere economic. Eficiența fiind promovată prin competiția liberă între producătorii de cărbune și comercianții de cărbune, pe de-o parte, și alți producători de combustibili, pe de altă parte [4].

Restructurarea economică, inclusiv a personalului, în procesul tranziției a fost considerată o alternativă viabilă a întreprinderilor industriale, dar fără a fi elaborat un plan concret de reconversie profesională ori o alternativă concretă de absorbție a forței de muncă.

Restructurarea activității miniere era necesară pentru a conduce la rentabilizarea unor mine și închiderea altora, alături de un program social care să însoțească sau să premerge procesul de restructurare economică pentru a reduce costul economic al mineritului care a fost o adevărată problemă de stat în România [3]. S-au făcut încercări de a promova o politică socială prin mijloacele politicii economice, în care s-au făcut eforturi bugetare pentru protejarea locurilor de muncă, iar între anii 1997-2000, a fost abandonată politica de susținere a conservării locurilor de muncă.

Industria minieră la nivel Văii Jiului a avut o influență puternică asupra vieții economice și sociale în ansamblu. La rândul ei, a fost supusă unor presiuni economice din partea altor ramuri ale economiei, motiv pentru care mineritul s-a aflat într-o perioadă de transformări semnificative de ordin cantitativ și calitativ, atât din punct de vedere instituțional, managerial, tehnologic, precum și al calității vieții. Statul român este cel care a susținut producția minieră prin alocații bugetare destinate investițiilor și subvențiilor datorită condițiilor de exploatare dificile și a costurilor de producție destul de ridicate atât în exploatările de suprafață cât și în cele de subteran.

Ca centru monoindustrial, personalul exploatărilor miniere în perioada 1990-1996 era de aproximativ 20%, adăugând la acest personal și pe cel al unităților auxiliare, atunci ponderea celor care erau afectiv angajați în sistemul minier ajunge până aproape de o treime. După 1996, în doar un an, are loc o scădere bruscă a numărului de angajați totalizând 16.477 disponibilizați, doar pentru exploatările miniere, și 18.910 persoane restructurate cu cei din unitățile auxiliare. Datorită importanței pe care o avea în economia zonei exploatarea cărbunelui, Valea Jiului era

(și încă este) identificată cu mineritul, și începând cu disponibilizările din 1997 este numită de unii analiști economici drept „laboratorul economiei românești”, „pungă a sărăciei” etc, iar de către jurnaliști „Valea Plângerii” [5].

Figura 1 evidențiază tendința negativă a evoluției numărului de personal în mineritul Văii Jiului în perioada 1990-2011 cauzată în mare parte de deciziile de disponibilizare în acest domeniu, iar în mică parte sunt determinate și de ieșirea din câmpul muncii ca urmare a limitei de vârstă. Practic acest grafic arată tendința descrescătoare a activității miniere în care se instalează așa numitul „fenomen de mortalitate instituțională” în minerit.

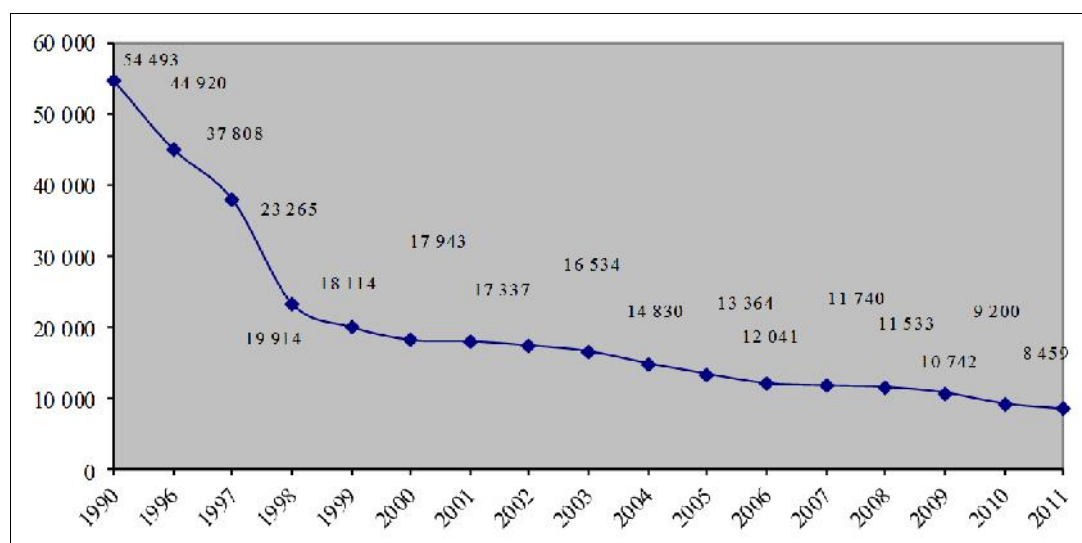

Figura 1. Evoluția numărului de personal în mineritul Văii Jiului în perioada 1990-2011(mii persoane) II

Sursa: *S.N.H., Departamentul Resurse Umane (numărul mediu de personal).

Dinamica populației la nivelul Văii Jiului

Ca urmare a numeroaselor acțiuni de restructurare, datele statistice atestă o continuă scădere în rândul populației din anul 1990 și până în anul 2011 la nivelul Văii Jiului. Evoluția populației Văii Jiului după 1990 și până în prezent poate fi împărțită în două perioade de timp.

Prima perioadă face referire la anii 1990-1997 caracterizându-se printr-o foarte ușoară tendință de creștere a populației.

A doua perioadă este cea cuprinsă între anii 1998 și 2011 care este marcată de disponibilizările din minerit. Prima disponibilizare masivă din minerit s-a produs în 1997 prin OUG 22/ 1997 și a avut ca efect scăderea imediată în rândul populației Văii Jiului. Aceasta făcându-și simțită prezența pe toate localitățile din Valea Jiului. În doar un an (1998) populația Văii Jiului a scăzut cu peste 6%.

Următorii ani, după scăderea drastică din anul 1998, sunt caracterizați de o scădere mult mai puțin accentuată, dar aflându-se totodată pe un trend de diminuare a numărului de locuitori (figura 2).

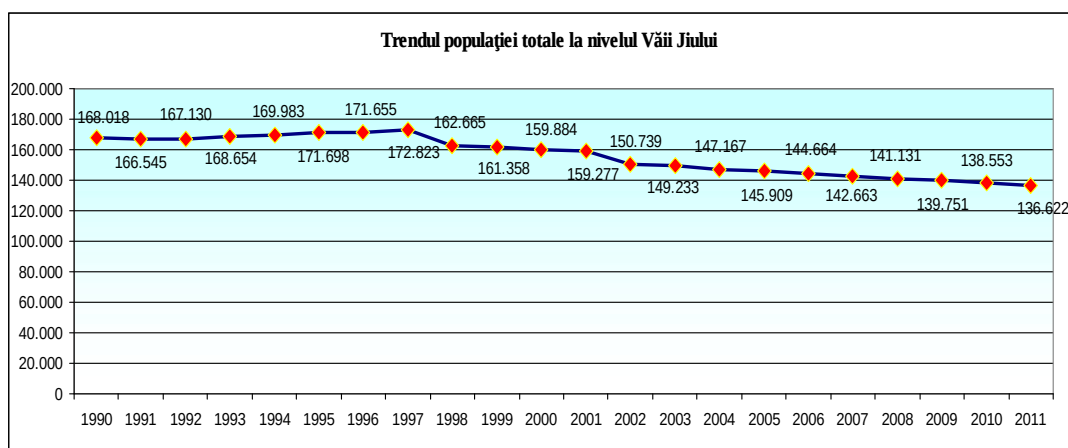

Figura 2. Evoluția populației în Valea Jiului în perioada 1990-2011 (nr. persoane)

Sursa: *Direcția județeană de statistică Hunedoara

Această scădere mai puțin accentuată se datorează faptului că persoanele disponibilizate în perioada 1997-1998 au beneficiat de plăți compensatorii pentru o perioadă de 2 ani, precum și de șomaj pentru încă un an de zile. După cei trei ani de zile coroborat cu faptul că în zonă nu s-au creat suficiente locuri de muncă pentru absorbția forței de muncă disponibilizate a urmat o nouă diminuare semnificativă a populației din Valea Jiului în anul 2002 (populația scăzând cu peste 5% față de anul 2001).

Din anul 2003 și până în prezent, atât populația totală a Văii Jiului, cât și populația fiecărei localități a Văii Jiului cunoaște o scădere constantă de la an la an. Această diminuare a populației ajunge la peste 26% în anul 2011 față de anul 1997.

Conform *Strategiei de dezvoltare locală a microregiunii Văii Jiului* [10], în anul 2007 ponderea populației din Valea Jiului reprezenta o treime din populația județului Hunedoara. În același timp, în ceea ce privește populația regiunii Vest, Valea Jiului concentra 7,5% din populația regiunii.

În continuare vom face referire la dinamica natalității și mortalității din Valea Jiului pentru a evidenția tendințele ce se conturează în dinamica populației din arealul spațiului social. Făcând referire la natalitatea populației, observăm o scădere însemnată a numărului de născuți vii pe toate localitățile Văii Jiului (figura 3).

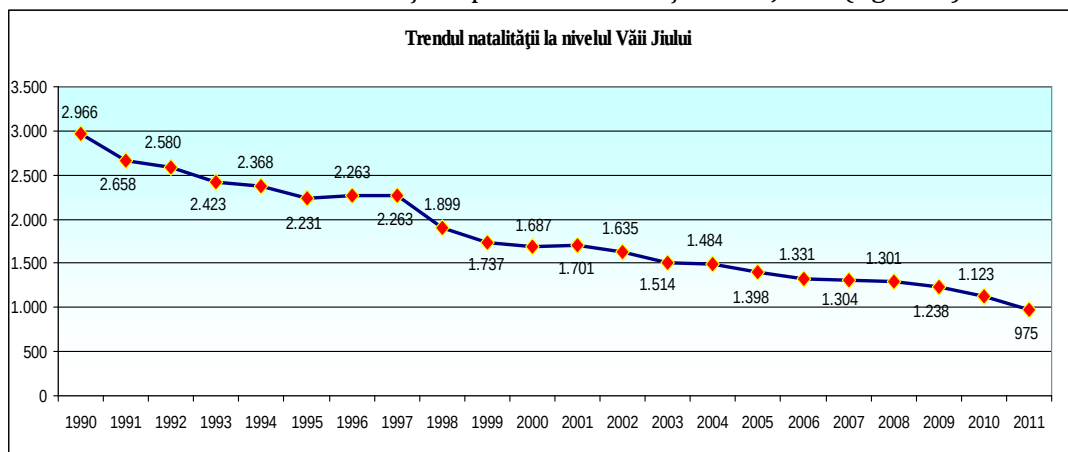
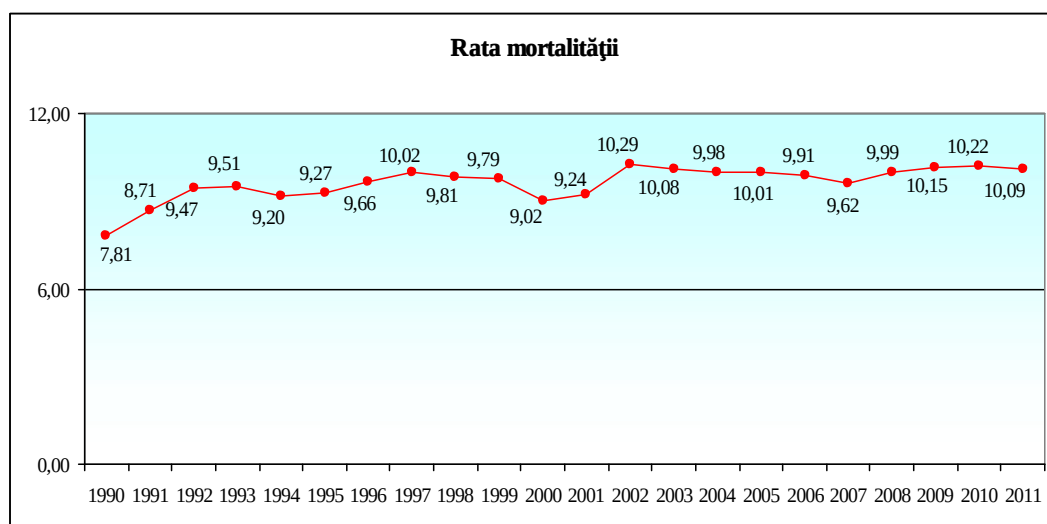

Figura 3. Evoluția natalității în Valea Jiului în perioada 1990-2011 (nr. născuți vii)

Sursa: *Direcția județeană de statistică Hunedoara.

În urma analizei datelor statistice și consultarea documentelor de specialitate se constată că evoluția natalității la nivelul Văii Jiului păstrează un trend descrescător pe care l-a parcurs România după perioada din decembrie 1989. Acest trend a fost influențat, în primul rând, de schimbările legislative privind măsurile de contracepție și abrogarea legislației privind interzicerea avortului. Rata natalității de 17,65 născuți-vii la 1000 locuitori, mult peste cea națională, la nivelul anului 2011 aceasta ajunge la 7,13 născuți-vii la 1000 locuitori, cu mult sub cea națională. Numărul efectivului de născuți vii scăzând, la nivel de Valea Jiului, de la 2966 în anul 1990 la 975 în anul 2011.

**Figura 4. Evoluția ratei mortalității în Valea Jiului în perioada 1990-2011
(nr. decedați la 1000 locuitori ‰)**

Sursa: *Direcția județeană de statistică Hunedoara.

Conform reprezentării grafice (figura 4) la nivel de Valea Jiului se observă aceeași creștere constantă a ratei mortalității de la 7,8 decedați la 1000 de locuitori în anul 1990 la 10,09 decedați la 1000 de locuitori în anul 2011. Această creștere având ca la nivel național numeroase fluctuații și cunoscând un vârf în anul 2003. raportat la nivel național se observă că în Valea Jiului, rata mortalității se încadrează constant sub media națională. Acest situație se datorează, probabil faptului că, în Valea Jiului procentul populației pe grupa de vârstă peste 65 de ani se află sub media națională conform *Strategiei de dezvoltare locală a microregiunii Valea Jiului* mai sus amintite.

Numărul de locuitori al unei țări sau unei unități administrativ teritoriale se modifică nu numai ca urmare a intrărilor și ieșirilor determinate de nașteri și decese, ci și în urma imigrărilor și emigrărilor. Migrația produce efecte asupra populației de origine, asupra populației de destinație, precum, și asupra migranților înșiși. Atât zonele din care se migrează, cât și zonele în care se migrează pot fi influențate atât pozitiv, cât și negativ, în funcție de o serie de alți factori. Astfel o migrație ce antrenează un număr mare de persoane, în general de vârstă tânără, poate provoca în populația de origine un deficit de forță de muncă și deci, o slăbire a activităților, o scădere a natalității, o îmbătrânire demografică.

Concluzii

Restructurarea sectorului minier se impunea a fi necesară, dar la fel de necesar era a se prevedea și costurile sociale ale unui astfel de proces cu atât mai mult dacă se ținea cont de specificul Văii Jiului. Zona s-a născut și dezvoltat pe exploatarea cărbunelui, imprimându-i un caracter monoindustrial acesteia, cu slabe alternative de dezvoltare a altor ramuri economice care să permită absorbția forței de muncă.

Din cele enumerate, se poate concluziona că diminuarea natalității la nivel de Valea Jiului a fost influențată, pe lângă factorii generali, și de o serie de factori specifici la nivel local: creșterea șomajului, insecuritatea zilei de mâine și mobilitatea teritorială și socială a tinerilor.

Declinul populațional al Văii Jiului este un efect al lipsei unei perspective de dezvoltare sustenabilă a altor domenii de activități care să asigure o alternativă viabilă de dezvoltare durabilă a zonei pentru a menține forța de muncă în arealul studiat, deoarece va avea implicații majore nu numai asupra dinamicii populaționale a Văii Jiului, genera un declin instituțional în toate domeniile de activitate intercorelate.

Referințe bibliografice

1. Anghel Mariana-Eleonora, *Natalitate și mortalitate instituțională în Valea Jiului – O perspectivă sociologică asupra mineritului din Valea Jiului*, Teza de doctorat, Universitatea de Vest din Timișoara, 2013;
2. Baron Mircea, „Cărbune și societate în Valea Jiului (perioada interbelică)”, Editura Universitas, Petroșani, 1998, pp. 32-44;
3. Boboc Ion, *Costurile sociale ale restructurării mineritului în România. Studiu de caz Valea Jiului*, Institutul de Cercetări Sociale Protector – AS București, 1999, pp. 3-4;
4. Ciocodeică Vasile, *Relația patronat-sindicat studiu psihosociologic în Valea Jiului*, Editura Fundației „I.D Sârbu”, Petroșani, 1998, pp.107-111;
5. Fulger Ioan Valentin, *Valea Jiului după 1989, spațiu generator de convulsii sociale*, Editura Focus, Petroșani, 2007, p.14-17;
6. Pop Luana Miruna, *Imagini instituționale ale tranziției: pentru o sociologie a retro-instituționalizării*, Editura Polirom, Iași, 2003, p. 132;
7. Zaman Gheorghe, Bratul Ioan, *Restructurarea societăților comerciale*, Editura Tribuna Economică, București, 1994, p. 51;
8. *** S.N.H., *Departamentul Resurse Umane (numărul mediu de personal)*
9. *** , *Strategia de dezvoltare locală a microregiunii Văii Jiului, 2007*, accesată online http://www.por.ro/attach_files/Strategia%20Valea%20Jiului.pdf
10. *** , *Direcția Județeană de Statistică Hunedoara*.

**ОСНОВНЫЕ ТРЕНДЫ
ДЕМОГРАФИЧЕСКИХ ИЗМЕНЕНИЙ В УКРАИНЕ**

**Лидия ТКАЧЕНКО, кандидат экономических наук,
ведущий научный сотрудник**

**Институт демографии и социальных исследований
имени М.В. Птухи НАН Украины**

Population dynamics is closely interrelated with the quality of human potential and is determined by a variety of factors, which makes it difficult to assess their consequences. The purpose of the article is to analyse the main trends of demographic changes in Ukraine and assess their role in shaping the country's human potential. The research methods are based on the analysis of dynamic series, structural ratios and forecast estimates, as well as cross-country comparisons. The study identified three main demographic trends: 1) population decline due to depopulation, 2) aging due to reduction in the number of working age people, and 3) prevalence of labour migration flows over permanent ones. In order to minimize the negative effects of demographic changes on the quality of human potential, a rethinking of policy objectives and tools, with a priority of employment policy and active longevity, is required.

Keywords: *demographic changes, depopulation, aging, demographic waves, life expectancy, total fertility rate, migration, labour migration.*

JEL Classification: J111.

Динамика численности и структуры населения тесно взаимосвязана с качеством человеческого потенциала, причем эта взаимосвязь имеет двухсторонний и не всегда однозначный характер. Взаимодействие демографических изменений с процессами экономического и социального развития определяется множеством факторов, что обуславливает сложность оценки их последствий.

В данной статье ставится целью проанализировать основные тренды демографических изменений в Украине и оценить их роль в формировании человеческого потенциала страны. Ситуация в Украине имеет много общего с Молдовой. По данным *Human Development Report 2016*, среди стран Европы Украина и Молдова имеют самые низкие индексы человеческого развития. Проблемные аспекты, которые формируют низкий рейтинг наших стран одинаковы: короткая ожидаемая продолжительность жизни и бедный показатель среднедушевого валового национального дохода [1, с. 198-199]. Общей проблемой наших стран является также наличие локальных конфликтов и неподконтрольных территорий, что значительно усложняет статистическое измерение и ограничивает влияние мер социальной и экономической политики.

Методы исследования базируются на анализе динамических рядов, структурных соотношений и прогнозных оценок, а также межстрановых сравнений. Принимая во внимание, что Украина пропустила раунд переписи 2010 года и не имеет достаточно полных и надежных реестров по населению, достоверность сегодняшних данных демографической статистики часто ставится под сомнение. Тем не менее, есть основания полагать, что общие пропорции и тенденции они отражают. Чтобы минимизировать влияние территориальных изменений на сопоставимость динамических рядов, для анализа используются преимущественно относительные и средние показатели.

Многие демографические изменения, происходящие в Украине, имеют глобальный характер и в той или иной мере охватывают большинство стран современного мира. Вместе с тем, существуют значительные особенности, которые тоже трудно назвать сугубо национальными, – они наблюдаются в большинстве стран Центральной и Восточной Европы, – но в Украине проявляются наиболее остро, достигая пиковых значений. Анализ позволяет выделить три основных демографических тренда, которые оказывают наиболее мощное воздействие на качество человеческого потенциала.

1). Сокращение населения вследствие депопуляции. Превышение уровня смертности над рождаемостью сопровождает Украину весь период после распада СССР. Затяжной кризис переходного периода спровоцировал рост смертности и резкое снижение рождаемости. Самый высокий уровень смертности был зафиксирован в 1995 г., когда ожидаемая продолжительность жизни при рождении составила для мужчин 61,22 лет, для женщин – 72,54 лет. По сравнению с 1990 г., показатели продолжительности жизни снизились соответственно на 4,38 и 2,28 лет. Далее ситуация стабилизировалась, но вернуться к уровню 1990 г. удалось только в 2009-2010 гг., причем одним рывком. В нынешней декаде положительная динамика продолжительности жизни снова замедлилась, за истекшие шесть лет прирост составил 1,45 лет для мужчин и 0,96 лет для женщин [2]. Ныне, по данным *World Population Prospects: The 2017 Revision*, Украина вместе с Молдовой и Российской Федерацией имеют самые низкие показатели ожидаемой продолжительности жизни в Европе (70-71 год при рождении в среднем по всему населению [3]).

Снижение рождаемости наиболее интенсивно происходило также в период 1991–1995 гг., но продолжалось гораздо дольше. Рекордно низкий уровень суммарного коэффициента рождаемости (меньше 1,1 ребенка на одну женщину) был зафиксирован в 2001-2002 гг. С улучшением общей ситуации в стране, показатели рождаемости стали понемногу восстанавливаться, но максимум, чего удалось достичь – это 1,53 детей на одну женщину в 2012 г. (в 1990 г. было 1,85) [2]. Нынешний уровень рождаемости в Украине близок к среднему по Европе, однако очень далек от необходимого хотя бы для простого замещения поколений.

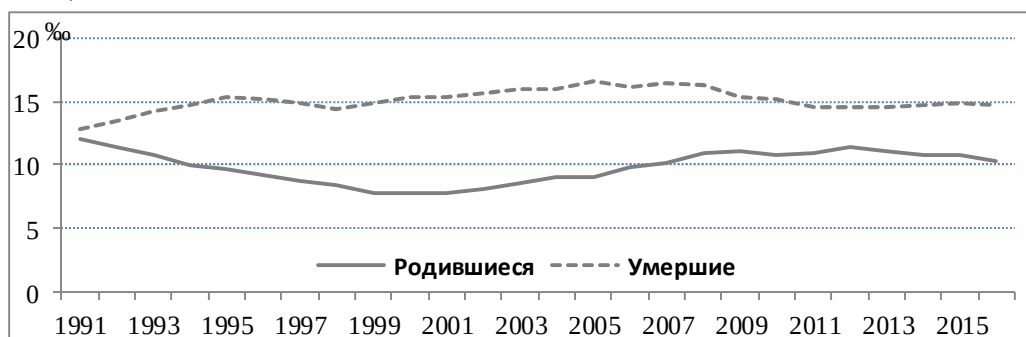

Рисунок 1. Динамика общих коэффициентов рождаемости и смертности в Украине, в расчете на 1000 чел.

Источник: Сайт Государственной службы статистики Украины

http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/ds/nas_rik/nas_u/nas_rik_u.html

Наибольший разрыв в общих коэффициентах рождаемости и смертности наблюдался в 1999-2005 гг. (больше 7‰ ежегодно; рис. 1). В 2011-2013 гг. он сократился до 3-3,5‰, и правительство даже поспешило пообещать скорое преодоление депопуляции, возлагая надежды на повышение рождаемости. Однако с началом очередного политического и финансово-экономического кризиса показатели рождаемости опять пошли вниз, и стало еще более очевидно, что остановить депопуляцию за счет роста рождаемости при сохранении критично короткой продолжительности жизни невозможно.

По прогнозу ООН, Украина, как и Молдова, входит в десятку стран мира с наивысшими темпами сокращения населения, до 2050 г. их население уменьшится более чем на 15% [3]. Последствия такой интенсивной убыли населения выходят далеко за рамки простого сужения физической основы формирования человеческого потенциала. По мнению историков и социологов, концентрация населения является необходимой предпосылкой экономического развития и социальной сплоченности [4-5]. Соответственно, сокращение населения ведет к уменьшению плотности заселенности территории, что чревато нарушением социальных связей, депрессивностью и разрушением инфраструктуры. Поскольку главной причиной депопуляции в наших странах остается высокая смертность, сам факт сокращения населения является свидетельством глубокого социального неблагополучия.

2). Старение населения за счет сокращения контингентов трудоспособного возраста. Долгое время главным и практически единственным фактором старения населения Украины служило сокращение уровня рождаемости и численности детей, – так называемое «постарение снизу». В течение 1991-2002 гг., когда шел резкий спад рождаемости, удельный вес людей в возрасте 60 лет и старше возрос с 18,3% до 21,4%. Последовавшее затем некоторое восстановление уровня рождаемости дало возможность снизить эту долю до 20,3% в 2007-2008 гг. Однако далее уровень старения снова стал нарастать, и на начало 2017 г. уже достиг 22,5% [2].

Анализ структурных сдвигов по укрупненным возрастным группам свидетельствует, что в процессе старения населения Украины наметился новый этап: с начала второй декады 2000-х удельный вес людей в возрасте 60 лет и старше растет за счет уменьшения доли поколений трудоспособного возраста, а не детей (их доля стабилизировалась). Если ориентироваться на юридически обозначенный трудоспособный возраст (16-59 лет), доля этой возрастной группы уменьшилась с максимальных 64,4% в 2008-2009 гг. до 61,3% [2]. Если принимать во внимание реалии рынка труда, более адекватной нижней границей взрослого и трудоактивного возраста следует считать 20 лет, поскольку в более раннем возрасте уровень экономической активности близок к нулевому. Удельный вес населения 20–59 лет достигал максимума 59,0% в 2011 г., а сейчас снизился до 57,6%. Таким образом, мы имеем постарение уже не «снизу», и, конечно же, еще не «сверху», поскольку динамика продолжительности жизни склонна к стагнации. Это постарение как бы «со середины», и механизм такого постарения заложен в самой структуре населения (рис. 2).

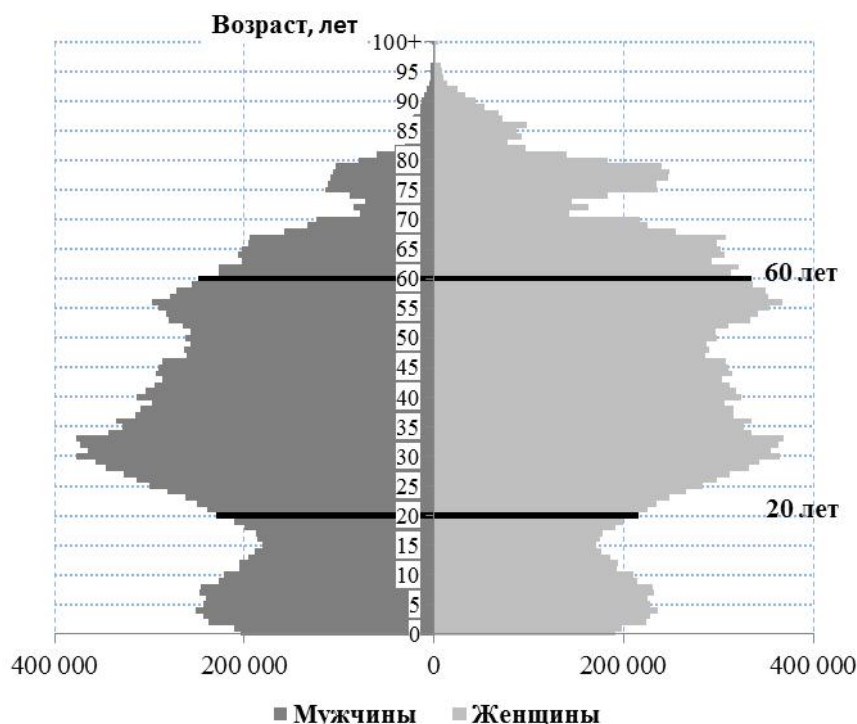

Рисунок 2. Возрастно-половая структура населения Украины на 1 января 2017 г., чел.

Источник: Экспресс-выпуск от 21.06.2017 № 151/0/10.2вн-17
 «Распределение постоянного населения по полу и возрасту на 1 января 2017 г.»
 / Сайт Государственной службы статистики Украины
<http://www.ukrstat.gov.ua/express/expr2017/06/120pdf.zip>

Графическую иллюстрацию возрастно-половой структуры населения Украины трудно назвать пирамидой, поскольку ее основание гораздо уже, чем средняя часть. По численности нынешние поколения детей значительно уступают даже поколениям 60-летних. В обозримой перспективе, эти малочисленные поколения будут вступать в трудоспособный возраст, тогда как пенсионного возраста будут достигать гораздо более многочисленные поколения, рожденные в 1960-1980-х годах. Последствием такого нахлеста демографических волн следует ожидать новый виток в процессе постарения, инерционная природа которого делает его предвиденным, но неотвратимым.

Сокращение населения трудоспособного возраста как движущая сила, а также быстрый темп постарения, крайне обостряют все традиционные вызовы, связанные со старением. Совершенно очевидно, что преодолеть эти вызовы в условиях макроэкономической нестабильности, слабости системы социальной защиты и открытого конфликта поколений, не представляется возможным.

3). Преобладание потоков трудовых миграций над постоянными.

Несмотря на глобальную тенденцию роста миграционной активности, для населения Украины характерно скорее ее затухание, причем, как по внешним, так и по внутренним перемещениям. После эмиграционного бума 1990-х

оборот межгосударственных миграций сократился до 1-1,6‰. Положительное сальдо наблюдается с 2005 г., однако его значение стремится к нулю. Половину внешнего миграционного оборота составляют люди в возрасте 15-34 лет (молодежь согласно действующему национальному законодательству), но среди них существенное положительное сальдо наблюдается только в группе 15-19 лет, т.е. приток молодежи обеспечивается почти исключительно за счет учебной миграции. Среди взрослого населения наибольший миграционный прирост формируют возрастные группы 45-59 лет, в совокупности они обеспечивают более трети всего прироста [6, с. 101, 106]. Таким образом, миграции не только не восполняют потерь населения вследствие депопуляции, но и не способствуют омоложению возрастной структуры населения.

Низкий уровень миграций со сменой постоянного места жительства в значительной мере компенсируется трудовыми миграциями. По данным обследования трудовой миграции, проведенного Государственной службой статистики Украины совместно с Институтом демографии и социальных исследований имени М.В. Птухи НАН Украины в два раунда (в 2008 и 2012 гг.), внешние трудовые мигранты составляли 4-5% населения трудоспособного возраста [7]. Специалисты Международной организации миграций считают, что под влиянием военного конфликта и глубокого экономического кризиса миграционные настроения украинцев возрастают, но опять же это касается преимущественно трудовых миграций [8]. Ожидания интенсификации миграций связываются также с открытием для Украины безвизового режима со странами Шенгенского договора.

Вместе с тем, есть основания полагать, что сегмент рабочей силы, настроенной на внешние трудовые миграции, уже достаточно сложившийся, и близок к своей максимизации. Масштабы внешних трудовых миграций определяются не только и не столько ситуацией в стране, сколько процентом населения, готового решиться на поездку и принять условия занятости, которые типичны для трудовых мигрантов. Проведенные исследования [7-8] показывают, что внешние трудовые миграции совершают преимущественно люди со средним уровнем образования; выполняемые ими работы обычно не требуют особой квалификации и сконцентрированы в специфических секторах экономики (сельское хозяйство, строительство, домашняя прислуга). Чаще всего, это циклический либо сезонный характер занятости, нередко связанный с не совсем законными способами трудоустройства. Размер заработка трудовых мигрантов может считаться высоким разве что по сравнению с уровнем зарплат в Украине. Именно поэтому вероятность возвращения трудовых мигрантов достаточно велика: с учетом валютно-курсовых и ценовых различий, заработанные за границей деньги им гораздо выгоднее тратить в Украине, чем в стране трудоустройства.

Вероятно, эта очевидная экономическая выгода и относительная легкость трудовых миграций как раз и способствуют замещению переезда на ПМЖ трудовыми миграциями. К тому же накопленный опыт, в том числе эмигрантской волны 1990-х, показывает, насколько непросто укорениться в новой стране. Даже в странах ЕС, где политике интеграции мигрантов отводится важное место, результаты далеко не блестящие. Последнее исследование Евростата показывает, что мигранты (особенно если они выходцы не из стран ЕС), по сравнению с гражданами страны проживания,

имеют более высокий уровень безработицы, чаще работают на условиях непостоянной или частичной занятости, у них меньше возможностей получить высшее образование, приобрести собственное жилье и гораздо более высокие риски бедности [9]. Налаженные десятилетиями потоки трудовых миграций, хотя и не решают проблему стабильности занятости, зато дают возможность существенно увеличить доходы домохозяйств мигрантов, ставя их в гораздо более выгодное положение по сравнению с теми, у кого нет заграничных доходов. Это может быть вполне достаточной материальной и моральной компенсацией за невысокий социальный статус мигранта в стране трудоустройства.

В контексте качества человеческого потенциала, замена потоков постоянных миграций трудовыми не имеет однозначной оценки. С одной стороны, трудовые миграции дают возможность не допустить отток населения, что критично важно в условиях депопуляции. С другой стороны, Украина фактически лишается части рабочей силы, поскольку мигранты теряют интерес к внутреннему рынку труда. Отдельным вопросом остается оценка эффективности трудовых миграций, особенно в плане возможностей профессионального роста и самореализации.

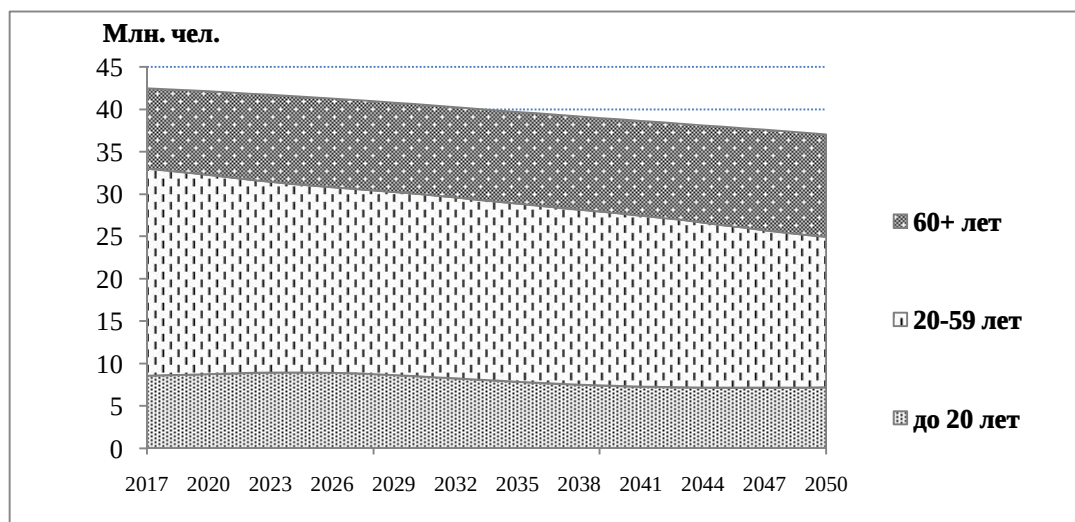

Рисунок 3. Прогноз населения Украины на период до 2050 г., млн. чел.

Источник: Комплексный демографический прогноз, пересмотр 2014 г., вариант «средняя рождаемость, средняя ожидаемая продолжительность жизни, нулевая миграция» / Институт демографии и социальных исследований имени М.В. Птухи НАН Украины

Демографические перспективы Украины. Действие выше описанных тенденций определяет неутешительный демографический прогноз для Украины (рис. 3). В период до 2050 г. численность населения уменьшится на 5,5 млн чел. При этом численность людей трудоспособного возраста (20-59 лет) сократится на 6,6 млн, численность людей в возрасте 60 лет и старше увеличится на 2,6 млн, а их доля в населении (уровень старения) возрастет до 33%. Соотношение возрастных контингентов трудоспособного и пенсионного

возраста (potential support ratio, возраст 20-59 / возраст 60+) уменьшится с нынешних 2,6 до 2 в начале 2030-х и до 1,5 в конце прогнозируемого периода.

Выводы. Демографические изменения в Украине отчасти отвечают глобальным и региональным трендам, но также имеют существенные особенности. В обозримой перспективе депопуляция, стагнация миграций, сокращение и старение населения продолжатся быстрыми темпами. Чтобы минимизировать негативные последствия демографических изменений на качество человеческого потенциала, требуется переосмысление целей и инструментов политики, с акцентом на политику занятости и активного долголетия.

Библиография

1. Human Development Report 2016. Human Development for Everyone. – New York, United Nations Development Programme, 2016. – XI+272 pp.
2. Сайт Государственной службы статистики Украины
http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/ds/nas_rik/nas_u/nas_rik_u.html
3. World Population Prospects: The 2017 Revision, Key Findings and Advance Tables / United Nations Department of Economic and Social Affairs / Population Division. – New York, 2017. – 46 pp.
4. Бродель Ф. Материальная цивилизация, экономика и капитализм, XV–XVIII вв. - Пер. с фр.; вступ. ст. и ред. Ю.Н.Афанасьева: в 3 тт. - Том 1. Структуры повседневности: возможное и невозможное. - М.: Весь мир, 2007. - 551 с.
5. Дюркгейм Э. О разделении общественного труда / Пер. с фр. А.Б. Гофмана, примечания В.В. Сапова. - М.: Канон, 1996. - 432 с.
6. Населення України за 2015 рік: Демографічний щорічник / Державна служба статистики України. – Київ: ТОВ Видавництво «Консультант», 2016. – 120 с.
7. Звіт щодо методології, організації проведення та результатів модульного вибіркового обстеження з питань трудової міграції в Україні / Міжнародна організація праці. Група технічної підтримки з питань гідної праці та Бюро МОП для країн Центральної та Східної Європи. - Будапешт: МОП, 2013.– 96 с.
8. Міграція в Україні: факти і цифри. – Київ, Представництво МОМ в Україні, 2016. – 32 с.
9. Migrant integration, 2017 edition: Statistical Books. – Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2017. – 1

SUBUTILIZAREA FORȚEI DE MUNCĂ CA PROBLEMĂ SOCIAL-ECONOMICĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Galina SAVELIEVA, doctor în științe economice,
Centrul de Cercetări Demografice al INCE

In the article, the level of labour force participation of the working-age population was analysed. The research was performed by combining current indicators and new indicators for measuring the underutilization of labour force. The analysis was performed based on statistical data and on the departmental data of the National Employment Agency. The new indicators of labour force participation offers the possibility to reflect the real situation on the labour market, and to determine the potential labour force. The reflection of different population groups with a certain pressure on the labour market will allow the analysis of the socio-economic development in connection with the employment and unemployment indicators, aiming at taking effective decisions related to labour force participation. Some recommendations of the article are elaboration of efficient labour remuneration and employment policies, the promotion of an employment regime, which matches the demand, and supply of the labour force, and deepening of the studies in the field.

Keywords: *potential labour force, employment, labour market, employment regime, subemployment, unemployment, wages.*

Funcționarea pieței forței de muncă este condiționată de dezvoltarea economiei de piață, fiind asociată și cu multe probleme și conflicte de interese ale diferitor grupuri sociale, ceea ce poate contribui și la provocarea unei tensiuni sociale. Transformările radicale în relațiile sociale și de muncă au condiționat schimbarea rolului statului în domeniul ocupării forței de muncă – de la dreptul monopol în utilizarea muncii la alegerea liberă a locului de muncă, a domeniului de activitate, a surselor de venit, alegerea voluntară de a fi o persoană aptă de muncă sau nefiind ocupată. De aceea, soluționarea problemelor emergente ce apar în acest domeniu necesită un suport conceptual și științifico-metodologic și un studiu mai aprofundat. Menționăm, la moment există mai multe investigații în domeniu, însă acestea au un caracter descriptiv, fără a dezvălui impactul factorilor determinanți ai pieței muncii și mecanismul insuficient de reglementare a acestora. Mai mult ca atât, cercetările au și caracter fragmentat. De aceea problema abordată rămâne a fi actuală pentru Republică Moldova, având semnificație importantă practică. În acest sens, s-a efectuat o încercare de a analiza nivelul de implicare a populației aptă de muncă în activitatea economică după alegerea liberă a acesteia de a fi ocupată și determinarea unor concluzii în domeniu.

Ca o structură dinamică, piața forței de muncă se manifestă prin fluxurile existente după statutul populației aflate pe piața muncii: populația ocupată, inactivă și șomajul. Schimbările care au loc între populația ocupată și șomeri nu întotdeauna duc la schimbarea numărului populației active, în acest caz oferta forței de muncă este constantă. Totodată, fluxurile legate de schimbarea statutului de inactivitate economică a populației contribuie și la schimbarea ofertei forței de muncă pe piața muncii. Până în anul 2016 în statistica oficială nu au fost utilizați unii indicatori de impact asupra pieței muncii referitor la motivul inactivității populației. În general, au fost fixate categorii de populație inactive, care nu fac parte din forța de muncă, din motivul că acestea nu au un loc de muncă, dar și nu-l caută în mod activ. În cazul apariției locurilor de muncă potrivite, aceste persoane sunt de acord să lucreze, însă

comportamentul pasiv al acestora pe piața muncii a fost explicat prin aceea că n-au văzut nicio perspectivă de căutare.

În scopul evidențierii mai ample a nivelului de implicare a populației aptă de muncă în activitatea economică, în anul 2016, pentru prima dată, BNS, utilizând definițiile din noua Rezoluție „Statisticile privind munca, ocuparea și subutilizarea forței de muncă” [1], adoptată de Conferința a 19^{ea} Internațională a Statisticienilor Muncii (CISM, BIM, Geneva, 2013) [2], a calculat setul de indicatori noi, mai performanți, cu privire la așa-numita „sub-utilizarea forței de muncă”.

Evaluarea forței de muncă se bazează pe aspecte metodologice referitoare la principalele definiții, ținând cont de recomandările BIM, inclusiv:

- *populația ocupată* care cuprinde „persoanele de 15 ani și peste, care au desfășurat o activitate economică sau socială producătoare de bunuri sau servicii de cel puțin o oră în perioada de referință (o săptămână), în scopul obținerii unor venituri sub formă de salarii, plată în natură sau alte beneficii” [3]. În categoria menționată au fost incluși și cei care au regimul de lucru incomplet, temporar absenți după anumite motive, păstrând locul de muncă, lucrători familiali neremunerați, aflați în căutarea altui loc de muncă etc.;

- *șomeri* sau persoanele de 15 ani și peste care sunt determinate conform criteriilor BIM (fără un loc de muncă și orice activitate economică pentru obținerea venitului, caută un loc de muncă prin diverse metode și sunt disponibili de a lucra, persoanele din rândul populației inactive (elevi, studenți etc.) care, de asemenea, sunt disponibile să înceapă activitate economică etc.).

Având în vedere apariția sau îmbinarea diferitor forme de organizare a muncii, indicatorii menționați nu dau posibilitatea de a evalua utilizarea potențialului real al forței de muncă sau nivelul de implicare în câmpul muncii a populației capabile de a activa economic, dar la moment aflate în afara forței de muncă. Toate cele menționate au constituit temeiul pentru modificarea standardelor statisticii muncii, inclusiv și a unor definiții în domeniu (în Ancheta forței de muncă, pînă la 2016, au fost utilizate standardele învechite, care au fost aprobate la CISM 13 din anul 1982). Astfel, pentru a îmbunătăți monitorizarea pieței muncii, au fost aplicate unele definiții și indicatori noi de măsurare a subutilizării forței de muncă, dintre care menționăm:

Forța de muncă potențială reprezintă persoanele ne-ocupate în vârstă aptă de muncă care sunt interesate de a lucra, iar „pentru care condițiile existente limitează căutarea activă a locului de muncă și/sau disponibilitatea acestora” [1]. Această noțiune include persoanele în vârstă aptă de muncă care pe parcursul perioadei scurte de raportare nu au fost nici în statutul de ocupare, și nici în șomaj, din motivul că au considerat că au fost în căutarea locului de muncă, dar nu au fost disponibile la moment. Acestea „ar putea deveni disponibile într-o perioadă ulterioară scurtă stabilită în conformitate cu circumstanțele naționale” [1]. Din categoria acestora fac parte și cele care, nefiind în căutarea locului de muncă, concomitent, au dorința să fie ocupate și sunt disponibile de a lucra (persoanele care caută de lucru, dar nu sunt disponibile din diferite cauze să înceapă lucrul, și persoanele care nu caută de lucru, dar doresc să lucreze și sunt disponibile). Așadar, forța de muncă potențială constituie potențialul sau un dividend de majorare cantitativă a populației ocupate.

Forța de muncă extinsă reprezintă suma forței de muncă determinată conform metodologiei BIM privind „forța curentă de muncă” (aceasta este preluată și în Sistemul Conturilor Naționale (SCN 93)) și a forței de muncă potențiale. Acest indicator se utilizează la determinarea indicatorilor cu privire la subutilizarea forței de muncă (Rata compusă a șomajului și a forței de muncă potențiale „LU3” și Indicatorul compozit de subutilizare al forței de muncă „LU4”).

Persoanele sub-ocupate au fost considerate (conform Rezoluției privind măsurarea sub-ocupării și a situațiilor inadecvate de ocupare, adoptată de a 16-ea Conferință Internațională a Statisticienilor Muncii, 1998) persoanele care au loc de muncă, dar numărul orelor de lucru pe săptămână a fost mai puțin de 40 de ore și din acest motiv aceste persoane doresc și sunt disponibile să aibă o activitate de muncă suplimentară.

Relațiile existente ale populației în vârstă aptă de muncă față de activitatea economică se observă din datele reflectate în *Tabelul 1*.

Tabelul 1. Evoluția indicatorilor privind relația populației aptă de muncă cu piața forței de muncă

	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Populația activă, mii pers.	1257,5	1214,5	1235,8	1232,4	1265,6	1272,8
Populația ocupată, mii pers.	1173,5	1146,8	1172,8	1184,9	1203,6	1219,5
Persoane sub-ocupate, mii pers.	90,5	83,0	86,0	80,1	74,7	80,7
Șomerii BIM, mii pers.	84,0	67,7	63,1	47,5	62,1	53,5
Populația inactivă, mii pers.	1768,1	1751,2	1756,1	1717,6	1721,7	1712,7
inclusiv aflată în unele motive de inactivitate:						
- caută, dar nu este disponibil(ă) să lucreze*	2,2	1,0	1,1	1,6	1,1	1,1
- nu caută, dar este disponibil(ă) să lucreze	35,1	25,4	17,7	33,4	15,8	17,7
- dorește să lucreze, dar nu caută și nu este disponibil(ă)	5,7	4,1	3,2	10,2	6,9	13,0
- nu caută și nu este disponibil(ă) să lucreze	1396,8	1388,1	1392,3	1355,6	1372,5	1361,9
- plecat(ă) peste hotare la lucru	328,3	332,5	341,9	316,9	325,4	319,0

* datele care au mărimile mai puțin decât 1,5 au o eroare de sondaj mai mare și nu au fost utilizate în formarea datelor definitive incluse în calcularea valorilor necesare.

Sursa: www.statistica.md

Reieșind din Rezoluția adoptată în urma deciziei Conferinței Internaționale a Statisticienilor Muncii (a 19-ea), precum și unele definiții precizate privind noțiunea forței de muncă, au fost promovați unii indicatori noi de măsurare a subutilizării forței de muncă. Datele utilizate pentru evaluarea posibilităților de implicare a populației apte de muncă în activitatea economică au fost obținute din cercetarea efectuată în baza prelucrării chestionarului privind “Ancheta asupra forței de muncă

în gospodării” [4]. Având drept scop evaluarea nivelului de subutilizare a forței de muncă, precum și faptul că aceasta are un concept nou, sau indicatorii ce vor fi utilizați la evaluarea dată “forța de muncă potențială” și “forța de muncă extinsă”, în *Tabelul 2* este reflectată evoluția forței de muncă determinată conform definițiilor menționate, fiind utilizate pentru calcularea indicatorilor noi privind caracteristica subutilizării forței de muncă.

Tabelul 2. Indicatorii cu privire la forța de muncă pentru anii 2011-2016

	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Forța de muncă, mii pers.	1257,5	1214,5	1235,8	1232,4	1265,6	1272,8
Forța de muncă potențială, mii pers.	35,1	37,4	26,4	18,8	16,8	17,7
Forța de muncă extinsă, mii pers.	1292,5	1251,9	1262,2	1251,2	1282,4	1290,5

Sursa: Subutilizarea forței de muncă în Republica Moldova, BNS, 19.05.2016, www.statistica.md

Forța de muncă în Republica Moldova: ocuparea și șomajul în anul 2016, www.statistica.md

În conformitate cu noul standard internațional, începând cu anul 2016, caracteristica subutilizării forței de muncă este efectuată prin următoarele patru formule [2]:

$$\text{LU1} = \frac{\text{Rata șomajului (LU1):}}{\text{persoane în șomaj}} \times 100 \quad (1)$$

$$\text{LU2} = \frac{\text{Rata compusă a sub-ocupării în raport cu timpul și șomajul (LU2):}}{\text{persoane sub – ocupate + persoane în șomaj}} \times 100 \quad (2)$$

$$\text{LU3} = \frac{\text{Rata compusă a șomajului și a forței de muncă potențiale (LU3):}}{\text{forța de muncă potențială + persoane în șomaj}} \times 100 \quad (3)$$

$$\text{LU4} = \frac{\text{Indicatorul compozit de subutilizare al forței de muncă (LU4):}}{\text{forța de muncă potențială + persoane în șomaj + persoane sub – ocupate}} \times 100 \quad (4)$$

Caracteristica participării populației în vârstă aptă de muncă pentru anii 2011-2016 în activitatea economică a Republicii Moldova, utilizând standardele internaționale în domeniu, este reflectată în *Tabelul 3*.

Tabelul 3. Evoluția indicatorilor determinanți de participare în activitatea economică a populației în vârstă aptă de muncă

	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Rata de activitate, %	42,3	40,7	41,4	41,2	42,4	42,6
Rata ocupării, %	39,4	38,4	39,3	39,6	40,3	40,8
Rata sub-ocupării, %	7,7	7,2	7,3	6,8	6,2	6,6
Indicatorii de subutilizare a forței de muncă						
Rata șomajului (LU1), %	6,7	5,6	5,1	3,9	4,9	4,2
Rata compusă a sub-ocupării și șomajului (LU2), %	13,9	12,4	12,1	10,4	10,8	10,5
Rata compusă a șomajului și forței de muncă potențiale (LU3), %	9,2	8,4	7,1	5,3	6,2	5,6
Indicatorul compozit de sub-utilizare a forței de muncă (LU4), %	16,2	15,0	13,9	11,7	12,0	11,8

Sursa: www.statistica.md

Indicatorii privind sub-utilizarea forței de muncă variază pe regiuni statistice. Analizând valorile medii pe țară și pe regiuni (*Tabelul 4*), observăm că acestea aveau un impact mai înalt în Chișinău (ratele LU1 și LU3), zona de Nord (ratele LU2 și LU4) și zona de Centru (ratele LU2 și LU4). Totodată, în zona de Sud au fost înregistrate mai puține rate decât media pe țară. Dacă ne referim la nivelul de activitate economică și de ocupare, ratele acestor indicatori sunt diferite pe regiuni (*Tabelul 4*), având în anul 2016 tendințe de diminuare în mun. Chișinău comparativ cu anii precedenți, ceea ce se referă la îmbunătățirea situației privind implicarea forței de muncă în activități economice.

Tabelul 4. Evoluția indicatorilor privind nivelul de participare al populației în vârstă aptă de muncă în activitatea economică și sub-utilizarea forței de muncă pe regiuni

	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Mun. Chișinău						
Rata de activitate, %	54,2	54,0	53,3	51,4	51,3	49,7
Rata de ocupare, %	49,2	49,6	50,0	48,5	47,8	46,9
Rata șomajului (LU1), %	9,3	8,2	6,3	6,0	7,0	5,7
Rata compusă a sub-ocupării și șomajului (LU2), %	12,8	11,8	9,4	9,1	11,3	9,5
Rata compusă a șomajului și a forței de muncă potențiale (LU3), %	11,1	10,2	7,8	6,9	7,5	6,4
Indicatorul compozit de sub-utilizare a forței de muncă (LU4), %	14,5	13,8	10,9	9,9	11,8	10,2
Zona de Nord						
Rata de activitate, %	39,0	38,7	39,6	40,8	44,4	44,9
Rata de ocupare, %	37,0	36,9	38,0	39,9	42,4	43,1
Rata șomajului (LU1), %	5,2	4,6	3,9	2,4	4,5	4,0
Rata compusă a sub-ocupării și șomajului (LU2), %	15,3	14,2	12,9	10,0	10,3	12,3
Rata compusă a șomajului și a forței de muncă potențiale (LU3), %	8,8	8,2	5,9	4,4	6,0	5,4

Indicatorul compozit de sub-utilizare a forței de muncă (LU4), %	18,5	17,4	14,7	11,8	11,7	13,5
Zona de Centru						
Rata de activitate, %	39,8	37,5	38,9	38,0	38,8	40,7
Rata de ocupare, %	37,6	35,8	37,0	36,8	37,3	39,0
Rata șomajului (LU1), %	5,7	4,5	4,9	3,2	4,0	4,2
Rata compusă a sub-ocupării și a șomajului (LU2), %	14,8	12,6	14,5	12,5	12,9	12,1
Rata compusă a șomajului și a forței de muncă potențiale (LU3), %	7,8	7,4	6,8	4,4	5,4	5,7
Indicatorul compozit de sub-utilizare a forței de muncă (LU4), %	16,7	15,3	16,3	13,6	14,2	13,5
Zona de Sud						
Rata de activitate, %	37,0	33,2	33,7	34,3	33,9	33,8
Rata de ocupare, %	34,7	31,8	31,8	33,1	32,8	33,2
Rata șomajului (LU1), %	6,2	4,1	5,6	3,6	3,4	1,8
Rata compusă a sub-ocupării și a șomajului (LU2), %	12,0	10,0	11,4	9,7	7,4	5,9
Rata compusă a șomajului și a forței de muncă potențiale (LU3), %	8,9	6,9	8,3	5,6	5,3	4,3
Indicatorul compozit de sub-utilizare a forței de muncă (LU4), %	14,5	12,7	14,0	11,5	9,3	8,4

Sursa: www.statistica.md

Astfel, noii indicatori de măsurare a subutilizării muncii, aplicați în urma Rezoluției 1 „Statisticile privind munca, ocuparea și subutilizarea forței de muncă” (p.p. 40, 73 lit.c) [2], adoptată de CISM (a 19-a, 2013), sunt importanți pentru utilizatorii autohtoni de date referitor la monitorizarea și evaluarea situației pe piața muncii, inclusiv au și beneficii, fiindcă:

- cuprinde mai multe activități, respectiv și informația fiind mai amplă, reflectând diferite grupuri de populație care au o anumită presiune asupra pieței forței de muncă;
- aplicarea unor standarde noi vor permite de a estima mai detaliat nivelul de ocupare și a șomajului determinat în baza abordărilor metodologice existente;
- utilizarea indicatorilor mai performanți privind piața forței de muncă va da posibilitatea de a reflecta mai vizibil situația reală în domeniu;
- va fi posibil de a analiza dezvoltarea socioeconomică în conexiune cu indicatorii privind munca, ocuparea și șomajul, având scopul de a lua factori de decizie mai corecți în domeniul ocupării populației;
- dă posibilitatea de a avea pentru analiză unii indicatori care se completează reciproc, dar care nu se exclud;
- va permite de a recunoaște că persoanele apte de muncă pot fi antrenate simultan în diferite activități economice, fiind reflectate prin datele statistice respective;
- vor fi aplicate unele definiții mai precise în domeniu, astfel contribuind la compararea datelor dintre diferite țări.

Dacă ne referim la impactul scontat prin aplicarea indicatorilor privind subutilizarea forței de muncă, acestea vor contribui la micșorarea nivelului de participare în activitatea economică, de ocupare și a ratei șomajului, vor permite de a

monitoriza mai efectiv accesul la munca remunerată, precum și la identificarea mai vizibilă a forței de muncă potențială (în special valoarea indicatorilor LU2 și LU3).

Pe fundalul implementării indicatorilor (standardelor) stabiliți de Organizația Internațională a Muncii (OIM), sunt utilizate și datele administrative ale Agenției Naționale pentru Ocuparea Forței de Muncă privind populația aptă de muncă aflată în situația de șomaj, care, de asemenea, recomandă unele caracteristici cantitative și calitative referitor la potențialul forței de muncă. Informația cu privire la șomaj este reflectată prin datele din *Tabelul 5*.

Tabelul 5. Caracteristica indicatorilor privind șomajul înregistrat de ANOFM, inclusiv în rândul tinerilor

	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Rata șomajului înregistrat, %	3,6	2,8	1,9	1,7	2,1	2,1
Numărul șomerilor înregistrați, pers.	67254	51378	43463	42166	50612	50063
din care ponderea tinerilor (16-29 ani), %	35,8	35,2	35,6	33,6	32,3	31,0
Numărul locurilor vacante, unități	28250	35049	37530	41536	42345	44612
Șomerii plasați în câmpul muncii, %	20,14	30,29	38,47	38,81	33,2	35,2
Ponderea tinerilor plasați în câmpul muncii, %	21,9	32,5	41,8	44,1	37,1	40,0
Tinerii absolvenți ai cursurilor de formare profesională, pers.	1630	1828	1822	2037	2089	1960
din care plasați în câmpul muncii în % față de absolvenți ai cursurilor	66,6	73,2	78,2	85,6	78,2	93,7
Cauzele de aflare în șomaj a tinerilor (16-29 ani):						
Absolvenți ai gimnaziilor (9 clase), liceelor și școlilor de cultură generală (11-12 clase), pers.	691	691	702	383	680	560
inclusiv: în % ponderea celor plasați față de înregistrați	22,1	27,5	35,5	75,5	31,9	65,5
Absolvenți ai școlilor secundare profesionale, pers.	230	218	185	92	216	126
inclusiv: în % ponderea celor plasați față de înregistrați	20,4	22,0	44,3	52,2	28,2	57,9
Absolvenți ai instituțiilor de învățământ mediu de specialitate (colegii), persoane/	101	98	85	46	65	54
inclusiv: în % ponderea celor plasați față de înregistrați	25,7	40,8	57,5	65,2	49,2	44,4
Absolvenți ai instituțiilor de învățământ superior, persoane	404	335	353	178	267	177
inclusiv: în % ponderea celor plasați față de înregistrați	26,0	47,8	41,6	53,9	37,4	41,2
Coeficientul de înlocuire a forței de muncă (raportul dintre angajați / eliberați)	1,008	0,990	1,032	1,030	0,950	0,972

Sursa: www.anofm.md

De menționat, mai mult de o treime din șomerii înregistrați sunt tinerii care necesită pregătire profesională pentru a fi plasați în câmpul muncii. Analiza indicatorilor cu privire la subutilizarea forței de muncă, în special după grupe de vârstă și mediul de reședință, precum și îmbinând informația dată cu datele ANOFM privind șomajul înregistrat, va permite de a identifica mai amplu dividendul real al forței de muncă. Aceasta va permite de a implementa mai eficace politicile

socioeconomice și de ocupare a populației în vârstă aptă de muncă la nivel de teritoriu, de regiune, precum și la nivel național.

Unul dintre motivele subutilizării forței de muncă constă în regimul stabilit de lucru, în special, ce se referă la regimul incomplet (ocuparea completă, parțială, temporară a forței de muncă etc.), deoarece anume acest factor este principal pentru formarea veniturilor. Regimul de lucru cu ocuparea cea mai completă a forței de muncă a fost înregistrat în anii 2015-2016, când cca 94,0% din populația ocupată a lucrat o zi întreagă, iar restul dintre ei, sau 6%, au lucrat parțial (part-time). În mod natural, situația regimului de lucru pentru perioada cercetată a fost neuniformă și în anii 2011-2015 s-a înregistrat tendința de majorare a ponderii salariaților cu regimul săptămânal de lucru 0-30 de ore, în 2016 ponderea salariaților cu regimul de lucru 40 de ore și peste a constituit 75,1% din numărul total al salariaților. Informația ce caracterizează regimul de lucru al populației ocupate și al salariaților pentru anii 2011-2016, precum și regimul săptămânal de lucru al populației ocupate după mediul de reședință este prezentată în *Tabelul 6*.

Tabelul 6. Caracteristica regimului de muncă al populației ocupate și al salariaților (ponderea populației cu regimul de lucru respectiv în % față de ocupată/salariați în total)

Durata săptămânii	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2011	2012	2013	2014	2015	2016
	Populația ocupată						Salariații					
0-20 ore	7,7	8,0	8,4	8,3	9,0	8,5	7,5	8,1	8,6	8,7	9,6	8,9
21-30 ore	12,6	14,3	15,5	15,7	17,0	18,1	5,9	6,8	6,9	6,9	6,7	5,8
31-39 ore	12,1	11,6	12,2	14,3	15,2	14,8	8,0	7,3	7,9	9,4	11,9	10,1
40 ore	40,1	40,7	38,0	36,3	32,9	34,9	52,4	52,9	50,9	49,4	45,9	50,4
41 ore și peste	27,5	25,4	25,9	25,4	25,9	23,7	26,2	24,9	25,7	25,6	26,0	24,7
0-30 ore	20,3	22,3	23,9	24,0	26,0	26,6	13,4	14,9	15,5	15,6	16,3	14,7
40 ore și peste	67,6	66,1	63,9	61,7	58,8	58,6	78,6	77,8	76,6	75,0	71,9	75,1
	Populația ocupată în mediul urban						Populația ocupată în mediul rural					
0-20 ore	7,0	7,4	7,9	7,9	9,1	8,4	7,5	8,8	9,0	8,4	9,1	9,0
21-30 ore	5,9	8,0	7,6	7,1	8,2	8,2	18,7	20,1	22,5	22,9	24,6	26,4
31-39 ore	8,6	7,9	8,4	10,3	12,4	11,0	15,2	15,0	15,5	17,6	17,6	18,0
40 ore	52,7	52,6	51,1	49,6	43,1	47,2	28,7	29,4	26,3	25,4	23,9	24,6
41 ore și peste	25,8	24,1	25,0	25,1	27,2	25,2	29,9	26,2	26,7	25,7	24,8	22,0
0 – 30 ore	12,9	15,4	15,5	15,0	17,3	16,6	26,2	28,9	31,5	31,3	33,7	35,4
40 ore și peste	78,5	76,7	76,1	74,7	70,3	72,4	58,6	55,6	53,0	51,1	48,7	46,6

Sursa: datele BNS, www.statistica.md

Durata normală a timpului de muncă al salariaților nu poate depăși 40 de ore pe săptămână conform art. 95-97 din Codul Muncii al Republicii Moldova [5]. Pentru unele categorii de salariați, în funcție de vârstă, de starea sănătății, de condițiile de muncă sau de alte circumstanțe, conform legislației în vigoare, precum și contractului individual de muncă, se stabilește durată redusă a timpului de muncă (de 24 de ore pentru salariații în vârstă de la 15 la 16 ani), de 35 de ore pentru salariații în vârstă de la 16 la 18 ani, precum și de 35 de ore pentru salariații care activează în condiții de

muncă vătămătoare potrivit nomenclatorului aprobat de Guvern, inclusiv și pentru anumite categorii de salariați a căror muncă implică un efort intelectual și psihoemoțional sporit, care, de asemenea, se stabilește de Guvern. O durată redusă a timpului de muncă sau de 30 de ore pe săptămână a fost prevăzută pentru invalizii de gradul I și II, precum și ziua de muncă parțială sau săptămâna de muncă parțială, se poate stabili prin acordul dintre salariat și angajator, având în vedere unele circumstanțele din cauza stării sănătății, îngrijirii copiilor ori îngrijirii de un membru al familiei bolnav, potrivit certificatului medical. Conform legislației, retribuirea muncii salariaților sus-menționați în aceste cazuri (art.97 din Codul Muncii) se efectuează proporțional timpului lucrat sau în funcție de volumul lucrului făcut, fără limitarea drepturilor la calcularea vechimii în muncă sau a stagiului de cotizare (exceptând cazurile prevăzute de legislația în vigoare), durata concediului de odihnă anual sau a altor drepturi de muncă. Din analiza regimului de muncă pentru anul 2016, reiese că numai 75% din salariați cu regimul complet de muncă au salariul minim garantat în volumul deplin, iar de altă parte – în funcție de orele de muncă lucrate sau cca 25% din salariați au regimul de lucru până la 30 ore săptămânal.

Conform Legii salarizării [6], în Republica Moldova a fost aprobat un salariu minim garantat (12, 13), calculat reieșind din durata medie a regimului de lucru de 169 de ore pe lună. Prin urmare, ocuparea parțială a populației angajate (regim de lucru „part-time”) reprezintă o problemă de natură socială, deoarece angajații cu regimul parțial de lucru și membrii familiilor acestora, cel mai probabil, se încadrează în categoria grupurilor social vulnerabile, care sunt cele mai supuse riscului de sărăcie. Anume acesta este motivul pentru a evalua nivelul de ocupare a forței de muncă, caracteristicile, specificul și consecințele în domeniu. Este necesar ca acest nivel să fie în centrul atenției autorităților publice care se ocupă de politici în domeniu și a societății alături de șomaj, ca o caracteristică a neutilizării potențialului forței de muncă, fiind ocupată formal în condițiile activității cu regimul complet de muncă, precum și pentru a evalua cererea și oferta forței de muncă în procesul dezvoltării economice. În acest caz, se ia în considerare valoarea coeficientului de înlocuire a forței de muncă (*Tabelul 5*): dacă cuantumul acestui coeficient este mai înalt decât 1, atunci are loc nu doar compensarea pierderii forței de muncă, ci putem vorbi despre prezența de noi locuri de muncă, iar în cazul în care acest indicator este mai puțin decât 1, putem vorbi despre deteriorarea situației pe piața forței de muncă, inclusiv atât despre reducerea locurilor de muncă existente, cât și despre creșterea șomerilor.

Astfel, din analiza datelor statistice obținute în urma cercetării anuale efectuată pentru luna septembrie, care cuprinde persoanele care au lucrat o lună întreagă și ziua deplină, se observă că pentru septembrie 2016, cca 10% din salariați și cca 25% din salariați din sectorul bugetar au salarii mai mici decât mărimea minimului de existență a populației aptă de muncă (în anii 2013-2014 ponderea salariaților salariați cărora a fost până la 2000 lei constituiau 34,1% și respectiv, 27,9% (*Tabelul 7*).

Tabelul 7. Repartizarea salariaților conform mărimii salariului calculat anual pentru luna septembrie

Persoane care au primit salariu în mărimea	2013	2014	Persoane care au primit salariu în mărimea	2015	2016 Total	inclusiv în	
						Secto- rul bugetar	Secto- rul real
Până la 900 lei	0,5	0,2	până la 1000,0 lei	0,2	0,1	0,01	0,10
900,1-1200 lei	6,2	4,4	1000,01-1500,0 lei	6,7	4,3	12,67	0,42
1200,1-1600 lei	16,2	7,6	1500,01-2000,0 lei	13,4	6,0	12,87	2,77
1600,1-2000 lei	11,2	15,7	2000,01-2500,0 lei	11,8	16,4	8,49	20,13
2000,1-3000 lei	20,8	20,0	2500,01-3000,0 lei	10,8	10,7	8,56	11,64
3000,1-4000 lei	16,5	16,5	3000,01-4000,0 lei	16,5	16,2	13,30	17,51
4000,1-5000 lei	11,6	13,1	4000,01-5000,0 lei	13,4	13,8	14,43	13,52
5000,1-6000 lei	6,7	8,5	5000,01-6000,0 lei	9,9	10,6	13,88	9,10
peste 6000 lei	10,3	14,1	6000,01-7000,0 lei	6,0	7,2	8,09	6,75
			7000,01-8000,0 lei	3,5	4,5	3,95	4,81
			8000,01-10000,0 lei	3,4	4,4	2,34	5,37
			peste 10000,0 lei	4,4	5,8	1,41	7,88
Salariul mediu calculat în septembrie personalului care a lucrat o lună întreagă, lei	3552,1	3981,0	Salariul mediu calculat în septembrie personalului care a lucrat o lună întreagă, lei	4379,8	4850,1	3926,9	5284,8
Minimul de existență a populației aptă de muncă, lei	1710,0	1 726,8	Minimul de existență a populației aptă de muncă, lei	1842,2	1914,7		

Sursa: datele BNS, www.statistica.md

Astfel, în anii 2013-2014, ponderea persoanelor care au primit un salariu până la 1600 lei sau mai puțin decât minimul de existență a populației aptă de muncă constituia de 22,9% și în pînă la 12,2%. În anii 2015-2016, ponderea persoanelor care au primit un salariu aproximativ la nivelul acestui standard social, sau până la 2000 lei, constituia de 20,3% și în pînă la 10,4%, inclusiv în sectorul bugetar în 2016 – 25,6% și sectorul real în 2016 – numai 3,3%. Această diferențiere a fost condiționată de formarea sistemului existent de salarizare. Salarizarea în sectorul bugetar se bazează pe salariul minim pe țară: începând cu 1 octombrie 2014, salariul minim pe țară a fost stabilit în cuantum de 1000 lei lunar, acest cuantum fiind valabil și pentru anii 2016-2017. În sectorul real salarizarea se efectuează în baza cuantumului minim garantat al salariului care se reexaminează de către Guvern, având în vedere creșterea productivității muncii la nivel național și a indicelui prețurilor de consum. Așadar, cuantumul minim garantat al salariului în sectorul real (la întreprinderi, organizații, instituții cu autonomie financiară, indiferent de tipul de proprietate și forma de organizare juridică) a fost reexaminat și stabilit în mărime de 1900 lei sau 11,25 lei pe oră [7] începând cu 1 mai 2015, începând cu 1 mai 2016 – de 2100 lei sau 12,43 lei pe oră [8], iar începând cu 1 mai 2017, aceasta a fost majorată până la 14,09 lei pe oră sau 2380 lei pe lună [9], ceea ce calculează pentru un program complet de lucru în medie de 169 de ore pe lună.

Reieșind din cadrul legislativ cu privire la formarea sistemelor de remunerare a muncii salariaților în sectorul real și bugetar, cuantumul salariului tarifar pentru

categoria I de calificare din sectorul real (munca necalificată) diferă din cuantumul primei categorii de salarizare în sectorul bugetar de 2,4 ori în folosul salarizării din sectorul real al economiei (diferența dintre salariile primite în sectoarele menționate se observă din *Tabelul 7*). Astfel, reformarea sistemului existent de remunerare a muncii este necesară, reprezentând un obiectiv evident. Aceasta reiese și din faptul că Republica Moldova, după salarizare, este plasată pe ultimul loc în Europa, ceea ce reprezintă motivul migrației de muncă al forței de muncă în vârstă aptă de muncă și confirmă necesitatea reformării actualului sistem de salarizare.

Din datele disponibile menționăm că, conform situației la 01.01.2017, din cele 28 de state membre ale UE, 22 au salariul minim legal [10] (exclusiv Danemarca, Italia, Cipru, Austria, Finlanda și Suedia). În ianuarie 2017, salariul minim a celor 10 state membre situate în partea de est a UE a avut cuantumul de sub 500 de euro pe lună: de exemplu, în Bulgaria – 235 euro, România – 275 euro, Letonia și Lituania – 380 euro, Republica Cehă – 407 euro, Ungaria – 412 euro, Croația – 433 euro, Slovacia – 435 euro, Polonia – 453 euro și Estonia – 470 euro. În alte 5 țări din UE, plasate în partea de sud a UE, salariul minim a variat de la 500 la 1000 euro pe lună, inclusiv în Portugalia (650 euro), Grecia (684 euro), Malta (736 euro), Slovenia (805 euro) și Spania (826 euro) [11]. Conform datelor Eurostat, pentru perioada 2008-2017 salariul minim a crescut în toate țările din UE, o unică excludere fiind Grecia, în care acest indicator s-a diminuat cu 14%.

Cuantumul minim garantat al salariului în sectorul real stabilit pentru Republica Moldova începând cu 1 mai 2017 era de 14,09 lei pe oră sau de 0,71 euro la data de 1 mai 2017, 0,66 de euro la 1 iunie 2017 și 0,67 euro la 31 iulie 2017 [12] (calculat pentru un program complet de lucru în medie de 169 de ore pe lună) este cel mai mic decât în țările din UE, și anume: în sectorul privat/sectorul industrial, 1 euro oră, costul mediu al forței de muncă în Bulgaria este de 3,80/3,20 euro, România – 4,80 / 4,20 euro, Ungaria – 7,80 / 7,50 euro, Republica Cehă – 9,60 / 9,30 euro, Slovacia – 10,0 / 9,80 euro, Grecia – 14,40 / 14,70 euro, Spania – 21,00 / 22,80 euro, Germania – 31,80 / 37,00 euro, Franța – 35,20 / 36,40 euro etc. (datele au fost calculate potrivit cursului de schimb la 31 iulie 2017 al Băncii Centrale Europene) [13]. Asemenea situație, când salariul și-a pierdut rolul său stimulator de muncă și de reproducere a capacităților calitative (naturale, intelectuale, profesionale etc.) a forței de muncă, reprezintă un motiv-cheie, iar cauza principală a existenței fenomenului migrației de muncă, în principal al tineretului, precum și aflarea în stare de inactivitate economică contribuie la sporirea subutilizării forței de muncă.

Concluzii. Piața forței de muncă reprezintă un loc important în condițiile moderne de dezvoltare a relațiilor economice: fiind un element al sistemului economic, de funcționarea acestuia depinde eficiența prosperității naționale, transformările socioeconomice și stabilitatea dezvoltării socioeconomice, iar sistemul, fiind independent, piața mediază impactul acestei dezvoltări asupra bunăstării populației și naturii multor procese sociale, consolidează sau diminuează contradicțiile emergente. Dezvoltarea socioeconomică durabilă este imposibilă fără o piață a muncii eficientă și competitivă, iar schimbarea acestei piețe are loc concomitent cu dezvoltarea piețelor altor resurse sau cu o forță motrice, cum este resursa umană, omul, care, în timp, a căpătat o înaltă calificare și independență financiară.

În Republica Moldova, piața muncii, fiind o derivată din dezvoltarea economică, are unele deosebiri specifice, din motivul că formarea acesteia a fost în perioada tranziției economiei de piață, ceea ce a condiționat asupra formelor de implicare a forței de muncă în activitatea economică și eficacitatea de utilizare a acesteia. Aplicarea unor indicatori noi de subutilizare a populației aptă de muncă dă posibilitatea de a evidenția forța de muncă potențială și extinsă. Totodată, lipsa sistemelor echitabile de remunerare a muncii, nivelul mic al salariilor, regimul de muncă imperfect etc. - toate acestea au contribuit la excluderea părții capabile a forței de muncă de pe piața muncii, precum și la migrația de muncă peste hotare în căutarea unui loc de muncă mai potrivit.

În scopul îmbunătățirii situației pe piața muncii, atenuării tensiunii, sporirii funcționalității eficiente și asigurării competitivității acestei piețe se recomandă următoarele:

- de a elabora un mecanism argumentat științific privind determinarea cererii și ofertei a forței de muncă;

- de a constitui și dezvolta Observatorul pieței muncii, obiectivul căruia va contribui la analiza domeniilor economice și de ocupare a forței de muncă, la elaborarea prognozelor pieței muncii etc.;

- de a menține și extinde ocuparea forței de muncă, asigurând concordanța cererii și ofertei forței de muncă, aplicând diferite forme flexibile de ocupare și stimulente privind căutarea activă a locului de muncă de către șomeri;

- de a eficientiza formele de dezvoltare a parteneriatului și dialogului social în scopul ameliorării situației de pe piața muncii prin corelarea intereselor partenerilor sociali, protecția drepturilor și garanțiilor în sfera relațiilor de muncă, respectarea normelor legislației în vigoare, implicarea activă a partenerilor sociali în soluționarea practică a politicilor de ocupare a forței de muncă;

- de a perfecționa cadrul legislativ și cel normativ în vigoare privind remunerarea muncii în funcție de experiența altor țări, de a determina costul real al forței de muncă având în vedere standardele sociale avansate în domeniu;

- de a continua cercetările privind competitivitatea pieței muncii autohtone în vederea integrării Republicii Moldova în UE, precum și identificarea și aplicarea metodelor și metodologiilor noi performante în domeniu.

Referințe bibliografice

1. Subutilizarea forței de muncă în Republica Moldova, BNS, 19.05.2016, www.statistica.md
2. Rezoluția “Statisticile privind activitatea de muncă, ocuparea și subutilizarea forței de muncă”, adoptată de a 19-ea Conferință Internațională a Statisticienilor Muncii din 2013 (Resolution I. Resolution concerning statistics of work, employment and labour underutilization): http://www.ilo.org/global/statistics-and-databases/meetings-and-events/international-conference-of-labour-statisticians/19/WCMS_230304/lang--en/index.htm
3. Forța de muncă în Republica Moldova. Ocupare și șomaj”, BNS, Chișinău, 2016, p.9, www.statistica.md
4. Chestionar individual, aprobat de BNS al Republicii Moldova prin ordinul nr.102 din 30 septembrie 2014. www.statistica.md
5. Codul Muncii al Republicii Moldova, Legea nr.154-XV din 28 martie 2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr.159-162, art. 648.

6. Legea salarizării nr.847-XV din 14 februarie 2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr.50-52, art.336.
7. Hotărîre al Guvernului Republicii Moldova nr.219 din 29 aprilie 2015 „Cu privire la modificarea punctului 1 din Hotărîrea Guvernului nr.165 din 9 martie 2010”. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2015, nr.105-109, art.230.
8. Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova nr.488 din 20 aprilie 2016 „Cu privire la modificarea punctului 1 din Hotărîrea Guvernului nr.165 din 9 martie 2010”. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2016, nr.114-122, art. 544.
9. Hotărîre al Guvernului Republicii Moldova nr.242 din 26 aprilie 2017 “Cu privire la modificarea punctului 1 din Hotărîrea Guvernului nr.165 din 9 martie 2010”. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2017, nr.134-143, art.321.
10. <http://www.segodaya.ua/world/minimalnye-zarplaty-v-es-gde-platyat-bolshe-797318.html>;
11. <http://www.eurointegration.com.ua/rus/news/2017/02/12/7061539/>
12. Datele privind cursul monedei naționale, www.nbm.md
13. <http://ru-geld.de/salary/europe.html>

Bibliografie suplimentară

1. Ancheta Forței de Muncă, www.statistica.md
2. Hotărîre al Guvernului Republicii Moldova nr.1473 din 30 decembrie 2016 “Cu privire la aprobarea Strategiei naționale privind ocuparea forței de muncă pentru anii 2017–2021”. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2017, nr.109-118, art.272.
3. Legea Republicii Moldova nr.355-XVI din 23 decembrie 2005 „Cu privire la sistemul de salarizare în sectorul bugetar”. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2006, nr.35-38, art.148.
4. Metodologia anchetei asupra forței de muncă în gospodării. Aprobata prin Hotărîrea Colegiului Biroului Național de Statistică nr.5 din 26.12.2008; modificată prin Hotărîrea Colegiului nr.4/3 din 07.07.2014 și prin Ordinul Biroului Național de Statistică nr.52 din 10.07.2017. www.statistica.md
5. Privind repartizarea populației după mărimea medie a salariilor în septembrie 2014-2016, www.statistica.md
6. Лыжина Е.В. Исследование динамики предложения труда работников различных возрастных групп в современной экономической литературе. М.: ГУ ВШЭ, Уральский ГУ им. А. М. Горького, Екатеринбург, econopus.org/consp/files/r35j.doc
7. Метелева Ю.О. Институциональные риски на рынке труда и способы их минимизации. ФГАОУ ВО, ТюмГУ, Тюмень, Россия. vectoreconomy.ru/images/publications/2017/4/laboureconomics/Meteleva.pdf
8. Постников А.А. Факторы и условия снижения риска на рынке труда. În: Наука и современность, 2015, № 38. URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/factory-i-usloviya-snizheniya-riska-na-rynke-truda>
9. Рощин С.Ю. Предложение труда в России: микроэкономический анализ экономической активности населения // Препринт WP3/2003/02. М.: ГУ ВШЭ, 2003.

METODOLOGIA DE MODELARE A MIGRAȚIEI LA NIVEL REGIONAL

Virginia COJOCARU, profesoară,
Universitatea de Stat din Moldova

Migrations are distinguished by flows (arrivals, departures) and their result that mean the migration gain (or balance of migration), i.e. the difference between the number of arrivals to the territory and the number of departures. The migration flows and migration increase are formed under the influence of different causes; therefore the methods of their forecasting are also different. A realistic forecast of migrations based on knowledge of the laws of this process is extremely important both for successfully managing migrations and for assessing the possibility of increasing the number of labor resources in areas with low growth.

The final result of the prediction of migrations is to obtain the migration increase (decrease) of each sex-age group of the population of Moldova for each year of the forecast period. However, when forming the hypotheses of the long-term development of migration processes, it should be remembered that the overall balance of population migration (of a certain age and gender group) is just a mathematical difference between two significant values – the number of arrivals and the number of departures, and in itself has a limited semantic load.

Keywords: *displacement, migration, prediction, demography, regional issues, population density, gravity model.*

Epoca globalizării și vitezelor a introdus modificări în migrația populației: motive politice, economice, conflicte religioase, etnice etc. Migrațiile reprezintă un vector orientat (sosiri, plecări) al persoanelor și consecințele acestora – migrația (sau migrația netă), rezultând din decalajul dintre numărul de sosiri într-o anumită regiune și numărul de plecări din zonă. Fluxurile de migrație, precum și cele de creștere ale migrației sunt influențate de diverse motive, astfel încât metodele lor de previziune sunt, de asemenea, diverse. Prognoza realistă a migrației, bazată pe cunoașterea legilor acestui proces, prezintă interes sporit atât pentru a gestiona cu succes procesul privind deplasarea persoanelor în fluxul migrațional și pentru a evalua posibilitatea de a crește numărul de resurse de muncă într-o zonă cu spor redus. Rezultatul final al previziunii migrației constă în obținerea de valori în diminuarea migrației (scădere) în fiecare grupă de vârstă și sexe a populației pentru fiecare an al perioadei de prognoză. La formarea ipotezelor de dezvoltare pe termen lung a migrației ar trebui amintit că bilanțul total al migrației populației (vârstă și sex grupuri specifice) – doar o diferență matematică între cele două variabile importante – numărul de sosiri și numărul de plecări și, în sine are, un sens limitat. Scopul cercetării rezidă în previziunea migrației populației conform multiplilor factori ca: economia, politica, religia etc. în vederea colectării și obținerii unor date relevante pentru argumentarea hotărârilor la nivelul economiei naționale.

Cuvinte-cheie: *deplasare, migrație, prognoză, consecințe demografice, aspecte regionale, densitatea populației, model gravitațional.*

Introducere. *Previziunea migrației populației implică trei etape. Primul pas este de a evalua viitoarea sosire și plecare, volumul și distribuția migrațiilor către zonele geografice. Desigur, realizarea evaluărilor de previziune a migrațiilor cu fiecare țară din lume nu este rațională, crescând probabilitatea de erori, care atunci când este aplicat unul câte unul poate conduce la rezultate eronate a prezis echilibru migrației valori. Prin urmare, estimarea amplitudinii fluxurilor interregionale ale migrației populației se realizează în mod avantajos în contextul unui număr mic de grupe de țări, selectate pe motive socio-economice și geopolitice, precum: localizarea geografică, simptome mentale ale populației, istoria și caracteristicile contactelor migratoare etc.*

Al doilea pas este de a evalua prognoza promițătoare structurii migranților. Din păcate, statisticile oficiale nu furnizează informații despre distribuția migranților în dependență de sex și vârstă, de țara de origine (destinație), structura de vârstă, există doar contingent sosit al grupelor de țări, țări din vecinătatea nouă și veche.

A treia etapă a prognozei – calcularea soldului migrației după anul nașterii. Necesitatea unor astfel de calcule, datorită faptului că aplicarea metodei de grupe de vârstă prevede evidența de grupurile de populație legate de vârstă (inclusiv migranți), în numărul de ani compleți de la începutul anului.

Previziunea migrației este, de obicei, proiectată în mai multe moduri diferite, în funcție de posibilele scenarii de dezvoltare socio-economică a Republicii Moldova și posibilele schimbări în starea politicii socio-demografice. De fapt, una dintre provocările de prognoză demografică constă în evaluarea impactului factorilor macroeconomici și geopolitici privind numărul și componența populației. În continuare vom prezenta rezultatele opțiunilor de migrare prognozate până în 2050, punerea în aplicare a ceea ce este posibil, cu condiția ca tendințele pozitive socio-economice din ultimii ani, precum și implementarea proiectului strategiei de dezvoltare demografice.

Scopul cercetării constă în previziunea migrației populației în funcție de diferiți factori, precum: economia, politica, religia etc. pentru a obține informații întru argumentarea deciziilor macroeconomice.

Cercetare și analiză. În studiile de bază privind migrația se estimează modelul care descrie legea interacțiunii gravitaționale potrivit căreia „forța demografică” de atracție dintre regiuni este direct proporțională cu populația din regiunea de plecare și cea receptivă, fiind într-o legătură directă cu pătratul distanței dintre zone.

$$F_{ij} = k \frac{P_i^a P_j^b}{D_{ij}^2} \quad (1)$$

unde: F_{ij} este forța de atracție dintre regiunile i și j , P_i – densitatea populației din regiunea de plecare i , P_j – densitatea populației din regiunea de sosire j , D_{ij} – distanța geografică dintre centrele regiunilor i și j , k – coeficientul de proporționalitate, constant. Acest model se mai numește gravitațional, deoarece el este similar cu legea existentă a gravitației universale a lui Newton din fizică. Pentru a estima acest model, de regulă se logaritizează ambele părți ale modelului (1). Astfel operând obținem:

$$\ln F_{ij} = \ln k + \alpha \ln P_i + \beta \ln P_j - \gamma \ln D_{ij} \quad (2)$$

De regulă, variabila dependentă în acest model se ia logaritmul fluxurilor migratorii dintre regiunile $\ln M_{ij}$. Parametrii k , α , β , γ sunt supuși evaluării.

Cu toate acestea, în lucrările ulterioare, cercetătorii au evaluat așa-numitul model de gravitație modificat, în care, pe lângă factorii standard ai modelului gravitațional de bază, se introduc diverse caracteristici socio-demografice ale regiunilor.

$$\ln M_{ij} X_{k,i,j} \Gamma_{k,K} g_k \ln X_{ki} \Gamma_{k,K} d_k \ln X_{kj} ZgD_{ij} \Gamma e_{ij} \quad (3)$$

$$\ln M_{ij} X_{k,K} g_k \ln X_{ki} ZgD_{ij} \Gamma e_{ij}$$

unde: X_{ki} sunt factorii socio-demografici de plecare din regiune, factorii X_{kj} - factorii de sosire în regiune. Totuși, există lucrări care au criticat utilizarea lognormală a distribuției pentru e_{ij} . De exemplu, Flowerden și Aitkin (1982) au construit un model al migrației gravitaționale din ipoteza de distribuție a fluxurilor de migrație a lui Poisson. Autorii arată ca legea Poisson este mai potrivită pentru a descrie fluxurile de migrație decât distribuția lognormală.

Totodată, noi dispunem de date statistice, deaceia le vom utiliza avantajele lor. În cercetările cu privire la Europa (Moldova), autorii au recurs la analiza acestor date. Cu toate acestea, apare întrebarea, ce fel de model ar trebui să fie evaluat: modelul cu efecte fixe sau cu efecte individuale aleatorii. În calitate de unitate de observare în model se propun o serie de regiuni. Vom analiza specificațiile fiecărui model.

Specificare fiecărui model cu efecte individuale aleatoare va avea forma:

$$\ln M_{i,j,t} X_{a,i,j} \Gamma_{t,T} q_t a_{n_t} \Gamma_{k,K} g_k \ln X_{k,i,t} \Gamma_{k,K} d_k \ln X_{k,j,t} \Gamma u_{i,j,t} \quad (4)$$

unde: a_{n_t} - efectele temporare, care se iau în considerație cu ajutorul variabilelor pe anii corespunzători, $u_{i,j,t}$ - eroare aleatoare. Toate $u_{i,j,t}$ sunt variabile aleatoare și distribuite egal, $u_{i,j,t} \sim iid \mathcal{N}(0, \sigma_u^2)$, $a_{i,j}$ - efectul fix al regiunilor i și j . Se presupune că $X_{k,i,t}$, $X_{k,j,t}$ nu depind de $u_{i,j,t}$. Cu ajutorul efectului fix se modelează variabilele neobservate, care nu se schimbă cu timpul pentru regiunile i și j (culturale, etnice, religioase, de rudenie și alte legături dintre regiuni, condițiile climatice și indicii geografici).

Printre efectele neobservate, dar fixe se include valoarea costurilor pe care le suportă persoana fizică în timpul migrației din regiunea i în regiunea j . Pentru a estima ecuația regresiei (4) mai întâi se modifică „interiorul”, adică pentru fiecare variabilă se calculează valoarea medie de timp a variabilei, de aceea modelul FE nu permite să fie evaluate variabilele non-invariante în raport cu variabila timp, apoi se folosește metoda celor mai mici pătrate.

Există o presupunere destul de puternică despre independența $u_{i,j,t}$. De fapt, această presupunere nu poate fi executată, deoarece fluxurile de migrație dintre regiuni pot depinde unul de altul. Să presupunem că există o dependență între fluxurile care sunt direcționate din aceeași regiune, și anume, $u_{i,j,t}$ depind doar pentru o regiune i .

Însă se va ține cont de faptul că pentru diferite i regiuni nu există relații între erori. Dar pentru a lua în considerație acest fapt, erorile standard ale coeficienților se calculează ținând cont de posibila corelare cu ajutorul așa-numitului Sandwich estimator. Astfel, acest coeficient nu se schimbă, se schimbă doar erorile standard și intervalele de încredere. Această metodă de calcul al dependenței erorilor standard

clusterizate se numește (cluster robust standard errors). Ideea sa constă în faptul că matricea co-variatională a coeficientului de regresie se corectează cu ajutorul coeficienților suspendați pentru erorile din interiorul aceluiași cluster (Stock, Watson, 2006). Dintre cercetătorii care au studiat procesele de migrație din Moldova, modelul preferat cu efecte individuale fixe sunt Guriev și Andrienko (2004, 2006), Oschepkov (2008).

Modelul cu efecte aleatoare (RE) va avea sensul:

$$\ln M_{i,j,t} = \alpha_0 + \alpha_1 \Gamma_{i,t} + \alpha_2 \Gamma_{j,t} + \alpha_3 \Gamma_{k,t} + \alpha_4 \ln X_{k,i,t} + \alpha_5 \ln X_{k,j,t} + \alpha_6 \ln X_{k,k,t} + e_{i,j,t} \quad (5)$$

unde: $e_{i,j,t} = \alpha_{i,j} + u_{i,j,t}$. Se presupune că în acest model efectul individual nu este mărimea fixă, ci mărime aleatoare. Se crede că această variabilă aleatoare are valoarea medie zero și dispersia nenulă. $\alpha_{i,j} \sim iid \mathcal{N}(0; \sigma_a^2)$. Efectul individual aleatoriu face parte din eroarea aleatoare. Se presupune că $u_{i,j,t} \sim iid \mathcal{N}(0; \sigma_u^2)$. Se consideră că $X_{k,i,t}, X_{k,j,t}$ nu depind de $u_{i,j,t}$ și $\alpha_{i,j}$. Pentru modelele cu efecte individuale aleatorii, neomogenitatea nu este considerată în ecuație, dar în erorile co-variationalale ale matricei.

Modelul cu efecte individuale aleatoare este estimat de metoda generalizată (GLS) cu cele mai mici pătrate.

Preferință se acordă modelului RE dat de către Gerber (2000) în analiza privind migrația în Moldova.

Pentru a selecta una dintre aceste specificații se folosesc diverse studii, atât informative, cât și cele tehnice. Pe de o parte, se presupune că estimările obținute la estimarea modelului FE sunt bogate, dar de multe ori ineficiente, iar estimările RE sunt eficiente, dar nu neapărat bogate.

În cazul în care se încălcă premisa despre necorelarea regresorilor cu efecte neobservabile, estimările RE vor fi de neconceput. Pentru a testa ipoteza efectelor individuale neobservabile necorelate cu regresorii este folosit testul Hausman. Testând, am constatat că în toate specificațiile modelului cu efecte individuale determinate mai preferate rămân a fi cele cu efecte aleatoare.

Vom justifica alegerea modelului cu efecte individuale fixe. Modelul cu efecte fixe, de obicei, este utilizat atunci când proba cu care se lucrează, de fapt, este o interacțiune generală. Acest lucru este și în cazul nostru, deoarece noi lucrăm cu aproape toate regiunile Europei. De asemenea, dacă presupunem că este posibilă corelarea co-variabilelor cu efecte individuale, este mai bine să alegem un model cu efectele FE, deoarece în acest model efectele individuale neobservabile dispar atunci când se estimează, deoarece se presupune că ele sunt constante în timp.

Ipoteza că corelarea efectelor neobservabile cu co-variabilele nu este rezonabilă. Presupunând că efectele individuale neobservabile, de exemplu, reflectă diferențele culturale dintre regiuni, factorii de venit pe cap de locuitor din regiune, calitatea vieții nu pot să nu corelează cu efectele neobservabile.

Din cele expuse mai sus, se poate concluziona că modelul de evaluare FE este mai preferabil.

Evidența eterogenității regionale

Este dificil să ne imaginăm că toate regiunile Europei se descriu printr-un model de migrare. Se presupune că este posibilă eterogenitatea unor perechi de

regiuni, adică modelul de migrare pentru diferite regiuni perechi pot fi diferite. În general vorbind, ar trebui să verificăm fuzionarea datelor statistice pe regiuni perechi care au fost incluse în eșantion. Cu toate acestea, nu putem construi separat pentru fiecare pereche de regiune, deoarece suntem restrânși în privința numărului perioadelor de timp. Vom examina doar acele modalități, pe care le putem aplica cel puțin parțial la rezolvarea problemei eterogenității.

Una din aceste modalități poate fi construirea modelului cu coeficienți aleatorii de forma:

$$\ln M_{i,j,t} = \alpha + \sum_{t=1}^T q_t a_{i,j,t} + \sum_{k=1}^K g_{k,i,j} \ln X_{k,i,t} + \sum_{k=1}^K d_{k,i,j} \ln X_{k,j,t} + u_{i,j,t} \quad (6)$$

Se presupune că în modelul (6) coeficienții sunt diferiți pentru diferite regiuni perechi.

$g_{k,i,j} = g_k + v_{k,i,j}$ și $d_{k,i,j} = d_k + x_{k,i,j}$, unde $v_{k,i,j}$ și $x_{k,i,j}$ sunt părți aleatorii. Așa modele sunt supuse evaluării de către cele mai mici pătrate generalizate (GLS).

În esență, estimarea GLS pentru un astfel de model este calculată prin ponderarea fiecărui model de observare asupra matricei co-variaționale inversă calculată într-un mod special (Hsiao, 1999). Dar, deoarece la baza formulării acestei problemă stă estimarea pentru fiecare pereche de regiuni (observare) cu privire la seria de timp de regresie, atunci apare problema de serii de timp scurt: numărul de regresori este mai mare decât T - numărul de perioade de timp. Prin urmare, în acest caz, metoda de estimare nu este aplicabilă.

O altă modalitate de evidentă a neomogenității perechilor de regiuni este de a introduce variabile fictive la acele perechi de regiuni care se abat puternic de la tendința generală. Cu toate acestea, din nou, apare o problemă dimensională, fiindcă variabile pot fi introduse nu numai pentru constante, dar și pentru coeficienții de regresie liniară. Dar numărul de factori din așa model crește brusc, iar numărul de grade de libertate scade.

O altă modalitate de a evalua eterogenitatea este gruparea perechilor de regiuni în grupuri omogene. Grupurile trebuie să fie omogene în sensul că în cadrul aceluiași grup de perechi de regiuni trebuie să fie descrise printr-un model de regresie. Metoda în acest caz poate fi aplicată. Totodată, există o problemă de selecție a grupurilor omogene. În acest caz, este posibil să se utilizeze, de exemplu, o abordare bazată pe metoda condensărilor dinamice (Dide, 1985).

Cu toate acestea, în cazul nostru, vom folosi o altă metodă: împărțirea regiunilor în grupuri omogene din motive de fond. Am împărțit perechile de regiuni în grupuri, în funcție de distanța dintre perechile de regiuni. Efectuând această grupare, propunem următoarea ipoteză: că motivele persoanelor care se deplasează pe distanțe scurte și lungi sunt diferite. Astfel asupra oamenilor pot influența aceiași factori, dar sensibilitatea asupra lor este probabil diferită. De exemplu, pentru a se decide să se deplaseze pe o distanță mare de la reședința lor inițială au nevoie ca factorii care influențează migrația să fie mai semnificativi sau aceste persoane nu au avut capacități intermediare (Stauffer, 1940).

Dacă luăm în considerare exemplul diferenței de venit, atunci această diferență ar trebui să fie mai mare în cazul când o persoană care se deplasează pe distanțe lungi, deoarece migrantul produce costuri relativ ridicate ale migrației. În consecință, excesul de venit ar trebui să fie mai mult. Înseamnă că și sensibilitatea la o

schimbare a venitului pentru persoanele care se deplasează la distanțe diferite ar trebui să fie mai mare.

Din punct de vedere tehnic, o componentă de grupare este distanța – caracteristică bună, deoarece această caracteristică nu se schimbă cu timpul, ea simplifică datele de grupare având structura statistică. De asemenea, din moment ce estimăm modelul cu efecte individuale fixe, nu putem evalua distanța ca factor de impact asupra migrației. Împărțind perechile de regiuni după acest criteriu, noi, indirect, calculăm acest factor.

În acest caz este utilizată informația statistică:

- <http://www.statistica.md/> publică cu regularitate date cu privire la procesele socio-economice în regiunile Moldovei (venituri și salarii, ocuparea forței de muncă și piața forței de muncă, infrastructura de locuințe și socială etc.) pentru anul 1995-2015;

- matricea de migrare interraională (așa-numita „tablă de șah”) pentru 1995-2015 este calculată, dar nu este publicată de statistica.md. Eurostat colectează informații cu privire la migrația interraională separat în patru direcții de schimbarea locului de trai, în funcție de tipul de așezări (urban sau rural), și anume sunt date privind numărul migranților care se mută de la oraș la sat și de la sat la oraș, din sat în sat și din oraș în oraș. În această lucrare, toate aceste fluxuri se adună. Prin urmare, se studiază datele privind fluxurile migratorii de la o regiune la alta, indiferent de tipul de destinație în care migrantul se deplasează.

De asemenea, pentru a estima parametrii modelului gravitațional, se folosește o matrice de distanțe dintre centrele raionale, calculate ca distanța pe calea ferată cu ajutorul hărții căilor ferate. În eșantionul studiat au fost incluse mai multe regiuni. Din studiu a fost exclusă regiunea Transnistriei din cauza datelor incomplete. În această lucrare, noi operăm cu noțiunea de flux de migrație din raionul de migrare în raionul/regiunea de sosire în decurs de un an. Astfel, folosim matricea fluxurilor interregionale, care este numită, de asemenea, matricea de tranziție.

Principalele variabile care sunt implicate în analiza și determinarea statisticilor descriptive sunt împărțite în blocuri după conținut:

1. Factorii modelul gravitațional de bază (densitatea populației).
2. Date demografice (numărul de tineri, persoanele în vârstă și numărul femeilor din total al populației).
3. Piața muncii și nivelul de trai al populației (venitul mediu pe cap de locuitor, rata șomajului, indicele Gini).
4. Piața de locuințe (prețurile locuințelor, asigurarea cu locuințe, apartamente noi).
5. Calitatea vieții (speranța de viață, mortalitatea infantilă, omucideri).
6. Politica socială și infrastructura (numărul de medici, numărul de paturi, numărul de studenți, numărul de telefoane rezidențiale, numărul de autobuze, autostrăzi, cheltuielile bugetelor regionale în direcții diferite).
7. Factorii politici (indexul Democrației).
8. Dezvoltarea financiară a regiunii (volumul de credite, datorii ipotecare etc).

Aceste blocuri au fost evidențiate, reieșind din principalele motive ale migrației: de muncă, de căsătorie, migrația educațională, căutarea unor condiții mai bune de viață. Conform cifrelor oficiale predomină cauzele cu caracter personal și de familie, dar și în baza studiilor anterioare din Moldova și din lume.

Concluzii. Estimarea amplitudinii fluxurilor interregionale ale migrației populației se realizează în mod avantajos în contextul unui număr mic de grupe de țări, selectate pe motive socio-economice și geopolitice. Una dintre provocările de prognoză demografică constă în evaluarea impactului factorilor macroeconomici și geopolitici privind numărul și componența populației. Astfel, reieșind din principalele motive ale migrației, în urma studiului s-a constatat că predomină cauzele cu caracter personal și de familie. Aceste rezultate sunt confirmate atât de tendințele regionale, cât și cele internaționale.

Referințe bibliografice

1. Abîlcalicov S. Teoriile economice ale migrației: forța de muncă, și piața muncii. <https://www.hse.ru/mag/27364712/2012--12/71249233.html>
2. Bormotova T. Funcția de previziune a proceselor de migrație în sistemul managerial. <http://www.dissercat.com/content/funktsiya-prognozirovaniya-migratsionnykh-protsessov-v-sisteme-upravleniya-mvd-rossii#ixzz4jROVJKTD>
3. Legea Nr. 1518 din 06.12.2002 cu privire la migrație. Publicat : 15.01.2003 în Monitorul Oficial al Republicii Moldova. Nr. 1-2, art Nr: 2
4. Nazarenco A. Metode de previziune a numărului populației de vârstă a treia. <https://www.scienceforum.ru/2016/1930/24319>
5. Poznea A. Previziunea migrațiilor externe. <http://www.demoscope.ru/weekly/2005/0223/analit06.php>

ВЗАИМОСВЯЗЬ ТЕНДЕНЦИЙ РОЖДАЕМОСТИ И ФОРМИРОВАНИЯ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА

**Светлана АКСЁНОВА, кандидат экономических наук,
ведущий научный сотрудник,**

Институт демографии и социальных
исследований им. М.В. Птухи НАН Украины
svitlana_aksyonova@yahoo.com

The key trend in fertility in Ukraine is the steady rise in the age of motherhood. The mean age at childbirth and the mean age at birth of first child have been gradually growing since the mid-90s. As compared to European countries postponement of childbearing is a relatively recent phenomenon in Ukraine. Despite the increase in the mean age at childbirth and the mean age at first birth Ukraine is still characterised by the lowest indicators among European countries. The influence of the trend of increasing maternal age on the formation of human potential has positive and negative manifestations. Women in advanced maternal age, as a rule, demonstrate great responsibility for children, better care, nursing, upbringing, taking care of health, education, development. Among the negative consequences of increasing maternal age the main problem is the unsatisfactory state of reproductive health women in advanced childbearing age and this can adversely affect the state of health of their children.

Keywords: fertility, the mean age at childbirth, the mean age at first birth, motherhood, human potential.

Ключевые слова: рождаемость, средний возраст матери при рождении ребёнка, средний возраст матери при рождении первенца, человеческий потенциал.

JEL Classification: J11, J13.

Здоровье, знания, способности, опыт рассматриваются как потенциал, который может накапливаться, храниться и в определённой степени воспроизводиться. Степень реализации потенциала зависит от активности человека, его способностей к саморазвитию, системы ценностей, мотивации, от условий проживания и взаимодействия с другими членами общества, от жизненного пути (биографии) человека. В научной литературе наряду с «человеческим потенциалом» часто используется термин «человеческий капитал». В представленной статье мы придерживаемся точки зрения, согласно которой под «капиталом» подразумевают экономический актив, в то время как «потенциал» представляет собой более общее понятие [1, 2]. По мнению многих учёных человеческий потенциал переходит в капитал и вносит свою лепту в экономическое развитие страны, а полнота или степень этого «перехода» во многом зависит от существующих условий [3].

В последние десятилетия интерес исследователей сосредоточен на изучении человеческого потенциала женщин, его взаимосвязи с тенденциями рождаемости и предложением труда. Немаловажную роль в этом сыграли работы Т. Шульца, в которых учёный обратил внимание на то, что «в богатых странах при рождении ребёнка родители приобретают взамен главным образом будущее личное удовлетворение», тогда как «в бедных странах дети вносят большой вклад в будущий реальный доход своих родителей благодаря работе, которую они выполняют в домашнем хозяйстве и на ферме, а также благодаря тому, что они предоставляют своим родителям пропитание и кров, когда те уже не в состоянии обеспечивать себя сами» и с этих позиций дети

являются «в подлинном смысле слова» капиталом бедняков [3]. Если декларируется, что развитие Украины должно происходить в направлении, ведущему её в список экономически высокоразвитых стран, необходимо отказываться от моделей стимулирования рождаемости, которые в той или иной форме опираются на получение семьями в будущем «производительных услуг» со стороны рождённых в этих семьях детей.

Одной из ведущих тенденций современной трансформации рождаемости в Украине является так называемое «постарение» материнства, бесспорным проявлением которого есть повышение среднего возраста матери при рождении ребенка. Если в 1990 г. этот показатель в Украине был на уровне 25 лет, то к 2010 г. он поднялся до 27,0 лет, а в 2016 г. достиг 27,4 лет. Однако сравнение с развитыми европейскими странами показывает, что показатель в Украине является одним из самых низких в Европе: в Испании, Швейцарии, Италии, Ирландии, Греции, Нидерландах средний возраст матери при рождении ребенка (все очередности) превышает 31 год (рис.1).

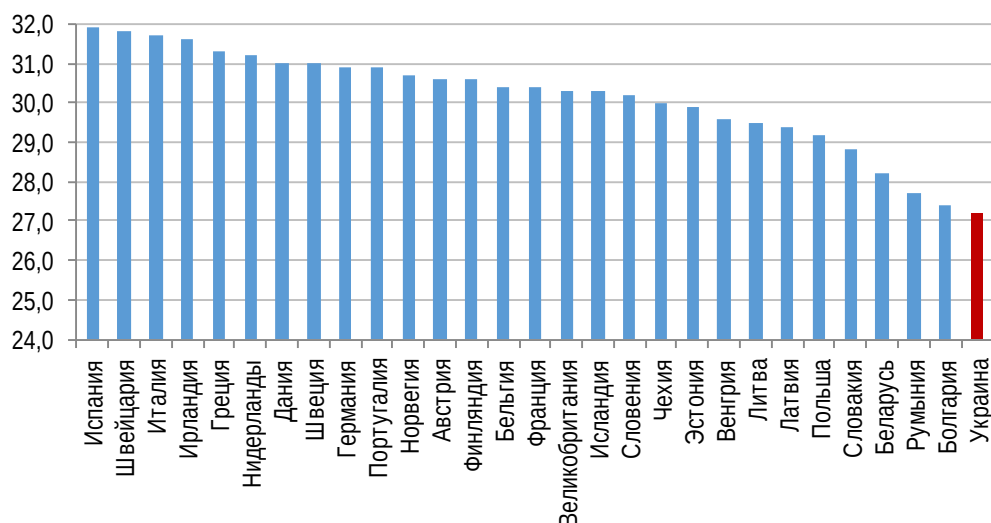

Рисунок 1. Средний возраст матери при рождении ребенка в европейских странах в 2015 г.

Источник: European Commission, Eurostat Data

http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=demo_frate&lang=en

Средний возраст матери при рождении *первого* ребенка в Украине также увеличивается: в 1990 г. он составил 22,5 года, в 2010 г. – 24,4 года, а в 2016 г. – 25 лет. Однако и этот показатель, аналогично рассмотренному выше, является одним из самых низких среди европейских стран. Например, в Италии, Испании, Швейцарии, Греции средний возраст матери при рождении первого ребенка превышал 30 лет (2014-2015 гг.).

Показательным для Украины в начале нового тысячелетия стал медленный рост (а в некоторые годы даже незначительное уменьшение) интенсивности рождаемости в младших детородных группах женщин и быстрое увеличение показателей рождаемости у женщин среднего и старшего репродуктивного возраста. Так, в 2016 г. по сравнению с 2000 г. интенсивность рождаемости у женщин 35-39 лет выросла больше, чем втрое, и по данным

Государственной службы статистики Украины составила 27,3‰. Несмотря на весомые изменения уровня рождаемости у 35-39-летних женщин в Украине, их коэффициент рождаемости остаётся в 2,5 раза ниже, чем в таких странах как Швеция и Швейцария, в 2 раза ниже, чем в Италии, Испании, Франции, Нидерландах. А если принять во внимание, что в Ирландии коэффициент рождаемости у женщин 35-39 лет приближается к уровню 100 детей на каждую 1000 женщин этого возраста, то разница становится ещё более разительной.

Модели поведения женщин в развитых европейских странах часто становятся эталонными для украинских женщин. Учитывая эту особенность и значительную разницу показателей рождаемости у женщин среднего детородного возраста в Украине и многих европейских странах, можно утверждать, что потенциал для роста коэффициента рождаемости в этой группе женщин ещё не исчерпал себя.

Увеличивается интенсивность деторождения и у современных 40-44-летних женщин. Однако, если в Украине решаются родить ребенка только пять женщин из каждой тысячи в этом возрасте, то в Швеции, Италии, Испании таких женщин в три раза больше, а в Ирландии коэффициент рождаемости в этой возрастной группе превышает 22‰. Кроме этого, ретроспективный анализ уровня рождаемости женщин старше 40 лет показал, что в Украине значения коэффициентов, хотя и значительно выросли, но уступают тем, что были в 1960-е и 1970-е гг. прошлого века.

В Украине постоянно актуализируются вопросы повышения общественной активности женщин, их социального статуса, предполагается их более широкое вовлечение в сферу принятия управленческих решений на разных уровнях власти. Активизация же детородной активности женщин зрелого и старшего репродуктивного возраста создает серьёзные препятствия на пути указанных преобразований.

Заметим, что анализ тенденций изменений среднего возраста отца при рождении ребенка показал повышение этого показателя в Украине, причем темпы не отстают от темпов увеличения возраста материнства. Впрочем, этот показатель в Украине, подобно тому, как это имеет место в случае с материнством, ниже, чем в большинстве европейских стран [4].

Процесс трансформации возрастной структуры рождаемости в городских поселениях и сельской местности имеет свои отличительные особенности, проявляющиеся главным образом в большей инерционности изменений у сельских женщин, у которых пик рождаемости наблюдается в возрастной группе 20-24 года (Рис. 2).

В ходе трансформации возрастной модели рождаемости изменяется "вклад" отдельных возрастных групп в суммарную рождаемость условных поколений. Если до 2010 г. в Украине бесспорным лидером наибольшего вклада в суммарную рождаемость была группа 20-24-летних женщин, то в последние шесть лет они разделяют свою позицию с соседней репродуктивной группой женщин 25-29 лет. Вклад каждой из них составляет 30%. Заметим, что снижение вклада 20-24-летних женщин в суммарную рождаемость происходило в течение двух последних десятилетий – ещё в начале 1990-х гг. их вклад достигал 44% и был в 1,8 раз выше, чем вклад 25-29-летних женщин.

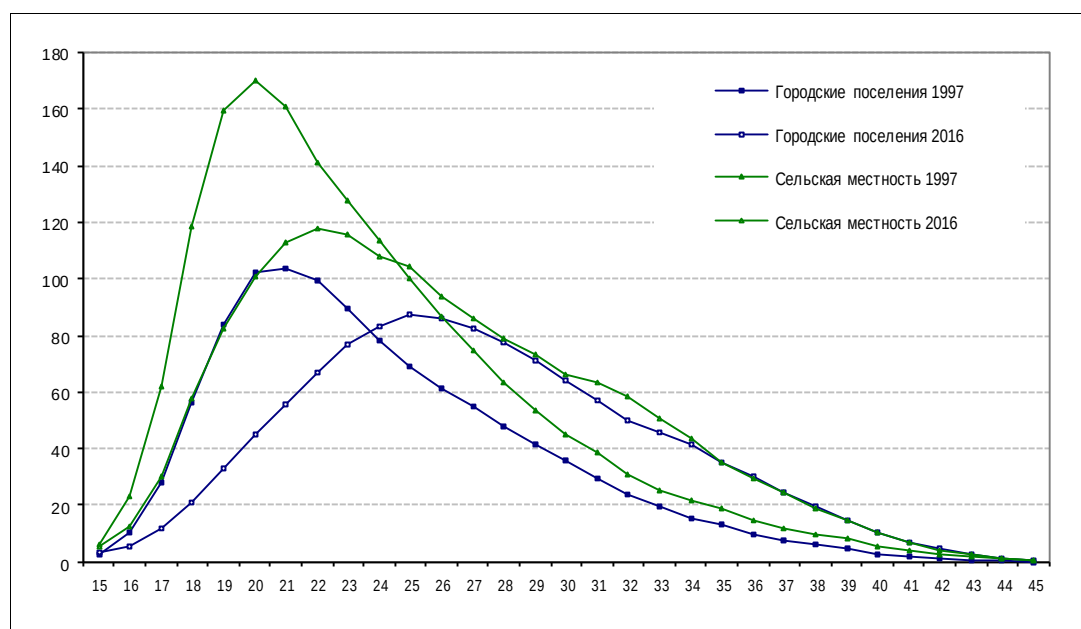

Рисунок 2. Повозрастные коэффициенты рождаемости у женщин городских поселений и сельской местности Украины, в 1997 г. и 2016 г., на 1000 женщин соответствующего возраста

Источник: расчёты автора по данным Государственной службы статистики

Влияние на суммарную рождаемость детородной активности женщин младшей фертильной группы также заметно ослабло (Рис. 3).

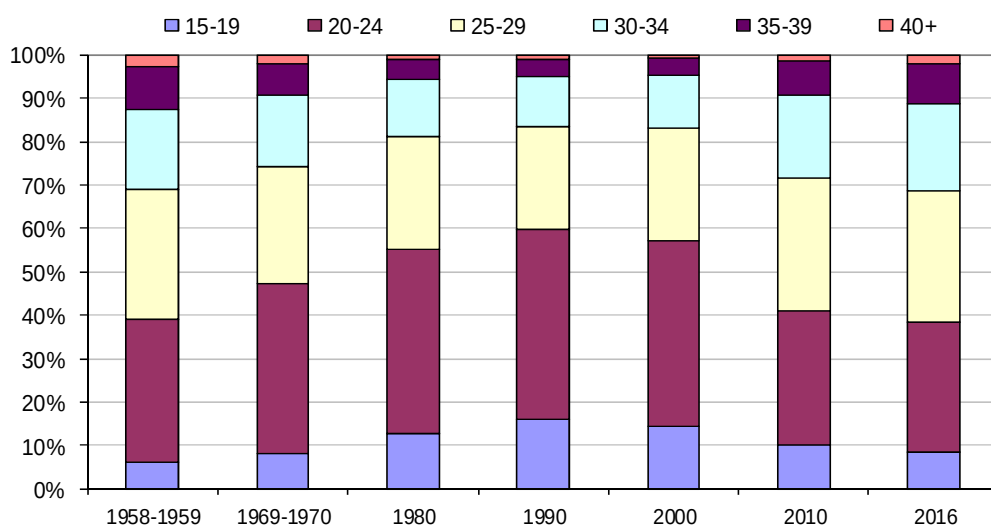

Рисунок 3. Вклад отдельных возрастных групп женщин в суммарную рождаемость в Украине в 1958-1959*, 1969-1970*, 1980, 1990**, 2000**, 2010** и 2016** гг.**

*Источник: *Народное хозяйство Украинской ССР. Юбилейный статистический ежегодник. – К.: Центральное статистическое управление при Совете Министров УССР. – с. 20; ** расчёты автора по данным Государственной службы статистики.*

Несмотря на то, что в последние десятилетия растет вклад в суммарную рождаемость женщин средних и старших репродуктивных групп, необходимо указать, что полвека назад их влияние на суммарную рождаемость было больше, чем современное, и обеспечивалось преимущественно рождениями детей высоких очередностей, тогда как сейчас их вклад увеличивается за счет рождений детей «низких» очередностей рождения.

Одна и та же демографическая тенденция, как правило, может иметь как позитивное, способствующее повышению уровня социального благополучия влияние, так и нежелательные с точки зрения общественного развития последствия. При выявлении взаимосвязи тенденции увеличения возраста материнства и формирования человеческого потенциала также можно проследить позитивные и негативные аспекты. Среди позитивных аспектов рождения ребёнка в зрелом и старшем репродуктивном возрасте в первую очередь следует назвать высокий образовательный уровень таких матерей, что подтверждается большим количеством лет обучения и уже само по себе свидетельствует о более высоком уровне потенциала этих женщин, а это, в свою очередь, может способствовать созданию лучших стартовых позиций для формирования человеческого потенциала у их детей. Матери среднего и старшего репродуктивного возраста, как правило, демонстрируют большую ответственность за ребенка/ детей в процессе присмотра, ухода, воспитания, заботе о здоровье, образования, развития. Они чаще проявляют готовность поступиться своими интересами ради интересов ребенка. Эти женщины, как правило, уверены в себе в основном благодаря достижению определенного социального статуса, профессиональному опыту, карьерному росту. Они более критично подходят к качеству услуг, предоставляемых детям медицинскими учреждениями, учреждениями дошкольного, школьного и внешкольного образования. Супруги в старшем детородном возрасте по сравнению с молодыми лучше материально обеспечены, у большинства из них уже определенным образом решены жилищные вопросы. Все указанное в совокупности создает условия, способствующие лучшему воспитанию и развитию детей, накоплению их потенциала.

Среди негативных последствий увеличения возраста при рождении ребёнка главными являются проблемы неудовлетворительного состояния репродуктивного здоровья, как женщин, так и мужчин в зрелом и старшем возрасте. С возрастом женщины постепенно теряет ее репродуктивная функция (специалисты предупреждают, что вероятность возникновения бесплодия повышается у супругов после 35 лет [5]), увеличивается риск осложнений при родах и возникновение у новорожденного разного рода патологий. Однако еще большее беспокойство медиков связано с увеличением частоты заболеваний, которые, как правило, не наблюдаются у детей, рождённых женщинами в молодом репродуктивном возрасте. В то же время для сохранения и восстановления здоровья человека все большее значение приобретает именно его социально-экономический статус, который в значительной степени зависит от образовательного уровня, профессиональных достижений, опыта.

Откладывание рождения детей женщинами на старший возраст может оказывать влияние на количественные параметры человеческого потенциала на макроуровне, так как средний возраст матери при рождении ребёнка

является «важным показателем в анализе факторов демографической динамики не только как индикатор модели рождаемости, но и в силу прямого влияния на числа рождений и численность населения» [5, с.30], что также необходимо принимать во внимание.

Таким образом, тенденция увеличения возраста материнства не имеет однозначного влияния на формирование и развитие человеческого потенциала. Повышение образовательного уровня матерей, надлежащее воспитание ребенка, стремление создать детям условия для получения в будущем хорошего образования, в целом благоприятны для увеличения потенциала. В то же время проблемы, связанные с поздним материнством, создают новые вызовы медицинской сфере.

Литература

1. Методы измерения и оценки человеческого капитала // Россия в контексте мировой динамики М.: Московская редакция издательства «Учитель», 2016. – Электронный доступ: https://www.socionauki.ru/book/russ_v_kontekste. – С. 127–144.
2. Переверзева А.В. Человеческий потенциал и человеческий капитал: взаимосвязь и взаимовлияние // В сборнике «Проблемы развития инновационно-креативной экономики». – 2011. – с. 449-456. – Электронный доступ: <http://bgscience.ru/lib/10847/>
3. Шульц Т. Ценность детей / Т. Шульц // THESIS, 1994. – Вып. 6. – С. 37–49.
4. Аксьонова С. Ю. Вік батька при народженні дитини // Демографія та соціальна економіка. – 2016. – № 3. – С. 23–33.
5. Галаган В. О. Медико-генетичне консультування в системі генетичного моніторингу населення: автореф. дис. д-ра мед. наук : АМН України, Ін-т гігієни та мед. екології ім. О. М. Марзєєва. – К., 2004. – 42 с.
6. Эдиев Д. М. О роли среднего возраста матери при рождении ребенка о долгосрочной демографической динамике // Вопросы стати

ОТЦОВСКИЕ ОТПУСКА КАК ИНСТРУМЕНТ СОВРЕМЕННОЙ СЕМЕЙНОЙ ПОЛИТИКИ

**Борис КРИМЕР, кандидат экономических наук,
старший научный сотрудник,
Институт демографии и социальных исследований
имени М.В. Птухи НАН Украины**

The aim of the article is to investigate the ways of development of paternity leaves in modern family policies. One of the modern tools that ensure the combination of employment with paternity and motherhood are paternity leave. Development parent leaves should be considered primarily in the context of the spread of gender equity, which ultimately positively affects the birth rate, employment, the opportunity to combine parental responsibilities and other areas of human life.

The experience of European countries regarding the introduction of paternal vacations is useful to use in the family policy of Ukraine, drawing attention to the existing cultural differences. Involvement of fathers in the upbringing of children can be accelerated by a more flexible and individual approach to the provision of holidays, the provision of cash or material bonuses, the holding of an informational campaign.

Keywords: family policy, fertility, development, Eastern Europe.

Семейная политика является неотъемлемой частью государственной политики большинства развитых стран, востребованность которой обусловлена демографическим развитием и демографическими вызовами современного мира – низкой рождаемостью в развитых странах, старением населения и сокращением трудоспособных контингентов, депопуляцией в ряде государств. Инструментарий семейной политики ориентирован на влияние на рождаемость с целью «смягчить» последствия демографических изменений. Современный подход к семейной политике можно представить, как создание наиболее благоприятных условий для семей с детьми, тем самым позволяя населению в наиболее полной мере реализовать свои детородные ориентации. Десятилетия развития семейной политики позволили сформировать соответствующий инструментарий, включающий в себя материальную поддержку семей с детьми, содействие работающим родителям, а также ряд других мер социальной и экономической политики.

Создание благоприятных условий для работающих родителей является одним из основных заданий современной семейной политики, поскольку необходимость сочетать семейную жизнь с трудовой деятельностью давно стала очевидной чертой современного мира, которая особо актуальна для населения развитых стран. Благоприятность для работника с семейными обязанностями существующей в стране социально-трудовой среды в конечном итоге отражается и на семейной жизни, и на профессиональной самореализации человека. Одним из инструментов, обеспечивающих сочетание занятости с отцовством и материнством, являются связанные с рождением и воспитанием ребенка отпуска, которых можно выделить четыре типа: материнский отпуск, отцовский отпуск, родительский отпуск, отпуск по уходу за ребенком [1]. К данной сфере также относятся и другие благоприятные для работающих родителей условия труда – такие как гибкий рабочий график, недискриминационное трудовое законодательство, практическая гендерное

равенство в сфере занятости, возможности неполной занятости и другие вариации рабочего времени, гарантированность рабочего мест; с возможностями занятости напрямую связаны социальные услуги по уходу за ребенком.

Современные исследования семейной политики заключают, что в странах с комплексной семейной политикой и дружественной для работающих родителей средой – где лучше функционирует система ухода за детьми, более широкие возможности родителей на получение отпусков и гибкой организации труда, выше уровень занятости женщин, – там же и уровень рождаемости более высокий. Так, исследование рождаемости и семейной политики в Восточной Европе Т. Фрейка и С. Захарова определяет Эстонию и Словению как страны, где комплексная семейная политика способствует значительному улучшению благосостояния семьи и может оказать положительное влияние на тенденции итоговой рождаемости [2]. Исследования Л. Олах на примере ряда европейских стран демонстрируют положительное влияние на рождаемость привлечения отцов к воспитанию детей, в том числе и путем введения отцовских отпусков [3].

Отцовские отпуска в системе отпусков являются исторически наиболее новым инструментом, а также наиболее дискуссионным – востребованность которого в разных странах сильно отличается. Тем не менее, отцовские отпуска можно назвать наиболее динамически развивающимся видом отпуском, который вводится все большим числом государств. Отцовский отпуск, в зависимости от страны, может существовать как отдельный отпуск или же как часть родительского отпуска, зарезервированного для отца – что несколько «размывает границы» в классификации отпусков и вынуждает при сравнении говорить скорее о общем времени, выделенном именно для отца, чем о каком-то отдельном отпуске. Цели введения отцовских отпусков при этом общие и их определяют, как: положительное влияние на возможность соединять рождение ребенка и занятость, содействие практическому гендерному равенству, более справедливое распределение домашних обязанностей, содействие возвращению матери на рынок труда, положительное влияние на рождаемость [4]. Отмечается, что участие отца в воспитании ребенка помогает женщинам восстановиться после беременности и родов, положительно сказывается на здоровье детей, уменьшает трудовую дискриминацию женщин – за счет менее предвзятого отношения работодателей, повышает занятость женщин, что, в свою очередь, снижает риск бедности семьи [5].

За последние десятилетия отпуска по уходу за ребенком, зарезервированные именно для отца, получили широкое распространение среди развитых стран: увеличилось как количество стран, предоставляющих такой отпуск, так и общая продолжительность отпуска. По состоянию на 2015 год среди стран ОЭСР отпуск для отца предоставляют 22 страны, в 2000 году таких было 12, а в 1990-м – всего 8. Средняя продолжительность отцовских отпусков для стран ОЭСР выросла с 3,4 недели в 2000 до 9,1 недели в 2015 году, а для стран Евросоюза с 5,1 до 7,1 недель за этот же период (рис 1).

Отцовские отпуска обычно значительно короче материнских или родительских, имеют длительность от нескольких дней до нескольких недель – однако, отдельные страны уже внедряют довольно длительные отпуска. В лидеры по продолжительности отпусков для отца вышли развитые страны

Азии со сверхнизкой рождаемостью – Корея и Япония, в которых для отца зарезервировано по году.

Следует отметить, что распространение опыта предоставления отпусков по уходу за ребенком для отца среди происходит в различных регионах мира. Если еще десятилетие назад по продолжительности отпусков выделялись отдельной группой страны Северной Европы, где отпуск для отца был распространен повсеместно, то в настоящее время этот опыт активно внедряется в странах Восточной, Южной, Западной Европы, других регионах мира. Непродолжительный отцовский отпуск появилась в соседних с Украиной Польшей и Венгрией. Ведутся активные дискуссии о внедрении отцовских отпусков в Беларуси и значительном их увеличении в Эстонии. Отпуск, зарезервирована для отца, появилась в 2014 году и во Франции – ведущей стране по развитию семейной политики и поддержки родителей с детьми.

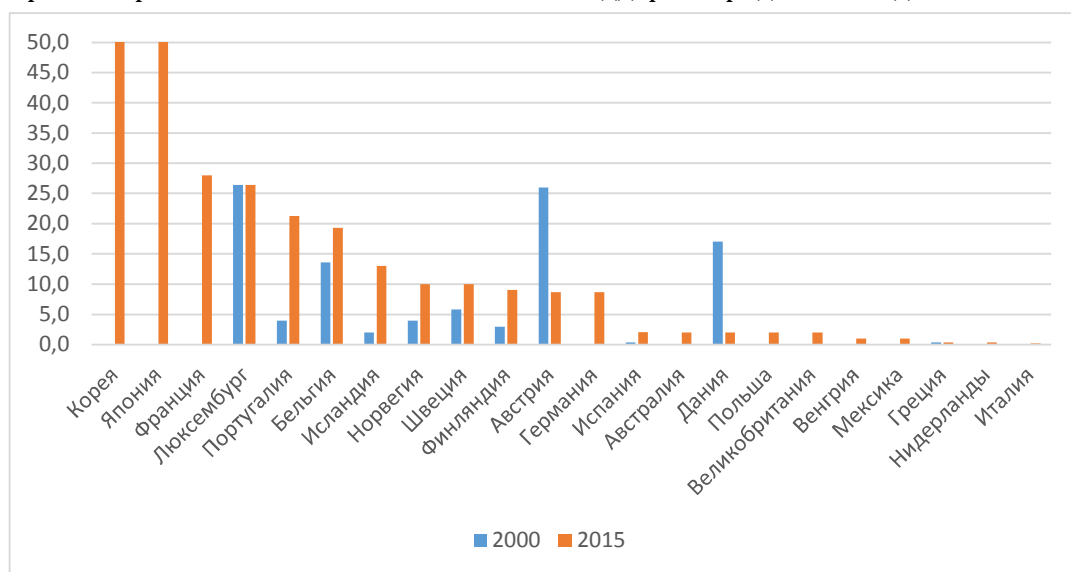

Рисунок 1. Продолжительность отцовских отпусков для отца в развитых странах в 2000-2015 годах, недели

Источник: OECD Family Database.

Сокращение продолжительности отпуска для отца в последние годы состоялось исключительно в двух странах – Дании и Австрии. В Австрии это связано с общей трансформацией системы предоставления отпусков, где теперь существует возможность выбора продолжительности и уровня оплачиваемости отпуска, при котором при коротких сроках отпуск лучше оплачивается. Отмена в Дании связано с политическим решением не обязывать родителей в их частной жизни. По данным обследования, проведенного в 2010 году, по возвращении квоты для отца выступило 23% женщин и 34% мужчин [6]. Отмечается, что несмотря на отмену в Дании длительного отпуска для отца в 2002 году, привлечения родителей к уходу за детьми постепенно растет. В частности, в 2011 году отпуск по уходу за ребенком использовало около 60% родителей в Дании [7].

Непродолжительный отпуск для отца в странах Европы и других развитых странах мира, как правило, хорошо оплачиваемый. Среди стран,

предоставляющих короткие отпуска продолжительностью в несколько недель – 2/3 оплачивают 100% от дохода, остальные – от 20% в Великобритании до 80% в Испании. С тех стран, которые предоставляют, отпуск продолжительностью не менее одного месяца, самый высокий уровень оплачиваемости в Норвегии – на уровне 100% от дохода. В других же странах – от 20% в Бельгии до 75% в Швеции.

Долговременное развитие отцовских отпусков в странах Северной Европы отображается в лидерстве среди стран Европы по уровню пользования этими отпусками (рис 2). При этом, в Исландии, Швеции и Норвегии количество родителей в отпуске по уходу превышает 40%.

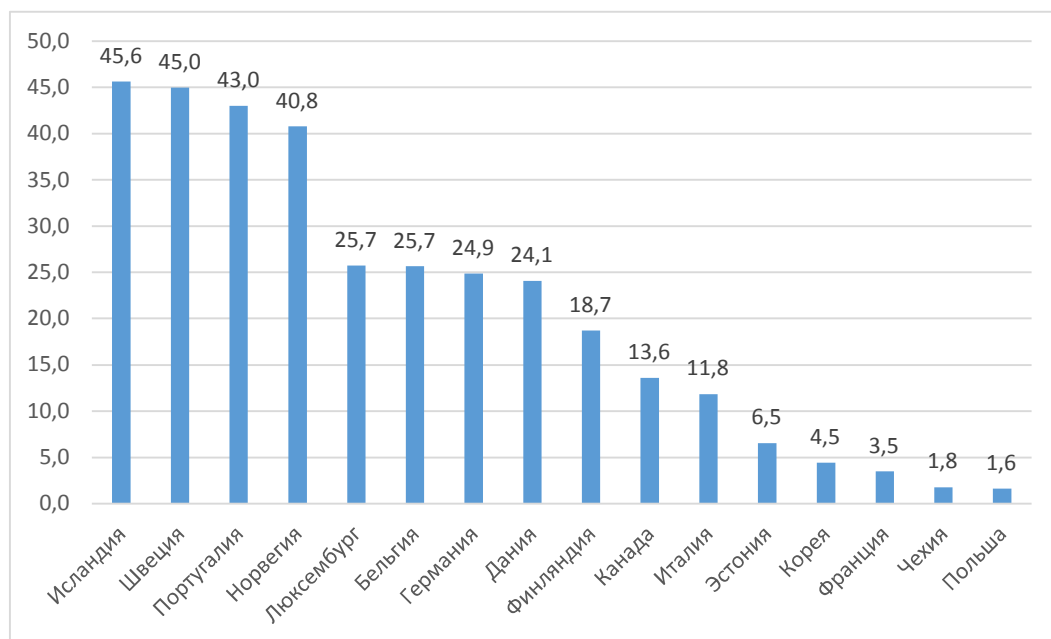

Рисунок 2. Доля мужчин среди пользователей отпусков по уходу за ребенком в 2013 году, %

Источник: OECD Family Database.

В ряде стран, которые недавно ввели специальные отпуска для отца по уходу за ребенком, доля мужчин среди пользователей отпусков по уходу крайне низка (Франция). Можно предположить, что социально-культурная среда и взгляды на место мужчины и женщины в воспитании ребенка играют важную роль в возможности привлечения отца к уходу за ребенком и обуславливают низкую вовлеченность в ряде стран. При этом тенденция к расширению этого участия тоже четко заметна. Интересный пример Португалии, где состоялось широкое привлечение родителей к уходу за ребенком за короткое время и, несмотря на недавнее введение длительных отпусков, доля мужчин в отпуске составляет 43%

Несмотря на предвзятое отношение большей части населения Европы (в частности, Восточной Европы), к возможности разделения отцом части обязанностей по уходу за ребенком в первые годы его жизни, использование мужчинами отпусков по уходу за ребенком неуклонно растет во всех частях Европы (рис 3).

К примеру, в Польше, Эстонии, Литве и Венгрии – странах достаточно близких к Украине по демографическому поведению населения и историко-культурными особенностями, на 100 новорожденных приходится 30-40 родителей в отпусках, в то время как в 2006 году это количество было заметно меньше, в том числе по 10 родителей в отпусках в Литве и Эстонии.

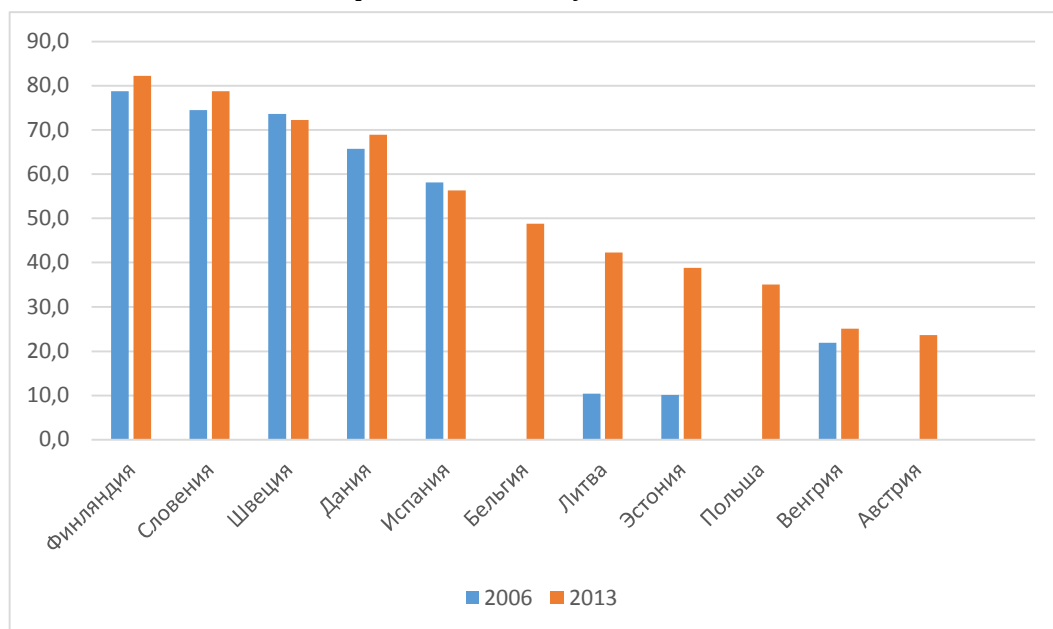

Рисунок 3. Распространение использования мужчинами отпуска по уходу за ребенком (количество мужчин на 100 новорожденных) в 2006-2013 годах

Источник: OECD Family Database

Опыта использования отцовских отпусков в Украине нет, поскольку не существует отдельно выделенный отпусков для отца, но действующее законодательство предусматривает наличие довольно длительных родительских отпусков, которые доступны так же и отцу.

Стоит отметить, что потребность в более активной поддержке вовлечения отцов к уходу за детьми просматривается в Украине довольно отчетливо. Для родителей в Украине характерно активное участие женщин в экономической жизни страны и одновременно значительная нагрузка женщины в неоплачиваемой домашней работе. Украина характеризуется достаточно высоким уровнем женской занятости, незначительно отставая от среднего показателя по ЕС но превышая показатели некоторых стран Европейского Союза. В 2015 году уровень занятости населения в возрасте 15-70 лет составлял среди мужчин – 62,2%, а среди женщин он был на 10 п.п. меньше (51,7%). Уровень безработицы населения (по методологии МОТ) в возрасте 15-70 лет в целом по Украине в 2015 году составил 9,1% экономически активного населения указанного возраста. Следует отметить, что этот показатель был выше у мужчин (10,1%), чем у женщин (8,1%). Среднемесячная заработная плата женщин по экономике страны на 25,1% ниже соответствующего показателя у мужчин. И такая ситуация наблюдается в

большинстве видов экономической деятельности. [8]. В то же время, существуют преграды для более вовлечения отцов в воспитание детей, исходящие из поведенческих ориентаций населения. Согласно социологических исследований только 9,9% мужчин согласны «взять на себя большую часть домашних дел и уход за детьми и еще 25% не против разделить домашние обязанности поровну. Мужчины в большинстве (56,5%) согласны взять на себя лишь немного домашних дел и часть забот по уходу за детьми. При этом почти половина опрошенных женщин (49,3%) украинок готовы разделить поровну домашние обязанности и уход за детьми, ещё 25,9% женщин согласны отдать мужчине небольшую часть домашних дел и разделить уход за детьми [9].

Отцовские отпуска в последние десятилетия получили распространение во многих развитых странах мира: растет общая продолжительность, все большее количество стран принимает решение о внедрении отцовских отпусков. Несмотря на повсеместную положительную динамику существуют значительные различия между странами в уровнях охвата населения отцовскими отпусками, длительности отпусков, скорости внедрения и других показателях.

Распространение отпусков для отца среди развитых стран свидетельствует об эволюции как системы отпусков так и семейной политики в целом в направлении гендерного равенства и равномерного распределения родительских обязанностей между матерью и отцом. Гендерное равенство, в свою очередь, связано с общим уровнем доходов и благосостояния семьи. Внедрение родительских отпусков также является частью попытки найти некую универсальную модель содействия семьям с детьми для развитых стран, которая отображается в использовании положительного опыта других стран. Учитывая существующие ныне дискуссии о дальнейшей оптимизации семейной политики, можно предположить, что в дальнейшем большее количество стран введет родительский отпуск той или иной продолжительности. Отпуск для отца положительно влияет на вовлечение мужчин к уходу за детьми, которое в конечном счете положительно сказывается на рождаемости, женской занятости, возможности совместить родительские обязанности и другие сферы жизни человека.

Опыт европейских стран относительно внедрения отцовских отпусков полезно использовать в семейной политике Украины, обратив внимание на существующие культурные различия. Вовлечение отцов в воспитание детей можно ускорить путем более гибкого и индивидуального подхода к предоставлению отпусков, предоставления денежных или материальных бонусов, проведения поддерживающей информационной кампании.

Библиография

1. Key characteristics of parental leave systems. OECD Social Policy Division, Directorate of Employment, Labour and Social, 2017, https://www.oecd.org/els/soc/PF2_1_Parental_leave_systems.pdf
2. Frejka T., Gietel-Basten S. Fertility and Family Policies in Central and Eastern Europe after 1990. Comparative Population Studies, 2016, volume 41, No. 1, p. 3-56
3. Oláh L. Should governments in Europe be more aggressive in pushing for gender equality to raise fertility? The second “YES” Demographic research, 2011, volume 24, p 217-224

4. Belle J. Paternity and Parental leave policies across the European Union. RAND Corporation, Santa Monica, Calif., and Cambridge, UK © European Union, 2016, https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RR1600/RR1666/RAND_RR1666.pdf
5. Parental leave: Where are the fathers? Men's Uptake of Parental leave is rising But still Low OECD Social Policy Division, Directorate of Employment, Labour and Social, 2017, <http://www.oecd.org/gender/parental-leave-where-are-the-fathers.pdf>
6. Shwalb D. W., Barbara J. Michael E. Fathers in Cultural Context. Edited by. Lamb 2013 Routledge, New York, NY, 2013, pp. 419.
7. Bloksgaard, L. and Rostgaard, T. (2016) 'Denmark country note', in: Koslowski A., Blum S. and Moss P. (eds.) International Review of Leave Policies and Research 2016. Available at: http://www.leavenetwork.org/lp_and_r_reports
8. Чи згодні українці змінювати стереотипи, розділивши порівну домашні обов'язки та догляд за дітьми.
9. Результат дослідження КМІС, 2015, <http://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=563&page=1&t=8> Діти, жінки та сім'я в Україні: Стат. збірник/ Державна служба статистики України. – 2016.p.

**РОЖДАЕМОСТЬ ПО ОЧЕРЕДНОСТИ РОЖДЕНИЯ В УКРАИНЕ:
СТРУКТУРНЫЕ СДВИГИ ПОСЛЕДНЕГО ПЯТНАДЦАТИЛЕТИЯ**

Ирина КУРИЛО, доктор экономических наук, профессор

ИДСИ им. М.В. Птухи НАН Украины

iryna.kurilo2017@gmail.com

The article is aimed to analyze the parity-specific fertility and its structural changes in Ukraine over 15 year period. In general, in this period the share of second and subsequent births has increased as well as the average birth order. It was found out that the most significant advantageous structural changes in the birth rate by birth order were related to the period from 2006 to 2012. At this time in Ukraine, the frequency of the second and third birth order was increasing at a faster rate. The strengthening of advantageous structural changes in fertility during this period was facilitated by the intensification of the pronatalist policy in Ukraine. It was revealed also a noticeable effect of changes in the average maternal age on the values of the calendar birth rate (tempo-effect) for first births. Regarding second births tempo-effect was more significant in the first five years of the current century, but with time its influence experienced attenuation.

Keywords: birth rate by birth order, structural changes in fertility, index of structural changes, average birth order, tempo-effect.

JEL Classification: J13.

Затяжной характер демографического кризиса в Украине приводит к сужению демографической базы воспроизводства человеческого потенциала. И хотя неотвратимость депопуляции вынуждает искать пути решения социально-демографических и связанных с ними экономических проблем прежде всего через улучшение качественных параметров человеческого потенциала, однако значимым фактором его воспроизводства в данный момент и на перспективу остается динамика рождаемости, а важным направлением государственной социально-демографической политики – поддержка жизнедеятельности семей с детьми, создание благоприятных условий для рождения и воспитания ими желаемого числа детей.

Выборочные социально-демографические обследования последних десятилетий в Украине «единогласно» подтверждают приверженность наибольшей доли населения детородного возраста (в том числе и молодежи в возрасте до 35 лет) модели двухдетной семьи. При этом и на сегодня среднее желаемое число детей для современной украинской молодежи остается на уровне, несколько превышающем 2 детей [1, с.17-18].

Вместе с тем, детность семей/женщин и текущая рождаемость в Украине находятся на довольно низком уровне уже длительное время. Так, еще на момент обретения страной независимости, т.е. на рубеже 1980-х и 1990-х гг., средняя детность семьи едва превышала 1,6 ребенка, суммарный коэффициент рождаемости в Украине был равен 1,9 ребенка (а к 1991 г. – опустился до 1,8). Максимально близкой к указанному значению (1,9 ребенка) была и итоговая рождаемость украинских женщин тех когорт (родившихся в первой половине 1950-х гг.), которые в это время завершили/завершали свою детородную деятельность.

Экстраординарные условия трансформационного кризиса 1990-х годов привели к обвальному падению текущей рождаемости в нашей стране.

Демографы, исследовавшие динамику рождаемости этого периода в постсоциалистических странах восточной и центральной Европы, акцентируют внимание на откладывании деторождения [2; 3, с. 31], что в кризисных социально-экономических условиях особенно характерно для детей второй и последующих очередностей. Соответственно, падение рождаемости в нашей стране в первое десятилетие независимости происходило на фоне резкого неблагоприятного структурного сдвига в распределении новорожденных – «в пользу» первенцев. Так, за период с конца 1980-х до начала 2000-х гг., когда суммарный коэффициент рождаемости в Украине упал в городских поселениях до 0,95 реб., а в сельской местности – до 1, 43 ребенка, доля новорожденных первой очередности рождения увеличилась соответственно на 13 процентных пунктов (достигнув практически 2/3) и почти на 9 проц. пунктов (достигнув при этом 1/2 всех новорожденных на селе) (рис.1).

В целом же отметим, что межпоселенческие различия структуры рождаемости по очередности рождения в Украине всегда были довольно ощутимы (так, значения коэффициента подобия соответствующих структур за годы, приведенные на рис. 1, равны 0,82; 0,84; 0,87; 0,88; 0,90), при этом, как видим, структурные сдвиги последнего пятнадцатилетия в целом способствовали сближению этих структур по типу поселения. Попутно отметим также традиционное наличие значительных региональных структурных отличий рождаемости по очередности рождений (а также и по возрасту матери при рождении первого и последующих детей в нашей стране).

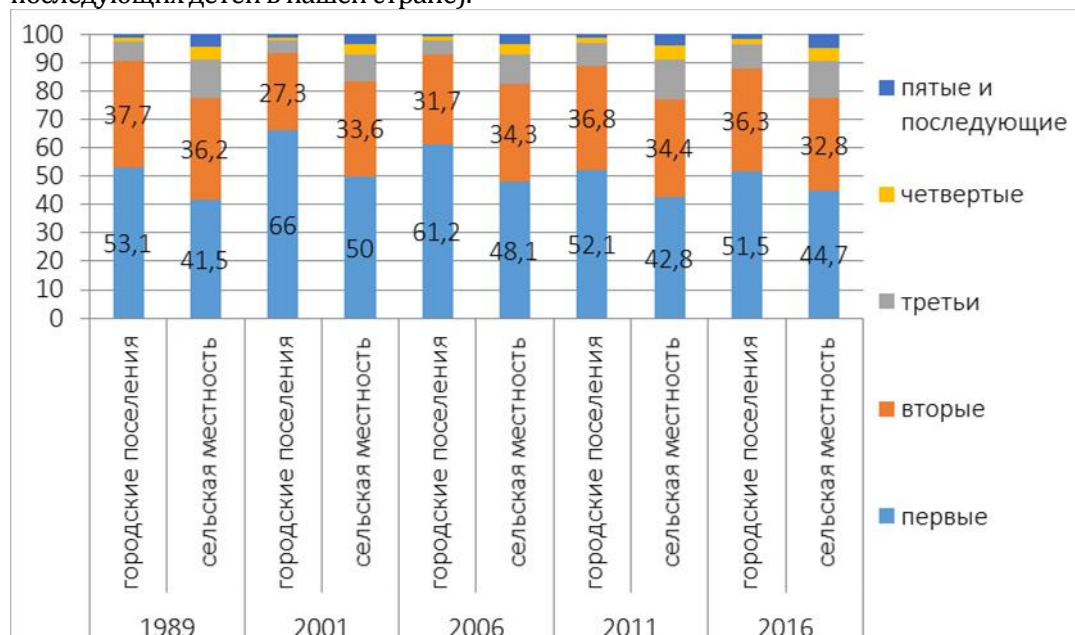

Рисунок 1. Распределение новорожденных в разных типах поселений Украины по очередности рождения в 1989, 2001, 2006, 2011 и 2016 гг., %
 Источник: Расчеты по данным Государственной службы статистики Украины.

На рубеже XX и XXI веков (когда текущая рождаемость в Европе практически повсеместно была весьма низкой), Украина выделялась среди европейских стран не только рекордно низким уровнем рождаемости (в 2001 г. – 1,1 реб.), но и высокой долей первенцев, низким удельным весом рождений детей третьей и последующих очередностей (десятая часть против шестой части всех рождений – во Франции или же пятой – в Польше либо Швеции), а также в целом низким показателем средней очередности рождения (менее 1,6 против 1,8 – в Польше).

Рост рождаемости после кризисного ее падения в нашей стране начался в 2002 г. и длился в течение десятилетия (так что максимальный показатель был достигнут в 2012 г.), после чего уровень текущей рождаемости преимущественно стабилизировался (в 2013-2015 гг.), а затем – начал снижаться. В первые же годы подъема рождаемости в Украине были преимущественно реализованы отложенные потенциальными молодыми родителями рождения первенцев, а с 2005-2006 гг. опережающими темпами стала расти частота рождения вторых-третьих детей, особенно – в сельской местности и в западных регионах страны, которые всегда отличались более высокой детородной активностью и большей распространенностью многодетности.

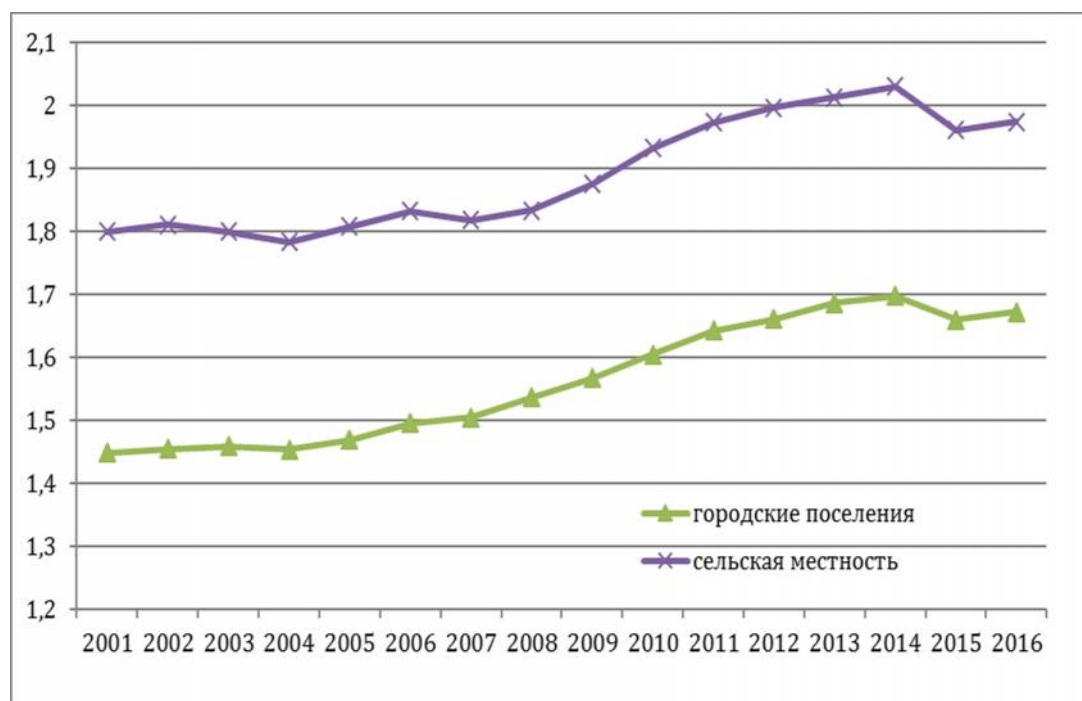

Рисунок 2. Средняя очередность рождения ребенка в городских поселениях и в сельской местности Украины в 2001-2016 гг.

Источник: Авторские расчеты по данным Госстата Украины.

Представление об изменении структурных параметров рождаемости по очередности рождений в разрезе типа поселения за последние пятнадцать лет дают как вышеприведенные распределения рождений (рис. 1), так и

обобщающая характеристика – средняя очередность рождения, отраженная на рис.2. Она демонстрирует, что, хотя повышение рождаемости в Украине и началось раньше, демографически благоприятные структурные сдвиги в ней приобрели устойчивый характер в городских поселениях – с 2005 г., а на селе – даже позже, уже с 2008-го.

Оценив интенсивность изменений в структуре рождаемости в целом за последнее пятнадцатилетие и за отдельные пятилетние периоды с использованием показателей структурных сдвигов (табл. 1), можем заключить, что наибольшие сдвиги в рождаемости по очередностям рождений в Украине произошли за период между 2006 и 2011 гг.

Таблица 1. Показатели структурных сдвигов в распределении новорожденных по очередностям рождений в Украине за 2001-2016 гг.

Коэффициент структурных сдвигов	2006 г. по сравнению с 2001 г.	2011 г. по сравнению с 2006 г.	2016 г. по сравнению с 2011 г.	2016 г. по сравнению с 2001 г.
Квадратический, проц.пункты	2,015	4,102	0,452	5,782
Интегральный Гатева	0,048	0,102	0,012	0,142

Источник: Авторские расчеты по данным Госстата Украины.

Усилению благоприятных сдвигов в эти годы, а именно – увеличению доли детей более высоких очередностей в составе новорожденных в Украине – способствовала и специфика пронаталистской политики этого периода: если с апреля 2005 г. (когда единовременное пособие при рождении ребенка было значительно повышено), оно назначалось на детей разных очередностей в одинаковой сумме (кратной 22,6 размера прожиточного минимума), то с начала 2008 г., размер пособия был не только еще раз заметно повышен, но и дифференцирован по очередности родившегося ребенка: его размер на второго ребенка стал вдвое выше, чем на первого, а на детей третьей и последующих очередностей – увеличивался еще в два раза. Так, к примеру, после очередного увеличения размера пособия, с начала 2011 г. оно начислялось в следующих размерах прожиточного минимума для детей: на первого ребенка – сумма, кратная 22 размерам прожиточного минимума; на второго – кратная 45 размерам, на третьего и каждого следующего – кратная 90 размерам прожиточного минимума. Однако со второй половины 2014 г. помощь при рождении ребенка в Украине снова назначается в едином размере, независимо от того, какова очередность рождения ребенка.

Представление о том, как менялся относительный вклад приростов/сокращений числа новорожденных разных очередностей в общую динамику суммарной рождаемости в Украине за отдельные трехлетние периоды последнего пятнадцатилетия дает рис. 3.

В целом за десятилетний период повышения рождаемости в Украине в текущем веке наибольший вклад в ее прирост внесли новорожденные второй очередности, опережающие темпы роста частоты рождений которых наблюдались, начиная с 2005 г. Для них же (детей второй очередности) наиболее высокими оказались темпы снижения частоты рождений в

последний период, когда началось сокращение суммарной рождаемости. Отметим также, что за последнее благоприятное трехлетие в динамике рождаемости (2011-2013 гг.) «вклады» новорожденных второй и третьей очередностей в прирост суммарной рождаемости в Украине практически сравнялись, при этом в сельской местности – «прибавка» по третьим рождениям оказалась даже несколько более весомой, нежели по вторым.

Кроме того, при более детализированном анализе с использованием ежегодных (цепных) показателей прироста суммарной рождаемости по очередностям рождений можно заметить, что в поствысокосные годы (в частности 2005, 2009-й), вслед за сокращением числа браков в предшествующие им высокосные годы, частота рождения первенцев сокращается, что косвенно подтверждает все еще сохраняющуюся «привязку» динамики рождаемости (по первой очередности рождения) к процессу брачности в Украине.

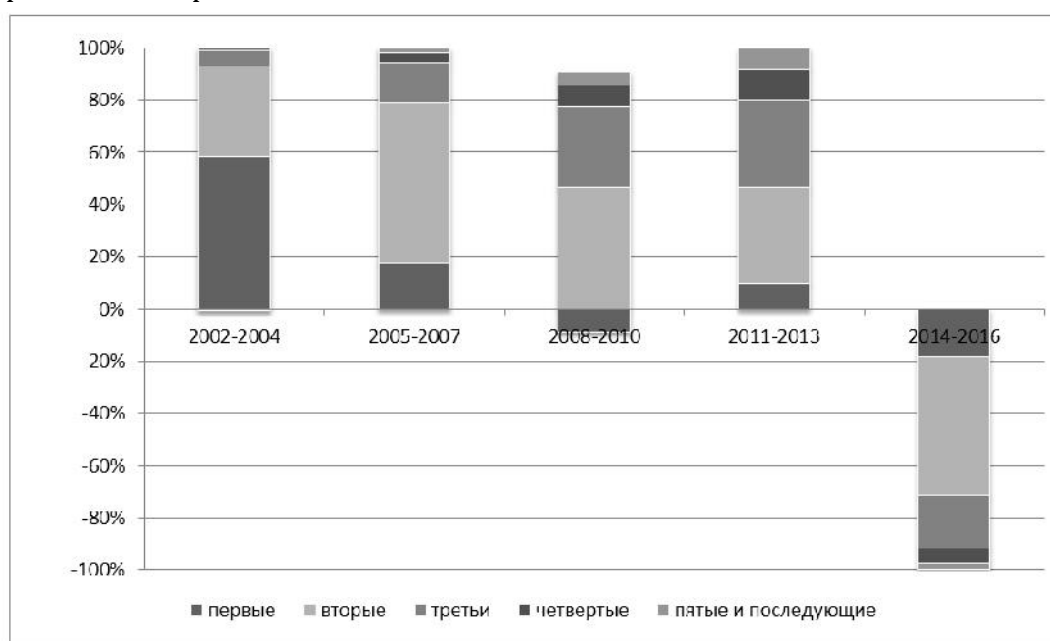

Рисунок 3. Вклад приростов/сокращений рождаемости по разным очередностям в приросты/снижения суммарной рождаемости в Украине за отдельные периоды 2001-2016 гг.

Источник: Авторские расчеты по данным Госстата Украины.

В целом же общую «картину» структурных сдвигов формируют преимущественно первые-третьи очередности рождения. Частота же рождений наиболее высоких очередностей (в частности, пятой и последующих) отличается меньшей «эластичностью», соответственно, они в меньшей степени участвовали в рассматриваемых структурных сдвигах и влияли на изменения суммарной рождаемости в Украине.

Исходя из этого, а также учитывая влияние на динамику текущей рождаемости в Украине с начала нового века процессов завершения откладывания рождений и более того – компенсации тех из них, что были

отложены «до лучших времен» в тяжелые 1990-е, считаем необходимым более детально рассмотреть динамику собственно суммарной рождаемости по крайней мере по двум первым очередностям рождений на основе обычного коэффициента суммарной рождаемости по очередностям и соответствующих двух откорректированных показателей: учитывающего поправку на календарь рождений (*AdjTFR*), а также распределение женщин репродуктивного возраста по возрасту и очередности рождений (*parity-age TFR*). Вышеуказанные показатели за период повышения рождаемости в Украине приведены на рис. 4 и 5.

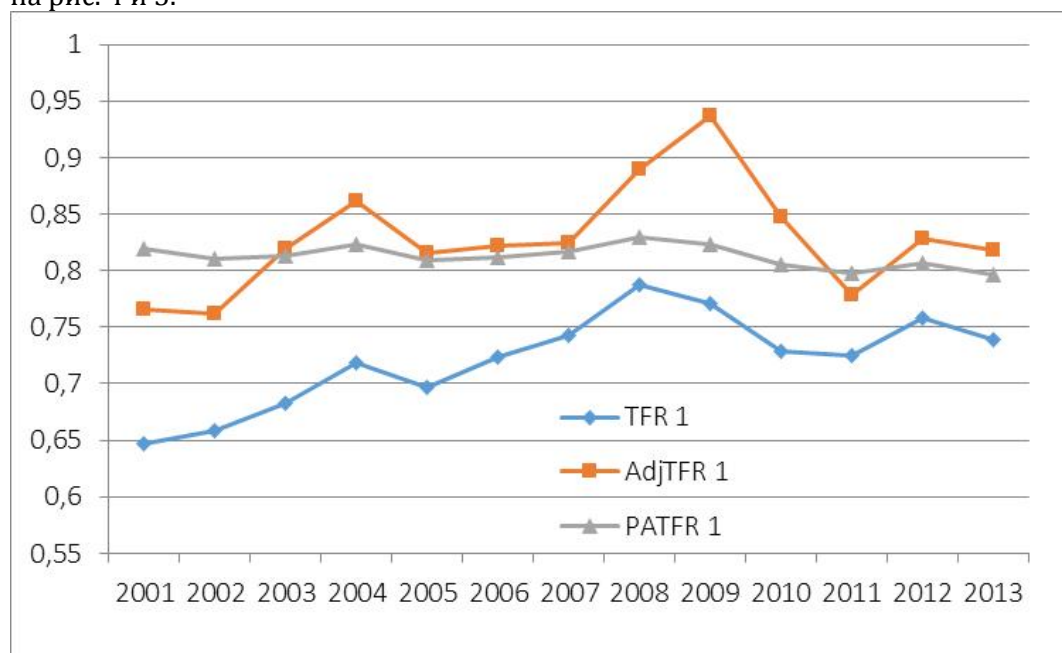

Рисунок 4. Суммарный коэффициент рождаемости текущего периода (TFR), скорректированный коэффициент с поправкой на «эффект календаря» (AdjTFR) и индекс рождаемости с учетом возраста и очередности (PATFR) для рождений первой очередности, Украина, 2001-2013 гг.

Источник: построено по данным Human Fertility Database. – Режим доступа: <http://www.humanfertility.org/cgi-bin/country.php?country=UKR&tab=ft>

Применительно к частоте рождения первенцев (рис.4), индекс рождаемости с учетом возраста и очередности (PATFR) демонстрирует, по сравнению с обычным коэффициентом, более высокие значения, и при этом и наибольшую стабильность, практическое отсутствие роста рождаемости за исследуемый период. Сравнение же обычного коэффициента со скорректированным на «эффект календаря рождений» подтверждает довольно ощутимое влияние изменений среднего возраста матери на значения календарного показателя рождаемости по первенцам. Как видим, особо весомым темпо-эффектом отличаются, в частности, 2004 и 2009 гг.

Иначе выглядит динамика рассматриваемых показателей по рождением второй очередности (рис.5). Индекс рождаемости с учетом возраста и очередности (PATFR) показывает, что уровень рождаемости по детям второй очередности повышался, особенно заметно – в период с 2005 по 2009 гг. В это

время частота рождений первенцев и вторых детей обнаруживала тенденцию к сближению (хотя разрыв оставался весьма ощутимым).

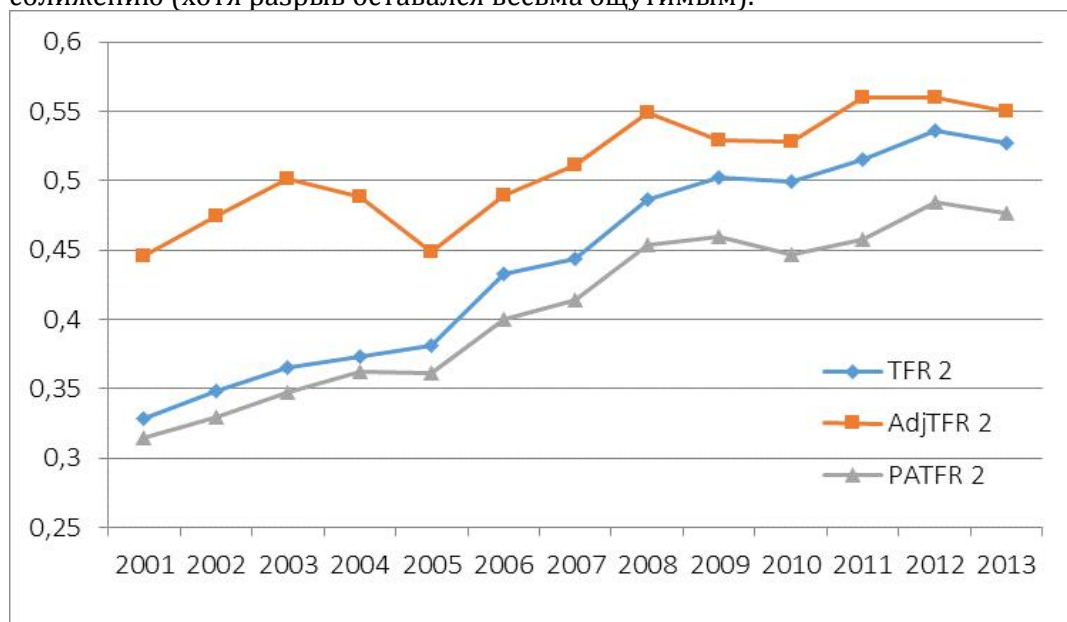

Рисунок 5. Суммарный коэффициент рождаемости текущего периода (TFR), скорректированный коэффициент с поправкой на «эффект календаря» (AdjTFR) и индекс рождаемости с учетом возраста и очередности (PATFR) для рождений второй очередности, Украина, 2001-2013 гг.

Источник: построено по данным Human Fertility Database. – Режим доступа: <http://www.humanfertility.org/cgi-bin/country.php?country=UKR&tab=ft>

Влияние же tempo-эффекта со временем ослабевало, применительно ко вторым рождениям он был наиболее весомым в первые годы из десятилетия роста рождаемости в Украине в текущем веке.

Отметим также, что перспективы возможных благоприятных структурных сдвигов в рождаемости в основном связаны с увеличением вероятности рождения именно второго ребенка (что соответствует современным репродуктивным ориентациям в Украине), однако в ряде регионов (преимущественно западных) и в сельской местности, где семьи традиционно ориентированы на большее число детей, сохраняются резервы увеличения рождаемости и за счет новорожденных третьей-четвертой очередностей рождения.

Литература

1. Цінності української молоді (Результати репрезентативного соціологічного дослідження становища молоді). – Київ, 2016. – 89 с.
2. Соботка Т., Лутц В. Коэффициент суммарной рождаемости дает политикам дезориентирующие сигналы: не следует ли отказаться от использования этого показателя? / Экономический журнал Высшей школы экономики. - Т. 15.- №4.- 2011. -С. 444-471.
3. Аксьонова С.Ю. Особливості народжуваності у жінок середнього віку/С.Ю. Аксьонова // Демографія та соціальна економіка — 2009. — № 2. — С. 28-38.

ВЛИЯНИЕ ВОСПРОИЗВОДСТВА НАСЕЛЕНИЯ НА СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ: ОПЫТ БЕЛАРУСИ

Юлия ПЕТРАКОВА, *Институт экономики
Национальной академии наук Беларуси*
© Петракова Юлия, petra13@mail.ru

Воспроизводство населения оказывает значительное влияние на социально-экономическое развитие страны, основным транслятором влияния воспроизводства населения на экономическое развитие являются трудовые ресурсы. Непосредственная зависимость между воспроизводством населения и экономическим развитием наблюдается при оценке численности и половозрастной структуры населения. Рост численности населения и благоприятная возрастная структура, пропорциональный половой состав способствуют социально-экономическому развитию, в то время как несбалансированность половозрастной структуры, старение и сокращение численности населения демпфируют социально-экономическое развитие. В настоящее время в Республике Беларусь показатели воспроизводства населения выступают сдерживающим фактором социально-экономического развития: численность населения сокращается, ежегодно усиливается старение населения, достижения демографической политики по увеличению численности детей являются демографическим дивидендом в будущем, а на современном этапе увеличивают демографическую нагрузку.

Ключевые слова: *воспроизводство населения, социально-экономическое развитие, численность населения, половозрастной состав, старение, демографическая нагрузка.*

Population reproduction has a significant impact on the socio-economic development of the country, labor force are the main source of the impact of the population reproduction to the economic development. The direct relationship between population reproduction and economic development is observable when assessing the size and age-sex structure of the population. Population growth and favorable age structure, the proportional sex composition are contribute to social and economic development, while the imbalance of the age-sex structure, the aging and population decline are slow down the socio-economic development. At the present time in the Republic of Belarus, the indicators of the population reproduction are restrain socio-economic development: the population is decreasing, the aging of the population is increasing every year, achievements of the demographic policy about increasing the number of children are the demographic dividend in the future, but at present this increases the demographic dependency.

Keywords: *population reproduction, social and economic development, population size, age-sex composition, aging, demographic dependency.*

JEL Classification: J11.

Основными демографическими процессами, формирующими и видоизменяющими структуру населения, от которой непосредственно зависит воспроизводство общества, являются процессы естественного и миграционного движения населения. В первую очередь показатели рождаемости и смертности выступают статистическими величинами для оценки уровня воспроизводства населения, а вместе с миграцией формируют половозрастную структуру населения.

Демографические тенденции в смертности, рождаемости и миграции, общие показатели роста населения влияют на социально-экономическое развитие разными путями: они могут, как стимулировать, так и ограничивать

социально-экономическое развитие. При этом следует понимать, что как демографические процессы регулируются различными общественными институтами, так и конечный результат развития демографических процессов, преломляясь сквозь призму существующей институциональной среды, может не соответствовать первоначальным ожиданиям.

Изменение интенсивности процессов рождаемости, смертности и миграции влияет на воспроизводство населения, которое в свою очередь формирует численность трудовых ресурсов, конфигурация которых обуславливает социально-экономическое развитие страны. При этом вклад воспроизводства населения в социально-экономическое развитие не ограничивается исключительно формированием основной производительной силы общества, в совокупности с усовершенствованием институтов человеческого капитала воспроизводство населения ведет к интенсивному экономическому развитию, обусловленному в первую очередь не ростом численности населения, а совершенствованием характеристик его потенциала.

Влияние воспроизводства населения на социально-экономическое развитие можно рассматривать с позиции трех основных аспектов:

- динамика численности населения и экономический рост;
- влияние структуры населения на социально-экономическое развитие;
- качество человеческого капитала, влияющее на производительность труда и на экономический рост соответственно.

Обычно для определения влияния роста населения на экономическое развитие сравнивают темпы роста населения и ВВП на душу населения. Данные последних десятилетий по странам мира показывают, что, за рядом исключений, повышение уровня экономического развития часто соотносится с низким коэффициентом воспроизводства населения и более высокой продолжительностью жизни. За 80-90-е годы темпы прироста ВВП на душу населения в мире увеличивались при сокращении прироста населения в 90-е годы. В Республике Беларусь темпы прироста населения заметно отставали от темпов прироста ВВП на душу населения, особенно в начале 2000-х годов (рис. 1). При этом можно даже отметить обратную зависимость между этими показателями, однако теснота и устойчивость связи не позволяют воспринимать данную зависимость как неопровержимую, т.к. на нее оказывают влияние многие причины, в том числе общая экономическая обстановка.

Постоянный экономический рост в начале 2000-х гг. обусловлен выходом из кризисных 90-х гг. и благоприятными условиями на внешних рынках, в то время как значительное сокращение населения в этот период является продолжением негативных демографических тенденций конца XX века. Активные меры демографической политики способствовали положительной динамике темпов прироста населения на протяжении последних 10 лет. В то же время мировой финансовый кризис конца нулевых и последующая волатильность внешних и внутреннего рынков привели к сокращению темпов роста экономики Беларуси в последние пять лет. При этом нельзя утверждать, что стабилизация численности населения отрицательно сказалась на экономическом развитии страны и, наоборот, сокращение численности населения способствовало экономическому росту.

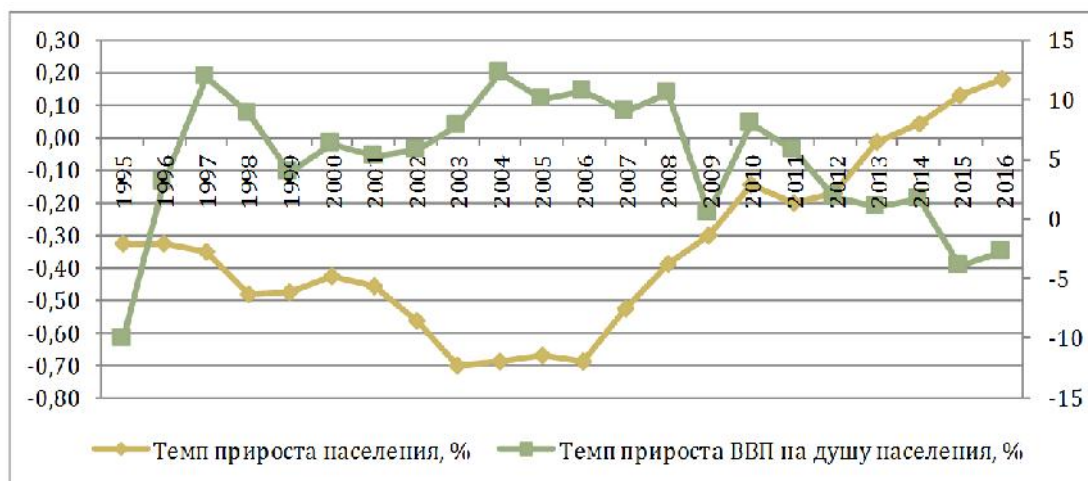

Рисунок 1. Динамика изменения численности населения и ВВП на душу населения в Республике Беларусь, 1995-2016 гг.

Для детального анализа взаимосвязи изменения численности населения и экономического развития необходимо рассмотреть основные показатели воспроизводства населения. Показатели динамики населения, к которым относится представленный выше темп прироста населения, дают общее представление о движении населения во времени, росте или убыли; при сравнительно длительном периоде – об основной тенденции развития. Главный недостаток показателей динамики численности населения заключается в том, что они не отражают собственно процесса замещения поколений общества. Эта задача решается при помощи показателей замещения населения. К данной группе показателей относятся: коэффициент естественного прироста, коэффициент живучести или индекс Покровского-Пирля, коэффициент суммарной рождаемости; брутто- и нетто-коэффициенты воспроизводства населения; коэффициент экономичности воспроизводства населения. При анализе демографических тенденций специалисты повсеместно оперируют показателями естественного прироста/убыли, в последние годы все большую популярность приобретает суммарный коэффициент рождаемости, который объективнее отражает тенденции в области рождаемости.

Тенденции естественного движения населения Республики Беларусь за последние двадцать лет выступали объектами изучения в трудах многих белорусских исследователей [1, 2], поэтому среди всех показателей замещения населения хотелось бы акцентировать внимание на брутто- и нетто-коэффициентах воспроизводства населения, которые наиболее полно отражают характер процессов естественного движения. Отрицательная динамика данных показателей в конце XX – начале XXI вв. явилась следствием постоянного роста уровня смертности (с максимумом в 2002 г. – 14,9‰) и снижения уровня рождаемости (минимальные значения 9‰ в 2002-2003 гг.). В результате в 2003 г. наблюдались минимальные значения коэффициентов воспроизводства населения, так нетто-коэффициент составил 0,587 (рис. 2). Это значит, что с учетом уровня смертности, рождаемость тех лет лишь на

58,7% обеспечивала воспроизводство женского населения. Улучшение демографической ситуации в последующие годы нашло отражение в положительной динамике коэффициентов воспроизводства, которые к настоящему времени составляют более 0,8, что говорит о замещении поколений лишь 80%.

Соотношение нетто- и брутто-коэффициентов воспроизводства позволяет установить экономичность воспроизводства, т.е. потери женского населения вследствие смертности. На протяжении исследуемого периода динамика данного показателя была положительной, на данный момент он приблизился к 100%, т.е. влияние женской смертности на уровень рождаемости минимально. Этому способствовали снижение смертности, особенно в младенческих возрастах, и рост продолжительности жизни, что, несомненно, является результатом достижений современной отечественной медицины.

На современном этапе Беларусь достигла значительных успехов в стабилизации показателей естественного движения населения. Несмотря на то, что уровень рождаемости не достигает уровня простого замещения поколений, численность населения страны стабилизировалась, а благодаря возросшему в последние годы миграционному приросту даже незначительно увеличилась. Однако положительная динамика процессов воспроизводства населения не отразилась на социально-экономическом развитии страны.

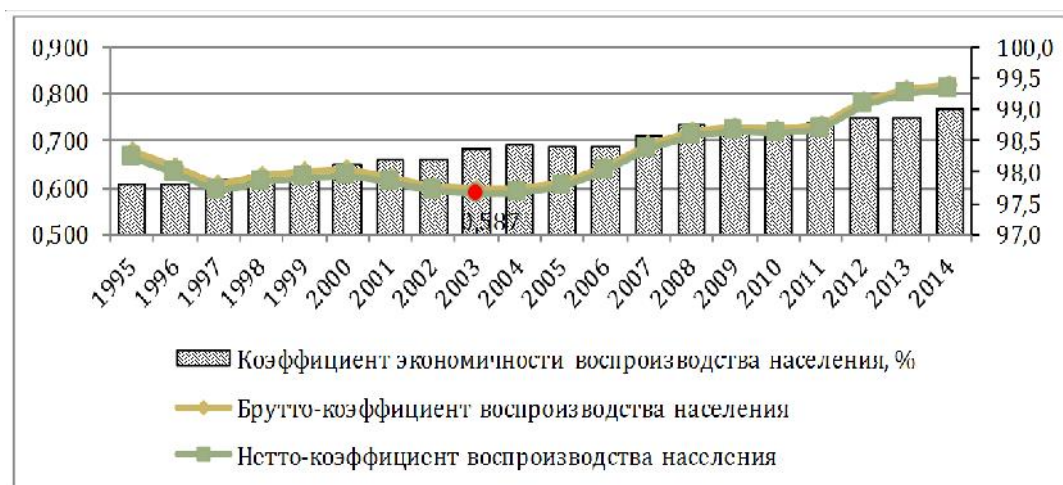

Рисунок 2. Динамика показателей замещения населения Республики Беларусь

Социально-экономическое развитие зависит не просто от численности населения, но от соотношения различных возрастных когорт. Чем выше в населении доля детей и молодежи, лиц трудоспособного возраста, тем больше возможностей для социально-экономического развития. Трудоспособное население является основным активом производительных сил, эффективное управление и рациональное использование данного актива способствует экономическому росту страны. Для успешного развития экономики необходима достаточная численность молодежи, которая наиболее восприимчива к инновациям и способна претворить их в жизнь. Это особенно

важно ввиду ускорения темпов научно-технического прогресса. Дети – это будущий потенциал страны или демографический дивиденд, который при рациональном накоплении человеческого капитала будет способствовать социально-экономическому развитию.

Если на увеличение численности детей можно повлиять своевременными мерами семейной политики, численность трудоспособного населения возможно видоизменять посредством миграции, то численность населения старших возрастов напрямую зависит от уровня смертности. Благодаря достижениям в различных сферах жизнедеятельности общества, которые способствовали улучшению качества жизни населения, уровень смертности в Беларуси, как и во всем мире, постоянно снижается. Соответственно растет численность пожилого населения, что ведет к проблеме старения населения, которая может стать причиной замедления экономического роста. В связи с этим особую актуальность в последние десятилетия приобрел коэффициент старения или коэффициент демографической старости населения. Большинство развитых стран мира уже столкнулось с проблемой старения населения, Беларусь также относится к странам с высокой долей населения старших возрастов. В мировом сообществе при расчете коэффициента старения используются показатели численности населения старше 60 или 65 лет, в обоих случаях население Республики Беларусь относится к старому. На начало 2017 г. доля населения старше 60 лет составила 21%, старше 65 лет – 14,7%. За годы существования независимого государства эти показатели значительно выросли, а темпы их прироста в начале 90-х гг. XX в. и в последние несколько лет составляют около 2%. Отличительная особенность старения населения Беларуси от развитых стран мира, особенно в конце прошлого столетия, - преобладание так называемого старения снизу, когда рост доли лиц старших возрастов обусловлен сокращением численности детей, а не увеличением продолжительности жизни.

На сегодняшний день старение населения среди всех демографических характеристик оказывает максимальное воздействие на социально-экономическое развитие. Увеличение численности населения старших возрастов при неизменной численности всего населения ведет к сокращению трудоспособного населения, создавая дефицит такого фактора производства, как труд. Рост численности пенсионеров ведет к увеличению государственных трансфертов на обеспечение социальных гарантий для пожилого населения. В экономике увеличивается налоговое бремя на работающее население, изменяется рынок труда, на котором растет спрос на социальных и медицинских работников. В то же время старение населения может стать своеобразным дивидендом для экономического развития: старшее поколение становится своеобразным транслятором опыта и знаний на рынке труда, развитие сферы услуг для пожилых людей вносит немалую лепту в формирование ВВП. Многие развитые государства начали предпринимать заблаговременные меры по предотвращению негативных последствий старения населения: укреплять пенсионные системы с помощью механизмов индивидуального накопления и инвестирования, разрабатывать долгосрочные стратегии по трудоустройству пожилых лиц и обеспечению им здоровых условий жизни. Республика Беларусь также разрабатывает программы по предотвращению последствий старения населения: постепенно увеличивается пенсионный возраст, совершенствуется социальная поддержка пожилых

людей, открываются учреждения образования для лиц «третьего возраста». Однако на сегодняшний день экономическая выгода от данных мер не прослеживается, скорее, наоборот, растут государственные расходы на поддержку населения старшего возраста.

Помимо коэффициента старения населения для характеристики возрастного состава населения международная статистика привлекает показатели демографической нагрузки, которые оказывают непосредственное влияние на социально-экономическое развитие. В Республике Беларусь за последние двадцать лет показатели демографической нагрузки отражали последствия демографических волн и трансформации демографических процессов (рис. 3).

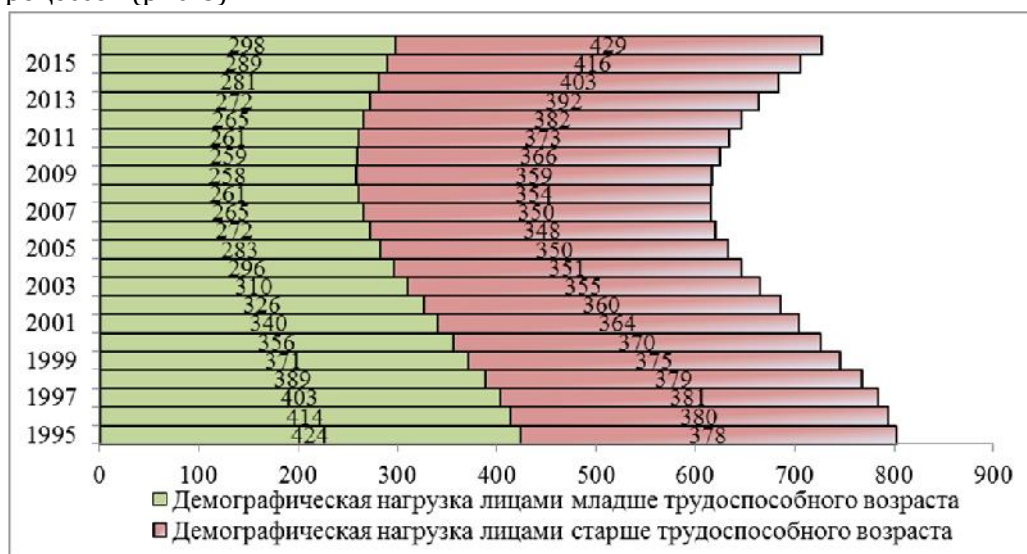

Рисунок 3. Динамика демографической нагрузки на лиц трудоспособного возраста в Республике Беларусь, 1995-2016 гг.

Максимальная демографическая нагрузка на трудоспособное население наблюдалась в середине 90-х, когда возрастной состав детей формировался за счет поколения «беби-бумеров» 80-х, а в наиболее активном трудоспособном возрасте находилось немногочисленное поколение 70-х, нагрузка лицами старше трудоспособного возраста была относительно невысокой за счет немногочисленных довоенных поколений и низкой продолжительности жизни населения. Минимальные показатели демографической нагрузки в середине 2000-х обусловлены максимальной долей трудоспособного населения в возрастном составе, кроме этого низкие показатели рождаемости привели к сокращению доли детей, а высокие показатели смертности сократили долю лиц пенсионного возраста. В этот период в Беларуси наблюдались максимальные темпы экономического роста, постоянно улучшались показатели социально-экономического развития, т.е. страна использовала свой демографический дивиденд в виде высокой доли трудоспособного населения.

В последнее пятилетие постоянно увеличивается демографическая нагрузка на сокращающееся трудоспособное население как детьми, за счет увеличения рождаемости, так и пожилыми людьми, за счет сокращения смертности. Несмотря на отрицательные тенденции в динамике возрастного состава, белорусское правительство стремится увеличить экономический рост

не за счет количества трудовых ресурсов, а за счет их качественного состава. Для этого в разрабатываемых государственных программах большое внимание уделяется накоплению человеческого капитала страны.

Таким образом, демографические параметры населения и социально-экономическое развитие страны во многом обуславливают и дополняют друг друга. Представленные данные показывают, что современная демографическая ситуация в Беларуси характеризуется суженным режимом воспроизводства населения. Это означает, что в будущем численность трудовых ресурсов страны продолжит сокращаться, вместе с тем будет расти доля лиц пенсионного возраста. Оба указанных момента могут негативно повлиять на социально-экономическое развитие страны: сокращение численности экономически активного населения при сохранении существующей производительности труда приведет к замедлению роста ВВП на душу населения; сокращение численности детей в ближайшей перспективе поспособствует включению в трудовую деятельность большего количества женщин, но в долгосрочном периоде приведет к недостатку трудовых ресурсов; рост численности населения старших возрастов усугубит проблемы солидарной пенсионной системы Беларуси и увеличит потребность в трансфертах из бюджета.

С целью предупреждения отрицательных последствий в Республике Беларусь на государственном уровне разрабатываются программы в области демографической безопасности, направленные на стабилизацию численности населения, достижение и сохранение положительных тенденций в области рождаемости и смертности, привлечение трудовых ресурсов, отвечающих требованиям экономики. Особое внимание уделяется развитию здравоохранения, уровню социальной защиты семей с детьми и пожилых людей. Ключевую роль играет сфера образования, которая является одной из фундаментальных основ для развития человеческого капитала страны. Последовательная реализация данных программ позволит избежать отрицательных последствий и приумножить положительное воздействие воспроизводства населения на социально-экономическое развитие.

Библиография

1. Basten S., Frejka F., Antipova E., Fakeyeva L. Fertility and Family Policies in Central and Eastern Europe // BARNETT PAPERS IN SOCIAL RESEARCH, University of Oxford, 2015. – № 1. – P.1–74.
2. Шахотько Л.П. Шахотько Л. П. Модель демографического развития Республики Беларусь / Нац. акад. наук Беларуси, Ин-т экономики. – Минск: Беларус. Навука, 2009. – 439 с.

ФОРМИРОВАНИЕ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА В СЕМЬЕ В УСЛОВИЯХ ТРАНСФОРМАЦИИ МОДЕЛИ РОЖДАЕМОСТИ

**Людмила СЛЮСАР, кандидат экономических наук
ведущий научный сотрудник, ИДСД НАН Украины**

Innovative development of modern society is impossible without appropriate quality of the human potential, the foundations of which are formed in the family. Modern transformation of the family, changes in its functions, size, structure directly affects the formation of human potential. The article analyzes the changes in the family institution under the influence of the transformation of the fertility model and the corresponding changes in the conditions for the formation and development of human potential. The influence of low fertility on the human potential is contradictory: on the one hand, it contributes to the improvement of its quality, but on the other hand, it negatively affects the quantitative characteristics, including the age structure, reducing the population at the most economic active young ages. In the article features of the modern Ukrainian family are also analyzed. In the face of military threat and economic instability, its importance is growing.

Keywords: human potential, family, fertility, society, innovative development

JEL Classification: J112.

Семья – социальный институт и малая социальная группа, где формируются основы человеческого потенциала. Семья не только является естественной средой появления на свет ребенка, то есть создания «физического тела» общества, в ней закладывается фундамент производительных способностей человека, то есть того запаса здоровья, умения, мотиваций, физических и умственных способностей, которые являются фундаментом трудового потенциала личности. В процессе социализации ребенка в семье происходит передача новым поколениям достижений духовной культуры определенной нации и всего человечества, формирования той модели поведения и системы ценностей, которую мы называем ментальностью, в том числе системы этических норм и правил поведения.

Семья как базовый институт общества характеризуется значительной стабильностью, однако она постепенно меняется в соответствии с внутренней логикой своего развития, и вместе с этим эти ее изменения «вплетены» в ткань исторического развития всего общества. Меняется как качественная сущность семьи (ее функции, их иерархия, значение института семьи), так и ее внешняя форма – структура, размер, тип.

С развитием и усложнением социально-экономической структуры общества происходит постепенное «сужение» определенных функций семьи, они переходят частично или полностью к специализированным институтам: функции образования, обеспечения безопасности, бытовое обслуживание, материальное обеспечение старых и немощных и т.п.; современный человек все большую часть своих потребностей – материальных, духовных, культурных – удовлетворяет вне семьи. Специализированные институты «вторгаются» в процессы социализации подрастающего поколения, т.е. формирование фундамента способностей современного ребенка происходит в значительной степени за пределами семьи.

Однако с другой стороны, в условиях интенсификации социальных процессов, ускорение ритма жизни растет значение уникальных социально-психологических функций семьи, она остается центром формирования и поддержания физического и интеллектуального потенциала личности (А. Вишневский) [1, с. 14-16]. Обществу XXI века имманентна инновационная модель общественного развития, то есть быстрое внедрение в различные сферы наиболее передовых технических, технологических и социально-экономических идей, что является главным импульсом постоянного качественного обновления и развития. Инновационное развитие невозможно без высокого «современного» качества человеческого потенциала, то есть способного к постоянному обновлению полученных знаний, восприятия технических, технологических и социальных нововведений, профессиональной гибкости и мобильности. Без «индивидуализации» социализации личности, которую может обеспечить только семья, невозможно формирование качеств человеческого потенциала, необходимых современному инновационному развитию: способности к творчеству, инициативности, постоянному обновлению знаний, восприятию социальных, технических и технологических инноваций. Таким образом, формирование и функционирование человеческого потенциала современного общества невозможно без полноценного функционирования и развития института семьи. Институт семьи на макроуровне характеризует общее состояние общества и успех социальной системы в целом (А. Антонов) [2, с. 608].

Снижение рождаемости в условиях формирования нового типа демографического равновесия стало отправной точкой изменений формы семьи, ее внутренней структуры, а также семейной структуры населения. Рождаемость влияет на семейную структуру населения как непосредственно, поскольку от ее уровня зависит количество и размер семей, в составе которых есть дети, так и опосредованно, формируя возрастную структуру населения. Демографическое старение, которое происходит в современном мире вследствие низкой рождаемости и увеличения средней продолжительности жизни, меняет семейную структуру – увеличивается доля одиночек пожилого возраста, пожилых супружеских пар без детей и т.д.

Ограничение семьей количества деторождений не только изменило размер семьи, снизило ее детность, но и повлияло на весь комплекс взаимоотношений родители-дети, постепенно формируя новое их качество. Отношения к детям менялись от инфантицида в архаичных сообществах с их ограниченностью ресурсов и равнодушия к маленьким детям в доиндустриальном обществе (И. Кон) [3, с. 39-65], до современного детоцентризма (декларируемого во многих международных документах). Современное снижение рождаемости, переход от многодетной к малодетной семье меняет условия социализации детей, оказывает влияние на условия формирования трудового потенциала личности и всего общества. В условиях массовой однодетности традиционным стало обращать внимание на недостатки однодетных семей: не могут дать ребенку опыта социального общения, налаживаются лишь единичные связи, родителям труднее понять внутренний мир ребенка. Однако следует признать, что одно- двухдетная семья может уделить внимание каждому ребенку, учесть его индивидуальность, раскрыть творческий потенциал. Вместе с тем в случае,

когда многодетность является сознательным выбором супругов и все дети желанны, в такой семье больше возможностей создать атмосферу взаимной заботы и уважения, воспитать у детей ответственность, контактность, трудолюбие. Современное общество заинтересовано не только в высоком качестве трудового потенциала, но и в поддержании определенных его количественных параметров. Депопуляция, уменьшение численности населения трудоспособного возраста, старение населения – эти негативные последствия массовой однодетности являются серьезным вызовом для государства. Существует своего рода «демографическая ловушка»: с одной стороны, инновационное развитие требует лиц в «наиболее творческом и инициативном» молодом возрасте, с другой – существенные достижения в увеличении продолжительности жизни и современный режим рождаемости объективно порождают процесс демографического старения.

Современная модель рождаемости стала как причиной, так и следствием формирования иной формы ее взаимосвязи с брачностью. Во второй половине XX столетия достаточно прочная и прямая связь рождаемости и брачности меняется, их взаимообусловленность приобретает иную, косвенную и довольно неоднозначную форму. Планирование деторождения (как по количеству детей, так и по времени их появления на свет), которое стало особенно надежным благодаря достижениям современной контрацепции, не только способствовало снижению детности семьи, но и создало условия для нестабильности брака, роста числа разводов. Гибкость и плюралистичность современных нравственных и социальных норм, их терпимость к различным формам сексуальной и брачно-семейного поведения способствуют дальнейшей плюрализации форм брака и семьи. Получили широкое распространение однородительские семьи, реструктурированные семьи, семьи с дистанционным браком; условия социализации детей в этих типах семей имеют значительную специфику, порождают многочисленные проблемы и неоднозначные оценки. Распространенность таких семей дает основания утверждать о возрастающем разнообразии условий формирования человеческого потенциала в семье в современном мире.

В Украине семейные связи, семейная солидарность и внутрисемейная кооперация является важной частью жизнедеятельности населения. Современная специфика развития семьи в Украине обусловлена сочетанием национальных традиций, «трансформированных» советским типом модернизации, постиндустриальной трансформации институтов брака и семьи и влияния современных условий жизнедеятельности населения. Как и в других странах Европы, происходят сложные и неоднозначные изменения семьи и брака в условиях трансформации модели рождаемости. Современные цивилизационные особенности организации семейной жизни – повышение возраста вступления в брак и деторождения, плюрализация форм брачных отношений и форм семейных объединений – наблюдается и в нашей стране, однако международные сопоставления свидетельствуют, что украинцы раньше и чаще регистрируют брак и рожают детей в традиционном браке, чем население большинства стран Европы. Семья занимает важное место в системе ценностей населения. Вместе с тем, уже многие десятилетия Украина относится к группе стран с наиболее высоким уровнем разводимости и массовой однодетностью семей.

Традиции многодетности в Украине были утрачены еще во времена Советского Союза (уже в 1970 году половина семей с детьми воспитывали только одного ребенка), но и в годы независимости продолжался процесс снижения показателей детности семей, приобрела еще большее распространение однодетность (табл. 1).

Таблица 1. Доля семей с детьми до 18 лет и их распределение по количеству детей *

	Доля семей с детьми в общем количестве семей, %	Распределение семей по количеству детей в их составе, %		
		1 ребенок	2 детей	3 и больше
1970 г.	75,4	50,2	36,8	13,1
1979 г.	59,8	55,9	35,5	8,7
1989 г.	56,4	52,1	39,5	8,4
2001г.	51,5	64,1	30,2	5,7

* за 1970, 1979, 1989 годы – семьи; за 2001 год – индивидуальные домохозяйства, где проживают два и более человек.

Несмотря на повышение рождаемости в 2002-2012 годах, большинство украинских семей остаются однодетными. По данным выборочных обследования домохозяйств Госстата Украины, более 75% семей с детьми являются однодетными, и лишь в 3% воспитываются трое и более детей (таб. 2). По нашим расчетам, в 2016 г. в 100 семьях с детьми проживало 127 детей.

Таблица 2. Распределение домохозяйств с детьми по количеству детей в Украине в 2004, 2006, 2010, 2014 и 2016 годах, %

	2004	2006	2010	2014	2016
1 ребенок	65,7	65,6	73,7	76,0	76,4
2 детей	29,0	29,7	23,1	20,7	20,7
3 детей	3,8	3,7	2,8	3,0	2,6
4 и больше	1,5	1,0	0,4	0,3	0,3

В Украине, как и в других странах Европы, распространены однородительские и реструктурированные семьи: доля однородительских среди семей с детьми составляет около 20% (по данным обследования домохозяйств в 2016 – 18,8%); реструктурированных семей – примерно 10%. Условия воспитания детей в этих семьях имеют значительную специфику, проблемы и риски, которые в условиях современной Украины значительно обостряются из-за бедности населения, нерешенность многих социально-экономических проблем. В условиях экономического кризиса и значительного имущественного и социального расслоения сформировалась группа социопатических семей, для которых характерна застойная безработица, злоупотребление алкоголем, наркомания, насилие. Эти семьи не выполняют свои функции по содержанию и воспитанию детей, что стало причиной появления категории детей-социальных сирот. Это не только проблема охраны детства, но и проблема деформации первичной среды формирования трудового потенциала, снижения качества определенных его сегментов в будущем.

Современное украинское общество находится на сложном этапе социально-экономической трансформации, начавшейся с «взрывного

характера изменения институциональных основ советского общества» (Е.Головаха) с обретением независимости; с последующим постепенным созданием новой институциональной системы, которое происходит болезненно и непоследовательно. Трансформация ряда общественных институтов, обеспечивающих формирование человеческого потенциала (институты образования, рынок труда и т.д.) привело к их частичной дезорганизации, и в этих условиях возросло значение семьи как важного элемента в системе институтов человеческого развития. Семья становится своеобразным компенсатором, частично «заполняет» пробелы в институциональном обеспечении развития человеческого потенциала: мелкое товарное производство на принципах семейной кооперации, семейный бизнес становятся важным источником средств и материальных ресурсов для жизнедеятельности населения; недостатки в работе системы дошкольного воспитания (в первую очередь нехватка мест) компенсирует семейная кооперация и взаимопомощь по воспитанию детей.

События последних лет: аннексия части территории страны, военные действия на востоке, разрыв экономического сотрудничества с Россией, - обострили все проблемы страны. Военный конфликт в Донбассе, а также социально-экономическая нестабильность является тяжелым испытанием для украинской семьи: ухудшается брачно-семейная структура, так как растет количество детей-сирот, вдов, одиноких пожилых людей, которым требуется помощь государства. Вместе с тем семья как наиболее устойчивый, традиционный институт общества играет важную роль в механизме самосохранения населения именно в этот сложный период. В условиях войны и экономических трудностей семейная солидарность, взаимопомощь, обмен деятельностью и материальными ресурсами между членами семьи позволяет наладить жизнедеятельность. В период ухудшения условий развития населения срабатывает проверенный многолетним опытом семейный механизм выживания и сохранения человеческой жизни, усиливается защитная функция семьи (Чуйко Л.) [4, с. 225-226]. Это «усиливает притяжение» населения к семейным объединениям: на контролируемых Украиной территориях увеличилось количество браков (за исключением високосного 2016 года), стабилизировались показатели разводимости, т.е. проявилась стабильность брачно-семейных процессов.

Заключение. В XXI веке семья остается социальным институтом, где новые поколения не только появляются на свет, но происходит формирование их свойств-качеств как субъектов сознательной общественной деятельности. В семье формируется основа производительных способностей человека, которые он использует в своей общественной, в том числе экономической, деятельности. Трансформация модели рождаемости, массовая одноплодность, с одной стороны, создает условия для индивидуализации социализации детей в семье, что соответствует потребностям инновационного развития, но с другой стороны, порождает депопуляцию и соответственное ухудшение количественных и качественных характеристик трудового потенциала.

В современной Украине, в сложных условиях трансформации и «перенапряжения» многих общественных институтов возрастает значение института семьи для обеспечения способности социума к развитию, в т.ч. для развития человеческого потенциала.

Литература

1. Эволюция семьи и семейная политика в СССР / Отв. ред. А. Г. Вишневский. – М.: Наука, 1992.
2. Социология семьи. Под ред. А. И. Антонова. – Москва: ИНФРА-М, 2005.
3. Кон И.С. Ребенок и общество (Историко-этнографическая перспектива). – М.: Наука, 1988.
4. Демографічна криза в Україні. Проблеми дослідження, витоки, складові, напрями протидії. К.: Інститут економіки НАН України, 2001.

**TINERII NEET DIN SPAȚIUL RURAL,
DUPĂ ADERAREA ROMÂNIEI LA UNIUNEA EUROPEANĂ**

Corina-Georgeta DINCULESCU²,
Institutul de Economie Agrară, România

În mod tradițional, tinerii încep să lucreze după ce și-au încheiat instruirea. Când vine vorba de angajare, au, în general, probleme, în special când sunt în căutarea primului lor loc de muncă. Lipsa de experiență și de competențe specifice unui anumit loc de muncă a tinerilor absolvenți (indiferent de forma de învățământ absolvită) este una dintre cauzele limitării accesului acestora la un loc de muncă. Tot din acest motiv, se aplică principiul potrivit căruia ultimii veniți sunt primii plecați, prin faptul că sunt în competiție cu persoane cu experiență profesională. Astfel ei devin vulnerabili pe o piață a muncii plină de dificultăți datorate contextului socio-economic, dar și neadaptării sistemului educațional la cerințele, în continuă schimbare, ale pieței muncii. De asemenea, tinerii sunt descurajați și prin salariile mici pe care le pot primi la primul lor loc de muncă. Această categorie de persoane, deja dezavantajată, renunțând și la continuarea studiilor (formale sau de pregătire profesională), intră în rândul tinerilor NEET³, adică acei tineri care nu sunt cuprinși într-o formă de învățământ, de formare profesională și nici nu lucrează. Aceștia sunt expuși unui risc mai ridicat de excludere socială și de pe piața muncii, fără posibilitatea să-și îmbunătățească situația economico-socială, fiind cu atât mai vulnerabili, decât tinerii, în general.

Lucrarea de față își propune să realizeze o evaluare a dimensiunii segmentului de tineri din mediul rural necuprinși în procesul de instruire, ocupare sau formare profesională (NEET), atât la nivel național, cât și la nivelul fiecărei regiuni de dezvoltare și punerea acestora în context european.

Cuvinte-cheie: instruire, ocupare, disparități regionale, tineri, NEET, rural.

Traditionally, young people start working after they have completed their education. When it comes to get a job, they generally have problems, especially when they are looking for their first job. The lack of specific experience and skills to a particular job, for all young graduates – regardless of the form of education completed, is one of the reasons limiting their access to a job. For this reason, the principle: that last come are the first to leave, by competing with people with professional experience, applies. They become vulnerable to a labour market that is full of difficulties due to the socio-economic context, but also to the inadequacy of the educational system to the changing demands of the labour market. Young people are also discouraged by the low wages they can get at their first job. This category of people, already disadvantaged, dropping out of continuing education (formal or vocational training), is among the young NEET. Such category of young people who are not enrolled in any form of education, training or work, are so called NEET young people. They are exposed to a higher risk of social exclusion and the labour market without being able to improve their economic and social situation, being even more vulnerable than young people in general.

This paper aims to make an assessment of the size of the rural youth segment not covered by NEETs at both national and regional level and putting them in a European context.

Keywords: training, employment, regional distances, youth, NEET, rural.

JEL Classification: I21, I25, J11, J21, J24, R10, R12.

Context european. Crearea mai multor oportunități pentru tineret, atât în ceea ce privește educația, cât și ocuparea forței de muncă, este unul dintre obiectivele prioritare ale politicilor europene. Aceasta implică o atenție sporită asupra

² Corina Dinculescu, Institutul de Economie Agrară, corina.dinculescu@gmail.com

³ tineri NEET – young people neither in employment nor in education and training

segmentului de populație al tinerilor (de vârstă 15-24 ani, sau 15-29 ani) și, implicit, asupra celor două domenii – educația și ocuparea.

Trecerea tinerilor de la procesul de instruire la ocupare reprezintă o componentă esențială a integrării sociale a acestora. Pentru a avea acces la un loc de muncă potrivit așteptărilor sale (care să-i permită dezvoltarea unei cariere, să-i asigure un venit corespunzător unei vieți civilizate etc.), un tânăr trebuie să aibă un nivel de instruire ridicat (chiar dacă acest lucru nu îi asigură în mod automat un loc de muncă important, dar cu siguranță îi permite să acceadă la unul). În mod obișnuit, un tânăr începe să lucreze după ce și-a încheiat instruirea, de un nivel cât mai ridicat.

Totuși, există o categorie de tineri, de obicei, cu vârsta cuprinsă între 15-24 ani, care nu sunt cuprinși într-o formă de învățământ, de formare profesională și nici nu lucrează, prin urmare sunt expuși unui risc mai ridicat de excludere socială și de pe piața muncii. Aceștia sunt tineri NEET.

Tinerii, în general, sunt deosebit de vulnerabili, fiind ultimii care intră și primii care ies de pe piața muncii, prin faptul că sunt în competiție cu persoane cu experiență profesională, pe care ei, inițial, nu o au. Cu toate facilitățile fiscale, și a salariilor plătite mai mari, angajatorii preferă persoane cu experiență în locul tinerilor.

Pe de altă parte, dificultățile de pe piața muncii sunt datorate atât contextului socio-economic existent, ofertei existente pe piața muncii, uneori necunoscută de tineri, iar alteori în discordanță cu pregătirea acestora (fie tinerii au o pregătire superioară locului de muncă acceptat, fie au o calificare profesională necorespunzătoare). De asemenea, tinerii sunt descurajați de salariile pe care le pot primi la primul lor loc de muncă. În acest context, cu atât mai mult, se poate vorbi despre vulnerabilitatea tinerilor NEET.

La nivel european, ponderea tinerilor de vârstă 15-24 ani care sunt cuprinși într-o formă de învățământ este de aproape 70% (iar în România, această proporție este de 62%).

Având în vedere că 90% dintre tinerii din UE-28 cu vârste între 15 și 19 ani continuă să participe la o formă de educație și formare profesională (România având, de asemenea, un procent ridicat de participare a tinerilor din această grupă de vârstă la o formă de educație – 82,2%), devine evident că cea mai mare atenție trebuie îndreptată asupra segmentului de vârstă 20-24 ani.

Paralel cu o ocupare redusă a tinerilor din spațiul rural, *rata persoanelor tinere neangajate în nici o formă de ocupare, educație sau formare profesională NEET*⁴, continuă să fie ridicată, acești tineri părând să fi dispărut de pe radarul sistemului de educație, social și al pieței muncii, așa cum este explicat într-un studiu al OECD (Youth, Skills and Employability, OECD Skills Outlook, 2015).

Evoluția în timp a ratei tinerilor NEET la nivel european evidențiază o ușoară scădere, de la un nivel de 11,7% în anul 2006, la 10,9%, în anul de debut al crizei economice, 2008. Efectele recesiunii economice s-au manifestat și asupra tinerilor, prin creșteri ale ratelor NEET ale tinerilor, trendul fiind ascendent până în anul 2013. În acest an a fost atins un nivel maxim al ratei NEET de 13,2%, după care a urmat o scădere continuă, ajungând în anul 2016 la 11,5%. Practic, anul 2016 revine la nivelul anului 2006.

⁴ *Rata persoanelor tinere neangajate în nici o formă de ocupare, educație sau formare profesională NEET - se calculează ca raport între tinerii de 15-24 ani neocupați, necuprinși într-o formă de educație sau instruire în totalul tinerilor din grupa de vârstă respectivă. În continuare, se va folosi prescurtarea rata NEET.*

Evoluția ratelor NEET în România a fost, însă, diferită. Dacă la începutul intervalului analizat (anii 2006, 2007), disparitatea între nivelurile ratelor NEET la nivel UE-28 și România a fost mai mică (de 3,1, respectiv 2,3 puncte procentuale), în anii următori aceste disparități au devenit din ce în ce mai vizibile, ajungând în anul 2016 să fie de 6 puncte procentuale.

Spre deosebire de UE-28, unde s-a remarcat o menținere a ratei NEET la nivelul anului 2006, în România sfârșitul de interval aduce cu sine o creștere de 3 puncte procentuale a ratei NEET.

Disparități și mai mari se observă dacă analizăm ratele NEET ale tinerilor din mediul rural. Evoluția în timp a ratei tinerilor NEET evidențiază atât nivelul absolut al acesteia, cât și mărimea și sensul variațiilor existente. Chiar dacă se remarcă evoluții asemănătoare ale ratei NEET din UE-28 și mediul rural, nivelurile acestora sunt situate la distanță de aproape 10 puncte procentuale. Astfel că, deși se observă, ca și în cazul ratei NEET la nivel UE-28, menținerea acesteia la nivelul anului 2006, valorile sunt aproape duble față de cea la nivel UE-28, rata NEET a tinerilor din mediul rural fiind de 20,7% în 2016.

Altfel spus, în România anilor de după aderarea la UE-28, unul din cinci tineri cu vârste cuprinse între 15-24 ani sunt în categoria NEET, spre deosebire de media europeană, unde unul din zece tineri face parte din această categorie.

Aceste cifre semnalează un fenomen îngrijorător, în ceea ce privește trecerea tinerilor, în special a celor din mediul rural, de la educație la muncă. Astfel, se evidențiază situația defavorabilă din spațiul rural, valorile ridicate ale ratei NEET însemnând că investiția pentru instruire a tinerilor de 15-24 ani este risipită, neproducând efectele așteptate ca urmare a cunoștințelor dobândite (un loc de muncă bine plătit, realizarea unei cariere profesionale, aportul acestor persoane la dezvoltarea economică). Pe termen lung, valorile ridicate și trendul continuu ascendent al ratelor NEET determină sărăcie și marginalizare.

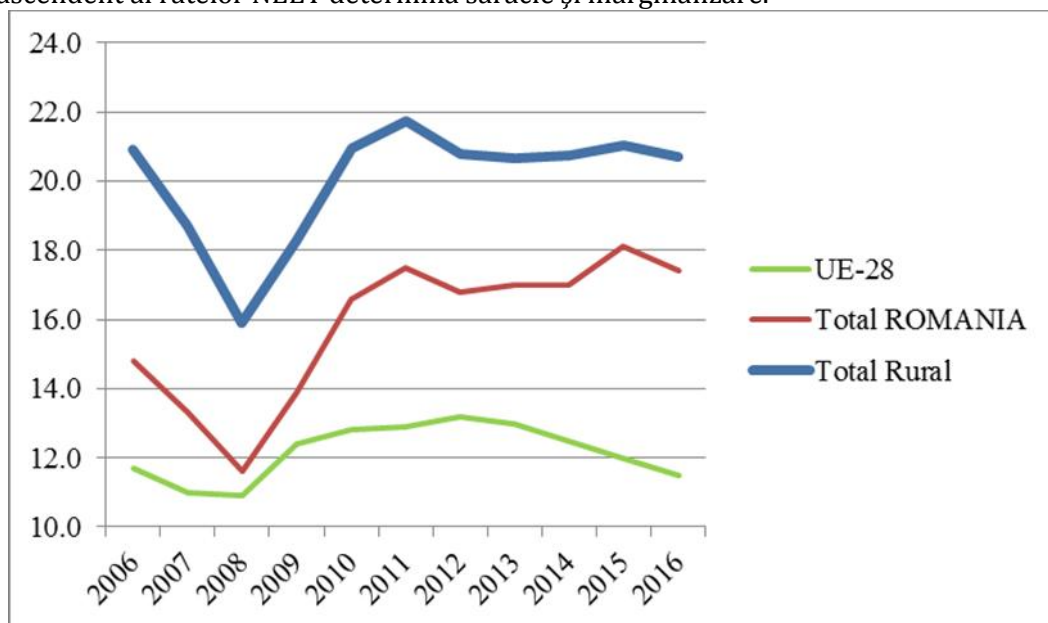

Figura 1. Evoluția ratelor NEET a tinerilor de 15-24 ani din UE-28, România și mediul rural, în perioada 2006-2016

Sursa: Eurostat și INS

Tinerii NEET, disparități regionale

La nivel regional, în perioada celor zece ani analizați, se observă disparități semnificative. Regiunile Nord-Est și Vest se situează cel mai bine, cu cele mai mici rate NEET a tinerilor din mediul rural, de 15-24 ani, regiuni în care, de altfel, se observă că în 2016 nivelul acestui indicator era mai redus față de anul 2006 cu 3, respectiv 6.5 puncte procentuale.

Aproximativ aceeași ierarhie a regiunilor de dezvoltare se observă și la începutul, și la sfârșitul intervalului analizat, de remarcat o inversare a ierarhiei între regiunile care își dispută locurile 7 și 8 (Sud Est și Centru). La polul opus se situează regiunile Centru și Sud-Est cu cele mai ridicate rate NEET (30,1%, respectiv 27,2%).

În anul 2016, se observă tendința de ușoară reducere a ratei NEET a tinerilor de 15-24 ani, la nivelul mediului rural, tendință manifestată și în 3 dintre regiuni – în ordinea celei mai mari scăderi: regiunea Vest (cu 6,5 puncte procentuale mai mică decât în 2006), urmată de regiunile București-Ilfov (cu 3,2 puncte procentuale) și Nord-Est (3,1 puncte procentuale). În schimb, în celelalte regiuni se observă creștere a ratei NEET, cele mai accentuale fiind în regiunea Centru (4,9 puncte procentuale), Sud-Muntenia (cu 1,5 pp) și Sud-Est (cu 1,2 pp).

Toate aceste valori ale ratelor NEET din regiuni poziționează mediul rural total și 6 dintre regiuni rural, mult peste media națională și evident și mai mult peste media europeană.

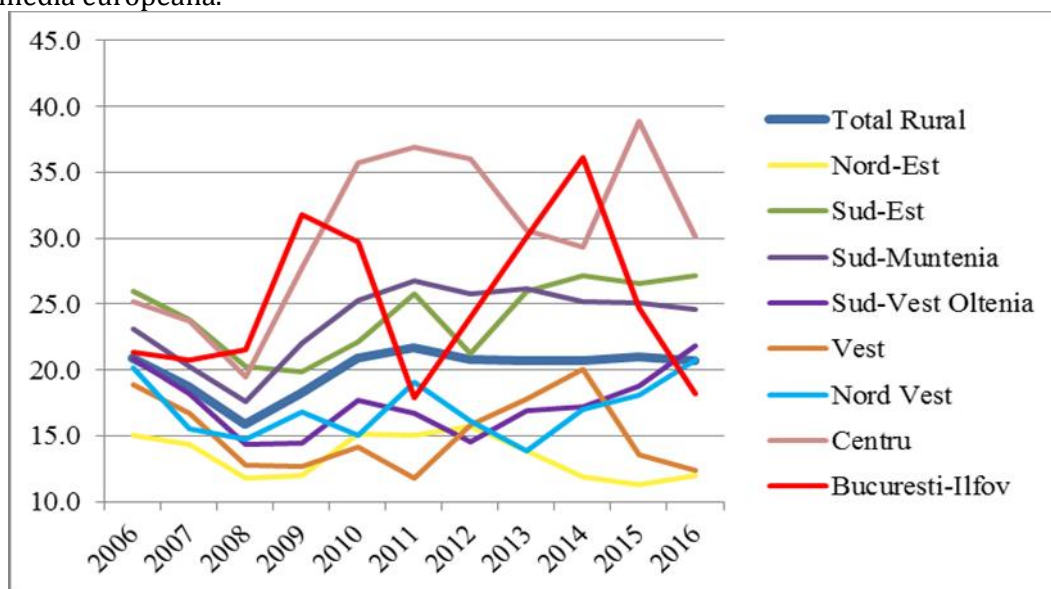

Figura 2. Rata NEET a tinerilor 15-24 ani, din mediul rural, pe regiuni, în perioada 2006-2016

Sursa: INS.

Tinerii din mediul rural sunt afectați de fenomenul de părăsire timpurie a școlii, astfel că părăsind școala prematur, sunt predispuși riscului asociat șomajului sau aceluia de a avea venituri mici obținute din locul de muncă.

Unul dintre obiectivele Strategiei Europa 2020, asumat de UE-28, se referă la reducerea părăsirii timpurii a școlii, cu măsuri care urmează să fie implementate până în 2020, în scopul reducerii procentului tinerilor cu vârsta între 18-24 de ani care au finalizat cel mult clasa a opta și nu urmează nici o altă formă de școlarizare sau formare profesională, adică reducerea ratei de părăsire timpurie a școlii (pentru

UE-28 – sub 10%, iar pentru România – 11,3%).

În 2016, rata de părăsire timpurie a școlii a fost de 18,5%, ceea ce a plasat România pe locul al patrulea în Uniunea Europeană – țările cu o rată mai mare fiind Spania, Islanda și Turcia.

Analiza evoluției în timp a acestui indicator evidențiază faptul că față de începutul intervalului analizat, în 2016, rata de părăsire timpurie a școlii a scăzut în UE-28 și în aproape toate țările. Totuși trei țări, printre care și România, au înregistrat creșteri ale acestei rate. Aceasta subliniază faptul că, nu doar că nu a scăzut nivelul acestui indicator în cei zece ani de la aderarea României la UE, ci că ne îndepărtăm vertiginos de ținta stabilită pentru anul 2020.

Rata de părăsire timpurie a școlii

La gupa de vârstă 18-24 ani (adică aceea la care tânărul, devenind major, poate să aleagă dacă își continuă studiile sau își găsește un loc de muncă), în 2015, în UE-28 existau 6,2 milioane de persoane de această vârstă, care nu erau încadrate profesional și nu urmau niciun program educațional sau de formare profesională; ponderea acestora în totalul segmentului de populație de aceeași vârstă, adică rata NEET pentru tineri a fost de 15,8 %.

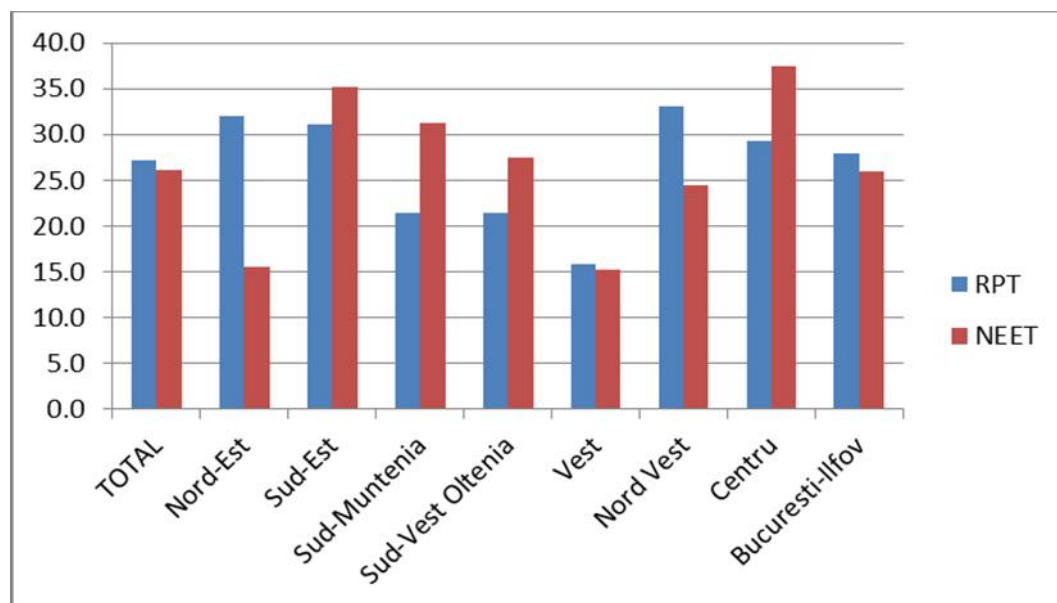

Figura 3. Rata NEET a tinerilor și rata de părăsire timpurie a școlii (18-24 ani), pe regiuni de dezvoltare, în anul 2016

Sursa: Eurostat și INS.

Diferențele între ratele NEET a tinerilor de 18-24 ani sunt determinate de nivelul de instruire scăzut (acesta reprezentând doar unul dintre factorii determinanți), astfel că regiunile în care se observă rate NEET ridicate înregistrează și rate ridicate de părăsire timpurie a școlii⁵, de fapt, cu excepția regiunii Vest, în toate regiunile se observă rate ridicate de părăsire timpurie a școlii.

⁵ Rata de părăsire timpurie a școlii – exprimată ca raport procentual între populația de 18-24 ani cu nivel scăzut de educație (absolventă de cel mult gimnaziu, școală primară sau fără școală absolvită), care nu urma nici o formă de instruire (formală sau non-formală) în ultimele patru săptămâni precedente interviului, și total populație de 18-24 ani.

Rata de părăsire timpurie a școlii este mai ridicată în mediul rural cu 8,7 puncte procentuale față de nivelul național. În mod evident, aceasta se regăsește în fiecare dintre regiunile de dezvoltare, în unele regiuni constatându-se o rată aproape dublă în mediul rural față de nivelul național (regiunile Vest, Nord-Vest, București-Ilfov).

Ocuparea tinerilor

Pentru o imagine mai clară asupra tinerilor NEET, este importantă evidențierea câtorva aspecte cu privire la segmentul de populație în vârstă de 15-24 ani din mediul rural, a ocupării acestora și influența instruirii asupra ei.

Tendința ultimilor ani în ocuparea tinerilor de 15-24 ani din mediul rural evidențiază aceeași scădere continuă, ca și cea la nivel național, rata de ocupare a populației rurale fiind în anul 2014 cu aproximativ 5 puncte procentuale mai mică decât în 2006. Cu toate acestea, nivelul ratei de ocupare a tinerilor de 15-24 ani din mediul rural (28,9%) s-a situat peste cel național. Un nivel ridicat al acestui indicator ar putea evidenția eficiența politicilor de ocupare în încurajarea angajării forței de muncă din acest segment de populație, dar în cazul României, respectiv a spațiului rural, ocuparea tinerilor nu este nici pe departe corespunzătoare.

Pe grupe de vârstă, se observă aceeași tendință de reducere constatată a ratei de ocupare la nivelul mediului rural.

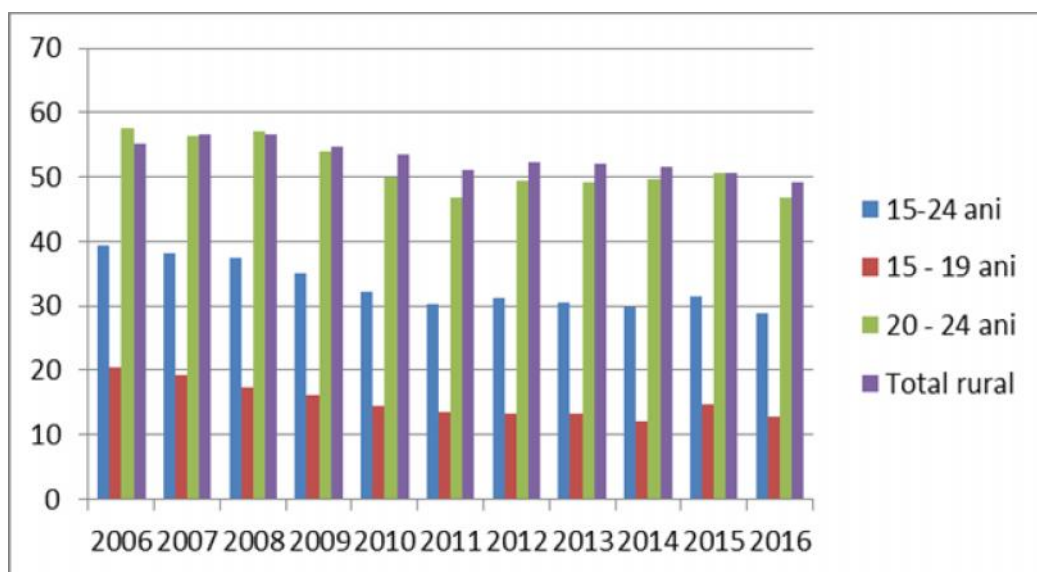

Figura 4. Rate de ocupare a tinerilor de 15-24 ani, pe grupe de vârstă, în perioada 2006-2014

Sursa: INS.

Analiza pe nivele de instruire confirmă ideea potrivit căreia, cu cât nivelul de instruire este mai scăzut, cu atât mai redus este și gradul de ocupare a tinerilor de 15-24 ani din mediul rural. În întreaga perioadă analizată, se menține tendința continuu descendentă a ratelor de ocupare. După o perioadă de creștere, urmată de o relativă stabilitate în perioada premergătoare crizei economico-financiare (2005-2008), când s-a atins un maxim al ratei de ocupare de 72,3%, ratele de ocupare ale tinerilor de 15-24 ani cu studii superioare au scăzut cu 25,5 puncte procentuale față de anul 2006.

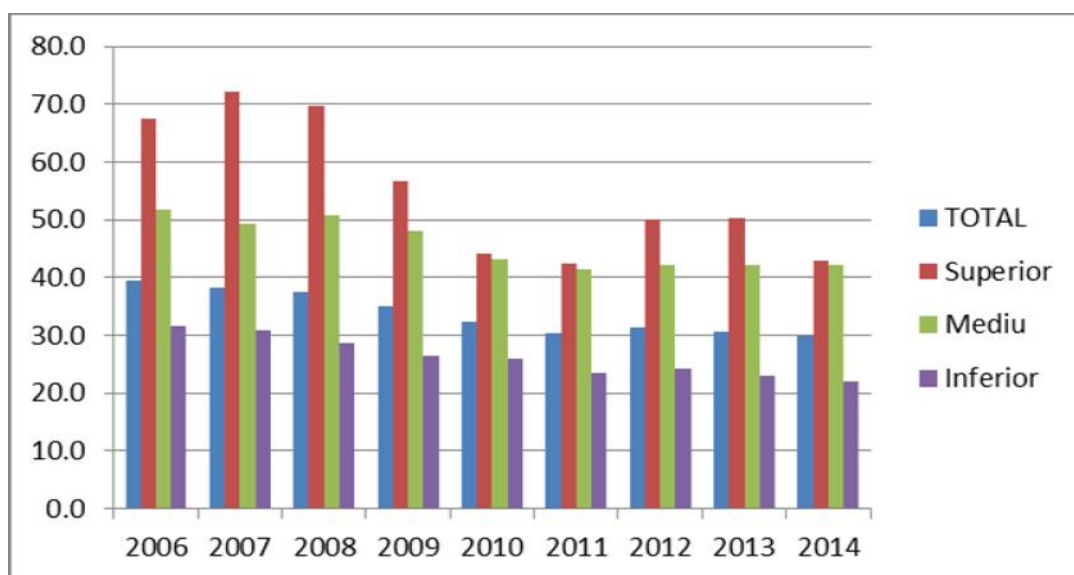

Figura 5. Rate de ocupare a tinerilor de 15-24 ani, după nivelul de instruire, în perioada 2006-2014

Sursa: INS, prelucrare proprie.

Tot o situație defavorabilă se observă și în ceea ce privește ocuparea tinerilor cu studii medii, doar că în acest caz reducerea în intervalul analizat nu a fost atât de pronunțată (9.8 puncte procentuale față de începutul intervalului).

În anul 2014, rata de ocupare a tinerilor din aceasta grupă de vârstă cu studii inferioare a fost de doar 22%, în timp ce la tinerii de aceeași vârstă, dar cu studii medii sau superioare, nivelul ratelor de ocupare erau aproape duble (42,1%, respectiv 42,8%).

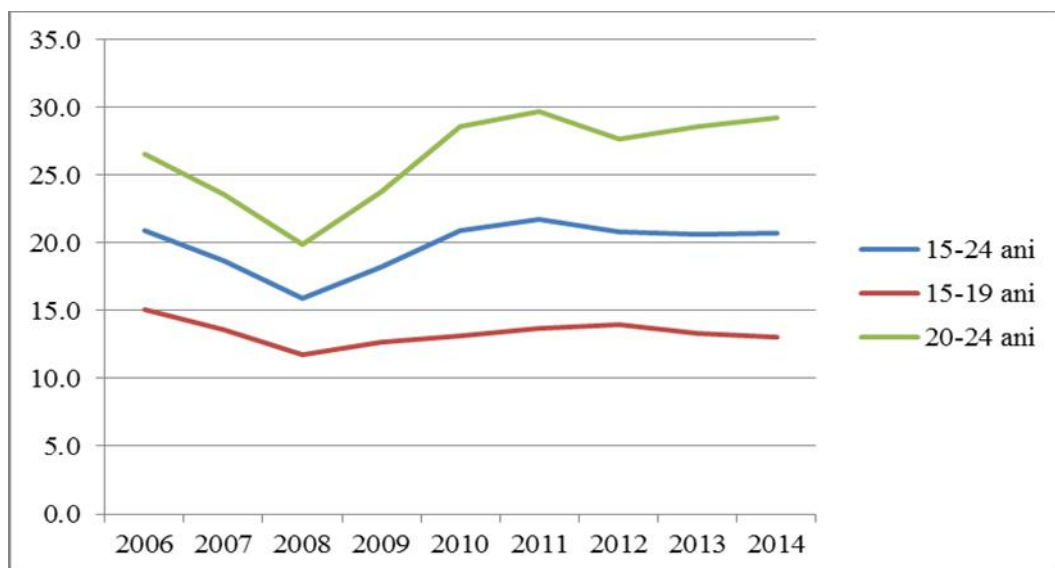

Figura 6. Rata NEET a tinerilor de 15-24 ani, pe grupe de vârstă, în perioada 2002-2014

Sursa: INS.

Este evident că spațiul rural se caracterizează printr-o situație defavorabilă, valorile ridicate ale ratei NEET însemnând că investiția pentru instruirea acestui segment de populație este risipită, deoarece cunoștințele dobândite nu aduc rezultatele așteptate, nici pentru individ, nici pentru societate (un loc de muncă bine plătit, aportul acestor persoane la dezvoltarea economică). Pe termen lung valorile ridicate și creșterile ratelor NEET pot duce la sărăcie și marginalizare.

În întreaga perioadă, tinerii NEET de vârstă 15-19 ani din mediul rural reprezentau o treime din totalul tinerilor NEET de 15-24 ani din rural, în anul 2014 fiind în ușoară scădere față de începutul intervalului analizat.

Cel mai ridicat nivel al ratelor NEET se remarcă la tinerii de 20-24 ani. În întreaga perioadă analizată, ratele NEET ale tinerilor de 20-24 ani au fost superioare celor ale tinerilor de 15-19 ani. În anul 2014, rata NEET pentru 20-24 ani a ajuns la aproape 30%, ceea ce duce la explicația fie că aceștia lucrează în sectorul informal, fie că nu sunt motivați de un salariu corespunzător așteptărilor personale, ceea ce îi determină să nu intre pe piața forței de muncă (formală).

Analiza datelor privind evoluția ratei de ocupare a tinerilor și a ratei NEET duce la câteva concluzii interesante. Rata redusă de ocupare a tinerilor nu înseamnă neapărat că aceste persoane sunt implicate în sistemul de învățământ. Nici nu înseamnă neapărat că aceste persoane sunt în categoria tinerilor NEET. Posibile explicații ar fi ocuparea acestora într-o muncă informală (nedeclarată) sau tineri emigranți spre diverse țări din EU sau în afara EU, care nu-și declară schimbarea de domiciliu sau reședință.

Concluzii. Acest studiu, care a necesitat o analiză susținută și comparativă a diferite surse de date (în principal Bazele de date ale EUROSTAT și ale INS) a condus la câteva concluzii importante asupra temei selectate, începând de la disponibilitatea, calitatea și comparabilitatea datelor și până la cele de conținut asupra indicatorilor utilizați în evaluarea categoriei tinerilor NEET.

În nu toți indicatorii necesari calculelor sunt disponibili în sursele menționate ori nu au același conținut. De exemplu: populația după domiciliu versus populația rezidentă.

Unii indicatori nu pot fi recalculați, pentru a menține comparabilitatea, deoarece sunt publicați doar la nivel agregat, fără a fi descrise integral metadatele.

În general, indicatorii la nivelul mediului rural sunt mai puțin reprezentați, chiar la nivele geografice mari.

Cele mai multe concluzii privind tinerii NEET au fost deja menționate în cuprinsul lucrării, dar trebuie subliniate în mod special următoarele:

În context european, rata NEET s-a menținut în 2016 la același nivel cu 2006 pentru UE-28, în timp ce pentru România a crescut cu 3 procente.

În România unul din cinci tineri face parte din NEET față de UE-28 unde doar unul din zece tineri sunt în această categorie, deci tinerii din România sunt de două ori mai defavorizați.

La nivel regional, în perioada celor zece ani analizați, se observă disparități semnificative pentru rata NEET, atât la nivel total regiuni, dar mai ales pentru mediul rural, unde media ratei NEET este mai mare de 20% pentru total rural, și cu nivele de peste 30% în unele regiuni, deja evidențiate în graficele prezentate.

Cu o influență directă în determinarea ratei NEET, rata de părăsire timpurie a școlii este mai mare în România decât media UE-28, iar această rată în mediul rural

este cu aproape 9 puncte procentuale mai mare decât media națională, în unele regiuni fiind chiar dublă.

În ceea ce privește rata de ocupare a tinerilor, se constată o scădere constantă de-a lungul perioadei analizate la categoriile de vârstă analizate.

Scăderea ratei de ocupare este mai accentuată în spațiul rural, în principal, datorită nivelului diferit de instruire (în general, mai scăzut decât în urban), a abandonului școlar, dar și a oportunităților scăzute de lucru aflate în proximitate.

Dat fiind evoluția datelor, se vor înregistra mari dificultăți pentru a atinge ținta prevăzută în strategia Europa 2020 și asumată de România.

Iar ca o concluzie generală, rata redusă de ocupare a tinerilor nu înseamnă neapărat că aceste persoane sunt implicate în sistemul de învățământ, deoarece unele din acestea au abandonat deja școala. Dar nici nu înseamnă neapărat că aceste persoane trebuie încadrate în categoria tinerilor NEET. Deci o analiză mai rafinată și mai multe date sunt necesare pentru estimarea mai corectă a variabilelor care influențează NEET. Astfel apare necesitatea de a estima și ocuparea într-o muncă informală (nedeclarată) sau a numărului tinerilor emigranți spre diverse țări din UE sau în afara UE, care nu-și declară schimbarea de domiciliu sau reședință⁶.

Referințe bibliografice

1. ANDREI, T., 2003, *Statistică și econometrie*, Editura Economică, București
2. BARON T., BIJI E. (coord.), 2004, *Statistică teoretică și economică*, Editura Didactică și Pedagogică, București;
3. BEGU L. S., TUSA E., *Statistica teoretică și economică*, <http://www.biblioteca-digitala.ase.ro/biblioteca/carte2.asp?id=92&idb=>
4. COMAN Gheorghe, 2007, *Statistică: teorie și aplicații*, Editura PIM, Iași
5. DINCULESCU C. G., *Calitatea resurselor umane - Factor determinant al dezvoltării durabile a spațiului rural*, Editura Academiei, București;
6. POPESCU Claudia Rodica, 2002, *Disparități regionale în dezvoltarea economico-socială a României*, Editura Meteor Press
7. Eurostat, 2009, *Youth in Europe - A statistical portrait*
8. INS, 2006 - 2016, *Anuarul statistic*
9. OECD Skills Outlook, 2015, *Youth, Skills and Employability*;
10. *** INS - www.insse.ro/
11. *** Eurostat - <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>
12. *** <http://ec.europa.eu/eurostat/web/europe-2020-indicators/europe-2020-strategy> - *Strategia Europa 2020*
13. http://ec.europa.eu/education/node_ro - *Monitorul educației și formării 2016 Educație și formare România*
14. <http://ec.europa.eu/eurostat/statistics> - *Statistics on young people neither in employment nor in education or training*
15. <http://www.oecd.org/els/family/database.htm> - *Young people not in education or employment*
16. *** http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Employment_statistics/ro
17. *** http://www.oecd-ilibrary.org/employment/oecd-labour-force-statistics_23083387
18. *** INS - www.insse.ro/

⁶ Există încă dificultăți în estimarea corectă a populației rezidente și recalcularea seriilor de timp și corelarea cu indicatori deja agregați la care s-a utilizat populația după domiciliu. Aceleași dificultăți se întâmpină și la estimarea migrației externe.

SECURITATEA DEMOGRAFICĂ DIN PERSPECTIVA SĂNĂTĂȚII POPULAȚIEI

Ana TOMCEAC⁷, cercetător științific,
Centrul de Cercetări Demografice al INCE

Un impact direct asupra dezvoltării demografice are starea sănătății a populației. Prin prezentul studiu se urmărește analiza efectelor produse de situația socială creată în Republica Moldova asupra nivelului de securitate demografică efectuat cu ajutorul Indicatorului Integral Teritorial de Securitate Demografică (IITSD). Baza informațională, teoretică și metodologică a cercetării au servit datele Biroului Național de Statistică. Prin abordările metodologice noi, sinteză și analiza comparativă, corelație, regresie și modelare a fost analizat nivelul securității demografice în profil teritorial. Au fost evidențiate factorii de impact asupra sănătății populației în Republica Moldova și determinați factorii sociali care contribuie la reducerea securității demografice. Concluziile și propunerile vizează consolidarea și modernizarea continuă a sistemului de sănătate în aspect teritorial, precum și coordonarea activităților organelor administrației publice centrale și locale în soluționarea problemelor de sănătate și asigurarea accesului populației la servicii medicale calitative.

Cuvinte-cheie: securitatea demografică, indicatori social, indicatori de sănătate.

The health of the population has a direct impact on demographic development. This study seeks to analyse the impact of the social situation in the Republic of Moldova on the level of demographic security measured by the Demographic Security Integrated Territorial Index (DSITI). The data from the National Bureau of Statistics served as information, theoretical and methodological basis of the research. The territorial demographic security was analyzed by using new methodological approaches, synthesis and comparative analysis, correlation, and regression modeling. The impact factors on the population health in the Republic of Moldova and the social factors contributing to the reduction of the demographic security have been highlighted. Conclusions and proposals are aimed at strengthening and continuously modernizing the territorial health system, as well as coordinating the activities of the central and local public administration institutions in solving health problems and ensuring the access of the population to quality medical services.

Keywords: demographic security, social indicators, health indicators.

JEL Classification: I110, J10

Introducere. Sănătatea populației reprezintă unul din elementele-cheie ale securității demografice care permite evaluarea impactului politicilor social-economice, identificarea problemelor de dezvoltare economică și stabilirea priorităților în acțiunile de ocrotire a sănătății. Dat fiind faptul că sănătatea este un fenomen dependent de dezvoltarea social-economică, anume dezvoltarea economico-socială continuă determină scăderea mortalității și creșterea longevității și calității vieții. Deoarece starea sănătății precare limitează autonomia oamenilor, reduce participarea lor în câmpul muncii și mărește dependența de serviciile medicale și condiționează gradul de vulnerabilitate al populației. Concomitent, starea sănătății precare a populației are un impact negativ direct nu numai asupra mobilității forței de muncă, productivității și cheltuielilor publice, dar în general asupra dezvoltării economice a țării.

În 2016, sănătatea populației, fiind prioritatea de bază a politicii demografice a Republicii Moldova, a fost promovată prin asigurarea accesului populației la serviciile medicale de calitate, modernizarea bazei tehnico-materiale a instituțiilor medico-

⁷ © Ana Tomceac, ana.tomceac@mail.ru

sanitare, fortificarea infrastructurii, dotarea adecvată cu echipament și medicamente, precum și prin perfecționarea mecanismului de pregătire și motivare a cadrelor, inclusiv asigurarea cu cadre medicale a instituțiilor din mediul rural. Măsurile respective au regăsit reflectare în prioritățile stabilite în programele guvernamentale, Strategia națională de sănătate publică pentru anii 2014-2020⁸, precum și în alte documente de politici sectoriale și intersectoriale în domeniul sănătății care au stabilit prioritățile de bază în asigurarea accesului la serviciile de sănătate.

În acest articol sunt evidențiate unele dintre cele mai importante provocări în domeniul sănătății care au un impact negativ asupra securității demografice la nivel teritorial. Impactul politicilor social-economice asupra stării sănătății populației și ca rezultat al dezvoltării demografice a fost evaluat prin analiza evoluției Indicelui Integral Teritorial de Securitate Demografică (IITSD)⁹ care constituie un instrument de monitorizare și analiză a situației socioeconomice și demografice ce se aplică la nivel administrativ-teritorial. Evaluarea impactului situației în domeniul sănătății asupra securității demografice în aspect teritorial s-a efectuat conform Indicelui Teritorial al Sănătății (ITS) calculat în baza a 6 indicatori (*Figura 1*).

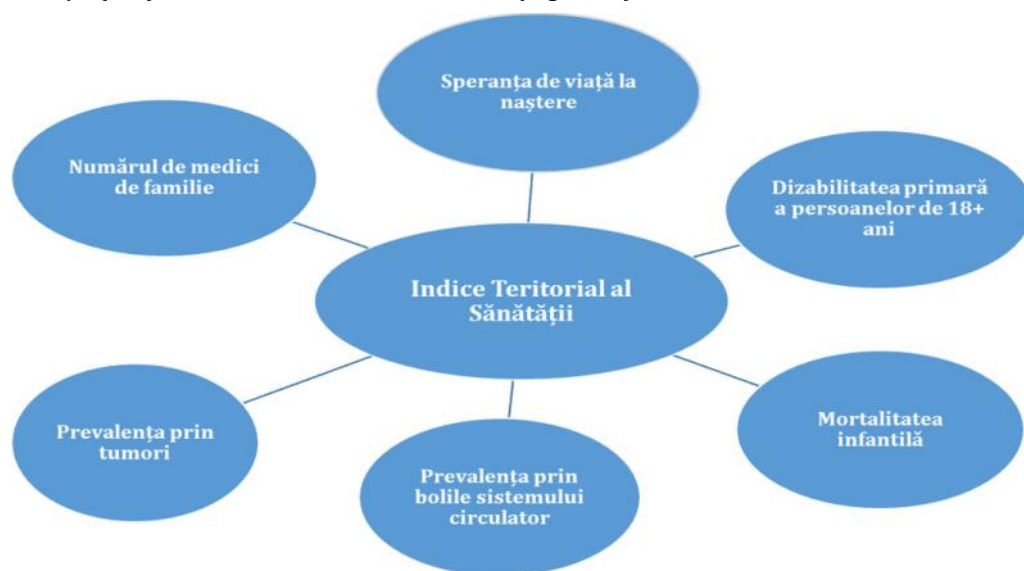

Figura 1. Indicatorii Indicelui Teritorial al Sănătății

Cercetările științifice în domeniul demografic au reflectat că problemele sănătății populației sub aspect teritorial sunt neuniforme, dar ținând cont de faptul că starea sănătății prezintă caracteristica calitativă a populației, analiza situației în acest domeniu și evidențierea factorilor de impact negativ asupra sănătății constituie un obiectiv principal în asigurarea securității demografice a

⁸ HGRM nr. 1032 din 20 decembrie 2013 "Cu privire la aprobarea Strategiei naționale de sănătate publică pentru anii 2014-2020". Publicat: 27.12.2013 în Monitorul Oficial nr. 304-310 art. Nr: 1139.

⁹ Conform Metodologiei elaborate de Centrul de Cercetări Demografice al Institutului Național al Cercetări Economice al Republicii Moldova și fiind calculat în baza a 4 indici compoziți: Indicele Teritorial Demografic, Indicele Teritorial al Sănătății, Indicele Teritorial Social și Indicele Teritorial Ocupațional.

țării. ITS reliefează situația fiecărei unități teritorial-administrative la capitolul sănătate. În 2016, acest indice, în profil administrativ-teritorial, oscilează în limitele de 66,2-45,3 puncte față de valoarea maximă a punctajului posibil (100 puncte), diferența dintre valoarea maximă și cea minimă constituind 31,6%, fapt care reflectă o situație diferită în domeniul și starea precară a sănătății populației în teritoriile cu punctajul minim. Analiza evoluției ITS a demonstrat că în anul 2016 situația raioanelor s-a modificat. Din totalul de unități – 18 unități teritorial-administrative au reușit să-și îmbunătățească situația la capitolul sănătate și în mare parte datorită creșterii speranței de viață la naștere și a reducerii mortalității infantile, ce prezintă un factor puternic de impact asupra securității demografice.

Însă, în perioada analizată, în mun. Chișinău și în 14 raioane situația s-a înrăutățit. Cauzele în aceste teritorii la cea mai tensionată situație în domeniu, comparativ cu 2014, au evidențiat în înrăutățirea indicilor sănătății și sociali mai mult în zona Centru (7 raioane), urmată de zona de Sud (5 raioane) și zona de Nord (4 raioane). Din zona de Centru fac parte raioanele: *Călărași, Hâncești, Nisporeni, Orhei, Rezina, Șoldănești și Ungheni* (Figura 2).

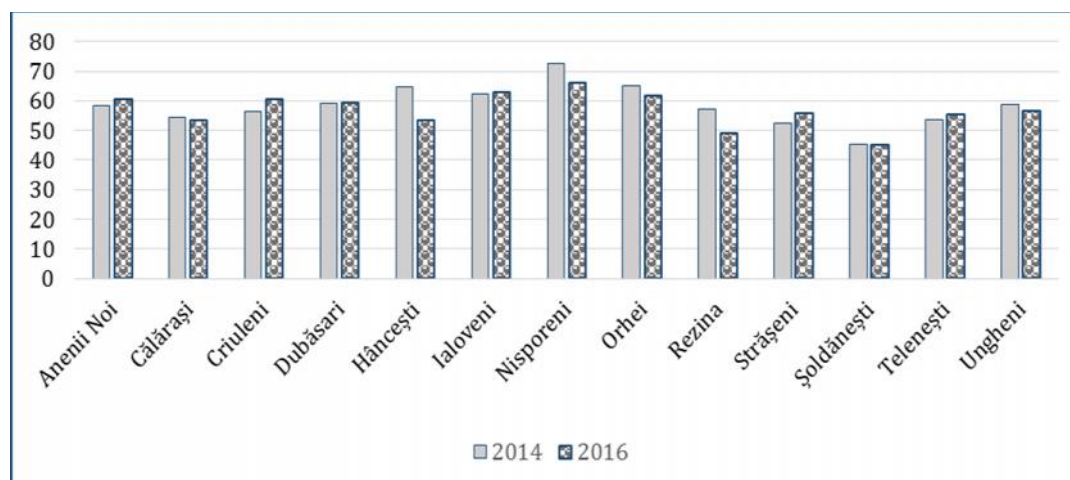

Figura 2. Evoluția Indicelui Teritorial al Sănătății în zona Centru în 2014 și 2016

Cea mai nefavorabilă situație în domeniul sănătății în 2016 s-a manifestat în *Șoldănești* (zona de Centru), fiind pe ultimul loc - 35. Situația creată este nesatisfăcătoare pentru asigurarea dezvoltării demografice viitoare a teritoriului (Tabelul 1).

Situația creată în domeniul sănătății este caracterizată prin nivelul scăzut al speranței de viață la naștere (68,1 ani în 2016 față de 72,17 ani total pe țară) și creșterea îmbolnăvirii populației, Mortalitatea infantilă fiind de 13,3‰ față de 9,4‰ total pe țară. În 2016 s-a micșorat numărul medicilor de familie la 10 mii locuitori – de la 3,8 în 2014 până la 3,6 în 2016 (față de 4,9 la 10 mii locuitori total pe țară). Concomitent cu situația în domeniul sănătății, un rol important în dezvoltarea demografică îl are situația socio-economică în raion, care este reflectată prin indicatorii sociali și ocupaționali incluși în cercetare. În anii 2014 și 2016, în *Șoldănești* se menține nivelul redus al pensiei pentru limita de vârstă în raport cu media pe țară (de la 86,5% în 2014 până la 82,1%). În afară de aceasta, copiii din acest raion au acces redus la servicii educaționale – numai 98,5% din elevi învață în prima jumătate a zilei. Deși în perioada respectivă se observă o majorare a salariilor, nivelul acestuia în 2016 a constituit circa 78,7% din media pe republică (5 084,0 lei).

**Tabelul 1. Evoluția principalilor indicatori componenți ai ITS
în zona Centru, 2014 și 2016**

Raion	Speranța de viață la naștere		Mortalitatea infantilă, ‰		Prevalența prin tumori la 10 mii loc.		Prevalența prin bolile sistemului circulator, la 10 mii loc.		Numărul de medici de familie la 10 mii loc.		Dizabilitatea primară a persoanelor de 18+ ani la 100 mii loc.	
	2014	2016	2014	2016	2014	2016	2014	2016	2014	2016	2014	2016
Călărași	69,3	70,6	11,1	10,5	240,1	213,9	1931,8	1821,6	5,3	4,9	353,1	392,5
Hîncești	69,8	68,7	5,3	14,7	132,2	198,9	1676,3	1646,9	2,8	3,0	261,4	261,0
Nisporeni	69,6	69,9	5,4	13,6	134,1	135,4	1120,9	946,6	3,9	3,2	189,1	214,7
Orhei	69,6	69,3	5,1	4,2	241,9	244,1	1187,0	1148,6	3,5	3,0	247,8	250,2
Rezina	68,7	69,3	14,9	11,6	208,3	217,0	1107,6	1293,3	4,7	3,1	351,0	477,3
Șoldănești	67,9	68,1	13,3	13,3	206,7	201,7	1485,7	1614,6	3,8	3,6	664,4	640,3
Ungheni	71,6	71,0	8,5	11,4	265,7	278,2	1208,6	1269,7	3,4	3,2	237,8	232,3

Sursa: Conform datelor Biroului Național de Statistică, www.statistica.md, Conform datelor Ministerului Sănătății, www.ms.gov.md

Totodată, la situația creată, un loc aparte este atribuit și domeniului ocupațional, care în perioada respectivă s-a înrăutățit, și anume: s-a redus considerabil *ponderea șomerilor angajați în câmpul muncii* de la 40,6% din numărul total de șomeri în 2014 la 28,8% în 2016, s-a micșorat și *populația în vârstă aptă de muncă*, ponderea cărora în 2016 a constituit 65,7% în totalul populației față de 70,4% în 2014, s-a redus mai mult de jumătate și *ponderea pensionarilor angajați în câmpul muncii* – de la 35,0% în 2014 până la 14,7% din pensionari.

În 2016, și în celelalte 6 raioane din zona de Centru s-a diminuat nivelul de securitate demografică. Cea mai gravă situație a fost stabilită în raionul *Rezina*. În perioada respectivă s-au înrăutățit toți indicatorii ce caracterizează situația în *domeniul sănătății*: nivelul scăzut al *speranței de viață la naștere* (69,3 ani) și creșterea *prevalenței prin tumori* - de 104,2 % față de 2014 și a constituit 217 cazuri la 10 mii locuitori; *prevalenței prin bolile sistemului circulator* - de 116,8 % față de 2014; se menține un nivel înalt al *mortalității infantile* - de 11,6‰ (față de 9,4‰ total pe țară). În 2016 s-a micșorat *numărul medicilor de familie* la 10 mii locuitori - de la 4,7 în 2014 până la 3,1 în 2016 (față de 4,9 la 10 mii locuitori total pe țară). A crescut de 1,4 ori nivelul *dizabilității primare a persoanelor de 18+ ani*, care a constituit 477,3 cazuri noi la 100 mii de locuitori. Ca și în alte raioane din zona Centru, în *Rezina* se menține tendința de reducere a *populației în vârstă aptă de muncă* (67,6% față de 73,4% în totalul populației), continuă și reducerea numărului pensionarilor angajați în câmpul muncii, ponderea constituind 18,9% față de 21,3% în 2014.

În *Hîncești*, înrăutățirea indicatorilor de sănătate de asemenea au contribuit la reducerea nivelului de securitate demografică a raionului în anul 2016, caracterizându-se prin: majorarea *mortalității infantile*, respectiv, cu 6,0 p.p. (de la 5,3‰ până la 14,7‰), ce este destul de înalt față de 9,4‰ total pe țară. Unul din factorii care a provocat scăderea nivelului de securitate demografică poate fi nivelul scăzut al *speranței de viață la naștere* (68,7 ani în 2016 față de 72,17 ani total pe țară) și creșterea îmbolnăvirii populației. *Prevalența prin tumori* a demonstrat o creștere de 1,5 ori față de 2014 și a

constituit 198,9 cazuri la 10 mii locuitori. În domeniul social-economic principalele cauze care au contribuit la această situație au fost următoarele: mai mult de o pătrime (29,7%) din pensionari beneficiază de pensii cu cuantum minim, este demonstrată tendința de reducere a populației în vârstă aptă de muncă, ponderea cărora în 2016 a constituit 68,4% în totalul populației față de 73,7% în 2014, precum și s-a redus considerabil ponderea pensionarilor angajați în câmpul muncii – numai 14,9% din pensionari au fost angajați în 2016 față de 19,1% în 2014. Cu toate că în perioada respectivă se observă o majorare a salariilor, nivelul acestuia în 2016 a constituit circa 77,9% din media pe republică. În raioanele din zona Centru - Nisporeni și Ungheni - cauzele principale ale acestei situații, conform rezultatelor analizei, au fost în afara problemelor legate de sănătatea populației și de protecția pensionarilor și copiilor. Majorarea salariilor în această perioada acoperă circa 73,8% și respectiv 80,6% nivelul mediu pe republică în 2016.

În ceea ce privește zona de Nord, cea mai tensionată situație în domeniul sănătății, care a contribuit la reducerea nivelului de securitate demografică în anul 2016, comparativ cu 2014, este demonstrată în raioanele: Drochia, Edineț, Glodeni, Ocnița (Figura 3).

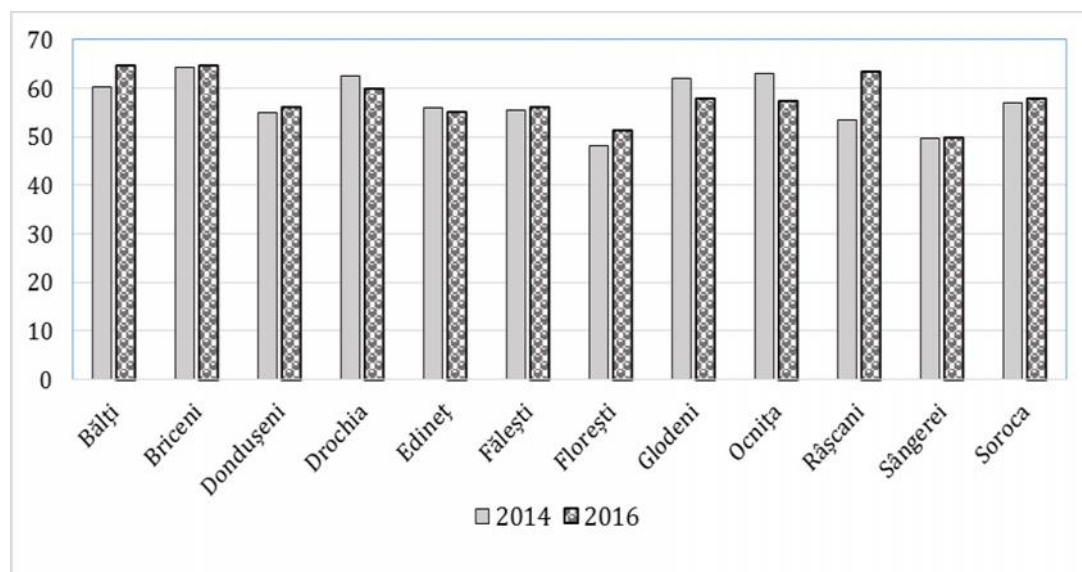

Figura 3. Evoluția Indicelui Teritorial al Sănătății în zona de Nord în 2014 și 2016

În 2014 și 2016 raionul Edineț a demonstrat o reducere a locului atribuit conform IITSD cu 20 poziții (de la locul 6 în 2014 până la 26 în 2016). Unul din factorii care a contribuit la situația creată este că raionul continuă să rămână în cea mai deprivată grupă din motivul creșterii îmbolnăvirii populației. Prevalența prin bolile sistemului circulator a demonstrat în 2016 o creștere de 143,5% față de 2014 și a constituit 2324,6 cazuri la 10 mii locuitori. Continuă și creșterea prevalenței prin tumori - de 123,7% față de 2014, ce constituie 265,6 cazuri la 10 mii locuitori. Se menține nivel înalt de dizabilitate primară a persoanelor de 18+ ani, care a constituit 314,8 cazuri noi la 100 mii de locuitori (Tabelul 2).

Tabelul 2. Evoluția principalilor indicatori componenți ai ITS, zona de Nord, 2014 și 2016

Raion	Speranța de viață la naștere		Mortalitatea infantilă, ‰		Prevalența prin tumori la 10 mii loc.		Prevalența prin bolile sistemului circulator		Numărul de medici de familie la 10 mii locuitori		Dizabilitatea primară a persoanelor de 18+ ani la 100 mii de locuitori	
	2014	2016	2014	2016	2014	2016	2014	2016	2014	2016	2014	2016
Edineț	72,5	74,0	15,5	8,3	229,6	265,6	1619,8	2324,6	5,4	5,6	343,8	314,8
Drochia	73,8	73,9	5,5	4,6	260,5	230,8	1603,1	1828,1	4,3	3,8	302,3	246,6
Glodeni	72,5	72,5	5,8	14,4	234,9	192,8	1785,4	1955,7	4,5	4,4	263,1	206,6
Ocnița	71,5	72,1	11,1	11,4	195,8	225,5	1453,5	1726,9	6,1	5,7	240,0	251,5

Sursa: Conform datelor Biroului Național de Statistică, www.statistica.md, Conform datelor Ministerului Sănătății, www.ms.gov.md

În perioada respectivă se observă o majorare a salariilor, nivelul acestuia în 2016 a constituit circa 76,4% din media pe republică. Totodată, un impact negativ asupra situației create este atribuit domeniului ocupațional, care are impact direct asupra dezvoltării economice a raionului. În perioada respectivă, situația pe piața muncii s-a înrăutățit, și anume: s-a redus considerabil *ponderea șomerilor angajați în câmpul muncii – de la 33,9% din numărul total de șomeri în 2014 la 21,2% în 2016*; s-a micșorat *populația în vârstă aptă de muncă, ponderea căreia în 2016 a constituit 63,3% din totalul populației față de 68,9% în 2014*, s-a redus considerabil și *ponderea pensionarilor angajați în câmpul muncii – numai 17,6% din pensionari au fost angajați în 2016 față de 17,6% în 2014*.

O situație și mai complicată se menține și în raionul Ocnița. În anul de referință, *prevalența prin bolile sistemului circulator* a demonstrat o creștere de 118,8 % față de 2014 și a constituit 1726,9 cazuri la 10 mii locuitori, iar *prevalența prin tumori* - de 115,2% față de 2014, ce constituie 225,5 cazuri la 10 mii locuitori. Totodată, în 2016 continuă creșterea *mortalității infantile* – de la 11,1‰ până la 11,4‰ (față de 9,4‰ total pe țară). Se observă o reducere a *numărului medicilor de familie* la 10 mii locuitori - de la 6,1 în 2014 până la 5,7 în 2016. S-a demonstrat o creștere de 104,8% la *dizabilitatea primară a persoanelor de 18+ ani*: de la 240 în 2014 la 251,5 cazuri noi la 100 mii locuitori în 2016. Majorarea salariilor în perioada respectivă constituie circa 74,5% din nivelul mediu pe republică. În Ocnița, cel mai pronunțat impact negativ asupra situației în domeniul social este atribuit domeniului ocupațional, care în perioada respectivă s-a înrăutățit destul de puternic, și anume: în 2016 s-au micșorat esențial locurile de muncă noi create, numărul căreia constituie numai 0,2% față de totalul pe țară care și a provocat o reducere considerabilă a *ponderii șomerilor angajați în câmpul muncii* – de la 18,3% din numărul total de șomeri în 2014 la 15,0% în 2016. În perioada respectivă este demonstrată tendința de reducere a *populației în vârstă aptă de muncă*, ponderea căreia în 2016 a constituit 66,4% din totalul populației față de 71,7% în 2014, s-a redus considerabil și *ponderea pensionarilor angajați în câmpul muncii* – numai 17,3% din pensionari au fost angajați în 2016 față de 22,4% în 2014.

Această situație este caracteristică și raioanelor din zona de Nord: *Drochia și Glodeni*, în care, conform rezultatelor analizei, *prevalența prin bolile sistemului circulator* este în creștere, iar *numărul medicilor de familie* la 10 mii locuitori se micșorează. Majorarea salariilor în această perioadă acoperă circa 80,5% și respectiv 71,3% nivelul mediu pe țară (5084,0 lei în 2016). Astfel, situația creată în domeniului ocupațional este

similară celei din Ocnița, fapt ce contribuie la necesitatea atenției sporite la promovarea politicilor în domeniul social și cel economic în raioanele din zona Nord.

Zona de Sud este reprezentată de raioanele *Căușeni, Cimișlia, Leova, Taraclia și UTA Găgăuzia (Figura 4).*

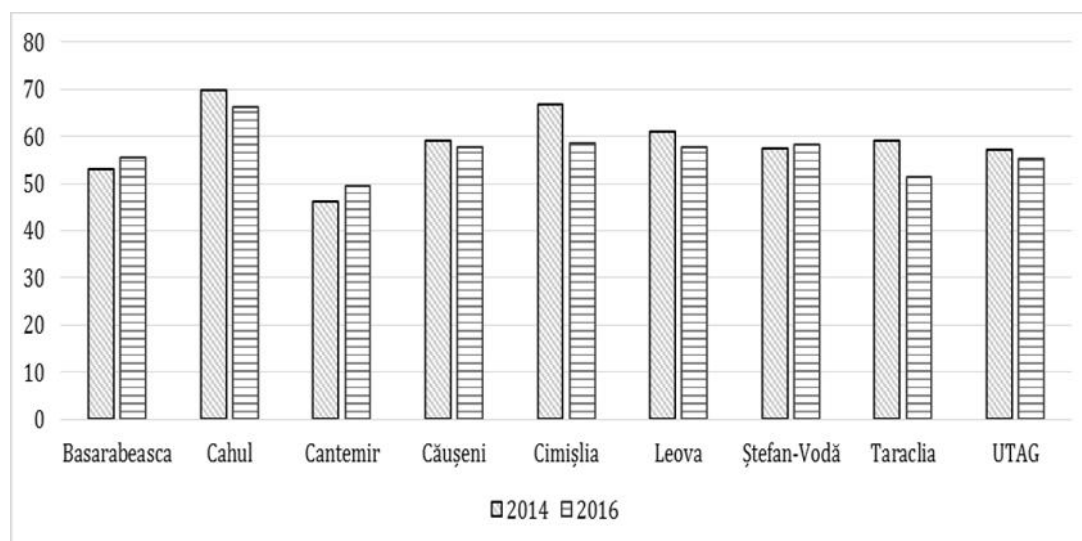

Figura 4. Evoluția Indicelui Teritorial al Sănătății în zona de Sud în perioada 2014 și 2016

În toate cele cinci raioane s-a creat o situație social-economică analogică, care a putut să contribuie la înrăutățirea situației și crearea condițiilor de reducere securității demografice (Tabelul 3).

În aceste raioane a fost observată o creștere a mortalității infantile. În *Cimișlia* și *Taraclia* chiar mai mult de două ori de anul 2014 (respectiv 11,3‰ și 12,5‰, ce este mai mare de 9,4‰ înregistrat total pe țară). În aceste raioane se menține creșterea prevalenței prin bolile sistemului circulator, iar în *Leova, Taraclia și UTA G* creșterea prevalenței prin tumori. În *Leova și Cimișlia* s-a înregistrat un nivel scăzut al speranței de viață la naștere (68,7 și 69,4 ani). În 2016 a sporit tensiunea socială – mai mult de o cincime de pensionari beneficiază de pensii cu cuantum minim.

Tabelul 3. Evoluția principalilor indicatori componenți ai ITS, zona de Sud, 2014 și 2016

Raion	Speranța de viață la naștere		Mortalitatea infantilă, ‰		Prevalența prin tumori la 10 mii loc.		Prevalența prin bolile sistemului circulator		Numărul de medici de familie la 10 mii locuitori		Dizabilitatea primară a persoanelor de 18+ ani la 100 mii de locuitori	
	2014	2016	2014	2016	2014	2016	2014	2016	2014	2016	2014	2016
Căușeni	68,7	71,2	18,3	11,6	128,1	182,8	1285,9	1285,9	3,2	4,2	203,8	240,8
Cimișlia	69,6	69,4	5,0	11,3	159,9	157,3	1555,6	1555,6	4,0	3,2	273,3	228,6
Leova	69,6	68,7	6,4	7,7	176,6	189,4	1275,1	1275,1	2,6	3,8	277,2	298,3
Taraclia	71,1	72,6	6,7	12,5	154,9	180,5	1501,3	1501,3	3,9	4,4	462,3	423,0
UTAG	71,1	73,3	7,3	7,9	203,3	214,2	1494,6	1494,6	4,8	3,9	517,1	495,9

Sursa: Conform datelor Biroului Național de Statistică, www.statistica.md, Conform datelor Ministerului Sănătății, www.ms.gov.md

În aceste raioane a fost observată o creștere a mortalității infantile: în Cimișlia și Taraclia chiar mai mult de două ori față de anul 2014 (respectiv 11,3‰ și 12,5‰, ce este mai mare de 9,4‰ înregistrat total pe țară). În aceste raioane se menține *creșterea prevalenței prin bolile sistemului circulator*, iar în Leova, Taraclia și UTAG - creșterea prevalenței prin tumori. În *Leova și Cimișlia* s-a înregistrat un nivel scăzut al *speranței de viață la naștere* (68,7 și 69,4 ani). În 2016 a sporit tensiunea socială – mai mult de o cincime de pensionari beneficiază de pensii cu cuantum minim.

Situația creată în domeniul ocupațional în cele cinci raioane din zona de Sud este asemănătoare celei din alte raioane: s-a redus *populația în vârstă aptă de muncă în totalul populației*, se observă și o reducere continuă a *ponderii pensionarilor angajați în câmpul muncii*. În teritoriile respective s-au micșorat esențial locurile de muncă noi create, în 2016 ponderea acestora atinge circa un procent din locurile de muncă noi create total pe țară. Deși în perioada respectivă salariile au fost majorate, nivelul acestora a fost destul de uniform, acoperind în Cimișlia 75,3%, Leova 70,0% și Taraclia - 78,1% media pe țară (5084,0 lei în 2016).

Concluzii. O stare bună de sănătate este unul din factorii principali în asigurarea securității demografice și a standardelor decente de viață a populației. Cercetările efectuate au dat posibilitate de a evidenția faptul că în 2014 și 2016 situația în domeniul sănătății a rămas nesatisfăcătoare. Impactul negativ asupra sănătății populației în Republica Moldova a fost observat din cauza:

- sporirii prevalenței de îmbolnăvire a populației;
- creșterii mortalității infantile;
- accesului redus la serviciile medicale și tendința de reducere a numărului medicilor de familie;
- în anul 2016 nu s-au îmbunătățit nici indicatorii sociali, nici cei ocupaționali incluși în cercetare.

Ținând cont de cele expuse mai sus, concluzionăm că sistemul de sănătate în aspect teritorial necesită consolidare și modernizare continuă, coordonarea activităților organelor administrației publice centrale și locale în soluționarea problemelor de sănătate, precum și asigurarea accesului populației la servicii medicale calitative. Astfel, obiectivele prioritare în domeniul respectiv pot fi îndreptate spre:

- majorarea speranței de viață la naștere și sporirea duratei de viață sănătoasă;
- asigurarea calității vieții și reducerea diferențelor în termeni de sănătate pentru toate grupurile sociale;
- consolidarea parteneriatului intersectorial vizând fortificarea sănătății populației;
- sporirea responsabilității individului pentru propria sănătate.

Referințe bibliografice

1. Sănătatea publică în Moldova 2016. <http://www.ms.gov.md>
2. Gagauz O., Pahomii I., Indicele Integral Teritorial de Securitate Demografică (IITSD): Policy paper. Chișinău: INCE, 2016.
3. Raport științific. Proiectul de cercetare aplicativ. Codul proiectului: 10.817.08.05 A Modelarea nivelului de securitate demografică în Republica Moldova. Chișinău: INCE, 2014. 245 p.
4. Savelieva G., Taragan R., Tomceac A., Zaharov S. Evaluarea nivelului de securitate demografică în Republica Moldova: Ghid metodic. INCE. Chișinău: Complexul Editorial al INCE, 2014. 245 p.
5. Saunders M., Barr B., McHale P., Hamelmann C. Key policies for addressing the social determinants of health and health inequities. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe; 2017 (Health Evidence Network (HEN) synthesis report 52). <http://www.euro.who.int/>

CALITATEA FORȚEI DE MUNCĂ – FACTORUL DETERMINANT AL PIEȚEI COMPETITIVE

Valentina COTELNIC, cercetător științific,
Centrul de Cercetări Demografice al INCE

The article aims to identify the demand for professional skills in the national labor market. Based on the Labor Force Survey and the "School-to-Work Transition" Survey, the main indicators of the labor force show the importance of matching the professional training of the young people to the labor market needs, but also the normative framework in the field. The focus was on the analysis of young people's occupational indicators as well as their professional skills and their level of training when entering the employment. As a result, a number of recommendations were proposed to support young people to make it possible for them to stay in the country.

Keywords: key competencies, qualifications, labor market, unemployment, youth, quality skills.

Performanțele pieței forței de muncă depind în mare măsură de corelarea ofertelor de educație și formarea profesională inițială cu cerințele pieței muncii. Unul dintre factorii-cheie pentru dezvoltarea economico-socială a unei țări este calitatea forței de muncă, de gradul de pregătire și de continuitatea procesului de învățare pe tot parcursul vieții acesteia.

Aptitudinile, competențele și calificările de care au nevoie oamenii se schimbă în dependență de dezvoltarea economiei, însă există cele de bază, dintre care sunt posibilități de comunicare în limba de stat și limbi străine, competențele profesionale, inovaționale, de practici performante IT tehnologii etc., de care trebuie să dispună persoana pentru a activa pe piața muncii.

Calitatea forței de muncă, în mare măsură, depinde de nivelul de educație și cât de bine este instruită și calificată persoana pentru a fi competitivă pe piața muncii. În contextul integrării europene a Republicii Moldova, problema calității potențialului uman este calificată drept una dintre cele mai importante și stringente probleme ale politicilor statale. Politicile ineficiente ce țin de pregătirea profesională, în special a tinerilor, contribuie la menținerea nivelului înalt al șomajului, ocuparea informală, plecarea acestora în căutarea unui loc de muncă peste hotarele țării, ceea ce agravează și problemele socioeconomice.

În acest sens, analiza calității forței de muncă și a competitivității acesteia pe plan intern și extern, precum și a impactului acestei situații asupra pieței muncii sunt actuale. Menținerea și sporirea profesionalismului, competențelor relevante pieței contemporane a muncii, în special ale tineretului, rămâne una din principalele probleme ce persistă în Republica Moldova, având în vedere că „tineretul este valoarea noastră principală, viitorul nostru”¹⁰.

Forța de muncă calitativă constituie factorul determinant al creșterii economice, evaluarea potențialului acesteia demonstrând raportul dintre populația activă și cea inactivă. O parte din populația activă o reprezintă șomerii, numărul lor în anul 2016, estimat conform definiției Biroului Internațional al Muncii, a fost de 53,3

¹⁰ Mesajul Secretarului General expus în cadrul reuniunii a patra a liderilor Uniunii Europene Mesajul Secretarului general la reuniunea a patra a liderilor Uniunii Europene la nivel înalt, Viena, 12 mai 2006, www.un.org

mii, fiind cu 8,8 mii mai mic față de anul 2015, când a înregistrat cifra de 62,1 mii. Rata șomajului, fiind un indicator important economic și social, a avut relevanță mai scăzută (de la 4,9% în anul 2015 până la 4,2% în anul 2016), dat fiind faptul că o parte semnificativă a forței de muncă se află la muncă peste hotarele țării, acest indice fiind constant pe parcursul ultimilor ani, înregistrând 18,6% în anul 2016.

Analiza evoluției principalilor indicatori ocupaționali al tinerilor din Republica Moldova demonstrează că, conform datelor statistice, pe parcursul ultimilor ani a fost înregistrată o reducere a numărului populației totale în vârstă de 15-34 de ani de la 1240,7 mii în anul 2010 până la 1182,3 mii persoane în anul 2016, sau cu 1,0%. Concomitent, a fost înregistrată o reducere și a numărului populației economic active în vârstă de 15-34 de ani – de la 445,7 mii persoane în anul 2010 până la 425,5 mii persoane în 2016, sau cu 1,0% mai puțin. Dinamica schimbărilor sunt reflectate în Tabelul 1.

Tabelul 1. Evoluția principalilor indicatori ocupaționali referitori la populația tânără (în vârstă de 15-34 ani), mii persoane

	2010				2016			
	Total 15-34ani	15-24 ani	15-29 ani	25-34 ani	Total 15-34 ani	15-24 ani	15-29 ani	25-34 ani
Populația totală	1240,7	654,4	315,8	586,3	1182,3	515,4	870,9	666,9
Populația economic activă	445,7	143,4	298,6	302,3	425,5	107,4	259,1	329,9
Populația ocupată	393,6	117,8	257,1	275,8	397,5	84,9	238,1	312,6
Șomeri BIM	52,1	25,6	41,5	26,5	27,9	10,7	21,0	17,2
Rata de activitate, %	34,7	21,9	30,8	51,5	34,3	19,6	30,9	49,0
Rata de ocupare, %	30,5	18,0	26,5	47,0	31,9	17,4	28,4	46,5
Rata șomajului, %	13,5	17,8	13,9	8,8	8,2	11,2	8,1	5,2

Sursa: Biroul National de Statistică, Ancheta forței de Muncă, www.statistica.md

Analiza situației tinerilor arată că, cu cel mai mare risc de șomaj se confruntă tinerii din categoria de vârstă de 15-24 ani, unde rata șomajului a fost de 11,2 %, pe când la tinerii în vârstă de 25-34 ani rata șomajului a fost de 5,2% sau cu 3,6p.p. mai mică față de anul 2010. Tinerii formează cel mai numeros grup de șomeri cu o pondere de cca 47% din numărul total de șomeri.

În perioada anilor 2010-2016, rata de ocupare a persoanelor în vârstă de 25-34 ani practic se menține la același nivel și înregistrează valoarea de 47,0% în anul 2010 și 46,5,0% în 2016, pe când tinerii cu vârsta cuprinsă între 15-29 ani, în 2016 au înregistrat o creștere cu 1,9p. p .față de anul 2010. Șomajul în rândul tinerilor rămâne în continuare o problemă actuală. În efectivul total al șomerilor BIM, circa 40% sunt în vârstă de 15-29 ani. Pentru anul 2016, rata de șomaj BIM printre tineri era de 8,1%¹¹, fiind în descreștere în raport cu anul 2010 cu 5,8 p.p. și depășind de două ori media la nivel de țară (4,2% în 2016). Printre tineri, cei mai afectați de șomaj sunt bărbații, unde 3 din 5 șomeri sunt tineri, 7 din 10 tineri fiind din mediu rural, iar 9 din 10 șomeri având vârsta cuprinsă între 20-29 ani.

¹¹ *Forța de muncă în Republica Moldova: ocuparea și șomajul în anul 2016. BNS, <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=5585&parent=0>*

Studiul efectuat de Biroul Național de Statistică „Tranziția de la școală la muncă”¹² pentru anul 2015 relevă faptul că, în țară erau 749,5 mii de tineri cu vârsta de 15-29 de ani, ceea ce constituie 24,5 % din populația totală, o treime (29,1%) dintre tinerii activi în câmpul muncii posedă un nivel de studii mai înalt decât exigențele cerute, și doar 2,1% sunt sub-educați pentru postul lor de muncă. Totuși, circa 69% dintre tinerii angajați lucrează în meserii care corespund cu nivelul lor de educație. Față de prima rundă a studiului (BNS, 2013), atestăm o ușoară creștere a ponderii tinerilor supra-educați pentru ocupația avută și a celor cu nivel de studii corespunzător cerințelor, pe fundalul descreșterii celor sub-educați. Discrepanța de gen este în defavoarea bărbaților, or tinerii ocupați sunt deseori cu un nivel mai înalt de studii decât cerințele muncii pe care o prestează (35,4% comparativ cu 20,7% în cazul femeilor), pe când circa $\frac{3}{4}$ din tinerele ocupate pe piața muncii au studii corespunzătoare postului deținut.

Atât găsirea unui loc de muncă stabil și satisfăcător, cât și intervalul de impact de la finalizarea studiilor la primul loc de muncă stabil este un proces de durată mai lungă sau mai scurtă pentru tineri, total depinde de educația și nivelul de pregătire avut. Astfel, în tranziția de la școală la locul de muncă, tinerii cu nivel terțiar de studii reprezintă cel mai mare grup care au finalizat procesul (63%), o bună parte fiind angajați la o muncă stabilă (circa 37%). Totodată, și printre tinerii cu studii secundare generale și profesionale ponderea celor cu tranziție finalizată și cu activitate stabilă este mai mare, pe când tinerii cu studii inferioare (primare sau mai puțin) foarte puțini se regăsesc în categoria celor ce au terminat tranziția spre muncă (10,4%). Durata de integrare la primul loc de muncă stabil/satisfăcător este în medie de 2,8 luni pentru cei cu studii universitare, de trei ori mai lungă pentru tinerii cu studii secundare (11,8 luni) și practic de opt ori pentru cei cu studii primare (24 luni).

Rata șomajului printre tineri în funcție de nivelul de studii permite să constatăm că studiile superioare devin, de regulă, un mijloc de salvare împotriva șomajului printre tineri, or rata de șomaj este cea mai mică printre deținătorii de studii superioare (11,7%) comparativ cu posesorii altor nivele de educație. Cea mai înaltă rată de șomaj se înregistrează printre tinerii cu studii secundare (25,7%) și tinerii cu studii vocaționale post-secundare (22,9%).

În repartizarea după activitatea economică s-a constatat că unu din patru tineri își desfășurau activitatea în domeniile: comerțului cu ridicata și cu amănuntul, hoteluri și restaurante, unu din cinci tineri activau în administrație publică, învățământ, sănătate și asistență socială, 19,1% – în sectorul agricol, 16,0% – în industrie, 8,2% – în transporturi și comunicații și 3,3% – în construcții [3].

Disparități importante se înregistrează în segregarea ocupațională în funcție de sexe și medii. Astfel, la bărbați cea mai înaltă pondere a fost înregistrată în grupa muncitorilor calificați în diferite domenii de activitate (23,1%), fiind urmată de muncitorii necalificați (1 din 4 sau 21,2%) și lucrătorii din servicii, comerț și asimilați (17,5%). Pe când la femei a fost evidențiată grupa lucrătorilor din servicii, comerț și asimilați (1 din 4, sau 22,2%), la fel și grupa specialiștilor cu nivelul superior de calificare (21,5%). În mediul urban, cea mai înaltă pondere s-a înregistrat la grupa lucrătorilor din servicii, comerț și asimilați (23,8%), pe când în mediul rural – la grupa muncitorilor necalificați (28,2%). În rândul celor din urmă, $\frac{3}{4}$ activează în

¹²www.statistica.md

agricultură. Conform statutului profesional, 4 din 5 tineri (83,2%) lucrează în calitate de salariați, 12,1% – lucrători pe cont propriu și 4,7% sunt lucrători familiali neremunerați [3].

În prezent, în Republica Moldova nu există un sistem coerent de formare profesională, lipsește concordanța dintre instituțiile de învățământ și angajatori, or îmbunătățirea competențelor este de o importanță majoră pentru redresarea economică, creșterea productivității, crearea de locuri noi performante de muncă și capacitatea de adaptare la schimbări, pentru echitate, egalitate între bărbați și femei și coeziune socială.

Pentru a fi competent și a avea o carieră de succes trebuie să dețină competențele specifice profesionale domeniului și capacități de recalificare necesare altor domenii, de cunoaștere de limbi străine, de comunicare, de lucru în echipă, să aibă motivarea profesională, dezvoltarea profesională/personală, să dețină și alte competențe, precum:

- abilitatea de a face față schimbărilor (capacitatea de adaptare la situații noi, managementul riscului), creativitatea și gândirea inovatoare;
- capacitatea de sinteză și analiză, de a lua decizii și de a elabora documente specifice;
- de a acționa independent și creativ, de a organiza, coordona și realiza problemele apărute în domeniu;
- de a face comunicări și prezentări în public;
- de analiză critică și autocritică, etc.

Pentru Republica Moldova, creșterea competențelor și a nivelului de ocupare a forței de muncă reprezintă o provocare, care necesită a fi abordată drept o politică trans-sectorială și promovată în centrul planificării strategice naționale. Pentru îmbunătățirea situației menționate, inclusiv și promovarea unor politici eficiente de protecție socială a tineretului, este necesar de a identifica obstacolele sau barierele cu care se confruntă tineretul pe piața forței de muncă, cum ar fi:

- *competențele profesionale*. Lipsa competenței profesionale adecvate duce la neconcordanța între cererea din partea angajatorilor și oferta din partea tinerilor, ceea ce diminuează șansele de a obține un loc de muncă potrivit;

- *cererea de muncă*. Formarea relațiilor de muncă în procesul tranziției la economia de piață, dezvoltarea economiei bazate pe inovații contribuie și la schimbarea cerințelor pieței muncii, ceea ce afectează accesul tinerilor la muncă și starea morală a tinerilor etc.;

- *lipsa resurselor financiare și accesului la capitalul financiar, fizic și social, inerția și disfuncționalitatea sistemului, corelarea curriculumurilor educaționale cu cerințele pieței muncii*, lipsa transparenței, corupția, birocrăția, lipsa de interes și implicarea tinerilor în căutarea unui loc de muncă.

La cerințele identificate de tineri se poate realiza prin campanii de informare, crearea de centre de consiliere, organizarea de cursuri de (re)calificare, încheierea de parteneriate public-privat (între școli/universități și firme/ONG-uri) și derularea de programe finanțate din diverse fonduri.

Adoptarea Strategiei Naționale privind Ocuparea Forței de Muncă pentru perioada 2017-2021 (SNOFM 2017-2021) a fost determinată de necesitatea echilibrării pieței muncii prin creșterea nivelului ocupării și a calității acesteia, de sporire a competitivității și a angajabilității forței de muncă, de rând cu un grad mai mare de incluziune pe piața muncii, în special a grupurilor social-vulnerabile [4].

Direcțiile de bază stipulate în SNOFM 2017-2021 sunt consolidarea capacităților de stat în domeniul ocupării forței de muncă, flexibilizarea formelor de angajare, dezvoltarea forței de muncă în vederea creșterii competitivității ei ș.a. Strategia prevede că în următorii ani va crește rata de ocupare a tinerilor cu circa 4,2 puncte procentuale, concomitent va diminua nivelul *șomajului* cu cca 2,7 puncte procentuale. Politicile de reconciliere a *carierii profesionale* cu responsabilitățile familiale vor conduce la sporirea ratei de ocupare a femeilor, dar și la diminuarea decalajului salarial între femei și bărbați – de la 87 la 90% până în 2021.

Unele obiective ale prezentei Strategii sunt corelate cu prioritățile Strategiei naționale de dezvoltare „Moldova 2020”, precum „racordarea sistemului educațional la cerințele pieței forței de muncă în scopul sporirii productivității forței de muncă și majorării ratei de ocupare în economie”, Strategia de dezvoltare a învățământului vocațional/tehnic pe anii 2013-2020, Strategia de dezvoltare a sectorului întreprinderilor mici și mijlocii pentru anii 2012-2020, Programul de atragere a remitențelor în economie „PARE 1+1” pentru anii 2010-2018 și alte documente de politici prin care sunt identificate sectoarele cu potențial de creștere economică și creare de noi locuri formale de muncă.

Potrivit prevederilor stipulate în Foaia de parcurs pentru ameliorarea competitivității Republicii Moldova, aprobată prin Hotărârea Guvernului nr.4 din 14 ianuarie 2014, echiparea forței de muncă cu cunoștințe și abilități de a asimila tehnologii noi și de a produce bunuri și servicii competitive pe piețele internaționale, de a participa la nivel internațional în procesul de creare a valorilor depinde, în mare măsură, de calitatea educației, de atenția acordată dezvoltării științelor și de accesul la serviciile de cercetare și formare profesională [5].

În ceea ce privește factorii la nivel de țară, accentul Foii de parcurs este axat pe crearea unui mediu de afaceri favorabil, care include un șir de elemente importante, unul din ele fiind și reglementarea pieței forței de muncă. Sustenabilitatea competitivității naționale este determinată de calitatea forței de muncă, de mixul și de **calitatea competențelor** pe care aceasta le deține. Competențele forței de muncă sunt considerate tezaurul sec. XXI și valoarea esențială pentru dezvoltarea unei economii competitive. Conform estimărilor OECD, costul estimativ al deficitului de competențe poate constitui circa 8% din PIB sau poate avea un impact de diminuare anuală a productivității de circa 1%⁶. Problemele și constrângerile cu care se confruntă Republica Moldova astăzi sunt oglindite în rapoartele internaționale de evaluare a competitivității și constau în:

- calitatea joasă a sistemului educațional cu tendință de aprofundare a declinului (GIC 2012/2013, locul 103/144 de țări, clasare cu 7 poziții comparativ cu anul 2010/2011);
- calitatea joasă a școlilor de management (GIC 2012/2013, locul 121/144 de țări);
- accesul limitat la programele de dezvoltare a competențelor pentru reintegrarea șomerilor etc.

Concluzii și recomandări

Educația și formarea profesională reprezintă factorul-cheie al competitivității naționale. Investiția eficientă în capitalul uman prin sistemul de educație și formare trebuie să reprezinte o componentă esențială pentru a asigura un nivel înalt de creștere economică durabilă bazată pe cunoaștere și de ocupare a forței de muncă, ce asigură deopotrivă împlinirea pe plan personal creșterea bunăstării și coeziunea socială.

Reieșind din cele expuse și pentru a îmbunătăți situația tinerilor pe piața muncii, este necesar:

- de a asigura dezvoltarea stabilă continuă a economiei;
- de a ajusta programul de învățământ și de formare profesională la necesitățile pieței forței de muncă interne actuale;
- de a proteja antreprenorii care creează locuri noi de muncă pentru tânără generație și încadrarea acestora în câmpul muncii;
- de a promova businessul mic și mijlociu prin acordarea creditelor preferențiale pe termen lung tinerilor care intenționează să-ți inițieze o afacere, precum și de a crea condițiile atractive, în special pentru tineretul, ceea ce ar contribui la stoparea migrației populației în vârstă aptă de muncă;
- de a promova o colaborare mai armonioasă între agenții economici și instituțiile de învățământ, la fel și dezvoltarea parteneriatelor în rândul instituțiilor de învățământ, întreprinderilor și altor instituții în vederea facilitării tranziției de la școală la viața activă.

Referințe bibliografice

1. Mesajul Secretarului General expus în cadrul reuniunii a patra a liderilor Uniunii Europene. Mesajul Secretarului General la reuniunea a patra a liderilor Uniunii Europene la nivel înalt, Viena, 12 mai 2006, www.un.org
2. www.statistica.md Forța de muncă în Republica Moldova: ocuparea și șomajul în anul 2016. BNS,
3. www.statistica.md Tranziția de la școală la muncă. BNS, 2015.
4. Strategia Națională privind Ocuparea Forței de Muncă pentru perioada 2017-2021. (Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 07.04.17 nr.109-118), art.272.
5. Foaia de parcurs pentru ameliorarea competitivității Republicii Moldova, aprobată prin Hotărârea Guvernului nr.4 din 14 ianuarie 2014, în (Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 24.01.2014 Nr. 17-23) art. 27.
6. (OECD, 2012, p.3) OECD. (2012). Better Skills. Better Jobs. Better Lives.

INDICATORII INTERNAȚIONALI ÎN EVALUAREA CAPITALULUI UMAN

Mariana BUCIUCEANU-VRABIE, doctor,
conferențiar cercetător,
Centrul de Cercetări Demografice al INCE
Rodica CROITOR, magistru
în demografie și economia populației
Mariana CRÎȘMARU, cercetător științific,
Centrul de Cercetări Demografice al INCE

The present paper contains an analysis and interpretation of trends, opportunities and challenges in the development of human capital and its quality at country level, as well as in the comparative evaluation of success (the Republic of Moldova with three reference countries: Romania, Ukraine, Lithuania) in capitalizing on human capital. The Republic of Moldova registers modest results, both at national and international level, in capitalizing its own human capital. There is a serious shift on that: the low living standards of the population with a pronounced inequality of income; the inefficiency of state investments in education and health which is demonstrated by indicators that do not show significant quality changes; the failure of the socio-economic policies to capitalize on the demographic dividend, the country failing to integrate this potential in the labor market, but on the contrary it is losing it due to labor migration abroad, by accelerating the changing age structure of the population.

În prezent, rolul crucial al resurselor umane și capacităților acestora în dezvoltarea durabilă și succesul economic al unei societăți este evidențiat tot mai frecvent în studiile și rapoartele regionale și mondiale. Capitalul de care dispun resursele umane determină capacitatea țării de a răspunde provocărilor economice globale, sociale, politice etc. și de a crea condiții pentru dezvoltarea inovațională, creșterea productivității și a competitivității pe piața globală.

În general, capitalul uman este tratat ca investiție, abilitățile acestuia fiind utilizat, practic, oricând, în funcție de mediul social și cel economic. Această investiție este una continuă, implicând fie dezvoltarea intelectuală, competitivă etc. (spre exemplu prin educația continuă), fie menținerea efectivului de capital uman prin creșterea speranței de viață sănătoase (de exemplu, prin consultații medicale periodice) [12; 14]. Studiile din domeniul capitalului uman dovedesc că statele care investesc mai mult în capital uman (educație, cercetare, sănătate) sunt și cele care înregistrează cele mai însemnate performanțe economice [7; 8; 17].

Atât la nivel micro cât și macrosocial, cercetătorii atestă o congruență a componentelor capitalului uman. Astfel, pe de o parte, starea de sănătate constituie o resursă esențială, în special pentru a produce venit, iar înrăutățirea acesteia conduce la diminuarea forței de muncă. Pe de altă parte, un capital educațional înalt presupune o valoare mai ridicată a forței de muncă, datorată productivității sporite, dar și o mai mare flexibilitate în adaptarea la condițiile specifice de pe piața muncii, contribuind la evitarea riscului șomajului [6; 10]. De menționat, degradarea capitalului uman poate fi rezultat al sărăciei, ori lipsa de resurse economice este asociată cu imposibilitatea cumpărării de servicii de sănătate și educaționale.

Capitalul uman este caracterizat printr-un sistem de indicatori care reflectă

procesul de reproducere a populației, capacitatea acestora pentru a îndeplini cerințele în condițiile actuale de viață, ținând cont de sănătate, educație, siguranță și mediu.

Fiind un concept multidimensional, capitalul uman a cunoscut numeroase abordări de-a lungul timpului, dând naștere unei serii de dispute, pornind de la însăși definirea noțiunii și ajungând la cuantificarea și stabilirea elementelor componente. În contextul prezentului studiu, noțiunea de capital uman se raportează la definițiile date de organizațiile internaționale cu accent pe dezvoltarea umană precum OCDE, WEF, OMS, care definesc capitalul uman: ca fiind ansamblul de cunoștințe, abilități, calificări și caracteristici individuale ce generează bunăstare individuală, economică și socială. De asemenea, capitalul uman este un bun inviolabil care poate sprijini productivitatea, inovarea și șansele de angajare.

Studiul propune o diagnoză comprehensivă a capitalului uman în Republica Moldova, fiind identificate unele constrângeri în dezvoltarea și valorificarea potențialului acestuia. Indicatorii de evaluare a capitalului uman din Republica Moldova au fost analizați comparativ și cu cei din România, Ucraina, Lituania. Menționăm, țările de comparație au fost selectate drept punct de referință conform următoarelor criterii: țări din vecinătate și cu o cultură relativ apropiată (România, Ucraina); structura economică relativ asemănătoare cu cea a unor țări de referință la începutul tranziției (Ucraina, Lituania); economii relativ mici și cu dotare redusă în resurse naturale și umane care au reușit să atingă performanțe înalte de creștere (Lituania); țări membre ale UE cu nivel mediu al indicatorilor și care au atins performanțe de integrare în UE (România, Lituania).

În practica internațională și în aspect comparativ resursele umane ale unei țări sunt evaluate în baza unui cumul de indicatori importanți care integrează în sine mai mulți indici ce reflectă sferele vieții sociale și gradul de valorificare a resurselor umane. Sinteza conceptelor și abordărilor în literatura de specialitate scoate în evidență componentele principale în dezvoltarea capitalului uman (Figura 1), interferența cărora au ca rezultat calitatea, dezvoltarea durabilă și respectiv competitivitatea.

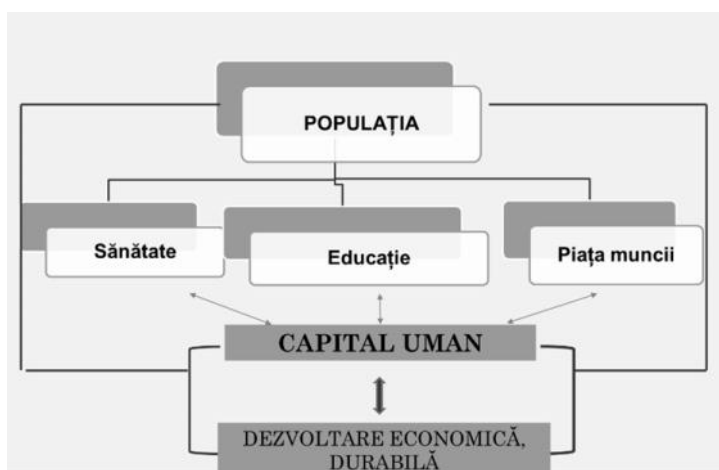

Figura 1. Componente ale capitalului uman

Sursa: Adaptat și completat după Voicu B. [14] și ICPD Report [5].

Este evident că pentru creșterea unui capital uman și respectiv a resurselor de muncă cu cunoștințe și abilități necesare, în mare măsură depinde de calitatea

educației, accesul la serviciile de cercetare și formare profesională, dar și de un sistem performant și accesibil de sănătate și, nu în ultimul rând, de o piață a muncii dezvoltată și cu oportunități de integrare și valorificare a potențialului.

La baza evaluărilor politicii de stat, care influențează creșterea, dezvoltarea și valorificarea capitalului uman al țării, au fost luate clasamentele internaționale: Indicele Dezvoltării Umane (The Human Development Index); Indicele Capitalului Uman (The Human Capital Index); Indicele Global al Competitivității (The Global Competitiveness Index). Analizând specificul de abordare a fiecărui clasament în parte, pentru o evaluare mai detaliată ce cuprinde toate componentele necesare dezvoltării capitalului uman, au fost selectați indicatori compoziți (extrași din fiecare clasament), care au la bază măsurarea nemijlocită a resurselor umane și/sau a gradului de implicare a acestora în diferite sfere, activități ale vieții economice și sociale. Valoarea indicatorului, locul țării în clasament, precum și schimbarea relativă a poziției în raport cu alte țări la acești indicatori selectați permite de a concluziona despre eficiența reformelor efectuate și performanțele obținute în rezultatul acestora.

Din literatura de specialitate se remarcă faptul că indicele de competitivitate în capitalul uman este un instrument important în evaluarea stabilității economice generale a unei țări, investițiile în capitalul uman demonstrând impactul pozitiv asupra productivității, sărăciei/bunăstării populației și sănătății. Potrivit rapoartelor analitice ale Forumului Economic Mondial (WEF), o pătrime din scorul cu referire la competitivitatea celor mai dezvoltate țări se raportează la indicatorii capitalului uman, pe când în cazul țărilor cel mai puțin dezvoltate – circa 16% din scor.

În clasamentul internațional privind *Indicele Dezvoltării Umane*, abordarea dezvoltării umane se concentrează pe oameni și pe oportunitățile și opțiunile acestora create pentru a evolua. Pentru creșterea nivelului de dezvoltare umană o atenție importantă este axarea societăților pe dimensiuni, care *consolidează capitalul uman și capacitățile* sale, implicând componenta sănătate, educație și standarde decente de trai, și dimensiuni care creează condiții pentru o dezvoltare umană ulterioară prin participare socială, asigurarea unui mediu durabil, asigurarea securității umane și a drepturilor, promovarea egalității și justiției sociale. În acest articol, s-a axat atenția pe evaluarea succesului Republicii Moldova în consolidarea capitalului uman, fiind luați pentru comparație: indicele (integral) al dezvoltării umane (IDU index) și principalii indicatori: speranța de viață la naștere; durata planificată (așteptată) de școlarizare; durata medie de școlarizare; venitul intern brut (PIB) pe cap de locuitor.

Astfel, potrivit clasamentului Indicelui Dezvoltării Umane, Republica Moldova se plasează în categoria țărilor cu nivel mediu de dezvoltare și rămâne a fi una din țările cele mai puțin dezvoltate din regiunea Europei și Comunitatea Statelor Independente. De-a lungul ultimelor două decenii, o scădere evidentă a indicelui s-a înregistrat în anul 2000 până la valoarea de 0,59 (față de 0,65 atins în anii '90), după care a urmat restabilirea valorii. În anul 2015, IDU pentru Moldova constituia 0,699, plasându-se sub nivelurile atinse de țările de referință Ucraina (0,743) și România (0,802), Lituania (0,848), precum și a mediei pentru țările Europei și Asiei Centrale (0,756) (*Tabelul 1*). Față de anul 2014, Moldova pierde din valoarea indicelui, presupunem ca urmare a instabilității politice și economice profunde ce caracterizează ultimii ani. În anul 2015, dar și în 2014, printre țările incluse în clasament Republica Moldova se plasează pe poziția 107 din 188.

**Tabelul 1. Dinamica Indicelui Dezvoltării Umane (IDU)
în Republica Moldova și țările de referință, anii 2000-2015**

	Lituania	România	Ucraina	Moldova	Europa și Asia Centrală
2000	0,757	0,706	0,668	0,598	0,665
2005	0,806	0,750	0,713	0,639	0,700
2010	0,829	0,779	0,726	0,652	0,726
2011	0,828	0,782	0,730	0,656	0,733
2012	0,831	0,782	0,733	0,657	0,735
2013	0,834	0,785	0,734	0,663	0,738
2014	0,846	0,798	0,748	0,701	0,756
2015	0,848	0,802	0,743	0,699	0,756
Poziția în clasament 2015 (188 țări)	37	50	84	107	

Sursa: <http://hdr.undp.org/en/data#>

Putem constata, o ascensiune moderată a Moldovei în progresul atins în consolidarea capitalului uman și a capacității acestuia spre deosebire de celelalte țări care au evoluat mai mult în cele trei dimensiuni ale dezvoltării umane: sănătate (sau o viață lungă), educație și un trai decent (veniturile).

Ajustat la inegalitate și reflectat prin aceasta în baza celor trei domenii (

Tabelul 2), valoarea IDU în Moldova devine și mai mică, atingând nivelul de 0,628. Astfel, țara este în pierdere din cauza inegalității cu 10,2% în IDU și 21 poziții în clasamentul țărilor. Totodată, sunt semnificative pierderile și pe dimensiuni: 9% în sănătate (speranța de viață); 7,3% în educație și 14% din indicatorul ce vizează veniturile.

**Tabelul 2. Indicele Dezvoltării Umane în Republica Moldova
și țările de referință, ajustat în baza inegalităților, 2015**

	Lituania	România	Ucraina	Moldova
IDU (valoarea)	0,848	0,802	0,743	0,699
IDU ajustat la inegalitate (valoarea)	0,759	0,714	0,690	0,628
Pierdere totală (%)	10,5	11,1	7,2	10,2
Inegalitatea în speranța de viață la naștere (%)	5,5	8,4	8,7	9,0
Inegalitatea în educație (%)	5,6	4,6	3,6	7,3
Inegalitatea în venituri (%)	19,6	19,5	9,2	14,0
Diferența de poziții față de poziția IDU	0	0	18	21

Sursa: <http://hdr.undp.org/en/data#>

Potrivit studiilor recente [13; 16], echitatea sau distribuția uniformă a veniturilor nu doar asigură bunăstarea populației prin asigurarea cu spațiu locativ, accesibilitatea și beneficierea de anumite servicii etc., ci creează și oportunități de a face față unor situații de risc care pot interveni într-o anumită etapă sau perioadă a vieții precum pensionarea, îmbolnăvirea, perioadele de șomaj ș.a.

În clasamentul internațional, țara noastră se plasează printre statele cu nivel relativ ridicat al inegalității veniturilor [4]. În rândul populației se înregistrează o distribuție inegală atât a veniturilor prezente, cât și o inegalitate pronunțată

raportată la bunurile sau veniturile acumulate (*Tabelul 3*). Statistic se reflectă o tendință relativ constantă de reducere a inegalității după veniturile disponibile (coeficientul GINI) în ultimul deceniu. Conform ultimelor date disponibile, pentru anul 2015, GINI în Moldova este estimat la 25,3% conform statisticii naționale (BNS) și la 27% conform surselor internaționale (Banca Mondială). Menționăm, valoarea mai mică a indicelui GINI în Republica Moldova, în comparație cu cea a țărilor membre ale UE (în medie 30,8%), nu presupune o situație sau distribuție mai bună a veniturilor, ci mai degrabă lacune metodologice în subestimarea indicatorului, de vreme ce în calculele acestuia este inclusă și populația lipsă din țară mai mult de un an ca urmare a migrației.

Prezența inegalității veniturilor în țara noastră se reflectă și prin indicele ajustat de inegalitate a veniturilor, care are o valoare de 0,504, cea mai mică în clasamentul țărilor comparate.

Tabelul 3. Indicatori ai inegalității veniturilor în Republica Moldova și țările de referință, ultimul an disponibil

	Rata sărăciei la pragul de 4\$ pe zi (PPP) (% din populație), 2015	Coeficientul GINI, % (2015)*	Raportul quintilic (MDG, 2015)	Salariul mediu lunar (în EUR) (2016**)	Intensitatea depravării, % (2014)	Indicele ajustat al inegalității veniturilor (2015)
Moldova	29,0	27,0	9,7	208	38,4	0,509
Ucraina	1,82	25,5	10,5	308	34,5	0,590
România	18,3	37,4	8,9	463	22,7	0,641
Lituania	4,72	37,7	7,1	585	13,9	0,675
UE-28		30,8		1508		

Sursa: În baza datelor World Bank, <http://data.worldbank.org/indicator/>:
<http://hdr.undp.org/en/data#>

*<https://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.GINI?locations=MD-RO-LT-UA>;
pentru țările membre UE:

http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=ilc_di12

** <https://www.reinisfischer.com/average-salary-european-union-2016>

Dacă per total conform indicatorilor se înregistrează o diminuare a inechității socioeconomice, situația rămâne complicată la nivel interior pentru diverse categorii ale populației: familii cu copii, pensionari, tineri și alte categorii defavorizate ale populației. Principalele surse de venit pentru populație sunt salariile (circa 42% în totalul surselor de venit), prestațiile sociale (peste 20%) și venitul din remitențe (17,6%) primite de la membrii gospodăriei aflați peste hotare. Salariul mediu pe economie nu depășește 208 EUR (sau 4103 lei în 2016) și este de șapte ori mic decât media țărilor din Europa, precum și cel mai mic în comparație cu țările CSI. La fel și cuantumul salariului minim (93,7 EUR sau 2100 lei), care excedă doar cu 5% valoarea coșului minim de consum, este cel puțin de două ori mai mic decât aceiași indicatori salariali înregistrați în țările de referință și în statele membre ale UE unde minimumul salarial variază între 184 EUR și 1923 EUR [11].

Remarcăm că evoluția indicatorilor sărăciei în ultimii ani în Republica Moldova este foarte contradictorie evoluțiilor social-economice înregistrate în perioada respectivă. Luată în aspect comparativ cu țările din regiune, Moldova înregistrează valori extrem de scăzute ale ratelor oficiale ale sărăciei conform

pragului național (Tabelul 3). Totodată, raportată la estimările internaționale, incidența sărăciei și inegalității economice este mai mare în Moldova decât în celelalte țări, inclusiv țările de referință. Astfel, la pragul internațional al sărăciei de 4\$ zilnic trăiește practic fiecare a treia persoană din Moldova.

Un tablou detaliat în creșterea potențialului uman calitativ se reflectă și prin analiza *Indicelui Capitalului Uman (HCI)*, unde Republica Moldova, de asemenea, se află pe poziții inferioare. În ierarhia a 130 de țări incluse în studiu în anul 2016, Moldova ocupă poziția 63 cu 69,7 puncte, ceea ce presupune că doar 2/3 din potențialul uman al țării este dezvoltat. Această performanță este cea mai mică printre țările Europei și Asiei Centrale, fiind mult sub nivelul mediu înregistrat pentru aceste țări (77,1%).

Raportat la structura demografică a resurselor umane, Idicele Capitalului Uman preia valori modeste pentru fiecare grupă de vârstă în parte (Figura 2). Capacitatea capitalului uman de care dispune Moldova pentru fiecare categorie de vârstă este inferioară statelor de comparație Ucraina, România și Lituania, precum și în raport cu țările din Europa Centrală și de Est. Republica Moldova își valorifică incomplet potențialul în vârstă economic activă de 25-54 ani, doar 63% potrivit HCI (locul 65 în clasament), înscrie rezultate inferioare și în cazul populației tinere (de 15-24 ani) pentru care HCI este 68,8 puncte (locul 62), și are lacune în pregătirea și dezvoltarea capitalului uman de 0-14 ani, cuprinzând doar 83% dintre aceștea (locul 71).

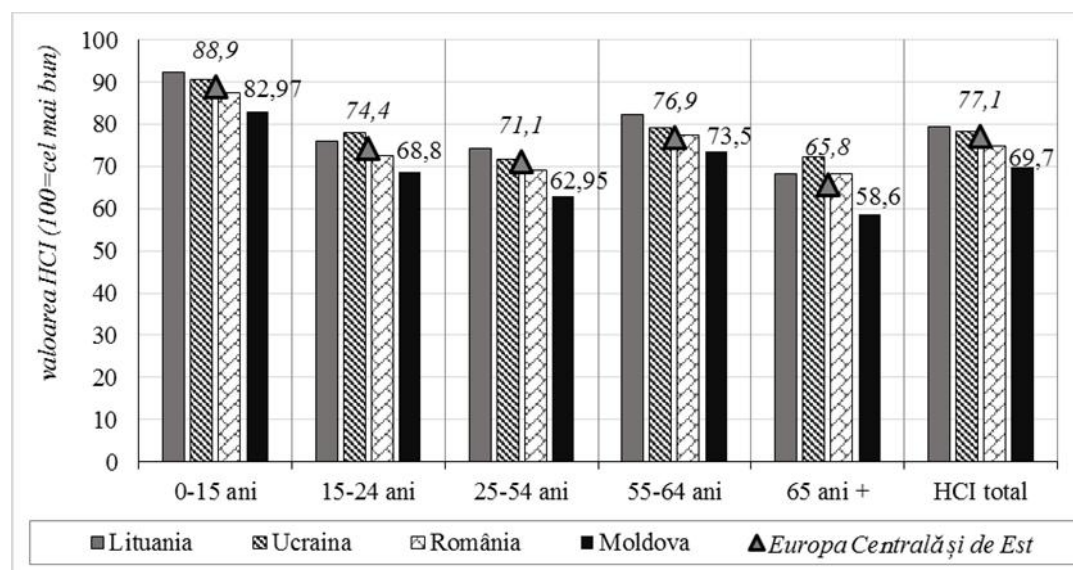

Figura 2. Indicele Capitalului Uman (HCI) pe grupe de vârstă, Republica Moldova și țările de referință, 2016

Sursa: The Human Capital Report 2016 (în clasament au intrat 130 țări).

Valorile modeste ale subindicatorilor poate fi explicată prin faptul că o bună parte a contingentului activ din Moldova nu se regăsește pe piața internă a muncii, ca urmare a deficienței locurilor de muncă, atractivității, salariilor mici și a migrației. În acest caz este evidentă pierderea resurselor umane pregătite profesional.

Evaluarea profilului calitativ al potențialului uman în vârstă aptă de muncă din Moldova permite să constatăm, pe de o parte, o evoluție pozitivă în sensul creșterii nivelului de studii și pregătire profesională în ultimele două decenii, iar, pe de altă parte, o involuție a pieței muncii în capacitatea sa de a valorifica eficient acest potențial și pierderile atât ale societății pe termen lung, cât și ale individului, pe contul investițiilor de timp și mijloace.

O caracteristică generală pentru țările din regiune, precum și în Republica Moldova, în ultimele decenii este creșterea nivelului de educație a populației în vârstă activă. Astfel, în evaluarea dezvoltării calitative a capitalului uman se evidențiază:

- în structura populației de 25-64 ani ponderea persoanelor cu studii terțiare practic s-a dublat, constituind circa 20% potrivit datelor ultimului Recensământ al populației și al locuințelor (2014);

- creșterea semnificativă a nivelului de studii este înregistrată în rândul populației tinere (circa 32% dintre tinerii de 24-29 ani au studii superioare), alimentând astfel structura după nivelul de studii al întregii populații.

- evoluția nivelului de studii în rândul femeilor este superioară bărbaților. În prezent, decalajul de gen printre persoanele cu studii superioare este semnificativ: 17,8% în cazul bărbaților, comparativ cu peste 22% în cazul femeilor [9].

În aspect comparativ însă, raportându-ne la structura pe vârste a populației adulte, în vârstă economic activă, se constată cea mai modestă performanță educativă și competitivitate scăzută pentru Republica Moldova la toate grupele de vârstă (Figura 3).

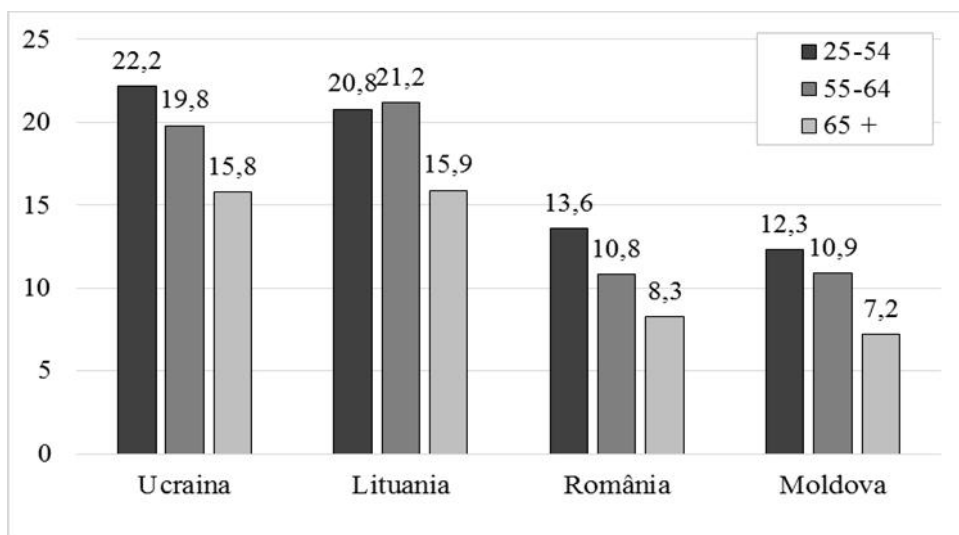

Figura 3. Ponderea populației adulte (de 25 ani și peste) cu nivel superior de studii, pe grupe de vârstă, anul 2015

Sursa: Analiza situației populației în RM. CCD, UNFPA, Chișinău, 2016;
The Human Capital Report 2016.

Doar un sfert din resursele active ale pieței muncii au studii superioare, în timp ce media pentru țările Europei și UE oscilează între 28-29% [15]. Deși nu este ultima printre țările de referință (indicatori mai slabi la acest capitol fiind prezentați de România, cu 20,6%), o bună parte a resurselor umane cu educație terțiară în

Moldova nu are un loc de muncă asigurat, plasându-se printre șomeri (26,3%), iar o altă parte se integrează pe piața muncii din afara țării (29,3%) (Tabelul 4).

**Tabelul 4. Resursele umane (în vârstă de 15 ani și peste)
cu studii superioare, în aspect comparative, ultimul an disponibil**

	Lituania	România	Ucraina	Moldova
Resurse umane active (forța de muncă) cu studii superioare, % în total (2016)	44,2	20,6	52,9	24,4
Pondere șomerilor cu studii superioare în totalul șomerilor, % (2016)	15,5	10,6	47,1	26,3
Pondere emigranților cu studii superioare, % (2011)	29,9	18,7	36,7	29,3

Sursa: The Human Capital Report 2016; Arslan, C. et al. A New Profile of Migrants in the Aftermath of the Recent Economic Crisis. OECD Social, Employment and Migration Working Papers, No. 160, 2014.

Studiile naționale și internaționale ale pieței muncii atestă că șomajul are efectul de a deprecia capitalul uman al indivizilor atât prin imposibilitatea valorificării abilităților acestora pe piața forței de muncă, cât și prin îngrădirea accesului la diferite posibilități de dezvoltare a capitalului uman. La rândul său, și migrația forței de muncă generează consecințe pentru resursele umane și respectiv productivitatea economică, ori din țară pleacă, în mare parte, un potențial tânăr, format profesional, iar în condițiile unui nivel de trai scăzut în Republica Moldova, lipsa locurilor de muncă motivaționale, inclusiv financiar, șansele de reîntoarcere în țară sunt minime.

Evaluarea profilului calitativ al capitalului uman din Moldova permite să constatăm, pe de o parte, o evoluție pozitivă în sensul creșterii nivelului de studii și pregătire profesională în ultimele două decenii, iar, pe de altă parte, o involuție a pieței muncii în capacitatea sa de a valorifica eficient acest potențial și pierderile atât ale societății pe termen lung, cât și ale individului pe contul investițiilor de timp și mijloace. Remarcăm, rata de activitate și de ocupare a populației cu studii superioare a diminuat semnificativ în Republica Moldova (*Fig. 4*): de la 76,2% la circa 60% în cazul ratei de activitate și de la 70,8% la 57,1% în cazul ratei de ocupare. Indicatorii analizați înregistrează valori modeste în comparație cu țările de referință, indicând despre un nivel scăzut de competitivitate a capitalului uman prezent. Pentru comparație, în țările de referință (Lituania, România, Ucraina) rata de activitate și de ocupare în rândul populației cu studii superioare ajunge, în medie, la 80% [15].

Descreșterea indicatorilor ocupaționali ridică problema eficienței coraportului dintre cererea și oferta pe piața muncii și ofertele instituțiilor de învățământ. Studiile autohtone actuale [1; 3] atenționează despre ineficiența utilizării capitalului uman tânăr, or o bună parte a acestor resurse sunt în afara oricărei forme de instruire sau pregătire profesională și nici nu sunt încadrați în câmpul muncii (circa 28% în anul 2015).

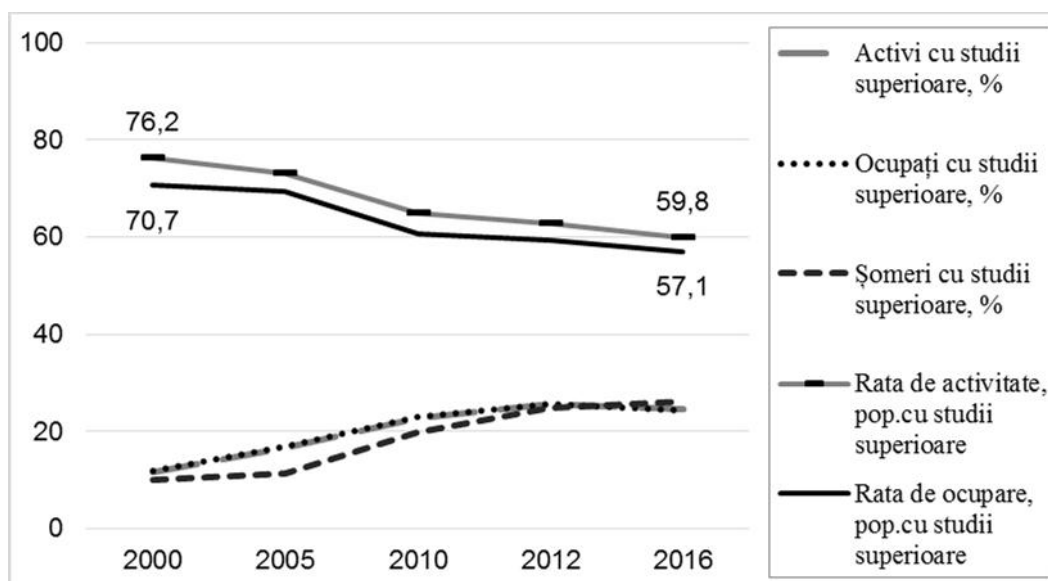

Figura 4. Populația cu studii superioare după relația cu piața forței de muncă (pondere în totalul resurselor de muncă) și rata de activitate / de ocupare în rândul populației cu studii superioare, Republica Moldova, 2000-2016

Sursa: Calculat în baza datelor BNS.

În condițiile îmbătrânirii demografice dinamice nu poate fi omis și faptul că ponderea populației în vârstă de 55 ani și peste este în creștere, iar valorificarea potențialului acestui contingent precum și creșterea oportunităților de îmbătrânire activă devine o necesitate. În Republica Moldova, conform indicelui capitalului uman, circa 74% din populația de 55-64 ani și 59% în cazul celor de 64 ani și peste este valorificată. De menționat o serie de factori, precum problemele de sănătate ale populației în vârstă (pre)pensionară, speranța de viață la naștere și speranța de viață sănătoasă, care sunt mai mici decât în țările din regiune, calitatea inferioară a vieții populației vârstnice (35,1 puncte potrivit Global AgeWatch Index 2015, locul 77 din 96 țări), veniturile sub minimumul de existență (cuantumul pensiei fiind cu 17% mai mic), eficiența scăzută a politicilor sociale ș.a. – toate alimentează insuccesul Republicii Moldova în valorificarea capitalului uman în vârstă de 55 ani și peste, valoarea modestă a indicatorilor HCI și respectiv plasarea pe poziții inferioare în clasament (locul 47 pentru populația de 55-64 ani și locul 59 pentru populația de 65 ani și peste) în raport cu țările de referință, dar și cu țările Europei Centrale și de Est.

Eficiența politicilor care integrează drept scop dezvoltarea, consolidarea, valorificarea resurselor umane este evaluată la nivel internațional prin intermediul clasamentului *Indicelui Global de Competitivitate*. Clasamentul conține o analiză foarte detaliată pe diferite dimensiuni, care integrează separat o serie de indicatori. Luați împreună, aceștia stabilesc gradul de competitivitate a țărilor la nivel internațional, arătând punctele forte sau slabe în dezvoltare. În acest clasament, Republica Moldova apare începând cu anul 2010 și se poziționează, potrivit datelor pentru anul 2016-2017, pe locul 100 printre 138 de țări, după Indicele Global al Competitivității.

În atenția noastră, au stat indicatori compoziți care reflectă calitatea și competitivitatea capitalului uman actual al țării. Astfel, au fost selectați pentru analiză pilonii: sănătatea și educația primară; educația terțiară și training; eficiența pieței muncii și capacitatea inovațională a resurselor umane. Detalizarea indicatorilor pentru fiecare pilon împarte și valorile pe care le înregistrează țările de comparație atestă rezultate inferioare în cazul Moldovei pentru majoritatea acestor indicatori, ceea ce demonstrează ineficiența politicilor în acțiunile sale de valorificare a potențialului uman de care dispune și de promovare a unei integrări maxime pentru obținerea beneficiului economic.

Republica Moldova este pe locul 95 la componenta *Sănătate și educație primară*, rămânând pe treaptă inferioară în clasament pentru ultimii șase ani (

Tabelul 5). Poziția țării pentru indicatorii specifici acestui pilon oscilează de la 74 la 113. Dintre toți indicatorii, doar la componenta educație primară Moldova (locul 105) depășește România cu trei poziții (locul 108). La restul indicatorilor înregistrează poziții inferioare țărilor comparate. O pierdere mare pentru țara noastră se înregistrează la capitolul *tuberculoză* (153 cazuri la 100000 locuitori) și *mortalitatea infantilă* (13,6 decese la 1000 născuți-vii), cu valori foarte mari în comparație cu țările de referință, iar *speranța de viață* la naștere (71,5 ani) pentru populația Moldovei este indicatorul cel mai modest, alături de Ucraina, fiind mai mic cu circa 3-4 ani decât în Lituania și România.

***Tabelul 5. Republica Moldova și țările de comparație
în clasamentul internațional Global Competitiveness Index (138 țări),
pilonul Sănătatea și educația primară, anul 2016-2017***

	Lituania		România		Ucraina		Moldova	
	locul	valoarea	locul	valoarea	locul	valoarea	locul	valoarea
Pilonul: Sănătatea și educația primară	32	6,3	88	5,5	54	6,0	95	5,4
A. Sănătate	55	6,6	68	6,5	83	6,4	92	6,3
Tuberculoza, cazuri la 100000 pop.	79	62	87	81	91	94	104	153
Prevalența HIV, % pop.adultă	1	0,1	1	0,1	111	1,2	92	0,6
Mortalitatea infantilă, decese la 1000 născuți-vii	23	3,3	59	9,7	51	7,7	77	13,6
Speranța de viață, ani	82	74	63	75,1	92	71,2	91	71,5
B. Educație primară	24	5,9	108	4,4	50	5,5	105	4,5
Calitatea educației, 1-7 (cel mai bun)	32	4,8	79	3,9	51	4,4	74	4
Înrolarea în educație primară, net %	32	97,9	114	87	57	96,2	113	87,1

Sursa: The Global Competitiveness Report 2016-2017.

Reflectând prin datele clasamentului GCI, în intervalul ultimilor șase ani educația primară în Republica Moldova este un domeniu fără progrese, inclusiv în ce privește calitatea. Țara rămâne mult în urma celorlalte state, unde *rata de înrolare în educația primară* este în medie de peste 95%, comparativ cu cea a Moldovei de 87%.

Alinierea Moldovei la obiectivele și cerințele Strategiei Europei 2020 ce țin de componenta educație [2] sunt până în prezent sporadice. O reflecție în acest sens este

dimensiunea *Educație terțiară și training* (**Ошибка! Источник ссылки не найден.**6) al GCI, unde Moldova se plasează pe locul 91 (din 138 țări). Țara înregistrează poziții inferioare în clasament la indicatori generali importanți, care se raportează la starea generală a sistemului de educație și de pregătire a capitalului uman: *calitatea managementului școlar* (locul 125, cu valoarea de 3,3 puncte – puțin calitativ); *nivelul de pregătire al personalului didactic* (locul 128); *disponibilitatea serviciilor de cercetare și instruire* (locul 114); *rata de înrolare în învățământul secundar* (locul 83), fiind cea mai joasă (87,3%) printre țările comparate, unde se înregistrează o medie de peste 97%.

O descensiune accentuată îl are indicatorul *accesul la internet în școli* (de pe locul 59 în 2015, pe locul 72 în 2016/2017). Deși, potrivit studiilor, în Republica Moldova rata cetățenilor care au acces la Internet de un gigabit este de 90%, iar după viteza de acces la internet Moldova se află printre primele 20 țări în lume, totuși nivelul și viteza de dezvoltare a societății informaționale nu corespund cerințelor mediului internațional actual. Putem doar presupune că inaccesibilitatea la internet în școli este ca rezultat al decalajului de acces dinte mediul urban și cel rural, capacitatea infrastructurilor, lipsa investițiilor în localitățile rurale, lipsa echipamentelor electronice în școli, indisponibilitatea financiară a APL-ilor ș.a.

În pofida rezultatelor PISA 2015, unde se arată că Republica Moldova a înregistrat progrese semnificative comparativ cu anul 2009, în clasamentul internațional GCI indicatorul privind *calitatea educației matematicii și științei* (locul 73) a rămas practic neschimbat.

**Tabelul 6. Republica Moldova și țările de comparație
în clasamentul internațional Global Competitiveness Index (138 țări),
pilonul *Educația terțiară și training*, anul 2016-2017**

	Lituania		România		Ucraina		Moldova	
	locul	valoarea	locul	valoarea	locul	valoarea	locul	valoarea
Pilonul: Educația terțiară și training	26	5,3	67	4,4	33	5,1	91	4,0
Înrolarea la studii secundare, %	28	106,8	63	94,8	53	99,2	83	87,3
Înrolarea la studii terțiare, %	29	68,5	50	53,2	11	82,3	66	41,3
Calitatea sistemului educațional (de la 1-7, excelentă /cea mai bună)	57	4,0	121	2,8	56	4,0	102	3,2
Calitatea educației matematicii și științei (de la 1-7, excelentă /cea mai bună)	26	4,8	32	4,7	27	4,8	73	4,0
Calitatea managementului școlar (de la 1-7, excelentă /cea mai bună)	67	4,2	121	3,4	93	3,8	125	3,3
Accesul la Internet în școli (de la 1-7, cea mai bună)	16	5,8	44	4,8	35	5,1	72	4,2
Disponibilitatea serviciilor de cercetare și instruire (de la 1-7, excelentă /cea mai bună)	39	4,9	99	3,9	77	4,2	114	3,7
Nivelul de pregătire a personalului didactic (de la 1-7, cel mai bun)	33	4,5	103	3,5	94	3,7	128	3,1

Sursa: The Global Competitiveness Report 2016-2017.

În dinamica anilor, trebuie să menționăm, situația în sfera *educației terțiare și training* nu a marcat o îmbunătățire, ori valorile indicatorilor compoziți au rămas în mare parte neschimbați sau schimbați nesemnificativ. Astfel, se poate constata că eficiența reformelor în domeniul sistemului de învățământ este încă redusă.

Cea de-a treia dimensiune foarte importantă în clasamentul internațional al competitivității, considerăm a fi dimensiunea cu referire la *Eficiența pieții muncii*, ori aceasta permite să reflectăm asupra reușitelor în integrarea și valorificarea capitalului uman în câmpul muncii din țară, în utilizarea resurselor umane pentru activitatea de producere și respectiv dezvoltarea economică. Potrivit clasamentului, în anul 2016/2017, Republica Moldova se situează pe locul 91 după eficiența pieții muncii (Tabelul 7), fiind depășită de țările de referință. Moldova înregistrează o descensiune continuă la acest pilon încă din anul 2014/2015, când era pe locul 82, iar cea mai bună poziție în clasament a avut-o în anul 2010/2011. Funcționalitatea pieței muncii rămâne perturbată de schimbările sociodemografice, criza economică și politică profundă, oportunitățile scăzute de valorificare a potențialului pe piața internă a muncii ș.a.

**Tabelul 7. Republica Moldova și țările de comparație
în clasamentul internațional Global Competitiveness Index (138 țări),
pilonul *Eficiența pieții muncii*, anul 2016-2017**

	Lituania		România		Ucraina		Moldova	
	locul	valoarea	locul	valoarea	locul	valoarea	locul	valoarea
Pilonul: Eficiența pieței muncii	59	4,4	88	4,0	73	4,2	91	4,0
Cooperarea în relațiile de muncă-angajator (de la 1-7, cel mai bun)	61	4,5	106	4,0	90	4,2	97	4,1
Practici de angajare și concediere (de la 1-7, cel mai bun)	116	3,2	82	3,6	48	4,0	107	3,3
Flexibilitatea în stabilirea salariilor (de la 1-7, cel mai bun)	15	5,9	31	5,4	81	4,9	37	5,4
Efectul impozitării asupra stimulentei pentru muncă (de la 1-7, cel mai bun)	121	3,1	119	3,1	124	3,0	109	3,3
Costurile de redundanță (salarii compensatorii)*	105	24,6	6	4,0	50	13,0	100	22,6
Plăți și productivitate (de la 1-7, cel mai bun)	46	4,4	89	3,7	42	4,4	76	3,9
Suportul (încrederea) în managementul profesional (de la 1-7, cel mai bun)	40	4,7	90	3,9	114	3,5	115	3,5
Capacitatea țării de a păstra (menține) talentele (de la 1-7, cel mai bun)	106	2,9	133	2,1	127	2,5	136	1,9
Capacitatea țării de a atrage talente (de la 1-7, cel mai bun)	111	2,5	127	2,2	93	3,0	136	1,7
Femeile pe piața forței de muncă**	16	0,9	81	0,8	59	0,8	33	0,9

*Costurile redundante în săptămâni de salariu;

**Raportul dintre femei și bărbați pe piața muncii

Sursa: The Global Competitiveness Report 2016-2017.

Deși la general se atestă o situație deficitară pentru majoritatea indicatorilor compoziți ai pieței muncii, în cazul unora Moldova surclasează ierarhic țările de referință:

- *cooperarea în relațiile de muncă-angajator* (locul 97) și *plăți și productivitate* (locul 76), înregistrând o situație mai bună față de România (locul 106 și respectiv locul 89);

- *practici de angajare și concediere* (locul 107) și *costurile de redundanță* (locul 100), depășind Lituania (locul 116 și locul 105);

- *flexibilitatea în stabilirea salariilor* (locul 37), fiind pe o treaptă superioară în raport cu Ucraina (locul 81);

- *femeile pe piața forței de muncă, raport bărbați* (locul 33), mai sus în clasament decât în Ucraina (locul 59) și România (locul 81);

- *efectul impozitării asupra stimulentei pentru muncă* (locul 109), depășind România (locul 119), Lituania (locul 121) și Ucraina (124).

Capacitatea țării de a păstra (menține) talentele, precum și de a atrage talente este foarte redusă. La acești indicatori Moldova rămâne pe cea mai joasă poziție, locul 136, iar acțiunile orientate de a stopa exodul de talente¹³ rămân sporadice și puțin eficiente. Totodată, țara înregistrează succese foarte slabe ce țin de componenta *inovație* – locul 133 (Tabelul 8). La toți indicatorii acestei dimensiuni Moldova se încadrează, potrivit clasamentului GCI, în topul țărilor cu cele mai inferioare rezultate.

**Tabelul 8. Republica Moldova și țările de comparație
în clasamentul internațional Global Competitiveness Index (138 țări),
pilonul Inovație, anul 2016-2017**

	Lituania		România		Ucraina		Moldova	
	locul	valoarea	locul	valoarea	locul	valoarea	locul	valoarea
Pilonul: Inovație	39	3,75	93	3,14	52	3,44	133	2,51
Capacitatea de inovare (1-7, cel mai bun)	28	4,86	80	4,00	49	4,36	124	3,49
Calitatea instituțiilor de cercetare științifică (1-7, cele mai bune)	35	4,63	71	3,78	50	4,17	125	2,76
Cheltuielile companiei pentru cercetare și dezvoltare (1-7, cele mai bune)	37	3,86	111	2,82	68	3,29	135	2,23
Cooperarea dintre universități și industrie în domeniul cercetării și dezvoltării (1-7, cel mai bun)	34	4,12	80	3,33	57	3,51	133	2,52
Achiziționări guvernamentale de produse avansate tehnologice (1-7 cel mai bun)	94	2,94	134	2,34	82	3,08	136	2,24
Disponibilitatea oamenilor de știință și a inginerilor (1-7 cel mai bun)	62	4,07	60	4,08	29	4,68	131	2,87
Brevete PCT, aplicații / milioane pop.*	34	15,05	52	3,42	49	3,93	77	0,67

*Numărul de cereri depuse în temeiul Tratatului de cooperare în domeniul brevetelor (Patent Cooperation Treaty (PCT)) pe milion de populație.

Sursa: The Global Competitiveness Report 2016-2017.

¹³ Raportul privind implementarea Matricii de politici a Foii de parcurs pentru ameliorarea competitivității Republicii Moldova (Componenta I. Resurse Umane, Obiectivul 5. Locuri de muncă atractive și eficiență sporită a muncii; Obiectivul 6. Stoparea exodului de talente). Ministerul Economiei, Chișinău, 2016.

Sinteza clasamentelor internaționale privind Resursele Umane atestă pentru Republica Moldova fie o stagnare, fie o diminuare a rezultatelor raportate la dezvoltarea capitalului uman. Pentru o mare parte dintre indicatorii compoziți țara se plasează pe poziții inferioare, iar valorile atinse nu se deosebesc de cele precedente și nu atestă un progres în sine. Desigur, factorii de decizie au elaborat, aprobat și pus în aplicare Foaia de parcurs pentru ameliorarea competitivității Republicii Moldova (FP), inclusiv Matricea de politici a Foi unde componenta Resurse Umane cuprinde șapte obiective importante. Strategia conține mai multe componente ale căror obiective și acțiuni trasate sunt orientate în creșterea competitivității naționale a țării reieșind din realitatea prezentă. Cu toate acestea, se reflectă eficiența scăzută: a sistemului educațional și de pregătire profesională; a politicilor ocupaționale; a sistemului de sănătate, cu repercursiuni profunde asupra calității resurselor umane.

Astăzi, ținând cont de provocările demografice pentru evoluția ulterioară a capitalului uman, dar și consolidarea celui prezent, se impune tratarea capitalului uman ca și investiție, mai mult, această investiție trebuie să fie una continuă. Interesul deosebit pentru investirea în capitalul uman este reflectat și de preocuparea constantă a OCDE de a sprijini creșterea economică prin programe de dezvoltare a capitalului educațional. Guvernele joacă, fără îndoială, rolul central în direcționarea formării și dezvoltării capitalului uman.

Studiile din domeniu atenționează asupra importanței de a dezvolta capitalul educațional ca o modalitate de a preveni sărăcia, argumentând necesitatea îmbunătățirii abilităților și resurselor de muncă mai puțin calificate, eficientizarea sistemelor de învățământ, în special accentuând învățarea continuă a indivizilor. Odată cu progresul tehnologic, calificările înalte sunt cerute tot mai mult pe piața muncii, astfel, investiția în educația continuă apare ca o prioritate, devenind și o asigurare în fața riscurilor șomajului și sărăciei.

Este foarte important să se pună accent pe dezvoltarea capitalului uman competitiv pe piața muncii. Reformarea sistemului de învățământ, creșterea calității managementului școlar, programelor de studii, perfecționarea profesională a cadrelor didactice, sporirea accesibilității la studii, creșterea oportunităților de formare profesională continuă și învățare pe tot parcursul vieții ș.a. sunt acțiuni necesare de promovat și realizat. În Republica Moldova, coeziunea dintre sistemul educațional și politicile ocupaționale trebuie să devină un imperativ, astfel încât competențele capitalului uman să fie raportate și adaptate la cerințele pieței muncii. O bună parte din populație întâmpină bariere de integrare în câmpul muncii pe piața internă, ca urmare a oportunităților scăzute, dar și a neatractivității financiare, devenind potențiali migranți de muncă peste hotarele țării.

Referințe bibliografice

1. Buciuceanu-Vrabie M., Gagauz O. Tinerii pe piața muncii din Republica Moldova: Competențe și aspirații. Chișinău: INCE, UNDP, 2017.
2. Europe 2020. A strategy for smart, sustainable and inclusive growth. Brussels, 2010.
 <http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf>
3. Forța de muncă în Republica Moldova. Ocupare și șomaj. BNS, Chișinău, 2014.

4. Human Development Report. UNDP, 2014, 2015, 2016.
5. ICPD Beyond 2014 review in the UNECE region. Report of the expert meetings. UNFPA, 2014.
6. Iordan M, Pelinescu E, Competitivitate, Performanță, Sustenabilitate. București 2014.
7. Jianu I., Brătianu C., Dinamica semantică a conceptului de capital intelectual, București: ASE, 2006.
8. Mursa G. Capitalul Uman. O analiză teoretică și empirică cu referire specială la educație (Becker, Gary, S.). În: Analele Științifice al Universității "Al.Ioan Cuza" din Iași, Editura All Beck, Iași: 2006.
9. Profilul sociodemografic al Republicii Moldova la 20 ani după adoptarea programului de acțiuni de la Cairo. CCD, Chișinău, 2014.
10. Sandu S. Inovare, competență tehnologică și creștere economică, Editura Expert, 2000
11. Statistici privind salariul minim. Eurostat Statistic Explained, http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Minimum_wage_statistics/ro
12. The European health report: charting the way to well-being. WHO, 2013.
13. The European Social Model and Transitional Labour Markets: Law and Policy. London, 2007.
14. Voicu B. Capitalul uman: componente, niveluri, structuri. România în context european, Calitatea vieții, XV, nr.1-2, București, 2004, pp.137-157.
15. Key Indicators of the Labour Market (KILM), 2016. ILO. <http://www.ilo.org/ilostat>
16. World Social Protection Report 2014/15 Building economic recovery, inclusive development and social justice. ILO, Geneva, 2014.
17. Тенденции народонаселения и политики в регионе. Результаты, политические меры и возможности. Population Division of the Department of Economic and Social Affairs of the United Nations Secretariat, 2013. http://esa.un.org/wpp/unpp/panel_indicators.htm

MIGRAȚIA POPULAȚIEI DIN REPUBLICA MOLDOVA ÎN GERMANIA ÎN ANII 1992-2016

Tatiana TABAC, cercetător științific,
Centrul de Cercetări Demografice al INCE

In this article, the evolution and emigration structure from Republic of Moldova to Germany during post-Soviet period is analyzed. The study demonstrates that in the last years there has been an intensification of population emigration to Germany. The increase in the stock of emigrants by 45% in 2016, compared to 2013, indicates a beginning of a new emigration wave. It has been observed that emigration of young families has occurred in recent years, as evidenced by the growing number of children up to the age of 10.

Keywords: *emigration to Germany, Moldovan stock of emigrants, emigrants by age and sex structure, naturalization.*

Republica Federală Germania la sfârșitul sec. al XX-lea, oficial, nu poate fi considerată ca țară de imigrație. La nivel legislativ nu figurau acte normative/documente de politici importante în domeniul imigrației, exista doar conceptul de "repatriere" [1]. În același timp, repatriații fiind populația de etnie germană, care din motive politice a locuit în străinătate obțineau rapid cetățenia și nu erau incluși în categoria migranților internaționali. Datorită sarcinii demografice și dezvoltării economice rapide, Germania a fost nevoită să "deschidă ușile" pentru un număr impunător de imigranți. Deja în anul 2015 efectivul imigranților în Germania constituia 10,5% în totalul populației [2]. Potrivit migrației nete înregistrate în ultimii 10 ani, Germania se plasează pe locul patru în categoria țărilor de imigrație din Uniunea Europeană după Italia, Spania și Marea Britanie [3].

Ca țară de destinație a populației din Republica Moldova, Germania a devenit la începutul anilor '90, când, datorită schimbărilor social-politice din această perioadă din țară au emigrat principalele minorități etnice [4, 5]. Un rol facilitator pentru emigrare au avut programele de repatriere a populației de origine germană și evreiască implementate în acest timp de către statul german [1]. Migranții beneficiari ai acestor programe au fost denumiți în termeni de "repatriați târzii" (*germ. spätaussiedler, rus. поздние переселенцы*) și "contingentul refugiaților" (*germ. kontingentflüchtlinge, rus. контингентные беженцы*) [1]. În anul 2015, fluxul emigranților în Germania a fost mai mic doar față de fluxul în Federația Rusă întrecând chiar și pe cel din Italia [6].

Date și definiții

La momentul actual, în Germania se duce evidența statistică pentru două categorii de imigranți: populația străină și populația cu fond migrațional. În acest articol este analizată prima categorie de imigranți care constituie populația străină (*germ. Ausländische*). Datele statistice cu privire la populația străină sunt colectate de regiunile federale prin intermediul Registrelor Străinilor (*germ. Ausländerzentralregisters*) și transmise spre prelucrare Biroului Statistic Federal. În registrele menționate sunt fixați imigranții cu schimbarea locului de trai.

Ausländische reprezintă populația străină care nu sunt germani conform art.116 (1) a Constituției Republicii Federale Germania și nu posedă cetățenia germană [1, 8]. Aici se includ și persoanele apatride și persoanele cu naționalitate nedeclarată [9]. Potrivit definiției, *Ausländische* reprezintă populația străină stabilită

pe teritoriul Germaniei, inclusiv copiii străinilor născuți în Germania, dar care nu dețin cetățenia Germaniei.

Definirea migranților internaționali în Germania este diferită de cea recomandată de ONU [10]. În Germania se consideră imigranți populația străină care a obținut permis de ședere și intenționează să se afle în țară pe un termen de trei luni și mai mult [11]. Aceștia constituie stocul populației din Republica Moldova care la 31 decembrie a fiecărui an de referință avea reședința în Germania. Criteriul de înregistrare a fluxurilor de emigranți se referă la persoanele străine care dețin un permis de ședere și intenționează să rămână în țară pe o perioadă de cel puțin o săptămână [12].

Numărul și structura pe vârste și sexe

Fluxurile de emigranți din fostele țări sovietice în Germania în anii 1990-1998 au fost atât de înalte, încât au constituit 21,5% (2,2 mil. pers.) din influxul total de migranți [11]. În cazul Republicii Moldova, fluxul emigranților a crescut de la 0,6 mii persoane în anul 1992 la 3,5 mii persoane în anul 2015. Cele mai mari creșteri au fost în anii 1995-1996, 2000-2002 și în ultimii doi ani 2014-2015 (*Fig.1*). Germania este practic singura țară de emigrație din care, potrivit datelor, fluxul de întoarcere în țară a constituit până la 75%. Cele mai scăzute fluxuri ale emigranților din perioada post-sovietică au fost fixate în anii 2006-2010, dintre aceștia 65-75% s-au întors în Republica Moldova.

Comparativ cu anul 1992, stocul emigranților a crescut de 28 de ori (!) până în anul 2003 și de 36 de ori (!) până în anul 2016. Efectivul migranților de lungă durată a crescut până în anul 2002 după care valoarea acestora s-a stabilizat la nivelul de 12 mii persoane. Cea mai importantă constatare demonstrată de datele statistice analizate este că în ultimii doi ani s-a intensificat emigrația populației în Germania (*Fig.1*).

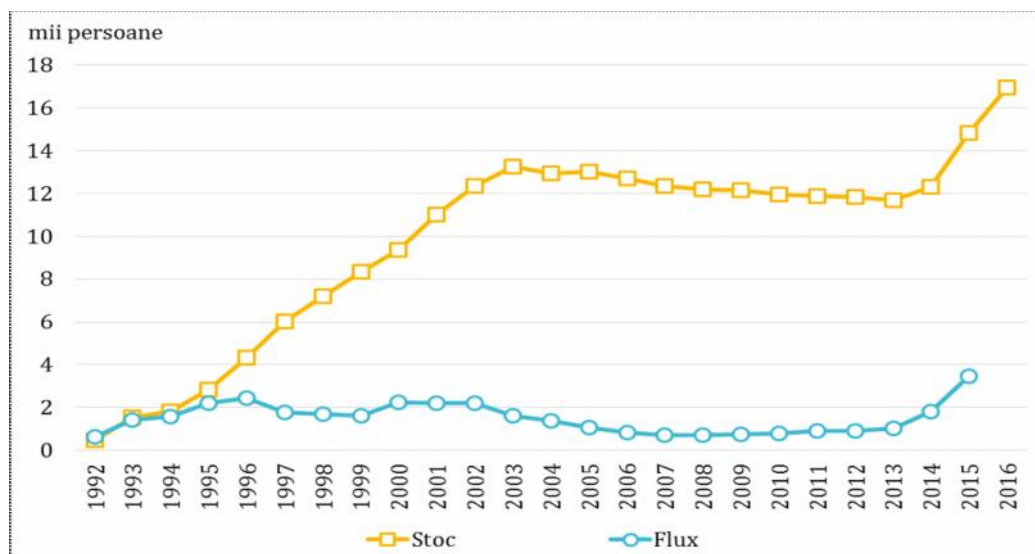

Figura 1. Evoluția stocului și fluxului de emigranți în anii 1992-2016, mii persoane

Sursele: Stocul emigranților – Ausländische Bevölkerung. Statistisches Bundesamt.

(www.destatis.de, accesat 1.10.2017). Fluxul emigranților – OECD International Migration Statistics. (www.oecd.org, accesat 1.10.2017).

Raportul de masculinitate, fiind unul din cei mai relevanți indicatori utilizați în analiza structurii pe sexe a populației, prezintă raportul de emigrare a bărbaților față de emigrarea femeilor. Analiza datelor arată că emigrația celor două sexe pe parcursul anilor 1998-2016 practic nu a fost niciodată echilibrată, cu excepția anului 2001, când raportul de masculinitate a fost de 102 bărbați la 100 femei. S-a remarcat și prezența surplusului de bărbați la începutul perioadei, care pe parcurs a scăzut considerabil. Potrivit Fig. 2, raportul de masculinitate în anul 1998 a constituit 124 bărbați la 100 femei, pe când în anul 2016 acesta reprezenta 75 bărbați la 100 femei. Modificarea structurii pe sexe a emigranților este demonstrată și de proporția femeilor, care a fost în creștere în perioada de referință – de la 45% la 57%.

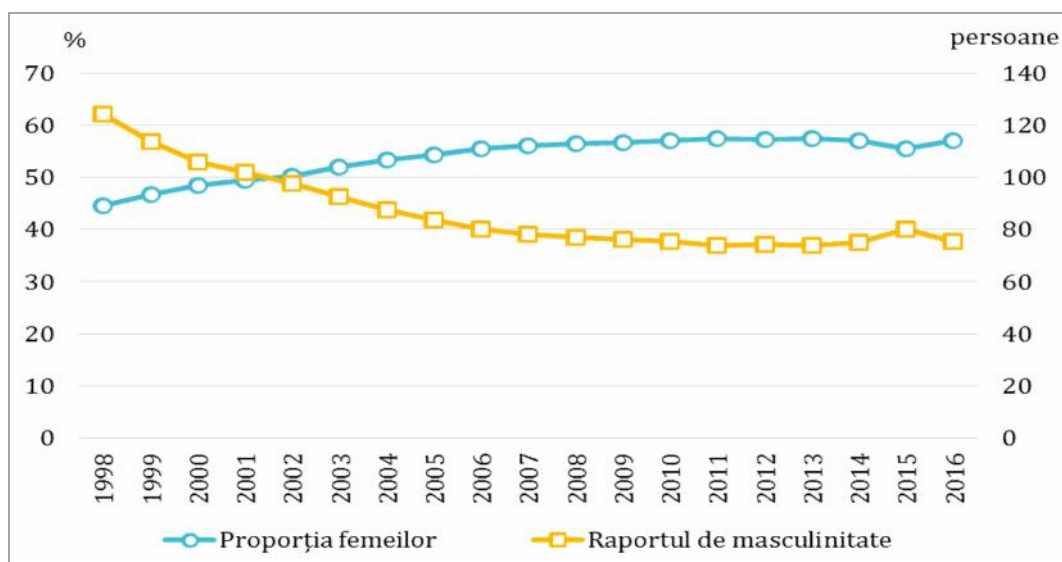

Figura 2. Evoluția unor indicatori demografici ce caracterizează structura pe sexe a stocului de emigranți în anii 1998-2016

Sursa: Ausländische Bevölkerung. Statistisches Bundesamt
(www.destatis.de, accesat 1.10.2017).

Notă: Proporția femeilor este reprezentată pe axa din stânga, raportul de masculinitate pe axa din dreapta.

Per general, cea mai mare proporție a emigranților o constituie persoanele adulte în grupele de vârstă economic active (Fig. 3, Fig. 4). În acest aspect, structura pe vârste a emigranților în Germania nu se deosebește semnificativ de structura pe vârste a emigranților în Italia [13], Rusia [14, 15] și alte țări de destinație [4, 14, 16]. În anul 2005 populația de 20-55 de ani a constituit 65%, iar în anul 2016 – 63%, acest lucru demonstrează caracterul selectiv al migrației evidențiat de teoriile clasice ale migrației internaționale [17, 18].

Datele Biroului Statistic Federal indică însă la schimbări la vârstele tinere ale emigranților. Piramida pe vârste și sexe în anul 2016 prezintă o întinerire a populației, numărul copiilor până la vârsta de 10 ani s-a mărit de două ori. Concluzia pe care o putem face din această constatare este că anul 2014 este începutul unui val nou de emigrare a populației în Germania, caracterizat, în special, de migrația de familie. Totodată, pe piramida anului 2016 se observă o acumulare esențială a

populației de sex feminin în grupele de vârstă 25-35 de ani și 35-45 de ani, care, posibil (!), reprezintă emigrația femeilor cu copii (Fig. 4).

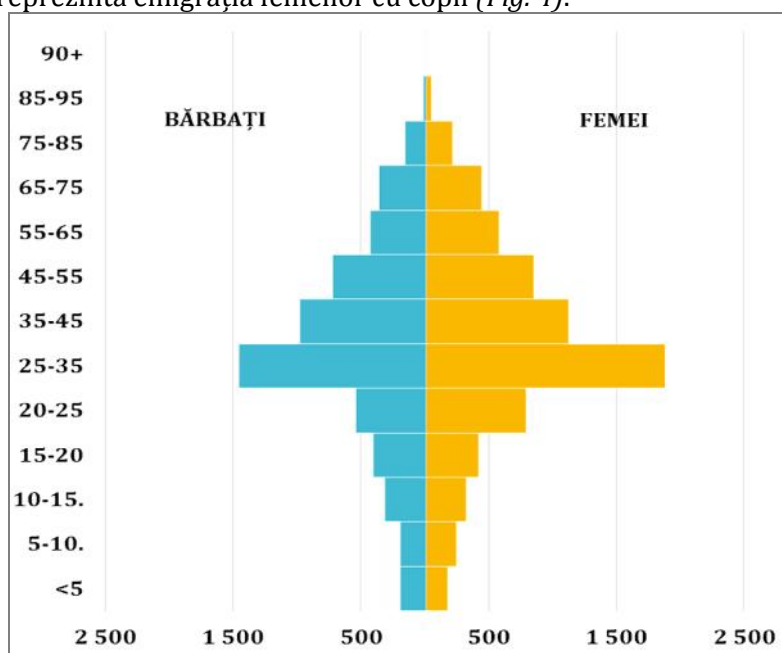

Figura 3. Piramida pe vârste și sexe a stocului de emigranți în anul 2005, mii persoane

Sursa: Ausländische Bevölkerung. Statistisches Bundesamt. (www.destatis.de, accesat 1.10.2017).

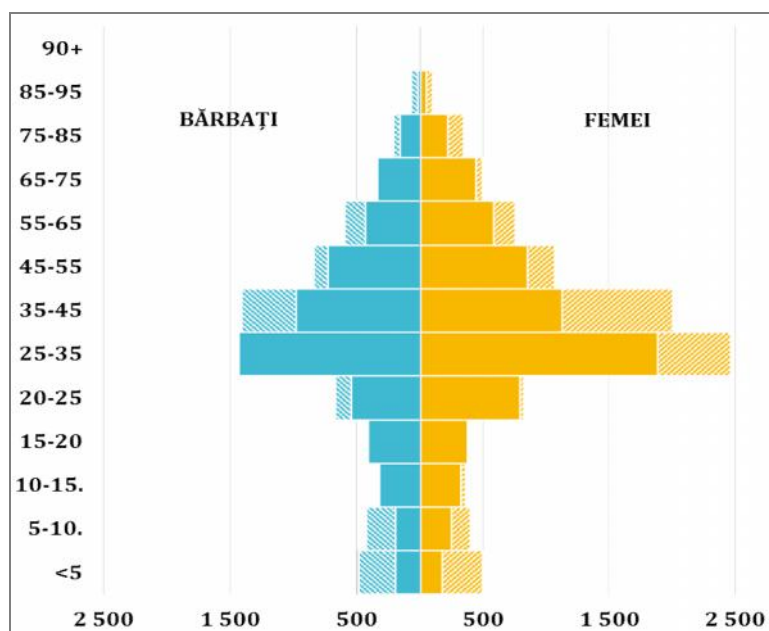

Figura 4. Piramida pe vârste și sexe a stocului de emigranți în anul 2016, mii persoane

Sursa: Ausländische Bevölkerung. Statistisches Bundesamt.

(www.destatis.de, accesat 1.10.2017).

Repartizarea spațială și durata de ședere

Sarcina maximă a migranților în perioada studiată revine la șase (din 16 regiuni) cele mai bogate regiuni federative: Renania de Nord-Westfalia, Bavaria, Baden-Wurttemberg, Hesse, Berlin, Saxonia de Jos (*Fig. 5*). Numărul absolut al migranților stabiliți în regiunile respective în anul 2005 a fost de 9,5 mii persoane, ceea ce constituie 73% din stocul total de migranți. În anul 2016 efectivul migranților pe aceste teritorii s-a majorat până la 13,5 mii persoane și reprezintă 82% din stoc.

Cea mai mare creștere a emigranților fost în ultimii trei ani în Berlin. Din datele prezentate este evident că această creștere se datorează noilor emigranți veniți în Germania în perioada respectivă, deci nu a avut loc deplasarea emigranților stabiliți anterior pe alte teritorii. Comparativ cu anul precedent, în anul 2014 stocul emigranților a crescut cu 6%, dintre care 3% a fost identificată în Berlin. În felul acesta a fost estimată și creșterea emigranților în capitală în anii 2015-2016. Din creșterea de 20% care a avut loc în anul 2015, 15% formau migranții înregistrați în Berlin, respectiv, din creșterea de 14% din anul 2016 – 7% reprezintă migranții din capitală.

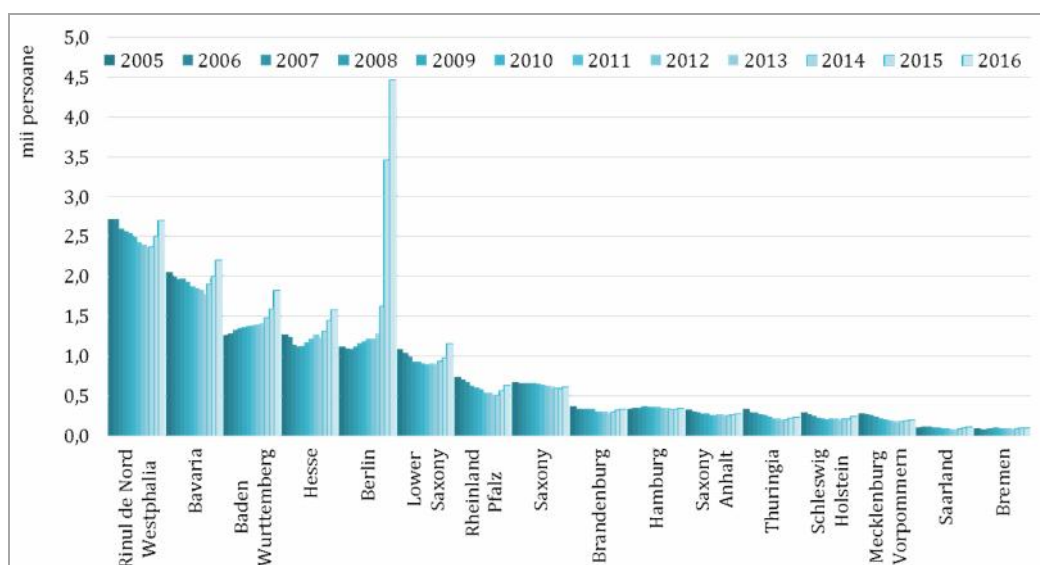

Figura 5. Distribuția geografică a stocului de emigranți în anii 2005-2016, %

Sursa: Ausländische Bevölkerung, Statistisches Bundesamt.

(www.destatis.de, accesat 1.10.2017).

Stocul emigranților din Republica Moldova în Germania poate fi caracterizat prin durabilitate înaltă. Numărul migranților de lungă durată a începutul să se formeze în anii '90, a ajuns la apogeu în anul 2003 și s-a menținut stabil până în anul 2014 (*Fig.1*). Caracterul stabil al acestuia este dovedit de durata medie de ședere, care în anii 2013-2014 a fost de peste 10 ani. Datele prezentate în *Tabelul 1* denotă, în jur de 40% din totalul migranților în anii 2012-2014 au avut o durată de ședere în Germania între 10 și 15 ani.

Din *Tabelul 1* se mai observă, durata medie de ședere a migranților în ultimii trei ani s-a redus, pe când efectivul migranților cu o perioadă de ședere de până

la 4 ani a crescut, fapt care încă o dată confirmă declanșarea unui val nou de emigrări în Germania.

Tabelul 1. Durata de ședere, anii 2003-2016

Anul	Durata de ședere (ani)										Durata medie de ședere (ani)
	<1	1 - 4	4 - 6	6 - 8	8 - 10	10-15	15-20	20-25	25-30	30+	
2003	1494	5193	2594	2094	1294	594	0	0	0	0	4,5
2004	989	4854	2730	2125	1455	769	14	1	0	4	4,9
2005	769	3845	3242	2358	1552	1229	23	4	1	4	5,5
2006	551	2870	3415	2552	1654	1620	47	5	2	4	6,1
2007	541	2065	2781	3057	1844	1877	186	8	2	4	6,7
2008	491	1646	1999	3210	2248	2281	325	8	2	4	7,3
2009	493	1369	1483	2609	2824	2878	474	11	1	5	8
2010	488	1309	1077	1896	2973	3400	799	22	2	5	8,6
2011	540	1234	873	1383	2408	4280	1101	43	4	6	9,2
2012	520	1294	828	984	1775	4934	1366	142	8	4	9,8
2013	624	1265	712	773	1257	5010	1747	262	11	4	10,4
2014	1219	1412	690	739	864	4790	2219	381	13	3	10,3
2015	3110	2065	719	665	712	4163	2682	659	31	9	9,1
2016	3445	3865	775	645	670	3170	3415	910	45	5	8,5

Sursa: Ausländische Bevölkerung, Statistisches Bundesamt.
(www.destatis.de, accesat 1.10.2017).

Populația născută în Germania din părinți emigranți din Moldova formează a doua generație de migranți și în cazul de față constituie cca 4-5% din total. Proporția copiilor de până la 10 ani născută în Germania în 2008-2013 variază între 70-80%. Începând cu anul 2015 se evidențiază (încă o dată) emigrația de familie dovedită de numărul mare al copiilor născuți în Republica Moldova (*Tabelul 2*).

În țările cu experiență vastă în domeniul imigrației, a doua generație de imigranți este supusă unor cercetări mai profunde pentru determinarea gradului de integrare a acestora în societatea gazdă. Astfel de cercetări s-au realizat în Italia [19, 20, 21], Spania [25], Franța [22, 23], Germania [22, 24], Rusia [26, 27], practic în toate statele cu pondere înaltă a imigranților în totalul populației.

Atitudinea țărilor primitoare de migranți față de a doua generație a migranților este diferită în funcție de țara analizată. În asemenea țări precum Canada, SUA și Australia copiii născuți de migranți pe teritoriul lor imediat devin cetățeni ai acestor state. Există un alt grup de țări în care copiii migranților pot obține cetățenia, doar dacă sunt îndeplinite anumite cerințe specifice de către părinți sau de ei înșiși. În acest grup de țări se încadrează majoritatea statelor dezvoltate, inclusiv și Germania. În general, cetățenia germană poate fi dobândită numai prin nașterea unui părinte german. Legea cetățeniei modificată în anul 2000 prevede, dacă un copil de părinți străini s-a născut în Germania, poate dobândi cetățenia germană doar dacă unul dintre părinți deținea reședință legală în Germania pe parcursul a opt ani, precum și dreptul de ședere permanentă în țară [28].

Cu toate acestea, statele cu o economie dezvoltată și care atrag migranți întotdeauna oferă acces copiilor migranților la serviciile sociale, deseori acestea se acordă gratuit. Copiii migranților din Republica Moldova beneficiază de servicii de

îngrijire medicală, au acces la educație, de asemenea de protecție și asigurare socială se bucură părinții cu copii mici.

Tabelul 2. Populația din Moldova născută în Germania, anii 2005-2016

Anul	Populația născută în Moldova, persoane				Populația născută în Germania, persoane				% populației de până la 10 ani născută în Germania	% populației născute în Germania
	<10	10-18	18-25	25+	<10	10-18	18-25	25+		
2005	432	1 073	1711	9 291	487	29	0	4	53	4
2006	340	994	1607	9 235	500	40	0	4	60	4,3
2007	283	889	1506	9 100	523	60	0	4	65	4,7
2008	212	847	1395	9 143	541	72	0	4	72	5,1
2009	166	807	1318	9 224	528	100	0	4	76	5,2
2010	126	706	1249	9 250	518	114	5	4	80	5,4
2011	128	602	1169	9 337	462	160	10	4	78	5,4
2012	128	516	1148	9 437	428	179	16	3	77	5,3
2013	147	434	1101	9 366	365	228	20	4	71	5,3
2014	268	409	1270	9 783	311	261	26	2	54	4,9
2015	749	565	1732	11 168	294	264	37	6	28	4,1
2016	1450	885	1785	12 155	355	270	40	5	20	4

Sursa: Ausländische Bevölkerung. Statistisches Bundesamt.
(www.destatis.de, accesat 1.10.2017).

Naturalizarea

Pentru a evita conflictele sociale care pot apărea datorită numărului mare de imigranți, majoritatea statelor lumii implementează strategii și planuri de acțiuni speciale privind integrarea imigranților alocând în acest sens finanțare considerabilă. Obținerea cetățeniei poate fi privită în calitate de indicator de integrare reușită a migranților în țara gazdă. Migranții din Republica Moldova se integrează în țările gazdă foarte rapid, aceasta o demonstrează intensitatea înaltă a fluxurilor de emigrați și constituirea stocurilor de populație în țările de destinație [4, 29].

Primul act legislativ elaborat pentru reglementarea procesului de acordare a cetățeniei în Germania a fost adoptat în anul 1913 [30]. La momentul de față această lege este în vigoare cu completările și modificările de rigoare făcute în anul 2000. Ca proces în sine, naturalizarea în Germania este mai complex comparativ cu alte țări dezvoltate (SUA, Canada, Australia, Marea Britanie, Portugalia ș.a.). Complexitatea acestuia se datorează condițiilor mai dure impuse imigranților, precum: aflarea în calitate de rezident nu mai puțin de 8 ani (până în anul 2000 au fost 10 ani), dubla cetățenie nu este permisă (din anul 2000 există posibilitatea cu anumite condiții de obținere a dublei cetățenii și în mod provizoriu până la vârsta de 23 de ani) [1].

Naturalizarea emigranților din Republica Moldova în Germania în perioada 2000-2016 a constituit în valori absolute cca 7 mii persoane. În valori relative, ponderea naturalizării, în ani diferiți, constituie 3-5% din stocul total al emigranților (Tabelul 3). În comparație cu numărul absolut al persoanelor naturalizate în Italia și Canada, naturalizarea în Germania este în jumătate, iar în comparație cu SUA, aceasta formează circa 1/3 [7].

Structura pe vârste și sexe a populației naturalizate reiterează structura pe vârste și sexe a stocului de emigranți. Constatăm, cel mai frecvent sunt naturalizați migranții de vârstele 25-45 de ani, vârsta medie fiind între 32-38 de ani. Proporția femeilor naturalizate prevalează pe cea a bărbaților în toți anii analizați, chiar constatăm o creștere de până la 63% în anul 2016. Creșterea ponderii femeilor este demonstrată și de raportul de masculinitate, care a scăzut în defavoarea bărbaților pe parcursul anilor (Tabelul 3).

Tabelul 3. Numărul și structura pe sexe a persoanelor naturalizate, anii 2000-2016

Anul	Populația naturalizată (persoane)	% populației naturalizate din stoc	% femeilor naturalizate	Raportul de masculinitate	Vârsta medie (ani)
Total	6 871	-	-	-	-
2000	325	3,5	-	-	-
2001	300	2,7	-	-	-
2002	390	3,2	-	-	-
2003	458	3,5	-	-	-
2004	496	3,8	-	-	-
2005	465	3,6	54	85	35
2006	590	4,6	54	87	38
2007	603	4,9	57	77	38
2008	326	2,7	62	61	35
2009	283	2,3	54	84	35
2010	375	3,1	59	69	33
2011	408	3,4	62	63	33
2012	381	3,2	63	59	33
2013	453	3,9	60	67	32
2014	338	2,7	55	81	35
2015	368	2,5	59	70	34
2016	312	1,8	63	60	36

Sursa: *Einbürgerungen. Statistisches Bundesamt (www.destatis.de, accesat 1.10.2017).*

Referințe bibliografice

1. Карачурина Л. Иммиграционная политика Германии: успешный и неуспешный опыт. În: *Мировая экономика и международные отношения*, 2008, №3.
2. Bevölkerung und Erwerbstätigkeit. Ausländische Bevölkerung. Ergebnisse des Ausländerzentralregisters. Statistisches Bundesamt (Destatis), 2017. Estimat de autor în baza datelor prezentate în raport.
3. Совоскул М. Почему мигрант-мигранту не всегда друг, товарищ и брат? Статья первая. În: *Демоскоп Weekly*, 2016, №3 679-680.
4. Analiza Situației Populației în Republica Moldova./ Coord. O.Gagauz. UNFPA, CCD, Chișinău: 2016.
5. Vremiş M. ș.a. Profilul Migrational Extins al Republicii Moldova 2005-2010. OIM, Chișinău: 2012.
6. Potrivit datelor OECD fluxul migranților din Republica Moldova în Italia în anul 2015 a fost în scădere constituind 2,9 mii persoane.
7. Datele Eurostat și OECD pentru anii 1994-2015. Estimat de autor în baza datelor.

8. Constituția Republicii Federale Germania publicată la data de 23.05.1949. Legea fundamentală poate fi accesată pe pagina web: www.gesetze-im-internet.de.
9. Bevölkerung und Erwerbstätigkeit. Ausländische Bevölkerung. Ergebnisse des Ausländerzentralregisters. Statistisches Bundesamt (Destatis), 2016.
10. Recommendations on Statistics of International Migration. UN, SER.M, No.58, Rev. 1. New York, 1998.
11. Денисенко М. Эмиграция из России по данным зарубежной статистики. În: Статистика и учет миграции населения. Международная миграция населения: Россия и современный мир. Выпуск 8: МАКС Пресс. Москва: 2001.
12. OECD iLibrary (www.oecd.org, accesat 01.10.2017).
13. Tabac T. Emigrația moldovenilor în Italia în perioada anilor 1992-2014: statistica națională versus statistica Italiei. În: Creșterea economică în condițiile globalizării. Sesiunea științifică: Dinamica populației și calitatea potențialului uman. Conf. intern. științifico-practică. Ediția a X-a. Chișinău, 2015.
14. Poalelungi O. Abordarea demografică a migrației temporare a populației în scop de muncă de după 1989. În: Revista de Filozofie, Sociologie și Științe politice, 2010, Nr.2.
15. Poalelungi O. Particularități de integrare a copiilor imigranților moldoveni în societatea gazdă. Cazul Federației Ruse. În: MOLDOSCOPIE, 2012, Nr.3 (58).
16. Tabac T. Structura pe vârste și sexe a emigranților din Republica Moldova În: Creșterea economică în condițiile globalizării. Sesiunea științifică: Dinamica populației și calitatea potențialului uman. Conf. intern. științifico-practică. Ediția a XI-a. Chișinău, 2016.
17. Lee S.E. A Theory of Migration. Demography. Vol.3, 1966, No1.
18. Massey D. et. all. Theories of International Migration: A Review and Appraisal. Population and Development Review. Vol.19, 1993, No13.
19. Thomassen B. Italy's 'Second Generations': The Sons and Daughters of Migrant. Buletin of Italian Politics, Vol.2, 2010, No.1.
20. Strozza S. Partecipazione e ritardo scolastico dei ragazzi stranieri e d'origine straniera. Studi Emigrazione. 2008, N.171.
21. Marinaro I., Walston J. 'Second Generation Immigrants' or 'Italians with Immigrant Parents'? Italian and European Perspectives on Immigrants and their Children. Buletin of Italian Politics, Vol.2, 2010, No.1.
22. Alga. Y. et.all. The Economic Situation of First and Second-Generation Immigrants in France, Germany and the United Kingdom. În: The Economic Journal. 2010, No.120.
23. Kirszbaum T., Brinbaum Y., Simon P. The children of immigrants in France: the emergence of a second generation. Special Series on Children in Immigrant Families in Affluent Societies. IWP-13-2009.
24. Sürig I., Wilmes M. The Integration of the Second Generation in Germany. Results of the TIES Survey on the Descendants of Turkish and Yugoslavian. / Amsterdam University Press. Amsterdam 2015.
25. La Porte P. Education of Second Generation Immigrants in Spain: The Quest for Identity and Paths for Integration. Migracijske i etničke teme. 2004, N.20.
26. Тюрюканова Е., Леднева Л. Ориентация детей мигрантов на получение высшего образования. În: Социологические исследования. 2005, №4.
27. Флоринская Ю. Дети мигрантов в России: доступ к образованию и медицине. În: Демоскоп *Weekley*. 2012, №515-516.
28. Gesley J. Germany: The Development of Migration and Citizenship Law in Postwar Germany. Global Legal Research Center. 2017.
29. Gagauz O., Penina O., Tabac T. Barometrul Demografic: Impactul crizelor economice asupra dezvoltării demografice. Chișinău: 2016. UNFPA, CCD.
30. Nationality Act of 22 July 1913. Legea în limba engleză poate fi accesată pe pagina web: www.gesetze-im-internet.de.

IMPACTUL MIGRAȚIEI INTERNE ASUPRA STRUCTURII DEMOGRAFICE ÎN RAIOANELE REPUBLICII MOLDOVA

Vitalie ȘTÎRBA, cercetător științific,
Centrul de Cercetări Demografice al INCE

În acest articol sunt analizate schimbările în structura populației ca rezultat al mișcărilor migratorii interne în perioada anilor 2010-2014. Prin prisma acestui studiu, menționăm și în cazul când numărul populației în localitățile care sunt centre economice și socioculturale nu este în creștere, migrația internă creează unele schimbări în componența generațiilor, unde creșterea numerică ajunge la 4,7% pentru populația tânără și în vârstă aptă de muncă. Localitățile care au un spor negativ al migrației pierd, în primul rând, populația în vârstele tinere și cele apte de muncă, ca rezultat fiind supuse riscului să nu își valorifice potențialul său de creștere economică pe termen mediu sau lung, fapt ce va stimula continuarea acestui proces.

Keywords: migrația internă, structura populației, urbanizare.

This article analyzes the changes in the population structure as a result of internal migration movements during the years 2010-2014. According to this study, when the population in the localities, that are economic and socio-cultural centers, is not increasing – then the internal migration causes changes in the structure of the generations where the young people and working-age population reach 4.7%. The localities with a negative net migration rate primarily lose the young and working-age population, as a result being at risk of not capitalizing their economic growth potential on medium- or long-term, which will stimulate the continuation of the migration.

Keywords: internal migration, population structure, urbanization.

În condițiile depopulării și îmbătrânirii populației, evidențiată în unele dintre localitățile Republicii Moldova [1, p. 77-80], și invers, întinerirea și menținerea sau creșterea numărului de locuitori în altele, unul din factorii ce influențează dinamica populației din cadrul acestora este migrația internă. În opinia autorilor Zagorodnaia E. Și Zelenciuc V., anume migrația dictează numărul populației din orașele și localitățile rurale din Republica Moldova, această influență având și o reflexie asupra structurii populației din cadrul acestora [2].

Ca fenomen demografic, migrația populației a fost studiată de către reprezentanți ai diferitor domenii de activitate. E. Ravenstein într-un articol de-al său a formulat 11 caracteristici descriptive ale migrației, printre care se regăsesc: vârsta și sexul migranților, motivele migrațiilor, mărimea localităților de origine și destinație etc. [3, p. 196-199]. Bazându-se pe legile lui Ravenstein, George Kingsley Zipf și-a făcut cunoscută ipoteza, ideea căreia se baza pe faptul că mărimea fluxului migrator dintre două localități este determinat de cantitatea numerică a populației și, nu în ultimul rând, de distanța dintre ele – o analogie a legii gravitației universale [4, p. 677-686]. Ideile lui Zipf au lăsat mult entuziasm, însă odată cu dezvoltarea tehnologiilor, infrastructurii și tipurilor de transporturi conceptul de distanță a devenit unul relativ. Modelul "Zelinsky's mobility transition" prezintă procesul migrației populației prin prisma unei tranziții, în dependență de gradul de dezvoltare economică al statului, conceptul acestei teorii prezintă creșterea și redirectionarea fluxurilor migratorii odată cu trecerea de la nivelul de dezvoltare pre-industrial al statului la cel post-industrial [5, p. 219-249].

Acest articol are ca scop să evalueze schimbările numerice în structura populației la nivel raional, în cohortele născute până în anul 2009, care s-au format în urma mișcărilor migratorii interne în decursul perioadei anilor 2010-2014. Rezultatele

studiului vin să reanimeze atenția asupra fenomenului migrației interne, și anume în schimbările care au loc în structura populației, având în vedere că creșterea numărului populației în orașele mari, dar și a gradului de urbanizare în ansamblu, nu mai înregistrează intensitatea corespunzătoare anilor '70-'80 [6, p. 60-66]. Avantajul acestui studiu este că, la baza datelor empirice a fost utilizat numărul populației (rezidenților) după anul nașterii în profil teritorial.

Metoda de măsurare

Pentru acest studiu, ca metodă alternativă de măsurare a impactului migrației interne asupra structurii populației în raioanele republicii, a fost folosit numărul populației stabile, după vârstă și anul nașterii, la 01.01 al anilor 2010 și 2015. În Fig. 1 este reprezentată mișcarea generațiilor pe diagrama Lexis, care ne permite să urmărim componența numerică a fiecărei cohorte după anul nașterii la nivel de raion conform informației oferite de către Biroul Național de Statistică. Ca rezultat, efectul cumulativ al migrației interne, pe parcursul a 5 ani calendaristici, va fi evidențiat în raioanele cu un grad de atractivitate sporit – prin creșterea numerică a unor cohorte.

Având în vedere că datele înregistrate de către ÎS "REGISTRU", ce țin de schimbările de domiciliu, sunt emise către BNS și incluse în numărul populației la nivel de raioane [7], principala provocare rămâne a fi extragerea deceselor din generațiile corespunzătoare. Datele livrate de către BNS, ce țin de numărul deceselor la nivelul unităților administrativ-teritoriale, se referă la vârsta și anul decesului (3rd Lexis set), care constituie două generații născute în ani învecinați. Distribuirea deceselor anuale după anul nașterii (2nd Lexis set) Fig. 2, se va efectua după formula:

$$(0,5 * D_{x,t}) + (0,5 * D_{x+1,t}),$$

unde:

D – numărul de decese;

x – vârsta la care a avut loc decesul;

t – anul calendaristic când a avut loc decesul.

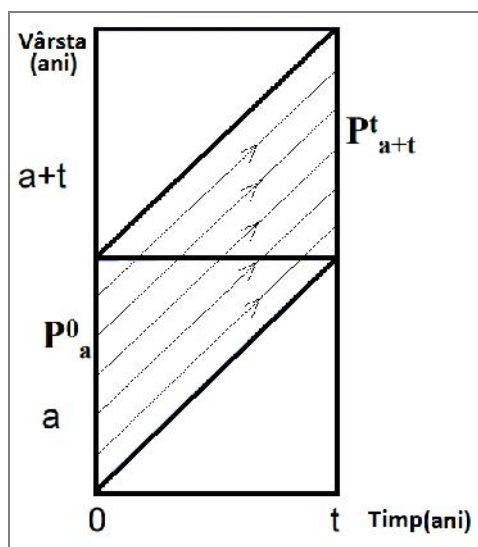

Figura 1. Mișcarea generațiilor pe diagrama Lexis după timp și vârstă

Sursa: Elaborat de către autor.

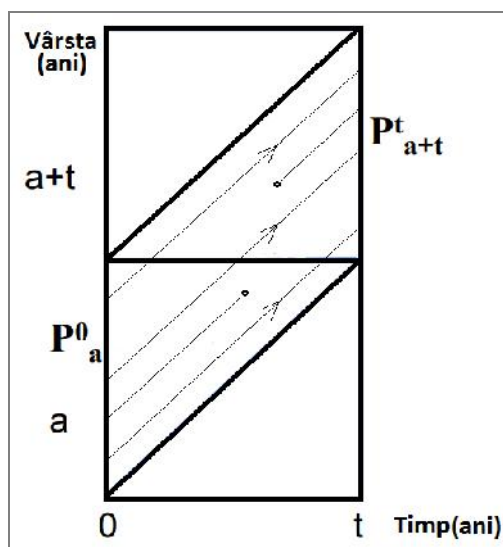

Figura 2. Mișcarea generațiilor pe diagrama Lexis după timp și vârstă, cu intrări (migrație) și ieșiri (decese și migrație)

Sursa: Elaborat de către autor.

Repartizarea egală a deceselor pe triunghiurile Lexis a fost efectuată din cauza numărului mic al populației în raioanele țării, mărimilor relativ egale ale generațiilor învecinate, dar și probabilităților de deces, care nu diferă semnificativ în vârstelor consecutive. Decesele înregistrate în perioada primului an de viață din cadrul generației născute în 2009 sunt repartizate ținându-se cont de prevalența deceselor în primele 6 luni ale vieții.

Comparabilitatea schimbărilor în componența numerică a generațiilor dintre anii calendaristici 2010-2015 (*Fig. 1, Fig. 2*) este efectuată după formula:

$$P_{x2015} - P_{x2010} + D_{x2010-2014},$$

unde:

P_x – populația din generația anului x ;

D_x – numărul de decese din cadrul generației x .

Rezultatele studiului

În cazul studiului asupra unităților administrativ-teritoriale, ce ține de mișcările migratorii repartizate pe vârste, se evidențiază faptul că profilul migrației pentru unele din ele poate fi diferit, în dependență de tipul de localitate, și purtând un caracter specific. În acest sens, marile centre urbane, suburbiile și localitățile rurale dețin o diferențiere ce ține de vârstele predominante în populația sosită sau plecată din cadrul acestora [8]. Structura populației și ea poate fi considerată drept unul din principalii factori ce au o influență asupra mobilității populației. Consecințele modificărilor în structura populației pe vârste, sexe, etnie, grad de educație, statut marital etc. au un impact asupra intensității fenomenului de migrație, dar și asupra numărului de mișcări migratorii în ansamblu.

Schimbările în structura pe vârste a populației, care au intervenit în perioada anilor 2010-2014 în urma mișcărilor migratorii, evidențiază o creștere semnificativă a populației de vârste tinere în municipiile Chișinău și Bălți, evidențiate fiind cohortele născute între anii 1970-1974, 1975-1979, 1980-1984, 1985-1989, 1990-1994 și 1995-1999.

Cea mai mare contribuție în numărul de mișcări migratorii o are populația tânără în vârstele apte de muncă, care se reduce odată cu înaintarea vârstei. Schimbarea în componența generațiilor din mun. Chișinău în anul 2015, comparativ cu anul 2010, este de 3,3% pentru cei născuți în 1995-1999, 4,4% pentru anii de naștere 1990-1994, 4,7% pentru 1985-1989 și 2,7% pentru generațiile născute în intervalul de ani 1980-1984. În mun. Bălți, creșterile numerice ale generațiilor născute între anii 1975-1979, 1980-1984, 1985-1989, 1990-1994 și 1995-1999 au înregistrat valori de 1,0%, 2,0%, 3,2%, 2,4% și 2,5%. Creșterea numărului populației în municipiile Chișinău și Bălți este favorizată de potențialul economic, administrativ și cultural deținut de unitățile administrativ-teritoriale.

Precum în marile centre de atracție a migranților, o creștere a numărului celor sosiți a fost distinsă în raioanele Anenii Noi, Ialoveni, Soroca și UTA Găgăuzia. Numărul de schimbări de domiciliu nu au facilitat schimbarea structurii demografice în aceste raioane însă, având numărul de sosiri și plecări pe parcursul acestui interval de timp, s-a observat o balanță relativ egală. Astfel, putem menționa că generațiile își mențin componența numerică în timp, adesea cu o creștere lentă a acestora.

Tabelul 1. Impactul migrației interne asupra numărului populației în profil teritorial, conform anului de naștere, 2010-2015

Raion	2005-2009	2000-2004	1995-1999	1990-1994	1985-1989	1980-1984	1975-1979	1970-1974	1965-1969	1960-1964
Mun. Chișinău	24	54	333	1713	4322	4411	2661	964	485	364
Mun. Bălți	17	8	-5	256	404	438	238	103	19	28
Anenii Noi	108	1	10	13	14	-34	-47	10	61	42
Basarabeasca	0	3	4	-10	-78	-151	-64	-24	8	-7
Briceni	-10	4	8	-20	-36	-75	-15	-4	23	32
Cahul	-19	-2	-1	-10	-26	-69	-49	-25	12	23
Cantemir	4	2	-1	-92	-288	-275	-235	-187	-44	-32
Călărași	-1	-2	21	13	-144	-212	-125	6	47	26
Căușeni	-1	-2	-3	-76	-341	-382	-248	-104	-32	-18
Cimișlia	3	6	5	-106	-214	-247	-183	-94	-21	-21
Criuleni	1	-1	6	40	-98	-105	-26	-30	50	12
Dondușeni	3	-2	-13	-15	-157	-185	-111	-70	-1	30
Drochia	-7	-6	-7	-42	-252	-283	-96	-6	23	21
Dubăsari	0	-1	9	18	-24	-83	-38	-26	-8	-3
Edineț	1	-1	-3	37	-121	-176	-88	3	-2	21
Fălești	-2	-2	-20	-103	-300	-287	-117	-13	0	-26
Florești	13	8	11	-94	-327	-333	-274	-108	19	25
Glodeni	2	-4	-28	-147	-354	-307	-247	-117	-28	3
Hâncești	1	8	-4	-71	-241	-465	-344	-165	-43	-65
Ialoveni	3	9	32	77	194	186	23	49	93	61
Leova	4	-3	-43	-111	-138	-199	-128	-75	-22	1
Nisporeni	0	1	4	-112	-221	-274	-205	-94	-54	-31
Ocnîța	9	6	-7	-69	-176	-141	-50	-21	6	8
Orhei	1	4	1	55	-112	-244	-198	-55	1	1
Rezina	0	2	-26	-109	-295	-393	-296	-114	-51	-27
Râșcani	-5	0	-15	-83	-190	-220	-123	-10	-12	10
Sângerei	5	1	-23	-251	-542	-483	-313	-113	-30	-9
Soroca	43	26	50	242	82	16	75	89	102	115
Srășeni	2	4	-5	17	9	-21	-62	-12	62	43
Șoldănești	0	1	-19	-117	-259	-306	-133	-38	-16	12
Ștefan Vodă	-1	4	-18	-50	-300	-395	-278	-104	-36	-18
Taraclia	-5	-5	2	-68	-123	-74	-3	-11	12	-5
Telenești	8	-2	-12	-136	-471	-548	-272	-101	1	-30
Ungheni	10	-1	-26	-132	-317	-303	-169	-61	3	32
U.T.A. Găgăuzia	10	0	3	172	112	-57	2	54	80	34

Sursa: Calculat în baza datelor BNS.

În alte unități administrativ-teritoriale, unde are loc o descreștere continuă a populației, pierderea cea mai pronunțată a efectivului este anume din vârstele tinere și cele apte de muncă. De regulă, cea mai activă perioadă a vieții, când populația este mai mult supusă riscului de a schimba locul de trai, este în intervalul de vârstă 20-45 de ani. Principalii factori care influențează asupra numărului absolut al celor plecați din raioanele cu soldul migrației negativ este mărimea totală a populației și distanța fizică până la localitățile ce au un grad de atractivitate sporit (*Fig. 3 și 4*).

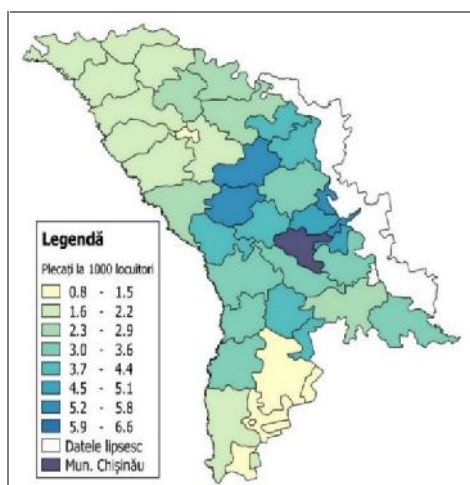

Figura 3. Numărul de migranți interni din raioanele Republicii Moldova stabiliți în mun. Chișinău, 2015

Sursa: Efectuat de autor în baza datelor BNS.

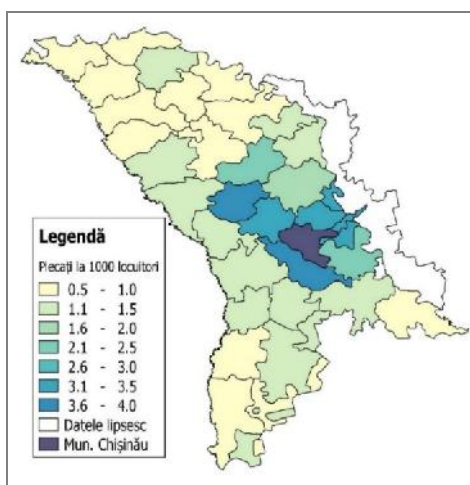

Figura 4. Numărul de migranți interni din mun. Chișinău stabiliți în raioanele Republicii Moldova, 2015

Sursa: Efectuat de autor în baza datelor BNS.

Având în vedere o predominare a mișcărilor migratorii din localitățile rurale spre cele urbane, și nu cele urban-rurale, numărul populației din satele și comunele republicii este într-o descreștere relativă continuă, începând cu vârstele tinere ale migranților. Respectiv, numărul de plecări din localitățile rurale este dictat de o intensitate mai sporită a fenomenului în vârstele 20-30 ani, precum și de numărul populației în vârstă corespunzătoare, care este supusă riscului de ași schimba locul permanent de trai.

La nivel de raioane, unde populația este preponderent rurală, descreșterea numărului populației în rândul populației tinere și în vârstă economic activă la fel își are prezența în timp. Având în vedere că gradul de urbanizare în cadrul raioanelor este mai mic decât în mediu pe republică, schimbul de migranți dintre centrele economice mari și raioanele periferice creează o situație mai dezavantajoasă pentru ultimele, ca urmare potențialul capitalului uman fiind concentrat neuniform în profil teritorial. Orașele care dețin statutul de centre raionale nu dețin un potențial economic pronunțat, iar în unele cazuri fiind incapabile să prezinte o alternativă pentru populația din cadrul raioanelor.

Conexiunea mun. Chișinău cu raioanele republicii, din punctul de vedere al mișcărilor migratorii interraionale, reflectă cel mai evident impactul distanței dintre localități, dar și prezența altor orașe atractive din punct de vedere economic pentru migranți, asupra intensității migrației interne, în dependență de originea fluxurilor migratorii. Suprafața fizică, numărul populației, statutul administrativ, dar și atractivitatea economică a acestuia sunt factori dominanți ce influențează asupra numărului celor sosiți sau plecați.

Menținerea permanentă a numărului populației din cadrul mun. Chișinău se bazează, în mare măsură, pe aflusul pronunțat de migranți, ai căror loc precedent de trai au fost raioanele din partea centrală a țării. Alegerea populației din această regiune de a-și schimba locul de trai în cadrul mun. Chișinău este dictată de un grup de factori complecși care determină atractivitatea acestuia. Nu în ultimul rând, o lipsă de alternativă constituie și un grad de urbanizare mai redus al raioanelor centrale, prezentat de o rețea multiplă de localități rurale, centrele raionale fiind cuprinse de orașele ce fac parte din categoria celor mici și mijlocii. Totodată, o distanță mai mare care ar fi trebuit parcursă, de către migranți, spre orașele cu impact economic pronunțat din părțile de nord, sud

sau est ale țării determină ca o mare parte din populația implicată în schimbarea locului permanent de trai să-și stabilească reședința în cadrul mun. Chișinău.

Mișcările migratorii direcționate din raioanele de nord spre mun. Chișinău la fel își lasă o amprentă asupra evoluției numărului populației din cadrul acestuia, având în vedere un potențial solid din punctul de vedere al efectivului populației, chiar dacă orașele precum Bălți, Edineț, Soroca, Briceni, Rezina etc. sunt importante centre administrative, care își mențin atractivitatea prin prezența unor întreprinderi industriale mari. Având în vedere faptul că numărul de plecări din raioanele de nord spre mun. Chișinău constituie valori cuprinse între 0,8 și 3,0‰ în 2015, un volum semnificativ al acestora este garantat de multitudinea raioanelor amplasate geografic în această parte a republicii.

Concluzii. Având în vedere că migrația internă în Republica Moldova este reflectată doar în profil transversal (periodic) de către statistica demografică și mediul academic, unul din obiectivele principale ale acestui studiu este de a prezenta schimbările cumulative în generații la nivel de unități administrativ-teritoriale, care au avut loc în urma schimbării locului de trai. În rezultat, principalele unități administrativ-teritoriale care au beneficiat de o creștere pronunțată în generațiile cuprinse în intervalul anului de naștere 1970-1994 au fost municipiile Chișinău și Bălți, iar într-o măsură mai mică – raioanele Ialoveni, Anenii Noi și Soroca. Cele mai accentuate schimbări în structura populației, în decursul anilor 2010-2014, au fost înregistrate în mun. Chișinău, cu o creștere numerică de până la 4,7%, pentru generațiile născute între anii 1985-1989, 4,4% pentru anii de naștere 1990-1994 și 3,3% pentru cei născuți în 1995-1999. Localitățile în care se înregistrează un spor migratoriu negativ pierd, în primul rând, populația în tânără și cea aptă de muncă.

Distanța fizică dintre localități la fel asigură un rol important ce ține de intensitatea migrației interne, în acest sens fiind evidențiată regionalizarea fluxurilor migratorii. Cel mai activ schimb de fluxuri de migranți are loc la nivel local (între localitățile din cadrul raioanelor) și între raioanele ale căror hotare administrativ-teritoriale sunt comune. Afluxul de migranți în mun. Chișinău este în cea mai mare parte, asigurat de către populația din raioanele centrale, respectiv mai puțin de raioanele din nordul și sudul republicii.

Referințe bibliografice

1. Analiza situației populației în Republica Moldova/ Coord. Gagauz O. Chișinău, 2016. UNFPA, CCD.
2. Zagorodnaia E.M., Zelenciuc V.S. Populația RSS Moldovenești. Chișinău: Cartea Moldovenească, 1983.
3. Ravenstein E. G. The Laws of Migration. În: Journal of Royal Statistical Society, 1885, No.42(2).
4. Zipf G.K. The P1 P2/D Hypothesis: On the Intercity Movement of Persons. În: American Sociological Review, 1996, No.11(6).
5. Zelinsky W. The Hypothesis of the Mobility Transition. În: Geographical Review, 1971, No.61(2).
6. Știrba V. Migrația internă: direcții și dimensiuni. În: Creșterea economică în condițiile globalizării: Dinamica Populației și Calitatea Potențialului Uman. Chișinău: Foxtrot, 2016.
7. Hotărârea Guvernului Nr. 125 din 18. II. 2013 privind eliberarea actelor de identitate și evidența locuitorilor Republicii Moldova.
8. Rogers A., Castro L. Model migration schedules. Research report RR-81-30, iiASA, Laxenburg, Austria, 1981.

PARTICULARITĂȚILE ÎMBĂTRÂNIRII DEMOGRAFICE ÎN PROFIL ADMINISTRATIV-TERITORIAL ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Elena HRUȘCIOV, cercetător științific,
Centrul de Cercetări Demografice al INCE
ehrusciov@gmail.com

The article presents the particularities of demographic aging in administrative-territorial profile, according to the 2014 Population and Housing Census data. The data show that during 2004-2014, Republic of Moldova lost from its population about 20.6%, due to the massive migration of the young population. The degree of population aging is much higher in the North region of the country, especially in rural areas. The age and sex structure of population shows that the share of elderly females in the administrative-territorial structure of the population is much higher than that of males. Demographic aging in the Republic of Moldova generates a series of consequences on the demographic, economic, social and cultural plans, which require the development of the necessary policies for the integration and welfare of elderly.

Keywords: demographic aging, population structure, administrative-territorial profile.

Îmbătrânirea demografică determinată de natalitatea scăzută și creșterea speranței de viață la naștere este o tendință globală fermă și de durată, ce își menține actualitatea prin amploarea sa la nivel mondial.

Cercetarea procesului de îmbătrânire demografică a evoluat în Republica Moldova în special în ultimii ani. Ultimul raport ce include informații despre îmbătrânirea demografică [1] descrie criza demografică din țară, care se manifestă atât prin declinul fertilității (1,6 copii per femeie în 2014) și redistribuirea neuniformă a celor trei grupe de vârstă (copii, adulți, vârstnici), cât și prin migrația masivă a populației tinere.

Pe lângă modificările structurii pe vârste și sexe a populației, îmbătrânirea demografică în Republica Moldova aduce o multitudine de provocări în ceea ce privește dezvoltarea socioeconomică și capacitatea comunității de a asigura un nivel de trai decent pentru populația vârstnică [4]. Îmbătrânirea demografică are un interes special și din perspectiva indicatorilor noi de măsurare [3].

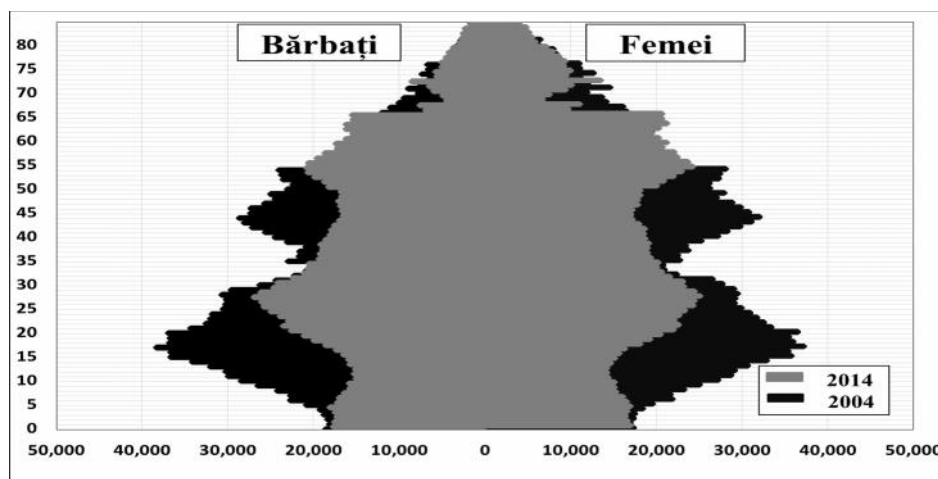
Date și metode. În prezentul studiu au fost utilizate datele Recensământului populației 2004 (RP 2004) și Recensământului populației și al locuințelor 2014 (RPL 2014). Limitele cercetării sunt legate de calitatea datelor recensămintelor, în special ale celui din 2014. În cadrul RPL 2014 au fost recensate persoanele cu reședință obișnuită (persoanele care locuiesc pe teritoriul Republicii Moldova pe o perioadă mai mare de 12 luni, indiferent de cetățenie), cât și cele absente din țară pe o perioadă mai mare de 12 luni. Astfel, au fost înregistrate 2 804 801 persoane, din care 209 mii sunt non-rezidenți (7,5%), iar 2 595 771 sunt persoanele cu reședință obișnuită în Republica Moldova. În mun. Chișinău populația nu a fost recensată în totalitate, gradul de acoperire fiind de 59%, iar pe țară populația a fost recensată în proporție de 91%.

Cercetarea este propusă pentru analiza fenomenului de îmbătrânire a populației în profil administrativ-teritorial [2].

Principalele rezultate. Plecarea masivă a populației în căutarea unui loc de muncă peste hotarele țării a adus prejudicii enorme potențialului demografic al Republicii Moldova. Scăderea populației determinată de sporul natural și migrațional negativ a atins proporții enorme. Astfel, în perioada 2004-2014, populația s-a redus cu 578,5 mii (cu circa 20,6%) – de la 3383 mii până la 2804 mii, în special pe contul populației tinere și în vârstă aptă de muncă (fără persoanele care nu au fost cuprinse de

RPL 2014). Dacă considerăm populația estimată (cu includerea persoanelor care nu au fost cuprinse de RPL 2014), atunci populația Republicii Moldova s-a redus în perioada intercensitară cu 12,8%.

Structura populației pe sexe conform datelor recensământelor arată că în perioada intercensitară efectivul populației masculine a scăzut cu 21,8% din numărul total de bărbați pentru anul 2004, iar populația feminină a scăzut cu 22,7% din numărul total de femei pentru anul 2004 (Fig. 1).

**Figura 1. Piramida pe vârste și sexe a Republicii Moldova
(Conform datelor RP 2004 și RPL 2014)**

Sursa: Banca de date statistice, Biroul Național de Statistică.

În funcție de unitățile administrativ-teritoriale, dinamica procesului de îmbătrânire a populației în Republica Moldova înregistrează diferențieri semnificative, populația vârstnică variază de la 12,1% (Centru) la 24,3% (Nord). Dacă pentru zona de Centru această pondere a crescut cu 1,4 pp, conform datelor Recensământului din 2004, atunci pentru zona de Nord această pondere a înregistrat scăderi de 0,6 pp.

Tipologia unităților administrativ-teritoriale utilizată de cercetătorii autohtoni [5] a servit ca bază pentru analiza comparativă a schimbărilor ce au avut loc în perioada intercensitară.

Pentru anul 2014 nu se atestă unități administrativ-teritoriale unde populația să fie relativ tânără, cu o pondere a vârstnicilor ce constituie mai puțin de 12% în structura populației. Astfel, se constată, că raioanele care se clasificau în acest grup în anul 2004, în 2014 acestea fac parte deja din grupul II, unde ponderea populației vârstnice în structura populației s-a stabilit în limitele 12,1-14% (Tabelul 1).

Mai rea este situația pentru mun. Chișinău, care în 2004 făcea parte din primul grup, iar în 2014 s-a clasificat în grupul III. Trebuie, totuși, de subliniat faptul că pentru mun. Chișinău populația nu a fost recențată în totalitate, gradul de acoperire fiind de 59%.

În 2014, multe raioane care făceau parte din grupul II în 2004, s-au deplasat în grupul III, astfel ponderea vârstnicilor situându-se în limitele 14,1-16%. Grupul IV menține aceleași raioane ca și în 2004, cu excepția r. Taraclia, care în 2014, comparativ cu 2004 când se situa în grupul III, atestă un grad de îmbătrânire a populației ce se situează în limitele 16,1-19% (grupul IV).

În grupul V, în 2014, se mențin aceleași unități administrativ-teritoriale care făceau parte din acest grup în 2004, cu cea mai înaltă pondere a vârstnicilor în totalul populației fiind Dondușeni (24,3%) (Tabelul 1).

Tabelul 1. Gruparea unităților administrativ-teritoriale după ponderea vârstnicilor, RP2004, RPL2014

Nr. gr.	Caracteristici	RP2004	RPL2014
I	Ponderea vârstnicilor < 12%	Ialoveni, Chișinău, Criuleni	-
II	Ponderea vârstnicilor de 12.1-14%	Bălți, UTA Găgăuzia, Cantemir, Strășeni, Anenii Noi, Basarabeasca, Cahul, Dubăsari, Nisporeni, Cimișlia, Hîncești, Telenesti, Leova, Orhei	Ialoveni, Criuleni, Strășeni, Cantemir, Leova
III	Ponderea vârstnicilor de 14.1-16%	Călărași, Singerei, Rezina, Taraclia	Chișinău, Anenii Noi, Călărași, Hîncești, Nisporeni, Orhei, Rezina, Telenesti, Ungheni, Basarabeasca, Cahul, Căușeni, Cimișlia, Ștefan Vodă, UTA Găgăuzia, Bălți, Singerei
IV	Ponderea vârstnicilor de 16.1-19%	Șoldănești, Fălești, Soroca, Florești, Glodeni	Fălești, Șoldănești, Taraclia, Florești, Glodeni, Soroca
V	Ponderea vârstnicilor >19.1%	Ocnîța, Drochia, Rîșcani, Edineț, Briceni, Donduseni	Briceni, Edineț, Ocnîța, Rîșcani, Donduseni, Drochia

Sursa: Paladi G., Gagauz O., Penina O. [5] și calculele autorului, www.statistica.md

O populație este considerată îmbătrânită demografic dacă ponderea populației în vârstă de 60 de ani și mai mult depășește 12%. Reieșind din datele RPL 2014 și din gruparea unităților administrativ-teritoriale, putem confirma că toate unitățile administrativ-teritoriale ale Republicii Moldova sunt afectate, într-o măsură mai mică sau mai mare, de fenomenul de îmbătrânire demografică.

Îmbătrânirea populației în Republica Moldova se datorează în mare parte redistribuirii procentuale semnificative a celor trei grupuri de vârstă: copii (0-14 ani), adulți (15-59 ani) și vârstnici (de 60 de ani și mai mult). În aspect administrativ-teritorial, această redistribuire a structurii populației pe grupe de vârstă prezintă diferențe extrem de mari.

În grupul II de localități (Tabelul 2), unde gradul de îmbătrânire se încadrează în limitele 12-14%, se observă o pondere înaltă a populației adulte (15-59 ani), cea mai mare pondere înregistrându-se pentru r. Ialoveni (69,3%), datorită vecinătății sale de mun. Chișinău, centru economic și cultural atractiv în special pentru populația tânără aptă de muncă.

Tabelul 2. Structura populației pe trei grupe mari de vârstă (copii, adulți, vârstnici) în unitățile administrativ-teritoriale din grupul II, gradul de îmbătrânire 12-14%, în %

	Total				Urban				Rural			
	0-14	15-59	60+		0-14	15-59	60+		0-14	15-59	60+	
Ialoveni	18.5	69.3	12.1	100.0	16.2	72.4	11.3	100.0	18.9	68.8	12.2	100.0
Cantemir	18.7	68.2	13.0	100.0	12.6	77.0	10.3	100.0	19.3	67.3	13.2	100.0
Criuleni	18.2	68.5	13.2	100.0	12.9	71.7	15.2	100.0	18.9	68.0	12.9	100.0
Leova	17.2	69.1	13.7	100.0	13.3	70.6	16.0	100.0	18.8	68.4	12.7	100.0
Strășeni	18.1	67.9	13.8	100.0	15.6	71.3	12.9	100.0	18.8	66.9	14.1	100.0

Sursa: RPL 2014, www.statistica.md

Pentru mediul urban al r. Ialoveni se înregistrează o pondere mai înaltă a populației adulte (72,4%) în comparație cu mediul rural (68,8%). Cea mai mare pondere a populației vârstnice în acest grup se înregistrează pentru r. Leova (16,0%) în mediul urban și pentru r. Strășeni (14,1%) în mediul rural.

Se constată o pondere înaltă a copiilor în mediul rural, și anume pentru r. Cantemir (19,3%), iar în mediul urban această pondere este mai mare pentru r. Ialoveni (16,2%). Datorită deosebirilor în comportamentul reproductiv al populației, mediul rural înregistrează valori mai înalte ale ponderii copiilor decât în mediul urban.

În unitățile administrativ-teritoriale care fac parte din grupul III (*Tabelul 3*), unde gradul de îmbătrânire a populației se încadrează în limitele 14,1-16%, se evidențiază mun. Chișinău cu cea mai mare pondere înaltă a populației adulte (72,4%) și cea mai redusă pondere a copiilor (13,4%). Municipiul Chișinău este un centru urban care datorită ritmului înalt de dezvoltare și posibilităților mari de a se încadra în câmpul muncii atrage populația tânără. Astfel, se observă un flux migrațional intens spre capitală.

Cea mai mică pondere a populației adulte se evidențiază pentru zona de Nord, și anume r. Sîngerei (65,9%). Tot acest raion atinge o cotă a vârstnicilor de 15,8%, iar cea a copiilor – de 18,3%, ceea ce demonstrează faptul că structura populației se menține favorabilă pentru acest raion.

Tabelul 3. Structura populației pe trei grupe mari de vârstă (copii, adulți, vârstnici) în unitățile administrativ-teritoriale din grupul III, gradul de îmbătrânire 14,1-16%, în %

	Total				Urban				Rural			
	0-14	15-59	60+		0-14	15-59	60+		0-14	15-59	60+	
Mun. Chișinău	13.4	72.4	14.1	100.0	13.0	72.6	14.3	100.0	17.8	70.5	11.6	100.0
Mun. Bălți	13.9	70.0	16.0	100.0	13.8	70.0	16.0	100.0	16.6	68.4	14.9	100.0
Arenii Noi	16.6	68.8	14.4	100.0	14.5	65.8	19.5	100.0	16.9	69.2	13.8	100.0
Basarabeasca	15.3	70.4	14.2	100.0	14.7	68.6	16.6	100.0	15.7	71.7	12.4	100.0
Cahul	16.7	68.9	14.3	100.0	13.5	71.6	14.7	100.0	18.2	67.7	14.0	100.0
Călărași	16.5	67.5	15.9	100.0	13.1	71.7	15.0	100.0	17.4	66.3	16.2	100.0
Căușeni	17.4	67.2	15.3	100.0	15.4	69.4	15.0	100.0	18.1	66.4	15.3	100.0
Cimișlia	15.4	68.8	15.7	100.0	13.7	69.3	16.8	100.0	15.9	68.6	15.3	100.0
Hîncești	17.5	68.1	14.3	100.0	14.6	70.8	14.5	100.0	17.9	67.6	14.3	100.0
Nisporeni	18.0	67.7	14.1	100.0	13.6	69.9	16.3	100.0	19.3	67.1	13.4	100.0
Orhei	16.9	68.3	14.6	100.0	13.9	70.3	15.7	100.0	18.0	67.6	14.2	100.0
Rezina	16.8	67.5	15.6	100.0	13.0	72.8	14.1	100.0	18.1	65.7	16.1	100.0
Sîngerei	18.3	65.9	15.8	100.0	15.0	69.4	15.4	100.0	19.1	65.0	15.8	100.0
Ștefan Vodă	17.9	66.6	15.3	100.0	15.2	69.8	14.9	100.0	18.3	66.2	15.4	100.0
Telenesti	18.1	67.5	14.2	100.0	14.2	70.5	15.1	100.0	18.6	67.2	14.1	100.0
Ungheni	18.2	67.3	14.4	100.0	15.1	72.3	12.5	100.0	19.9	64.6	15.4	100.0
UTA Găgăuzia	17.5	67.7	14.7	100.0	16.2	66.5	17.1	100.0	18.3	68.5	13.1	100.0
Dubăsari	16.3	17.2	15.5	100.0	-	-	-	-	-	-	-	-

Sursa: RPL 2014, www.statistica.md

Structura populației pe mediul de reședință demonstrează deosebiri destul de pronunțate. Mediul rural se evidențiază printr-o pondere înaltă a copiilor, cea mai înaltă pondere a lor se înregistrează în mediul rural din r. Ungheni (19,9%), iar cea mai mică pondere se înregistrează în mediul rural din r. Basarabeasca (15,7%). În mediul urban, cea mai mare pondere a copiilor se înregistrează în UTA Găgăuzia (16,2%), iar cea mai mică în mun. Chișinău (13,0%).

Se observă de asemenea discrepanțe ce țin de mediul de reședință și la populația vârstnică. Astfel, pentru mediul urban, cea mai înaltă pondere a vârstnicilor se

înregistrează pentru r. Anenii Noi (19,5%), cea mai mică pondere a vârstnicilor fiind atribuită r. Ungheni (12,5%). În mediul rural, cea mai mare pondere se înregistrează pentru r. Călărași (16,2%), iar cea mai mică pondere se atestă în mun. Chișinău (11,6%).

În grupul IV al unităților administrativ-teritoriale intră 6 raioane, unde gradul de îmbătrânire a populației se menține în limitele 16,1-19%. Cea mai înaltă pondere a copiilor se înregistrează pentru r. Șoldănești (18,3%), având aceeași pondere a copiilor ca în r. Sângerei, ce face parte din grupul II (Tabelul 2). Pe medii de reședință, valoarea ponderii vârstnicilor este mai înaltă pentru mediul urban – r. Glodeni (19,5%). În mediul rural se înregistrează ponderi numeroase ale copiilor, cea mai mare pondere evidențiindu-se în r. Șoldănești (18,6%). Populația adultă are o pondere mai înaltă pentru mediul urban, astfel, cea mai mare pondere a adulților se observă în r. Florești (69,7%). În mediul rural, cea mai înaltă pondere a adulților se înregistrează pentru Soroca (65,4%).

Tabelul 4. Structura populației pe trei grupe mari de vârstă (copii, adulți, vârstnici) în unitățile administrativ-teritoriale din grupul IV, gradul de îmbătrânire 16,1-19%, în %

	Total				Urban				Rural			
	0-14	15-59	60+		0-14	15-59	60+		0-14	15-59	60+	
Fălești	17.5	65.0	17.4	100.0	15.8	67.7	16.4	100.0	17.8	64.4	17.6	100.0
Șoldănești	18.3	65.1	16.4	100.0	16.9	69.6	13.0	100.0	18.6	64.2	17.1	100.0
Taracia	15.7	67.4	16.8	100.0	15.2	69.1	15.6	100.0	16.1	65.8	17.9	100.0
Florești	15.9	65.2	18.7	100.0	14.0	69.7	16.2	100.0	16.5	63.9	19.4	100.0
Glodeni	16.5	64.4	19.0	100.0	14.7	65.7	19.5	100.0	16.9	64.1	18.9	100.0
Soroca	14.9	66.9	18.0	100.0	14.6	69.3	16.0	100.0	15.2	65.4	19.3	100.0

Sursa: RPL 2014, www.statistica.md

Unitățile administrativ-teritoriale din grupul V, unde gradul de îmbătrânire depășește 19,1%, fac parte din zona de Nord a țării (Tabelul 5). În acest grup ponderea copiilor s-a înregistrat în limitele 13,5-15,6%. Se observă de asemenea o scădere a populației adulte în comparație cu grupele de unități administrativ-teritoriale precedente și o creștere semnificativă a populației vârstnice. În funcție de mediul de reședință, se constată și unele discrepanțe. Astfel, în mediul rural ponderea copiilor este cu mult mai înaltă decât în mediul urban.

Tabelul 5. Structura populației pe trei grupe mari de vârstă (copii, adulți, vârstnici) în unitățile administrativ-teritoriale din grupul V, gradul de îmbătrânire >19,1%, în %

	Total				Urban				Rural			
	0-14	15-59	60+		0-14	15-59	60+		0-14	15-59	60+	
Briceni	15.2	63.2	21.5	100.0	13.7	66.8	19.4	100.0	15.5	62.2	22.1	100.0
Edineț	15.3	62.6	21.9	100.0	14.5	64.8	21.0	100.0	15.9	61.6	22.4	100.0
Ocnita	13.5	65.9	20.5	100.0	13.0	71.0	15.9	100.0	13.7	63.1	23.0	100.0
Rîșcani	15.6	63.3	21.0	100.0	15.6	64.0	20.3	100.0	15.7	63.0	21.2	100.0
Dondușeni	14.3	61.3	24.3	100.0	12.5	65.5	21.8	100.0	14.9	59.9	25.1	100.0
Drochia	15.1	62.5	22.3	100.0	14.1	64.9	20.8	100.0	15.3	61.7	22.8	100.0

Sursa: RPL 2014, www.statistica.md

Structura populației pe sexe în rândul vârstnicilor arată că cea mai înaltă pondere a persoanelor în vârstă, în mediul urban, sunt în rândul femeilor, care au o cotă de 24,27% pentru r. Edineț. În rândul bărbaților, cea mai înaltă pondere a

vârstnicilor în mediul urban îi revine r. Râșcani, care atestă o cotă a bărbaților vârstnici de 18,13% (Fig. 2). În mediul rural, cea mai înaltă pondere a vârstnicilor, atât pentru femei cât și pentru bărbați, se atestă în r. Ocnîța, femeile reprezentând o pondere de 27,37% în rândul vârstnicilor, iar bărbații – o pondere de 18,48% (Fig. 3).

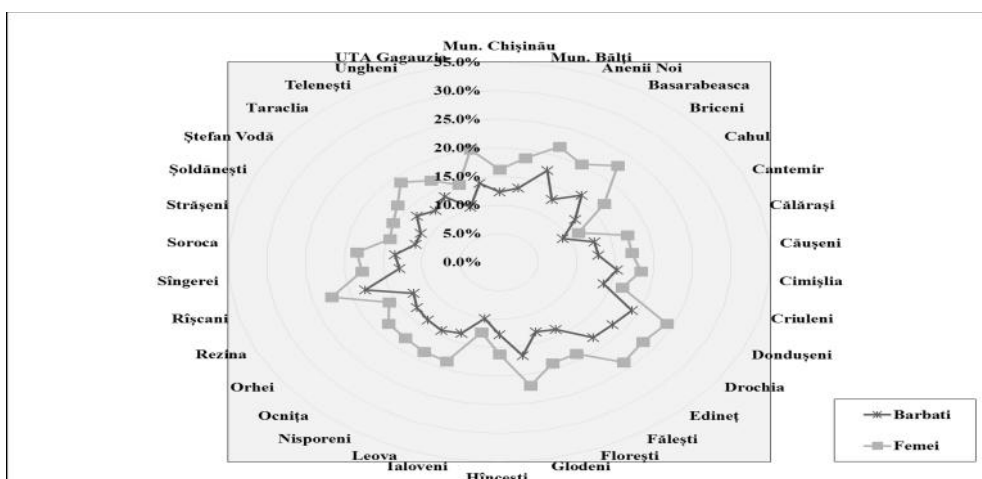

Figura 2. Ponderea populației vârstnice în profil administrativ-teritorial, pe sexe, mediul urban, RPL 2014, în %
Sursa: RPL 2014, www.statistica.md

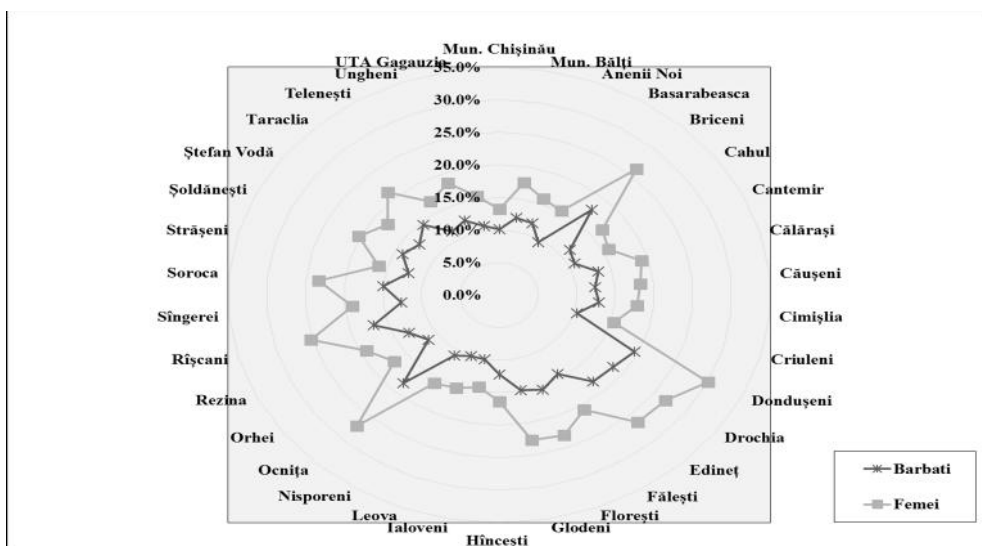

Figura 3. Ponderea populației vârstnice în profil administrativ-teritorial, pe sexe, mediul rural, RPL 2014, în %
Sursa: RPL 2014, www.statistica.md

Concluzii. Analiza structurii populației Republicii Moldova conform datelor RPL2014 demonstrează faptul că există diferențe considerabile în ceea ce privește evoluția demografică a unităților administrativ-teritoriale din republică în perioada intercensitară. Ponderea persoanelor vârstnice variază de la 12,1% (Centru) la 24,3% (Nord).

Dacă în 2004 existau unități administrativ-teritoriale care aveau o pondere a vârstnicilor în structura populației mai mică decât 12%, atunci pentru 2014 nu se atestă nici o unitate administrativ-teritorială care s-ar încadra în aceste limite. Se constată, de asemenea, că îmbătrânirea demografică este mai avansată în mediul rural la sexul feminin, comparativ cu mediul urban și sexul masculin, îndeosebi pentru zona de Nord a țării.

Modificările majore în structura populației Republicii Moldova pe grupe mari de vârstă implică o serie de probleme cu importante consecințe în toate sferele vieții umane. Fiind o țară a cărei populație trece printr-un proces de îmbătrânire aprofundat și rapid, sunt necesare recomandări de politici care ar putea asigura securitatea economică și socială a vârstnicilor.

Referințe bibliografice

1. Analiza Situației Populației în Republica Moldova /Coord. O. Gagauz. Chișinău: CCD, UNFPA, 2016, p. 83.
2. Balaci M. Demografia vârstei a treia. București, 1993.
3. Gagauz O. Îmbătrânirea demografică din perspectiva indicatorilor noi de măsurare. În: Creșterea economică în condițiile globalizării. Sesiunea științifică: Dinamica populației și calitatea potențialului uman: Conferința internațională științifico-practică, 13-14 octombrie 2016. Ediția a XI-a. Institutul Național de Cercetări Economice. Chișinău, 2016, pp. 5-13.
4. Hrușcirov E. Oportunități de dezvoltare și provocări iminente legate de procesul de îmbătrânire a populației. În: Creșterea economică în condițiile globalizării. Sesiunea Științifică: Dinamica populației și calitatea potențialului uman: Conferința internațională științifico-practică, 13-14 octombrie 2016. Ediția a XI-a. Institutul Național de Cercetări Economice. Chișinău, 2016, p.102-108.
5. Paladi G., Gagauz O., Penina O. Îmbătrânirea populației în Republica Moldova: Consecințe economice și sociale. Chișinău, 2009, p. 76.

AUTOEVALUĂRILE TINERILOR ȘI SOLICITĂRILE ANGAJATORILOR CU PRIVIRE LA COMPETENȚELE PERSONALE

Inga CHISTRUGA-SÎNCHEVICI, doctor în sociologie,
Centrul de Cercetări Demografice al INCE

In the article are presented the results of Youth Personal Competences Experiment occurred during Youth Competences Observatory within the NIER and under general guidance of UNDP Moldova. The purpose of the experiment was to assess the adequacy between the competences held by young people and those required by employers. The results of the experiment indicate that young people overestimate their personal competences. According to young people's self-assessments, the most developed personal competences they hold are friendly personality, punctuality, organization, adaptability/flexibility, teamwork and self-motivation. Most competences are more developed for youth working in the banking sector than for youth working in IT and the textile industry. Young people working in these areas have selected specific personal competences to carry out their job duties and which employers require. According to youth, the most requested personal competences by employers are punctuality, organization, adaptability/flexibility, teamwork, complex problem solving and analytical thinking. The last mentioned competences, although considered as required by employers, can be developed through professional experience.

Keywords: *young person, employer, personal competence, work, experiment.*

În Strategia Europa 2020, una dintre cele șapte inițiative emblematice pentru a stimula realizarea de progrese este „Tineretul în mișcare”, pentru a consolida performanța sistemelor de educație și pentru a facilita intrarea tinerilor pe piața muncii. În acest scop se întreprind măsuri de ameliorare a rezultatelor în domeniul educației în cadrul unei abordări integrate, ce include competențele-cheie și facilitează intrarea tinerilor pe piața muncii prin acțiuni integrate care cuprind, îndrumare, consiliere și ucenicie. Inițiativa Tineretul în mișcare promovează ideea că aceștia trebuie să poată lua decizii în cunoștință de cauză, să dispună de informații referitoare la parcursurile educaționale și de formare, inclusiv de o imagine clară a oportunităților de angajare, pentru a avea o bază de plecare pentru a-și gestiona cariera. Experiența timpurie la locul de muncă este esențială, pentru ca tinerii să își dezvolte competențele necesare pentru viața profesională [1, p. 6-7].

O altă inițiativă emblematică din Strategia Europa 2020 este „O agendă pentru noi competențe și noi locuri de muncă”, pentru a moderniza piețele muncii și a oferi mai multă autonomie cetățenilor prin dezvoltarea competențelor acestora pe tot parcursul vieții în vederea creșterii ratei de participare pe piața muncii și a unei mai bune corelări a cererii și a ofertei în materie de forță de muncă. Pentru a crește nivelurile de ocupare a forței de muncă, este nevoie de promovarea autonomiei cetățenilor prin dobândirea de noi competențe, care să permită forței de muncă actuale și viitoare să se adapteze la noile condiții și la eventualele schimbări de carieră, să reducă șomajul și să sporească productivitatea muncii.

Declarația de la Lisabona (martie 2000) stabilește o serie de obiective de a pune bazele unei societăți și economii bazate pe cunoaștere, care se pot realiza doar prin adaptarea și îmbunătățirea sistemelor de educație și formare profesională.

Memorandumul privind învățarea pe tot parcursul vieții al Comisiei Europene (adoptat în octombrie 2000) formulează o serie de mesaje-cheie cu rol de orientare a acțiunilor viitoare în domeniu: garantarea accesului universal și continuu la învățare

pentru formarea și îmbunătățirea competențelor; realizarea unor investiții superioare în resurse umane; încurajarea inovației în predare și învățare; valorizarea învățării non-formale și informale etc.

Declarația de la Copenhaga (Declarația miniștrilor europeni ai Educației și Formării Profesionale și ai Comisiei Europene, convenită în noiembrie 2002, cu privire la consolidarea cooperării europene în formarea profesională) are stabilite ca priorități în dezvoltarea sistemelor de educație și de formare profesională: informare și consiliere, recunoașterea competențelor și a calificărilor, asigurarea calității în formare etc.

În Strategia Națională de Dezvoltare Moldova 2020 orientarea sistemului de învățământ spre formarea și dezvoltarea competențelor reprezintă scopul de bază al reformelor. Conform acestui document, o creștere favorabilă a incluziunii presupune asigurarea autonomiei cetățenilor prin rate ridicate ale ocupării forței de muncă, combaterea sărăciei, modernizarea piețelor muncii și a sistemelor de formare și de protecție socială, investirea în dezvoltarea competențelor, pentru a ajuta cetățenii să anticipeze și să gestioneze schimbările, precum și pentru a construi o societate solidară. Pentru ca lucrătorii să aibă o viață activă mai îndelungată, este nevoie să li se ofere posibilitatea de a dobândi și de a dezvolta noi competențe pe tot parcursul vieții.

În Codul Educației al Republicii Moldova finalitățile educaționale sunt formulate în termeni de competențe: "Educația are ca finalitate principală formarea unui caracter integru și dezvoltarea unui sistem de competențe care include cunoștințe, abilități, atitudini și valori ce permit participarea activă a individului la viața socială și economică" [2].

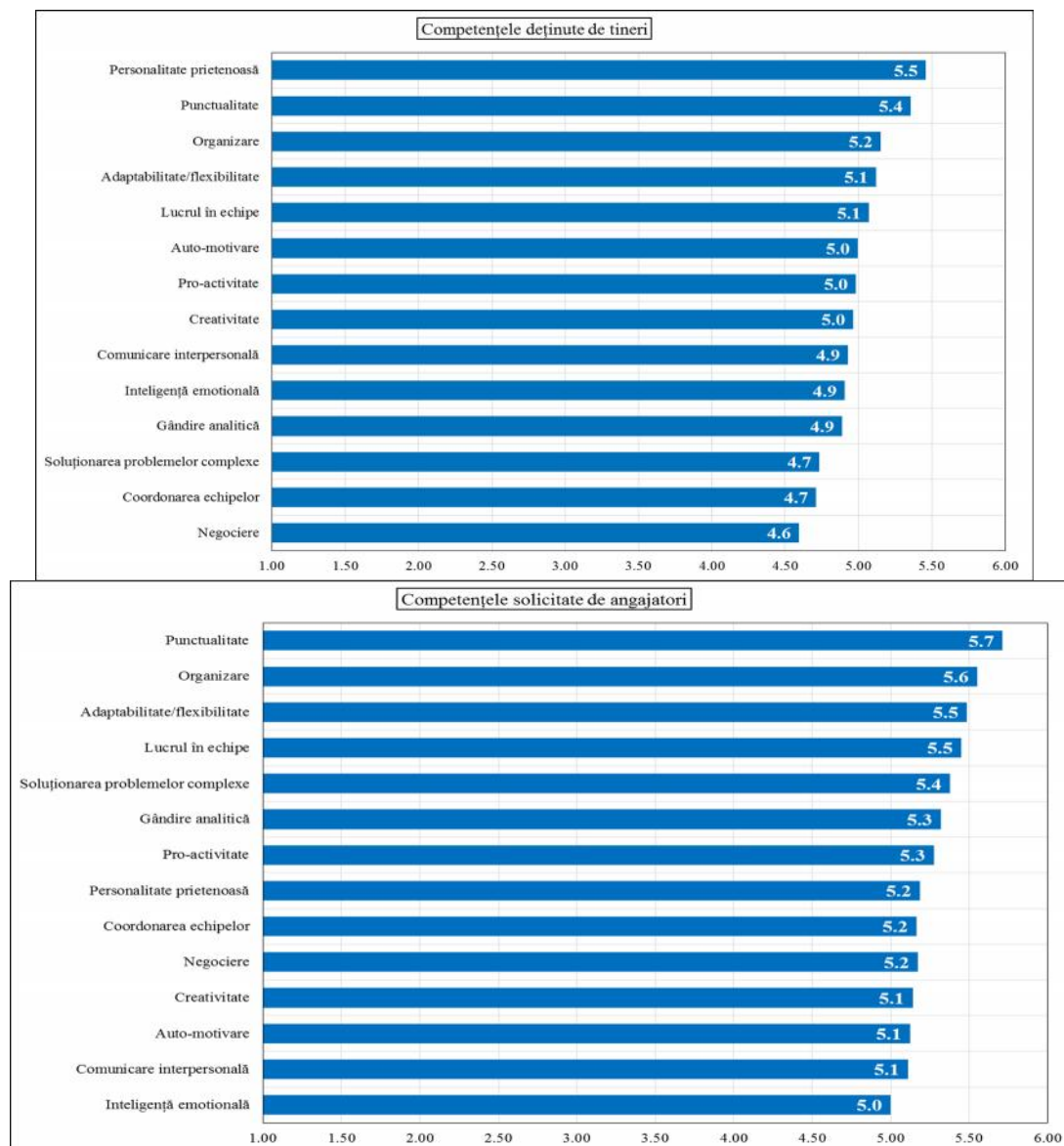
Actualmente, pe lângă competențele profesionale, care reprezintă un imperativ pentru progresul societății moderne, se formulează cerința ca fiecare tânăr să fie pregătit în așa fel încât să poată interveni competent în soluționarea promptă a diverselor probleme pe care le ridică realitatea socioeconomică și culturală și să ajungă la performanță socială [3, 15]. Până în 2020, se estimează că 35% din locurile de muncă vor necesita calificări de nivel înalt, combinate cu capacitatea de adaptare și inovare, în comparație cu 29% în prezent [1, p.3].

În acest articol sunt prezentate rezultatele Experimentului Competențele personale ale tinerilor desfășurat în perioada august-noiembrie 2017 de către Observatorul de Competențe axat pe Tineri din cadrul INCE sub ghidarea generală a PNUD Moldova cu sprijinul financiar al Guvernului Turciei. Scopul experimentului a constat în aprecierea nivelului de adecvare dintre competențele deținute de către tineri și cele solicitate de angajatori. Eșantionul experimentului este reprezentat de 613 tineri și 40 de reprezentanți ai companiilor din domeniile IT (19), bancar (7) și industria textilă (14). Aceste sectoare au fost selectate pentru faptul că în ultimii ani au un rol esențial la formarea PIB. Astfel, pe parcursul perioadei 2005-2015 creșterea economică a fost asigurată în cea mai mare proporție de extinderea serviciilor de comerț, transport, tranzacții imobiliare și telecomunicații etc. În anul 2015 cea mai mare contribuție la creșterea PIB-ului au avut-o activitățile financiare și de asigurări (+0,9%), industria prelucrătoare (+0,4%) etc [4, p. 26].

Noțiunea de competență reprezintă capacitatea persoanei de a utiliza și combina cunoștințe, deprinderi și atitudini specifice, demonstrând anumite valori personale și profesionale, pentru a realiza activități de muncă la nivelul calitativ specificat într-un standard. Prin noțiunea de competență se mai înțelege capacitatea de a îndeplini anumite sarcini sau de a face ceva. În plan subiectiv-psihologic,

competența este un produs al cunoștințelor, aptitudinilor, deprinderilor, priceperilor, capacităților, abilităților și trăsăturilor temperamental-caracteriologice, care conduc la performanță în diferite domenii [3, p. 22-23].

Competențe personale se referă la un set larg de aptitudini, comportamente, atitudini și calități personale ce permit oamenilor să navigheze în mod eficient în mediul lor, care, în final, creează o imagine amplă a personalității. Competențele personale indică competențele sociale, aptitudinile, limbajul, capacitatea de comunicare, prietenia, abilitatea de a lucra în echipă și alte trăsături de personalitate ce caracterizează relațiile dintre oameni. Aceste abilități sunt în mod tradițional considerate complementare la competențele profesionale.

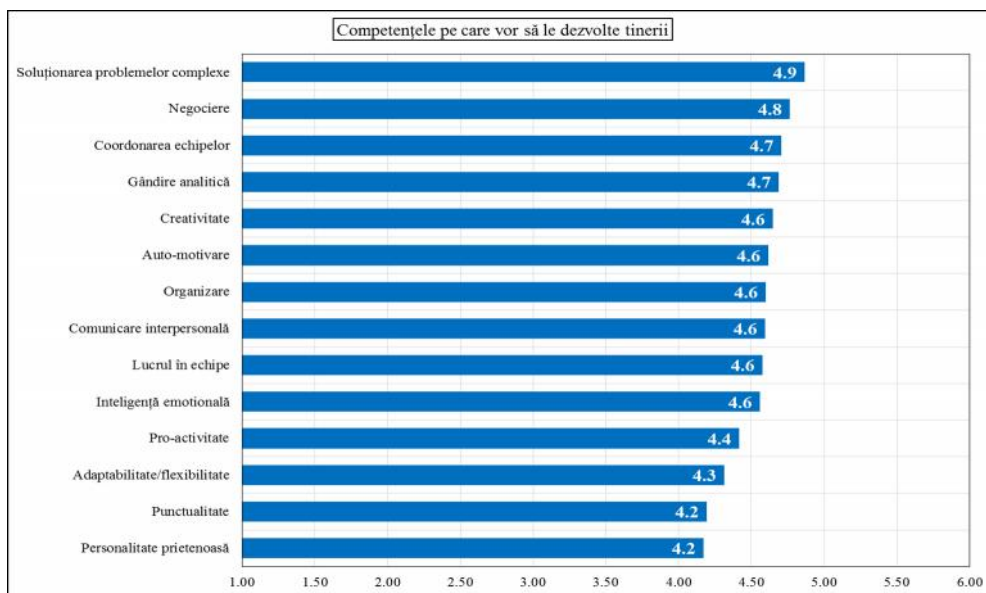

Figura 1. Ierarhizarea competențelor personale deținute de către tineri, solicitate de angajatori și cele a fi necesare a fi dezvoltate

Competențele profesionale permit omului să fie ceea ce este: un inginer, un fizician, un filosof, competențele personale îi permit să depășești cerințele stricte ale profesiei [5]. O simplă definiție a competențelor personale vine de la câștigătorul Premiului Nobel 2000 pentru economie J.Heckman: "Competențele personale prezic succesul în viață". El identifică o corelație cauză-efect între competențele personale și realizările personale și profesionale ale oamenilor.

Interviurile individuale aprofundate cu tinerii au reliefat că aceștia recunosc importanța competențelor personale. Astfel, în opinia lor, deținerea competențelor personale le facilitează îndeplinirea sarcinilor de serviciu. *"Pentru a efectua funcția mai bine, pentru ca clienții să fie mulțumiți și ca să mai vină în incinta băncii noastre, el trebuie să aibă încredere în tine. Dar pentru aceasta trebuie să știi cum să comunici, cum să negociezi, cum să lucrezi în general"* (I_T_B_1). *"Ar fi bine să avem cât mai multe abilități dezvoltate, pentru că la muncă te poți confrunta cu diferite situații spontane și sunt situații când trebuie să iai decizii, să poți să coordonezi niște chestii, să vorbești cu lumea, care este diferită la caracter"* (I_T_IT_1).

Conform autoaprecierilor tinerilor, cele mai dezvoltate competențe personale deținute sunt: personalitate prietenoasă, punctualitate, organizare, adaptare/flexibilitate, lucrul în echipă și automotivare. Competențele personale care cel mai puțin le dețin sunt: negocierea, coordonarea echipelor și soluționarea problemelor complexe.

Gradul de dezvoltare ale competențelor personale diferă în funcție de statul ocupațional, vârstă și sex. Analizând datele după variabila sex, s-a observat că respondentele de sex feminin consideră că în mai mare măsură le sunt caracteristice așa competențe precum: personalitate prietenoasă, organizare, lucrul în echipe, coordonarea echipelor, comunicare interpersonală și creativitate.

Conform autoevaluărilor, majoritatea competențelor personale cel mai puțin dețin respondenții cu statutul de casnic și student. Acest lucru denotă că o parte din competențele personale se dezvoltă preponderent în activitatea profesională

(coordonarea echipelor, lucrul în echipe, negocierea, soluționarea problemelor complexe etc.). Una din competențele cele mai mult dezvoltate la toate categoriile de respondenți în funcție de statutul ocupațional este personalitatea prietenoasă. Respondenții cu statutul de student mai dețin preponderent punctualitate și organizare. Pentru persoanele intervievate cu statutul de liber profesionist, principalele competențe dezvoltate sunt creativitate și adaptabilitate/flexibilitate. Parcursul profesional al liberilor profesioniști le oferă oportunitatea cel mai adesea de a-și dezvolta aceste competențe.

Majoritatea competențelor sunt dezvoltate într-o măsură mai mare la tinerii care activează în domeniul bancar decât la tinerii care activează în IT și în industria textilă. Competențele care cel mai mult îi caracterizează pe cei din domeniul bancar sunt: personalitate prietenoasă, adaptabilitate/flexibilitate, lucrul în echipe, pro-activitate, organizare și comunicare interpersonală.

Dintre cele trei domenii, tinerii ocupați în domeniul bancar au acordat cele mai înalte aprecieri competențelor – personalitate prietenoasă, adaptabilitate/ flexibilitate, pro-activitate, organizare, inteligență emoțională, lucrul în echipe, negociere, comunicare interpersonală, creativitate. Faptul că tinerii lucrători din sistemul bancar se autoevaluează mai înalt poate fi explicat prin gradul înalt de responsabilitate în acest sistem și în mod special în lucrul cu clienții etc.

De asemenea, există probabilitatea că autoevaluările tinerilor vizavi de competențele personale să fie exagerate și să nu corespundă comportamentului. Situație confirmată în interviurile individuale. *”Totul depinde de fiecare persoană în parte, sunt oameni care sunt responsabili față de muncă și alții mai puțin. Eu am avut colegi care chiar nu erau responsabili, întârziu la muncă, de fiecare dată eram nevoită să încep lucrul în locul lor. La casierie nu poți să începi lucrul dacă nu toți lucrătorii sunt veniți”* (I_T_B_1).

Pentru respondenții din industria textilă sunt evidente așa competențe precum punctualitate, personalitate prietenoasă, lucrul în echipe, organizare și automotivare. Dintre cele trei domenii, tinerii care activează în industria textilă, cel mai înalt punctaj l-au acordat competențelor punctualitate, coordonarea echipelor și soluționarea problemelor complexe. Interviurile realizate relevă că cei care muncesc în domeniul dat, deși inițial pot să nu dețină competența de lucrul în echipă, cerințele angajatorilor îi impun pe parcurs să-și dezvolte această abilitate. *”Lucrul în echipă trebuie și e foarte bun, pentru că un singur om are calitatea de a se uita prin prisma lui la lucruri, dar o echipă poate să aducă rezultate mai bune”* (I_T_T_2). *”Or lucrul de unul singur nu poți să-l faci, noi depindem unul de altul, și dacă unul nu o să facă la timp și nu o să spună despre asta, apoi nu mai face nimeni nimic mai departe, rămânem în urmă cu lucrul”* (I_T_T_1).

Respondenții din domeniul IT au fost cei mai modești la prezentarea competențelor care le sunt proprii, acordând cel mai înalt punctaj următoarelor: personalitate prietenoasă, automotivare, pro-activitate, adaptabilitate/flexibilitate și punctualitate. Faptul acesta reiese în unele situații din specificul lucrului lor. *”Cei din IT, mai ales ”developerii” sunt mai inhibați, ei lucrează cu cifre și numai asta au în cap. Ei sunt mai puțini prietenoși și nu sunt tare comunicabili, dar poate să fie și un stereotip”* (I_T_IT_1).

Evident că odată cu creșterea vârstei competențele personale se consolidează și se diversifică. La tinerii cu vârsta de 16-19 ani cel mai puțin le sunt dezvoltate competențele personale comparativ cu tinerii cu vârsta de 20-24 de ani și 25-30 de ani. Cei cu vârsta de 25-30 de ani, conform autoaprecierilor, dețin competențele de lucru în

echipe, coordonarea echipelor, comunicare interpersonală, negociere, ceea ce denotă că formarea acestor competențe necesită experiență de viață profesională și personală.

Per general, tinerii consideră că toate competențele propuse pentru autoapreciere sunt solicitate de către angajatori, tuturor competențelor fiindu-le acordat un punctaj mai mare de 5. Cu toate acestea, printre cele mai solicitate abilități de către angajatori au fost menționate: punctualitatea, organizarea, adaptabilitatea/flexibilitatea, lucrul în echipe, soluționarea problemelor complexe și gândirea analitică.

Analizând rezultatele în funcție de domeniul de activitate, s-a observat că trei competențe au fost selectate de către respondenții din cele trei domenii (bancar, IT și industrie textilă) – adaptabilitatea, flexibilitatea și soluționarea problemelor complexe. Pe lângă aceste competențe, tinerii angajați în domeniul bancar au accentuat că angajatorii mai solicită și alte competențe, cum ar fi gândirea analitică și lucrul în echipe. Cea mai mică valoare au acordat-o competenței de creativitate, explicând aceasta prin faptul *"că în sistemul bancar nu este nevoie de creativitate, acolo sunt doar operațiuni concrete, trebuie doar să îți exerciți atribuțiile conform funcției"* (I_T_B_2).

Tinerii din industria textilă au selectat competențele de organizare și lucrul în echipă. Interviuurile au evidențiat că preponderent competența de punctualitate este strict esențială pentru lucrătorii din acest domeniu. *"Este tare strict cu venitul la muncă, dacă începi la 8, tu la 8 deja trebuie să pornești mașina de cusut sau să tai materialul, da nu să stai undeva în fabrică și să te schimbi și dacă la 17 finalizezi, nu poți la fără 15 minute să-ți aranjezi în geantă, mașina fix la 17 ai stins, așa sunt regulile"* (I_T_T_2).

Cei din domeniul IT au dat prioritate la așa abilități ca organizare și lucrul în echipe. În cadrul chestionarelor, tinerii participanți din domeniul IT de asemenea au acordat o importanță redusă competenței de creativitate, în ceea ce privește solicitarea acesteia de către angajatori. În cadrul interviurilor realizate unii au subliniat că aceasta este una din competențele prioritare în acest domeniu. *"Anume în domeniul în care eu lucrez foarte mult contează creativitatea. Noi suntem cei care facem mai mult web-designer, unii realizează mai întâi ceea ce noi desenăm, noi mult ne gândim logic, desenăm site-urile"* (I_T_IT_1). De asemenea au subliniat și importanța deținerii competenței de gândire analitică. *"Noi producem lucruri care trebuie să lucreze și să aducă un rezultat oarecare și pentru aceasta trebuie să analizezi"* (I_T_IT_1).

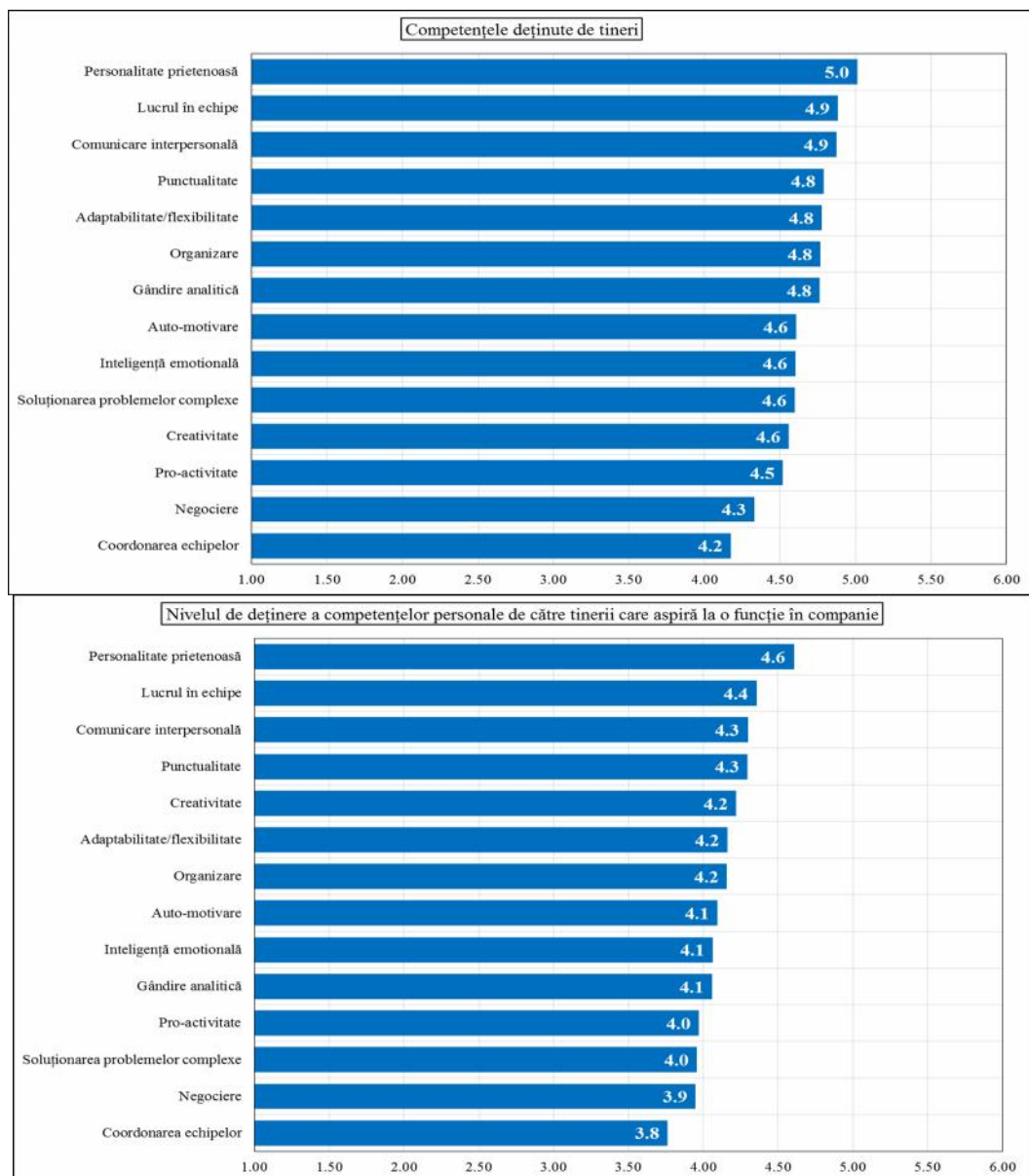
Principalele cinci competențe pe care tinerii respondenți cred că este necesar să le fie dezvoltate pentru a avea o carieră de succes sunt soluționarea problemelor complexe, negocierea, coordonarea echipelor, gândirea analitică, creativitatea și automotivarea. Necesitatea de dezvoltare a competenței de soluționare a problemelor complexe este justificată având în vedere situația actuală pe piața forței de muncă – instabilitate și schimbări rapide.

În pofida faptului că în societatea modernă femeile, în special din generațiile tinere, tot mai mult sunt orientate spre autoafirmare și dezvoltarea unei cariere profesionale, diferențele de gen continuă să persiste pe piața forței de muncă și având manifestare prin diferite aspecte: domeniile economice feminizate, ponderea mai înaltă a bărbaților în funcții manageriale și de conducere, diferența în salarizare etc. Diferențe de gen destul de pronunțate au fost înregistrate și în cadrul experimentului actual. Astfel, bărbații sunt într-o măsură mai mare orientați spre dezvoltarea unei cariere profesionale, conștientizând necesitatea dezvoltării și consolidării competențelor personale, în special a celor care sunt specifice pentru funcțiile de conducere, cum ar fi coordonarea echipelor, organizare, gândire analitică și punctualitate. Deși femeile apreciază destul de înalt necesitatea dezvoltării diferitelor competențe personale, o

atenție mai mare este acordată competențelor inteligența emoțională și negocierea.

În funcție de statutul ocupațional al tinerilor, s-a constatat că persoanele care nu sunt încadrate în câmpul muncii, cum ar fi studenții, șomerii și casnicii, în mai mare măsură au menționat necesitatea să-și dezvolte competențele personale decât respondenții cu statutul de angajat și liber profesionist. Acest fapt demonstrează că tinerii acordă o atenție importantă competențelor personale și rolului lor în accesarea pieței muncii.

Angajatorii au apreciat că tinerii angajați în compania pe care o reprezintă posedă cel mai mult așa competențe precum: personalitate prietenoasă, lucrul în echipe, comunicare interpersonală, punctualitate, adaptabilitate/flexibilitate și gândire analitică.

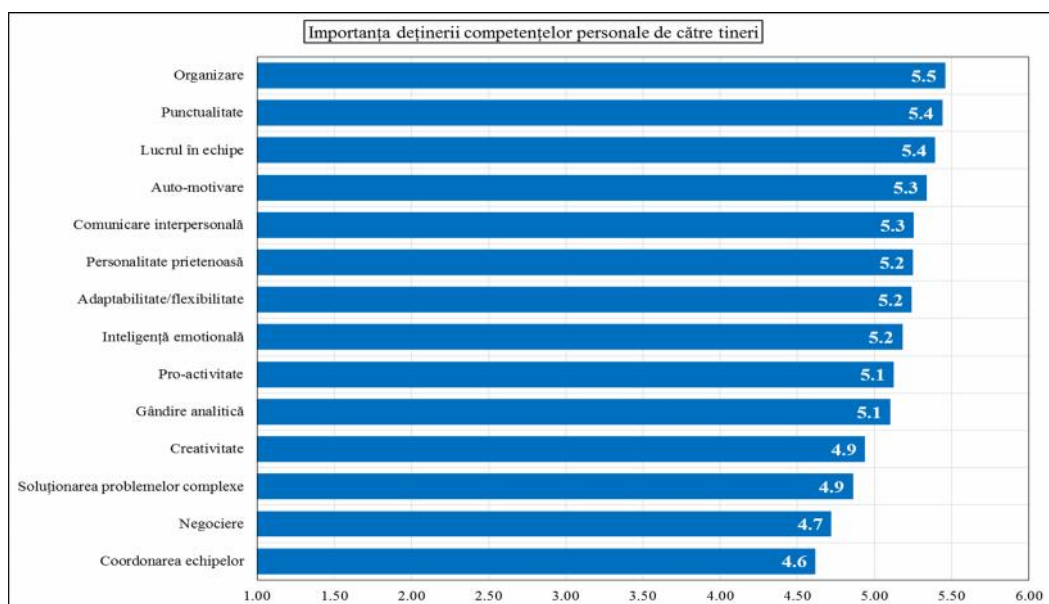

Figura 2. Ierarhizarea competențelor personale deținute de către tinerii angajați, tinerii care aspiră la o funcție în companie și competențele considerate a fi importante din perspectiva angajatorilor

Competențele la care s-a înregistrat cel mai mare decalaj, în sensul că tinerii au acordat o notă cu mult mai mare decât angajatorii, sunt: punctualitatea, organizarea, auto-motivarea și coordonarea echipelor.

Toți angajatorii din cele trei domenii au apreciat că una din competențele cel mai mult dezvoltate la proprii angajați este personalitatea prietenoasă. Angajatorii din domeniul industriei textile consideră că angajații din întreprinderea/organizația lor mai dețin așa competențe precum lucrul în echipe, organizare și punctualitate. Cei din domeniul IT au subliniat următoarele competențele – lucrul în echipe, comunicare interpersonală și gândire analitică. În cadrul interviurilor individuale aprofundate angajatorii intervievați au accentuat importanța competenței lucrului în echipă. Angajatorii din domeniul bancar au acordat cel mai mic punctaj în ceea ce privește deținerea competențelor personale de către tinerii angajați, apreciind totuși că competențele proprii angajaților lor sunt punctualitatea, adaptabilitatea/flexibilitatea, organizarea și comunicarea interpersonală. Notele înalte acordate tinerilor de angajatori în cadrul experimentului cu privire la posedarea competențelor personale se explică prin faptul că aceștia au reieșit din situația caracteristică instituției pe care o reprezintă. *"Noi avem niște criterii foarte bune de selectare. Noi îi înțelegem foarte bine la etapa de recrutare, înțelegem care tineri nu au un scop bine definit ca în următorii cinci ani să activeze în domeniul dat sau în instituția noastră, de aceea tinerii noștri sunt foarte buni și nu puteam decât să le punem note înalte"* (E_B_1).

Schimbările produse de contextul economic din ultimii ani au determinat în mod automat modificări și la nivelul cerințelor de competențe în cadrul companiilor și al organizațiilor nevoite să se confrunte cu noi situații, să solicite o multitudine de competențe personale de la lucrători. La întrebarea în ce măsură considerați că este important ca angajații tineri ai companiei să posede competențe personale, cele mai

Înalte valori le-au acumulat competențele: punctualitatea, organizarea, lucrul în echipe și automotivarea.

Din experiența anterioară angajatorii consideră că în cea mai mare măsură tinerii care aspiră la o poziție în compania lor posedă predominant competențele – personalitate prietenoasă, lucrul în echipe și comunicarea interpersonală. Cele mai mici valori fiind acordate competențelor: coordonarea echipelor, negocierea, soluționarea problemelor complexe și pro-activitatea.

Îmbunătățirea competențelor este de o importanță capitală pentru redresarea economică pe termen scurt, dar și pentru creșterea productivității pe termen mai lung, precum și pentru crearea de locuri de muncă. Dezvoltarea competențelor personale are efecte benefice asupra capacității de adaptare a angajaților la schimbări, echității, egalității între bărbați și femei și coeziunii sociale. Familia, sistemele de educație și formare trebuie să ofere gama corespunzătoare de competențe pentru realizarea unei tranziții rapide și de succes către ocuparea unui loc de muncă.

Rezultatele experimentului denotă că tinerii își supraevaluează nivelul de deținere a competențelor personale. Există discordanțe între opiniile tinerilor și ale angajatorilor, aceștia din urmă au dat doar competenței de personalitate prietenoasă o valoare mai mare de 5 puncte, în timp ce tinerii au acordat mai multor competențe: adaptabilitate/flexibilitate, punctualitate, organizare, automotivare și lucrul în echipe. Ultima din ele necesitând a fi dezvoltată inclusiv în activitatea profesională. În opinia tinerilor, cele mai solicitate competențe personale de către angajatori sunt: punctualitatea, organizarea, adaptabilitatea/flexibilitatea, lucrul în echipe, soluționarea problemelor complexe și gândire analitică. Ultimele competențe menționate, deși sunt considerate a fi solicitate de angajatori, nu pot fi formate decât pe parcursul experienței profesionale. Principalele competențe pe care tinerii respondenți cred că este necesar să le fie dezvoltate pentru a avea o carieră de succes sunt soluționarea problemelor complexe, negocierea, coordonarea echipelor, gândirea analitică, creativitatea și auto-motivarea. Studenții, șomerii și casnicii în mai mare măsură au nevoie să-și dezvolte competențe personale decât respondenții cu statutul de angajat și liber profesionist. S-a determinat că, deși tinerii consideră că pentru angajatori sunt importante punctualitatea, organizarea, adaptabilitate/flexibilitate, lucrul în echipe, soluționarea problemelor complexe, gândirea analitică (fiindu-le acordă o notă mai mare de 5), ei nu cred că au nevoie de a-și dezvolta aceste competențe (acordându-le o valoare mai mică de 5 puncte).

Din perspectiva angajatorilor, tinerii angajați în compania pe care o reprezintă posedă cel mai mult așa competențe precum: personalitate prietenoasă, lucrul în echipe, comunicare interpersonală, adaptabilitate/flexibilitate și gândire analitică. Angajatorii din domeniile industrie textilă și bancar au acordat tinerilor la un număr mic de competențe valori înalte. Această situație se explică prin faptul că predominant în domeniile pentru unele poziții ei se confruntă cu un deficit de cadre. În rezultat angajatorii sunt determinați să solicite de la angajați, inclusiv cei tineri să îndeplinească sarcini suplimentare și să dețină o multitudine de competențe profesionale și personale, care nu întotdeauna sunt în corespundere cu funcția deținută. În anumite situații exigențele angajatorilor sunt exagerate și nu sunt în corespundere cu posibilitățile tinerilor pentru a îndeplini mai multe sarcini, și anume de a fi capabili să înlocuiască alți lucrători. Competențe personale ale tinerilor la care se așteaptă reprezentanții companiilor la angajarea tinerilor sunt punctualitatea,

lucrul în echipe, automotivarea și organizarea, subliniindu-se că este important ca angajații tineri ai companiei pe care o reprezintă să posede acestea, atât pentru categoria locurilor de muncă tehnice (muncitori), cât și pentru specialiști. În concepția angajatorilor, un candidat cu bune **abilități personale** lucrează bine cu colegii, clienții, furnizorii și managerii, poate transmite idei cu ușurință și îi poate asculta pe cei din jur. Sunt persoane responsabile care respectă termenii de îndeplinire a sarcinilor și sunt pasionate de munca pe care o îndeplinesc.

Studiile în domeniu relevă că procesul de dezvoltare a competențelor începe de la naștere și continuă pe parcursul ciclului de viață. Așteptarea până când școala să înceapă dezvoltarea abilităților relevante întârzie dezvoltarea acestora. Bineînțeles că școlile pot juca un rol important în dezvoltarea competențelor personale prin consolidarea climatului școlar și încurajarea comportamentelor pozitive. Anumite abilități sunt predate mai bine de către părinți, altele de către mentori sau colegi la locul de muncă. Aceasta atrage atenția asupra unei strategii de dezvoltare a competențelor personale la fiecare etapă adecvată vârstei [6].

În scopul îmbunătățirii nivelului de deținere a competențelor personale se propun următoarele recomandări: introducerea în planurile de studii din instituțiile de învățământ a cursurilor în care să se dezvolte la elevi/studenți competențe de comunicare, negociere, gândire analitică, soluționarea problemelor complexe etc. începând cu educația timpurie; dezvoltarea și utilizarea unor mecanisme de anticipare a competențelor personale solicitate de piața muncii și sensibilizarea familiei în dezvoltarea competențelor personale de la o vârstă cât mai fragedă.

Referințe bibliografice

1. O inițiativă a Uniunii Europene. Tineretul în mișcare. Bruxelles, 2010. europa.eu/youthonthemove/docs/communication/youth-on-the-move_RO.pdf
2. Codul Educației al Republicii Moldova. Nr. 152 din 17.07.2014. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2014, Nr. 364.
3. Robu V. Competențe sociale și personalitate. Iași: Editura Lumen, 2011.
4. Raportul Național de Dezvoltare Umană 2015-2016. Republica Moldova Inegalități în dezvoltarea umană. 2017.
5. Cimatti B. Definition, development, assesment of soft skills and their rol for the quality or organizations and enterprpises. <http://www.ijqr.net/journal/v10-n1/5.pdf>
6. Cunningham W., Villasenor P. Employer Voices, Employer Demands, and Implications for Public Skills Development Policy Connecting the Labor and Education Sectors. 2016. <http://documents.worldbank.org/curated/en/444061468184169527/pdf/WPS7582.pdf>

ÎNVĂȚĂMÂNTUL SUPERIOR ȘI DEZVOLTAREA CAPITALULUI UMAN

Mariana PRODAN, doctor în economie, cercetător științific,
Centrul de Cercetări Demografice al INCE

The quality of human capital is the locomotive of economic growth. Higher education is the determinant factor to ensure the training of human capital. This article highlights the role of higher education in human capital training. The indicators characterizing the higher education in the Republic of Moldova are examined, and a comparative analysis of these indicators with Romania and the EU-28 is being carried out. The main challenges faced by Moldovan higher education are the need to adjust to the labor market demand, the demographic situation and migration.

Keywords: *higher education, human capital, Republic of Moldova, labor market, labor force.*

Resursele umane sunt principala forță creatoare de valori într-o societate. Prin definiția dată de Organizația pentru Cooperarea Economică și Dezvoltare (OCDE), capitalul uman întrunește cunoștințele, calificările, aptitudinile, competențele și alte calități ale unui individ care promovează bunăstarea socială, personală și economică [1]. Capitalul uman are două componente esențiale: capitalul educațional, exprimat prin competențele dobândite de oameni ca rezultat al instruirii instituționalizate (școli, colegii, universități etc.) și capital biologic, exprimat prin capacitățile fizice, determinate de factori subiectivi (cum ar fi: moștenirea genetică, starea de sănătate etc.). Componenta care ne interesează în mod deosebit este capitalul educațional, iar mai exact, contribuția învățământului superior la formarea acestuia, recunoscându-i-se, astfel, rolul determinant în dezvoltarea capitalului uman și, drept consecință, în dezvoltarea economică a unei țări.

În condițiile actuale, învățământul superior a devenit un motor și un catalizator al creșterii economice, cauzând intensificarea cercetării, cunoașterii și inovației tehnologice. Acestuia îi sunt atribuite două misiuni principale:

1. Asigurarea formării unui capital uman competent și de nivel înalt;
2. Sprijinirea inovării, cercetării și dezvoltării prin producerea, difuzarea și transmiterea cunoștințelor.

Examinând beneficiile obținute de tinerii de pe urma educației terțiare, distingem:

- *Avantajul salarial rezultat din educație.* Un element care încurajează puternic indivizii să investească în educație este faptul că și cunoștințele și aptitudinile dobândite tind să îmbunătățească productivitatea lor și, prin urmare, potențialul de câștig. Diferențele de salariu pentru tinerii cu studii superioare și cei cu studii medii sunt diferite de la țară la țară, dar sunt substanțiale. De exemplu, în Suedia această diferență constituie circa 18%, în Coreea – circa 30%, iar în Ungaria – aproximativ 40% [1, p.34].

- *Structura remunerării pe vârste și sexe.* Se pare că educația oferă nu numai un beneficiu inițial în termeni de câștiguri, dar și un avantaj salarial care se mărește pe parcursul vieții active. Studiile arată că în majoritatea țărilor, salariile bărbaților și femeilor cu studii superioare cresc repede cu vârsta comparativ cu lucrătorii mai puțin instruiți [2]. În ceea ce privește însuși mărimea salariilor, în țările OCDE femeile cu studii superioare obțin un salariu cu cca 59% mai mare decât femeile cu studii medii, în

timp ce bărbații au un salariu și mare, cu 67 la sută decât bărbații fără studii [3].

- *Riscul de șomaj în funcție de nivelul de studii.* Un alt factor important care orientează tinerii spre studii superioare este acela că acestea permit o mai bună integrare pe piața muncii și, astfel, reduce riscul șomajului. De exemplu, între 2008 și 2010, moment când toate țările dezvoltate intră în criză economică profundă, rata șomajului pentru deținătorii de diplome de învățământ secundar a crescut de la 4,9% la 7,6% în țările OCDE, în timp ce pentru absolvenții cu diplome de studii superioare, rata șomajului a fost vădit inferioară, crescând de la 3,3 la 4,7% în aceeași perioadă de referință. Concomitent menționăm că diferența de risc a șomajului după nivelul de educație este deosebit de evidentă pentru tineri, dar tinde să se reducă odată cu înaintarea în vârstă¹⁴.

- *Rata de activitate pe nivel de studii.* Studiile OCDE arată că persoanele care au un nivel înalt de instruire au parte de o viață profesională mai îndelungată, iar această tendință este și mai accentuată în rândul femeilor¹⁵.

Actualmente, în Republica Moldova, dar și în majoritatea țărilor europene învățământul se află în stare de schimbări structurale, având la bază multiple cauze, cum ar fi: - o supra-calificare și necorelare a competențelor, abilităților și deprinderilor cu cererea de pe piața muncii; - o diminuare a numărului absolvenților din sfera științelor exacte și tehnologiei; și - o necorelare a disciplinelor studiate de studenți cu cerințele practicii actuale¹⁶.

Atât învățământul superior de bază, cât și educația permanentă sunt principalii formatori de capital uman și de oferta pe piața muncii. Iată câțiva indicatori care caracterizează din punct de vedere cantitativ învățământul superior:

- Numărul studenților, în funcție de tipul de instituție (publică/privată) și gen;
- Rata de cuprindere a tinerilor în învățământul superior;
- Rata de activitate a persoanelor cu studii superioare per total și pe gen;
- Ponderea studenților pe domeniile de studii alese;
- Gradul participării adulților la educația și formarea continuă etc.

În continuare vor fi prezentați indicatorii susnumiți, care caracterizează învățământul superior din Republica Moldova și evoluția acestuia în ultimii 17 ani.

- *Evoluția numărului studenților* în perioada 2000-2017 a cunoscut o tendință de creștere în primii cincisprezece ani ai tranziției, după care observăm o scădere accentuată, efectivul de studenți diminuându-se de aproape două ori (*Fig. 1*).

Primii anii ai tranziției au fost fructuoși în ceea ce privește numărul de studenți, pe motiv că studiile universitare au devenit mai accesibile, inclusiv prin faptul că a apărut opțiunea studiilor în bază de contract. Părinții tinerilor care au emigrat în căutarea unui loc de muncă în străinătate au decis să investească în educația copiilor, în speranța unui viitor mai bun. După anul 2007, situația s-a schimbat radical, numărul studenților începând să scadă semnificativ de la an la an. La originea acestui fenomen stau mai multe cauze obiective: înrăutățirea indicatorilor demografici, criza economică de proporții, scăderea remitențelor etc.

¹⁴ *Finances et Développement, Publication OCDE, 2012*

¹⁵ *Revue économique de l'OCDE; Vol 1, nr.34, 2002*

¹⁶ *Machin S., McNall, S. Tertiary Education Systems and Labour Markets, Education and Trening Policy Division, OECD, 2010.*

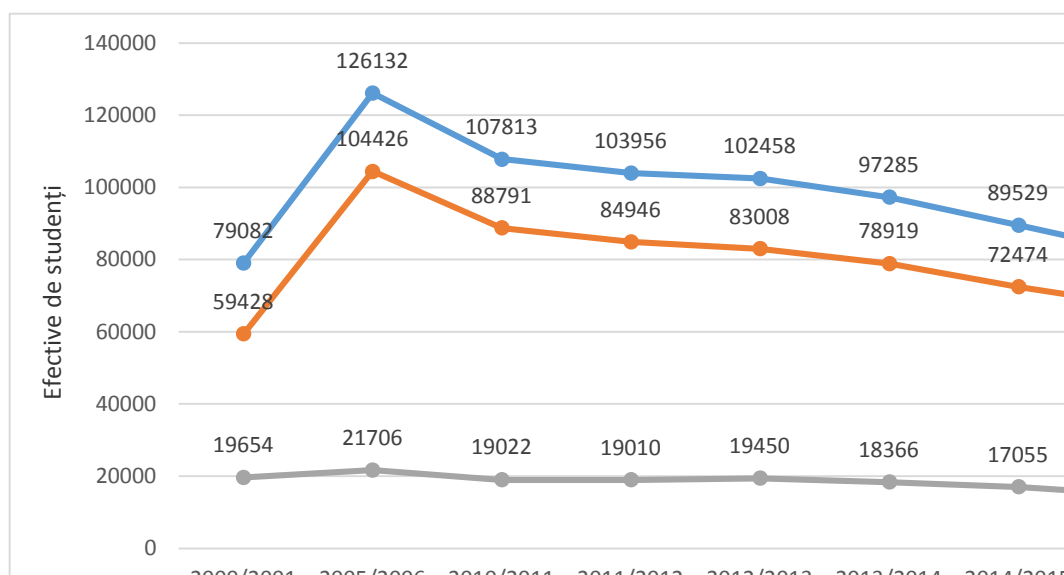

Figura 1. Evoluția numărului studenților, pe tipuri de instituții, Republica Moldova

Sursa: www.statistica.md

Totodată, figura 1. arată că efectivele de studenți din instituțiile private au avut aceeași evoluție negativă, începând cu anul 2006 scăzând aproximativ în aceeași proporție ca și cele din instituțiile publice, adică, cu aproximativ de două ori. În ceea ce privește distribuția de studenți în funcție de tipul de instituție, la începutul tranziției observăm o mai mare încredere acordată învățământului privat, circa 25%, în raport cu situația actuală, când doar 16,9% de studenți își fac studiile în instituții private (Tabelul 1).

Tabelul 1. Ponderea studenților în funcție de tipul de instituție, Republica Moldova, %

		2000/ 2001	2005/ 2006	2010/ 2011	2011/ 2012	2012/ 2013	2013/ 2014	2014/ 2015	2015/ 2016	2016/ 2017
Învățământ superior	Public	74,2	82,3	82,4	81,7	81,0	81,0	81,0	82,0	83,1
	Privat	24,8	17,2	17,6	18,3	19,0	19,0	19,0	18,0	16,9

Sursa: Calculat în baza datelor www.statistica.md

Actualmente, în republică funcționează 30 de instituții de învățământ superior, numărul instituțiilor publice rămânând de-a lungul anilor constant (Tabelul 2).

Tabelul 2. Numărul instituțiilor de învățământ superior, perioada anilor 2010-2017, Republica Moldova, unități

		2010/ 2011	2011/ 2012	2012/ 2013	2013/ 2014	2014/ 2015	2015/ 2016	2016/ 2017
Învățământ superior	Public	19	19	19	19	19	19	19
	Privat	14	15	15	13	12	12	11
	Total	33	34	34	32	31	31	30

Sursa: www.statistica.md

O situație similară la capitolul numărului de studenți înmatriculați în instituțiile de învățământ superior s-a înregistrat și în România, unde efectivele de studenți au crescut până în anul 2007, după care au avut o tendință de scădere continuă pe parcursul a următorilor 10 ani.

Raportându-ne la situația în învățământul superior din Uniunea Europeană per ansamblu, constatăm o tendință inversă, exprimată prin creșteri constante ale numărului de studenți pe parcursul ultimilor 15 ani, având o evoluție cantitativă pozitivă de la circa 16 milioane de studenți în anul 2000 către circa 20 milioane de studenți în anul 2015, ceea ce reprezintă o creștere de 25%¹⁷.

) *Rata brută de cuprindere în învățământul superior* oferă date referitoare la capacitatea sistemului de învățământ universitar de a înmatricula studenți, dar și la interesul populației pentru acest nivel de învățământ (Fig. 2). Astfel, remarcăm că, în conformitate cu datele din Fig. 2, interesul pentru învățământul superior în Republica Moldova a fost în scădere în ultimii 10 ani, rata de cuprindere a tinerilor în învățământul superior scăzând de la 36,2% la 29,9%. Acest indicator se plasează la un nivel inferior atât față de România, cât și față de media europeană. În România acest indicator a avut și el o tendință de scădere – de la 53,6 în 2007/2008 la circa 40% în 2015 [4, p. 36-39].

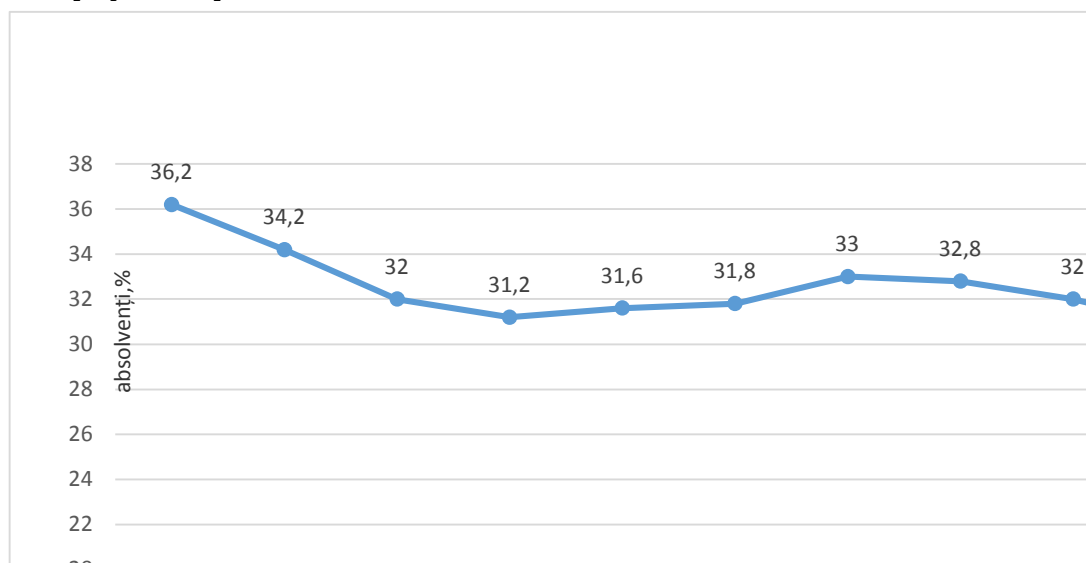

Figura 2. Rata de cuprindere a tinerilor în învățământul superior, Republica Moldova, %

Sursa: Educația în Republica Moldova. Date statistice 2016-2017, Biroul Național de Statistică din Republica Moldova, p.80.

) *Rata de activitate a persoanelor cu studii superioare*, calculată ca raport între populația activă cu studii superioare și totalul resurselor de muncă, a înregistrat o scădere în perioada anilor 2000-2016, oscilând pe parcursul ultimilor ani în jurul mărimii de 60% (Fig. 3). Făcând o comparație cu situația de pe piața muncii din România, constatăm că acest indicator se plasează la aproximativ același nivel ca și în Republica Moldova, având o evoluție descrescătoare în timp [2, p. 36-39].

¹⁷ http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Tertiary_education_statistics

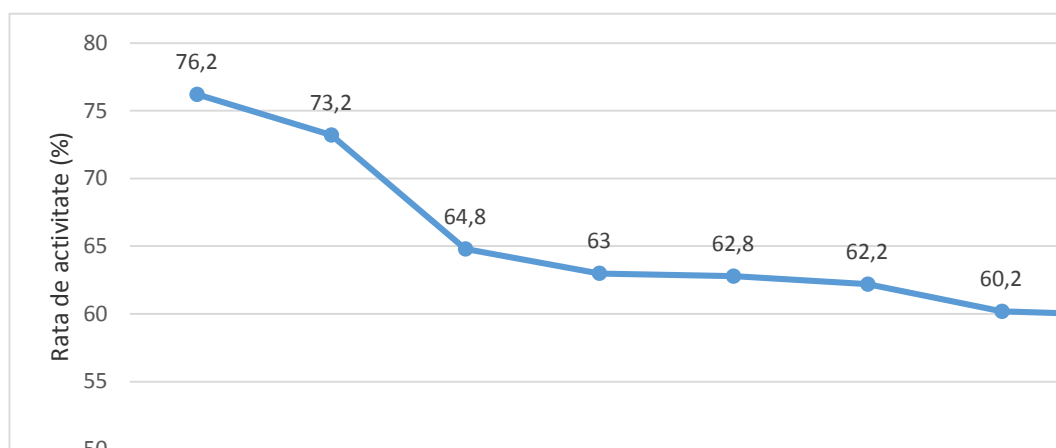

Figura 3. Rata de activitate a persoanelor cu studii superioare, Republica Moldova, %

Sursa: www.statistica.md

Ț) Rata de ocupare a persoanelor cu studii superioare în funcție de sex în Republica Moldova demonstrează următoarele tendințe (Tabelul 3):

➤ Femeile cu studii superioare își găsesc mai greu un loc de muncă, înregistrând o rată mai mică de ocupare în raport cu cea a bărbaților.

➤ În intervalul anilor 2010-2017 rata de ocupare a bărbaților cu studii superioare înregistrează o ușoară scădere, pe când rata de ocupare a femeilor are tendință inversă.

Tabelul 3. Rata de ocupare a persoanelor cu studii superioare, pe sexe, din Republica Moldova, %

	Sexe	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Studii universitare	Masculin	53,21	52,82	52,03	53,91	53,5	52,59	52,48
	Feminin	46,79	47,18	47,97	46,09	46,5	47,41	47,52

Sursa: www.statistica.md

Ponderea studenților în funcție de domeniile de studii. Acest indicator este important deoarece arată popularitatea în rândul studenților a unor domenii în raport cu alte domenii și, respectiv, arată, care domenii pe viitor vor avea cerere de locuri de muncă mai mare.

Analizând ponderea studenților după diverse domenii de studii din învățământul superior din Republica Moldova, observăm următoarele (Fig. 4):

- în perioada analizată, anii 2012-2017, structura contingentului pe domenii s-a păstrat, mai mult sau mai puțin, stabilă;

- numărul cel mai mare de studenți este concentrat în domeniul *Științelor sociale, jurnalism și informație, business, administrare și drept* cu o pondere ce oscilează în jurul gradației de 45,5%, din care ponderea cea mai mare o constituie femeile. Această valoare ridicată se datorează faptului că cei mai mulți tineri au ales să-și facă studiile în domeniul economic și juridic. Domeniul imediat următor este *Ingineria, tehnologiile de prelucrare și construcții*, înregistrând valoarea medie de 18,2%, cu ponderea cea mai însemnată a bărbaților în totalul contingentului. Cel de-al treilea domeniu, printre cele mai populare, este *Educația*, cu o medie de circa 15,2% în perioada examinată.

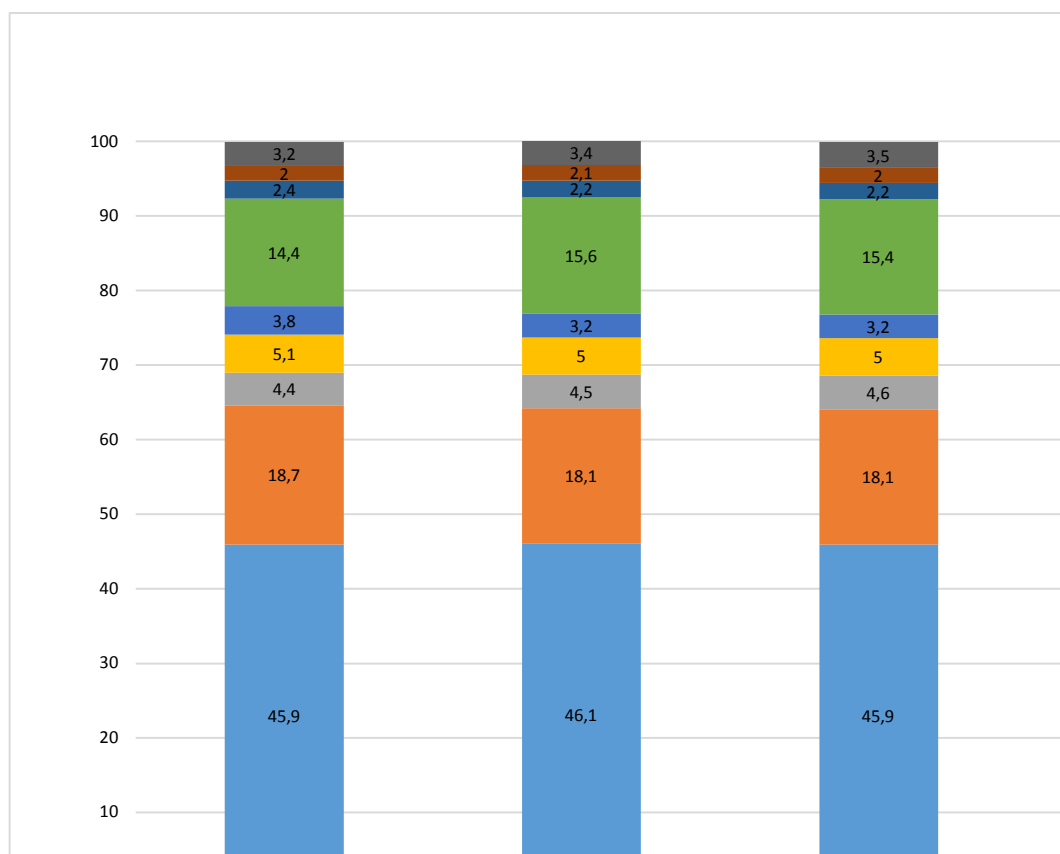

Figura 4. Evoluția ponderii studenților în Republica Moldova, în funcție de domeniile de studii, anii 2012-2017

Sursa: Calculat pe baza datelor BNS.

Analizând situația la acest capitol din cadrul UE-28 (Fig. 5), constatăm că aproape o treime (32,2%) din toți studenții din învățământul superior, în 2015, au studiat *Științe sociale, jurnalism și informație, business, administrare și drept*, dintre care partea cea mai mare o reprezentau femeile (57,6%)¹⁸. Cel de-al doilea domeniu cel mai popular a fost *Ingineria, tehnologiile de prelucrare și construcții*, reprezentând circa 15,8% din volumul total de studenți, din care, de această dată, 71,9% constituiau băieții. Astfel, concluzionăm o similitudine de tendințe în ceea ce privește întâietatea domeniilor cele mai populare în rândul studenților din Republica Moldova și UE-28. Totuși, remarcăm, că ponderea studenților în cadrul *Științelor sociale, jurnalism și informație, business, administrare și drept* în Republica Moldova este semnificativ mai înaltă (45,5%).

Al treilea și imediat al patrulea domeniu popular în rândurile studenților europeni au reprezentat *Medicina și farmacia* cu 13,5% și *Arta și științele umanistice* cu 13%, în care ponderea mai însemnată o constituiau femeile.

¹⁸ http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Tertiary_education_statistics.

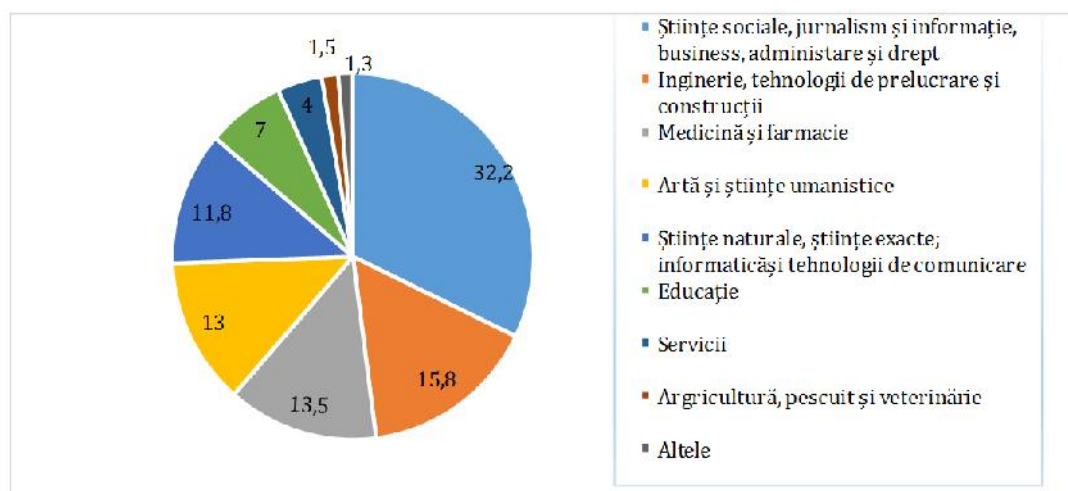

Figura 5. Distribuirea studenților în educația terțiară în UE-28, anul 2015

Sursa: Eurostat, Key figures on Europe. Education and training, 2017 edition.

Remarcăm, Uniunea Europeană examinează ca fiind o problemă tendința de creștere semnificativă a interesului față de domeniile umanistice în detrimentul științelor exacte, sesizând faptul că aceasta poate încetini progresul tehnico-științific, care are impact direct asupra indicatorilor micro și macroeconomici.

) *Rata adulților încadrați în învățământul continuu (educația permanentă).* Învățământul continuu este un element definitoriu al economiilor dezvoltate, prin care populația activă se adaptează tuturor noutăților cu scopul de a deveni mai competitivi. În Republica Moldova acest indicator este foarte scăzut, înregistrând în 2012 doar 0,1% din populația cu vârsta cuprinsă între 24-64 de ani, iar în 2015 – 1,03% din populație. În România, pe parcursul ultimilor 5 ani, acest indicator rămâne neschimbat, atingând valoarea de 1,03p.p din populația totală adultă¹⁹. Obiectivul Republicii Moldova fixat în *Strategia de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020 „Educația-2020”* este ca rata adulților încadrați în educația permanentă să atingă nivelul de 10%, ceea ce reprezintă rata actuală a adulților care participă la învățământul continuu în UE-28²⁰.

Din prisma factorului de bază a formării capitalului uman, actualmente învățământul superior din Republica Moldova întâmpină un șir de provocări:

) *Corelarea anticipativă ofertei sistemului educațional din Republica Moldova cu structura și cerințele pieței muncii.* Economii dezvoltate nu pot rămâne competitive la nivel global decât prin formarea de forță de muncă înalt calificată care să ofere soluții de rezolvare a problemelor curente și viitoare. Este necesară atât dezvoltarea profesională individuală, cât și a întregii societăți. În acest scop, instituțiile de învățământ superior trebuie să monitorizeze cu rigoare cerințele pieței muncii, astfel încât să pună la dispoziție absolvenți cu competențe și abilități solicitate. Astfel, universitățile nu vor mai produce studenți sub-calificați sau supra-calificați, care nu reușesc să-și găsească locul potrivit pe piața muncii.

✓ *Adaptarea la cerințele pieței prin prisma învățării permanente.* Ținând

¹⁹ Education and Training Monitor 2016 Romania, European Commission, p.8-9

²⁰ Idem.

seama de specificul dezvoltării economice mondiale actuale, se impune necesitatea de perfecționare continuă și de adaptare perpetuă la cerințe pieței muncii. Mediul academic împreună cu mediul de afaceri, prin schimb de experiențe și bune practici, pot conlucra pentru a obține rezultate cât mai bune de ambele părți.

✓ *Continuarea implementării sistemului Bologna*, care răspunde la tendințele globalizării și internaționalizării învățământului superior, încurajând mobilitatea studenților și a profesorilor și apariția nevoilor de educație și formare bazate pe cerințele dinamice ale pieței muncii.

✓ *Crearea de oportunități de carieră*. Învățământul superior trebuie să-și asume responsabilitatea creării oportunităților de carieră pentru absolvenții săi și diminuării până la eliminare a discrepanțelor care există între competențele dobândite de absolvenți și cerințele posturilor în care se angajează aceștia.

✓ *Creșterea adaptabilității și a flexibilității instituțiilor de învățământ superior la schimbare*. Este necesar ca instituțiile de învățământ, pe lângă activitățile curriculare ale studenților, să dezvolte și activități extra-curriculare, astfel încât să ofere studenților și competențe transversale solicitate deseori de angajatori.

Analiza SWOT a sistemului de învățământ superior din Republica Moldova

Puncte tari:	Puncte slabe:
)] Înzeestrarea materială, în general, modernă care permite informatizarea procesului de învățământ din punct de vedere administrativ și logistic;)] Existența unei infrastructuri logistice (cazare/studii/biblioteci/informatică) și a unor servicii de calitate pentru studenți;)] Menținerea unui sistem de echitate socială, prin existența locurilor finanțate de la buget, acordarea de burse de studii și de facilități sociale (locuri în cămin, cantină, abonamente de călătorie în transport public);)] Diversificarea procesului de învățare permanentă prin cursuri post-universitare, programe de masterat, programe de doctorat, etc.)] Dezvoltarea școlilor masterale și doctorale;)] Promovarea unui management participativ la toate nivelurile învățământului superior (senat, consilii ale facultăților, catedre);)] Funcționarea sistemului de asigurare a calității;)] Funcționarea sistemului de acreditare a programelor de studii, a facultăților, a universităților;)] Diversificarea și amplificarea relațiilor internaționale cu universitățile străine din regiune, din Europa și la nivel internațional;)] Mobilitatea internațională sporită atât a studenților cât și a cadrelor didactice (Erasmus+, Leonardo da Vinci, John Smith etc.).	)] Procesul educațional este preponderent teoretic, deseori formal, cu accent pe transmitere și memorare de informații, nu pe dezbateri, studii de caz, aplicații, jocuri de rol etc.;)] Insuficiența materialului didactic de calitate autohton, care ar ține cont de realitățile de dezvoltare autohtone;)] Mobilitatea redusă a cadrelor didactice pentru a preda la universitățile partenere din străinătate;)] Viteza scăzută de adaptare a programelor de studii la cerințele schimbătoare ale pieței muncii;)] Colaborarea slabă a învățământului superior cu mediul de afaceri, în vederea armonizării ofertei educaționale cu cerințele pieței muncii;)] Inexistența unor normative și politici organizatorice neomogene, care nu favorizează creativitatea, eforturile obținute și obținerea de performanțe;)] Evaluarea deficitară a studenților pe parcursul întregului proces de învățământ superior, în sistem grilă.

<i>Oportunități:</i>	<i>Amenințări:</i>
- J Sistemul de învățământ superior din Republica Moldova trebuie să se alinieze celui european; - J Mobilitatea profesorilor și a studenților diversifică și oferă oportunități de participare în proiecte de interes european; - J Accesul la baze de date europene, internaționale, biblioteci on line, la reviste de specialitate; - J Disponibilitatea fondurilor europene în vederea finanțării programelor de educație permanentă și a proiectelor de cercetare.	- J Amplificarea concurenței în domeniul învățământului superior la nivel național și internațional ca urmare a fenomenului de globalizare; - J Creșterea mobilității studenților și a profesorilor/cercetătorilor la nivel UE, dar și la nivel internațional; - J Interes insuficient din partea studenților pentru studii și învățare; - J Organizarea studiilor universitare care nu favorizează învățământul trans-disciplinar și interdisciplinar; - J Creșterea concurenței din partea universităților moldovenești private care nu oferă întotdeauna programe educaționale de calitate.

Sursa: Elaborat de autor.

Este cert faptul că învățământul superior rămâne a fi unul din factorii determinanți în procesul formării capitalului uman atât în lume, cât și în Republica Moldova. Condiționat de constrângeri de ordin exterior și interior, învățământul superior din Republica Moldova este supus unor provocări majore, îndeosebi, în ceea ce privește corelarea anticipativă a ofertei sistemului educațional superior cu structura și cerințele dinamice ale pieței muncii. Condiția de bază care asigură creșterea economică a unei țări este creșterea permanentă a competitivității acestei economii. Analizând situația din Republica Moldova la acest capitol, constatăm că există o adaptare relativ scăzută a ofertei educaționale la cerințele pieței muncii.

O altă provocare cu care se confruntă tot mai acut sistemul de învățământ din Republica Moldova este scăderea demografică, îmbătrânirea populației și migrația. Studiile statistice demonstrează că populația activă a Republicii Moldova cunoaște o tendință descrescătoare accentuată în ultimii ani. Reducerea numerică a populației ca urmare a scăderii natalității duce la scăderea numărului de elevi și ulterior de studenți. Fenomenul migrației, și el, la rândul său, reprezintă o provocare pentru învățământul superior moldovenesc, deoarece o mare parte din tineri se orientează să-și facă studiile superioare în străinătate, fie obținând o bursă, fie migrând către părinții care lucrează în străinătate. Anual guvernul României acordă mii de burse pentru tinerii din Republica Moldova și aceștia migrează în speranța de a obține o diplomă de circulație internațională, care le va facilita angajarea viitoare la un loc de muncă bine plătit. Un alt factor demotivant pentru tinerii din Moldova ca să rămână în țară este faptul că salariile oferite de angajatorii moldoveni sunt mici și nu reprezintă un stimul.

În concluzie formulăm următoarele recomandări:

1. Ținând seama de tendința accentuată de descreștere a numărului de studenți, este necesară o optimizare a numărului de instituții de învățământ superior din Republica Moldova.

2. Este necesară corelarea mai strânsă a programelor de studii universitare cu necesitățile pieței muncii în ceea ce privește formarea competențelor profesionale ale viitorilor angajați. Concomitent este necesar ca instituțiile superioare să realizeze

niște prognoze în ceea ce privește evoluția cererii de forță de muncă pentru a ajusta ofertei educaționale cu aceasta.

3. Este important ca universitățile să-și identifice în mod clar și concret segmentul de piață pe care se poziționează, ale cărui tendințe le influențează sau la care trebuie să se adapteze.

4. Învățământul superior din Republica Moldova trebuie să devină veriga de bază în ceea ce privește organizarea și desfășurarea educației continue. Globalizarea pieței muncii impune necesitatea dezvoltării de noi competențe care vor determina creșterea cererii de programe de formare permanentă în diverse domenii de specializare. Necesitatea cuprinderii în procesul educațional a tuturor, a integrării individului în diverse forme de educație determină necesitatea proiectării și organizării educației din perspectiva desfășurării sale pe toată durata vieții.

Referințe bibliografice

1. OECD. The value of people. Human capital, p. 29, www.oecd.org/insights/37967294.pdf
2. OECD. Le indicateurs de l'OCDE Finances et Développement. 2012, p. 21.
3. Revue économique de l'OCDE. 2002. Vol 1, nr.34.
4. Sistemul educațional în România. Date sintetice. Institutul național de Statistică, 2015.
5. Blau Francine, Lawrence M. Kahn. Gender Differences in Pay. În: Journal of Economic Perspectives, 14(4), 2000, p.75-99.
6. Machin S., McNally S. Tertiary Education Systems and Labour Markets, Education and Training Policy Division, OECD, 2010.
7. Eurostat. Key figures on Europe. Education and training, 2017 edition.
8. Educația în Republica Moldova. Date statistice 2016-2017, Biroul Național de Statistică din Republica Moldova, 2017.
9. Strategia de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020 „Educația-2020” a Republicii Moldova.

EGALITATEA DE GEN ÎN REPUBLICA MOLDOVA: ÎNTRE DEZIDERATE ȘI REALITĂȚI

Liliana CUȘNIR, cercetător științific,
Centrul de Cercetări Demografice al INCE

The article presents an analysis of existing studies that reflect gender inequality on actors that influence the family's economic situation. The article reflects the persistence of unequal relations, which are often unfavorable to females in vocational training and their opportunities on the labour market compared to males. Currently, the Republic of Moldova has made progress in the gender inequality policy, which leads to a steady decrease of the Global Gender Gap Index and places Moldova on 26th place out of 144 countries (2016). The progress in gender equality is also reflected in the Gender Equality Index, which shows that although its value has improved, the increase is not insignificant, from 57 to 58 points.

According to the international experience, it is demonstrated that all effective development strategies place females in a central role, and their results make a substantial contribution to human development.

Keywords: Human Development Index, Global Gender Gap Index, economy, labor market.

Promovarea continuă și sistematică a principiului egalității de șanse între femei și bărbați constituie o preocupare pentru Republica Moldova. Demersurile pe care le face țara noastră, începute odată cu proclamarea independenței, legate de armonizarea legislației la standardele internaționale și europene, prevederile comunitare privind egalitatea de șanse și de tratament egal pentru femei și bărbați sunt semnificative. Participarea echilibrată pe piața muncii atât a femeilor cât și a bărbaților – în termeni de ocupare, salarizare, promovare și participare la formare continuă – este strâns legată de circumstanța familială. Cele menționate mai sus, mai depind și de divizarea rolurilor în familie și de îndeplinirea funcțiilor familiale, de aici și politicile pentru concilierea vieții profesionale cu cea familială și cea privată, precum și modul în care puterea economică este distribuită în societate. Cu toate că trăim într-o perioadă când familia și-a pierdut din relevanța socială a funcțiilor, grupul familial continuă să reprezinte unitatea socială fundamentală, pentru viața și viitorul individului. În așa mod gospodăria nu mai constituie entitatea majoră de producție, iar școala a preluat din activitatea educativă. Accesul la resursele materiale și financiare, la educație, la piața muncii sunt strâns legate între ele și se influențează reciproc, evidențiind gradul de democratizare a distribuirii rolurilor între femei și bărbați. În societate femeile și bărbații au diferite nevoi și interese, chiar și valorile atribuite “muncii femeilor” și “muncii bărbaților” sunt diferite. Aceste diferențe variază de la o societate la alta, de la o cultură la alta și de la o țară la alta. Analiza de gen asupra actorilor care influențează situația economică a familiei reflectă, la ora actuală, persistența unor raporturi inegale, de cele mai multe ori defavorabile femeilor.

În familiile tradiționale, soțul era singurul furnizor de venituri, acesta fiind principalul argument de stabilire a autorității paterne în familie. În societățile preindustriale, funcția economică a familiei era și mai pregnantă, deoarece întreaga familie era un producător de bunuri, bunuri care erau valorificate în vederea susținerii materiale a familiei. În societatea modernă, ambii soți sunt aducători de venituri în familie, ceea ce îi conferă acestora un mai mare echilibru. Prin modificările survenite în ultima perioadă s-a schimbat și viziunea asupra cerințelor față de viață,

care la rândul său a dus la creșterea cheltuielilor atât la bărbați cât și la femei (Fig.1). Odată cu creșterea cheltuielilor au crescut și veniturile, însă aici putem menționa despre diferența de gen în aportul veniturilor și capacitatea de consum. Bărbații au un venit pe măsura cheltuielilor, în schimb femeile depășesc vizibil cheltuielile chiar dacă au un venit mai redus ca bărbații.

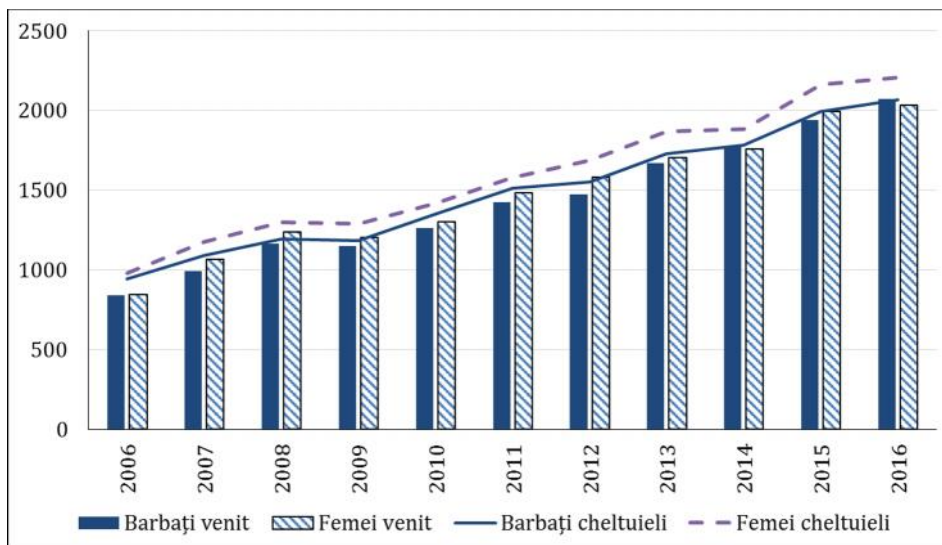

Figura 1. Veniturile și cheltuielile disponibile gospodăriilor pe sexe în perioada anilor 2006-2016

Sursa: Banca de date BNS.

În Republica Moldova, nivelul de trai și sărăcia sunt măsurate prin cheltuielile de consum ale populației, astfel considerându-se că bunăstarea gospodăriei este exprimată prin cheltuielile pe care aceasta poate să și le permită.

Modul variat de percepere și argumentare a schimbărilor care au parvenit în cadrul familiei, inclusiv și schimbările față de bugetul familial, au determinat oamenii de știință din societatea actuală la studierea minuțioasă a proceselor din cadrul familiei. Procesele de transformare ale familiei în Europa au fost în vizorul cercetătorului T. Sobotka, care pune accent pe procesele demografice și schimbările revoluționare ce au survenit în institutia familiei, schimbări care sunt percepute, frecvent, ca anomalii sau mutații indezirabile, care urmează să fie ajustate prin metodele ingineriei sociale [1].

În cazul Republicii Moldova, ca și în al altor țări în tranziție, situația familiilor a fost agravată de scăderea bruscă a nivelului de trai, șomaj, migrația de muncă, creșterea inaccesibilității locuințelor, în special pentru familiile tinere, diminuarea garanțiilor sociale, timpul prelungit de lucru (*ocupația dublă*) în scopul asigurării nevoilor materiale ale familiei, răspândirea comportamentului deviant (*alcoolism, narcomanie, violență în familie*) [2].

Implicarea femeilor în activitatea economică conduce la modificări semnificative ale conștiinței acestora în legătură cu schimbarea statutului lor ocupațional. Creșterea nivelului de educație și calificării profesionale, precum și independența materială au contribuit la activizarea necesităților de autoafirmare [3].

În această ordine de idei, putem menționa că un procent mai mare de femei

active pe piața muncii este important, întrucât poate constitui o sursă de dezvoltare economică și de creștere a nivelului de trai. Participarea activă a femeilor pe piața muncii constituie o importantă sursă de aprovizionare a forței de muncă și un aport substanțial la bugetul familial în condițiile actuale ale economiei de piață.

Pentru a exista, familia trebuie să-și asigure venituri suficiente pentru satisfacerea nevoilor de bază. Atât timp cât reușește acest lucru, ea se poate concentra mai mult asupra realizării celorlalte funcții. În caz contrar, se pune în pericol nu numai realizarea acesteia, ci însăși existența familiei ca instituție socială.

Studiile internaționale din domeniu demonstrează că toate strategiile eficiente de dezvoltare plasează femeile pe un rol central. Integrarea socială completă a femeilor aduce beneficii imediate în veniturile și economiile familiale, reinvestirile lor sunt în creștere, iar familiile sunt mai sănătoase și mai bine alimentate [4]. Așadar, aceasta ne sugerează că ce este benefic familiei este benefic pentru societate, iar investițiile în dezvoltarea umană vor putea fi observate peste o perioadă de timp mai lungă.

Conform rapoartelor "Human Development Report 2000" și "Human Development Report 2016", Republica Moldova rămâne a fi una din țările cele mai puțin dezvoltate din regiunea Europei și Comunitatea Statelor Independente, plasându-se pe poziția 107 din 188 de țări și teritorii conform Indicelui Dezvoltării Umane (IDU). Se poate menționa faptul că, spre deosebire de țara noastră, statele din regiune au cunoscut o ascensiune mai pronunțată a Indicelui Dezvoltării Umane în intervalul ultimilor ani. Printre regiunile în curs de dezvoltare, Europa și CSI înregistrează cel mai mare Indice al Dezvoltării Umane și se bucură de o creștere consecventă a dezvoltării umane (Fig. 2).

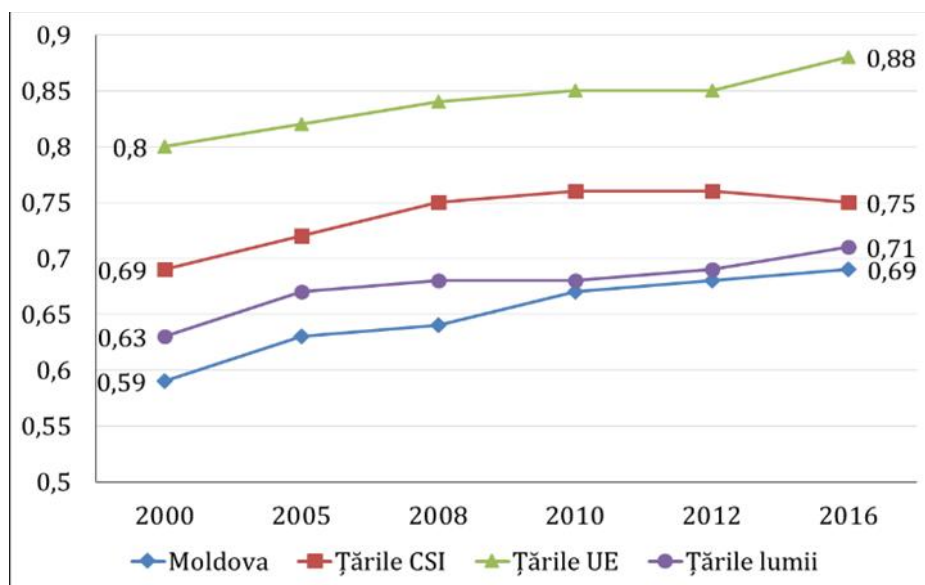

Figura 2. Indicele de dezvoltare umană pentru anii 2000-2016 pentru Republica Moldova, țările CSI, țările UE și țările lumii

Sursa: Human Development Report.

Valoarea de 0,69 plasează țara noastră în topul categoriei de dezvoltare umană medie. De-a lungul ultimului deceniu, valoarea Indicelui Dezvoltării Umane al țării s-a menținut relativ constant, cu o creștere evidentă către anul 2016, de la 0,59

înregistrat în 2000 la 0,69 obținut în 2016. Dacă reflectăm IDU în bază de gen pentru Republica Moldova, atunci observăm că valoarea acestuia plasează țara noastră în grupul 1, care include țările cu egalitate sporită dintre femei și bărbați în ceea ce privește realizările dezvoltării umane. Indicele Dezvoltării Umane pentru femei față de bărbați pentru Republica Moldova este de 1,010: 0,702 pentru femei în comparație cu 0,695 pentru bărbați. Decalajul reflectă pierderea în dezvoltarea umană în funcție de diferențele dintre statutul bărbaților și cel al femeilor. Cu cât este mai mare diferența între sexe în dezvoltarea umană, cu atât este mai mic Indicele Dezvoltării de Gen (IDG) al unei țări, în comparație cu IDU. Astfel, raportat la Indicele Decalajului de Gen (*Gender Gap Index*)²¹ care plasează Moldova pe locul 26 din 144 de țări (în 2016), observăm că în ultimii ani Republica Moldova înregistrează un progres în politica inegalității de gen, ceea ce duce la o diminuare constantă a Indicelui Decalajului de Gen (GGI), fapt determinat în special de creșterea nivelului de educație și emanciparea politică a femeilor (*Tabelul 1*).

**Tabelul 1. Indicele Decalajului de Gen (Gender Gap Index GGI)
în anii 2006-2016**

GENDER GAP INDEX (GGI)	TOTAL		PARTICIPA- REA ECONOMICĂ		NIVELUL EDUCA- ȚIONAL		SĂNĂTATEA ȘI SUPRAVIETUIREA		EMANCIPA- REA POLITICĂ	
	Rating (R)	Valoarea(V)	(R)	(V)	(R)	(V)	(R)	(V)	(R)	(V)
GGI 2016 (din 144 țări)	26	0,741	15	0,795	52	0,996	40	0,979	58	0,196
GGI 2015 (din 145 țări)	26	0,742	18	0,797	50	0,996	42	0,979	58	0,195
GGI 2014 (din 142 țări)	25	0,740	11	0,808	56	0,995	37	0,979	59	0,180
GGI 2013 (din 136 țări)	52	0,704	32	0,741	74	0,991	34	0,979	87	0,104
GGI 2012 (din 135 țări)	45	0,710	21	0,761	42	0,996	34	0,979	85	0,104
GGI 2011(din 135 țări)	39	0,708	14	0,764	64	0,991	1	0,980	88	0,099
GGI 2010 (din 134 țări)	34	0,716	10	0,771	66	0,990	1	0,980	69	0,124
GGI 2009 (din 134 țări)	36	0,710	26	0,732	63	0,993	41	0,979	64	0,137
GGI 2008 (din 130 țări)	20	0,724	2	0,802	35	0,998	38	0,979	68	0,118
GGI 2007 (din 128 țări)	21	0,717	5	0,778	41	0,994	37	0,979	56	0,117
GGI 2006 (din 115 țări)	17	0,712	2	0,760	37	0,994	1	0,979	50	0,117

Sursa: The Global Gender Gap Report.

Raportul Global Gap Index cuantifică amploarea diferențelor de gen și

²¹ GGI (*Gender Gap Index*) – indice standard ce stabilește pentru fiecare țară diferența de gen raportată la domeniul economic, politic, educație și sănătate, oferind un clasament al țărilor care să permită o comparație eficientă între regiuni.

urmărește progresul lor în timp, acordând o atenție specială diferențelor relative dintre femei și bărbați în patru domenii-cheie: sănătate, educație, economie și politică din 144 de țări. Studiul arată că diferențele de gen în Republica Moldova sunt prezente în toate cele patru domenii.

Un alt indice care ilustrează diferența de gen în Republica Moldova este Indicele Egalității de Gen (IEG)²². Deși în comparație cu anii 2009 și 2015, valoarea indexului egalității de gen s-a îmbunătățit, totuși această creștere nu este nesemnificativă (*de la 57 la 58 puncte*). Este de menționat faptul că în 2016 doar un singur domeniu (*accesul la resurse*) a trecut pragul de 70 de puncte, comparativ cu câte două domenii în anii 2009 (*accesul la resurse și sănătatea*) și 2015 (*accesul la resurse și sănătatea*). Nivelul egalității de gen în domeniul sănătății înregistrează scăderi semnificative. Valorile indexului pentru domeniul sănătății au scăzut concomitent în fiecare an (*de la 73 de puncte în 2009 la 71 în 2015 și 69 în 2016*). Creșterea indexului egalității pentru anul 2016 se datorează în mare parte îmbunătățirii percepțiilor față de rolul femeii în societate (*Fig. 3*). Putem concluziona că, de fapt, nivelul egalității de gen în Republica Moldova s-a îmbunătățit datorită percepției cetățenilor față de rolul femeii în societate, conform subindicatorilor care calculează indicatorul *Percepții și stereotipuri*. În viziunea cetățenilor s-a schimbat percepția că femeile sunt mai puțin capabile și nu pot ocupa funcții de conducere, la fel este în descreștere și percepția că destinul femeii este casa și familia.

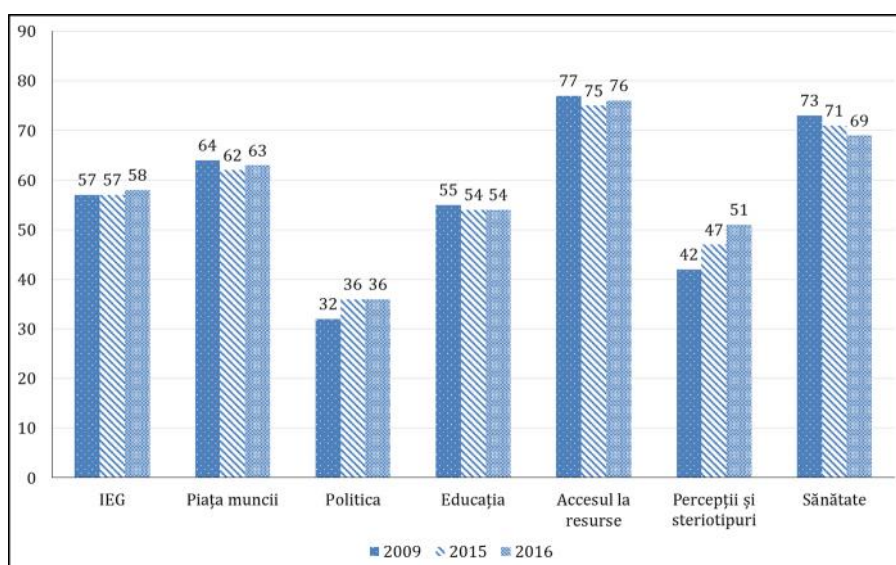

Figura 3. Indexul Egalității de Gen în Republica Moldova în anii 2009, 2015 și 2016

Sursa: Raportul Indexul egalității de gen 2016.

http://www.progen.md/files/1857_indexul_egalitatii_de_gen_2016.pdf

²² Indexul Egalității de Gen este calculat în baza a 31 de indicatori de impact grupați în șase categorii relevante, cum ar fi: (I) Piața Muncii, (II) Politică, (III) Educație, (IV) Accesul la Resurse, (V) Percepții și Stereotipuri, (VI) Sănătate. Pentru fiecare domeniu este calculat un sub index, care poate varia de la 0, indicând o inegalitate totală între femei și bărbați, și 100 indicând o egalitate de gen perfectă. Astfel, cu cât indicele calculat este mai aproape de 100, cu atât nivelul egalității de gen pe acel domeniu este mai înalt.

Portretul statistic al femeilor și bărbaților din Republica Moldova ne arată că femeile ocupă o pondere mai mare în ceea ce privește numărul populației și această situație rămâne neschimbată în ultimii zece ani. Se remarcă scăderea populației în vârstă aptă de muncă și creșterea peste aceasta (Fig. 4). Aceasta se poate datora creșterii speranței de viață la naștere, care timp de 5 ani a crescut cu 3 ani pentru femei.

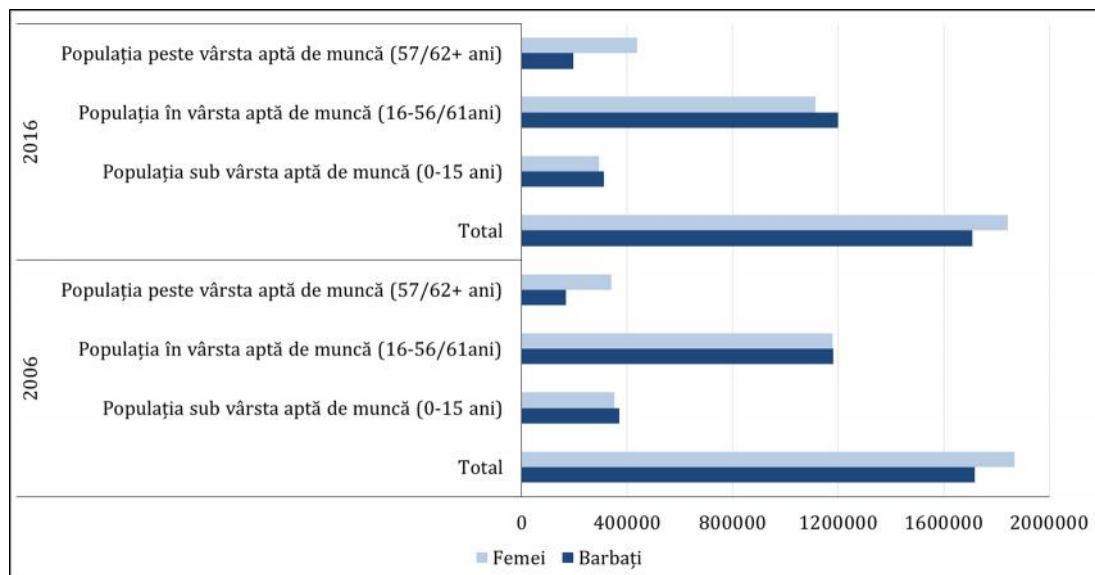

Figura 4. Numărul mediu a populației pe principalele grupe de vârstă în 2006 și 2016

Sursa: Banca de date BNS.

Datele oferite de Biroul Național de Statistică ilustrează faptul că femeile trăiesc mai mult decât bărbații în medie cu opt ani, speranța de viață la naștere fiind de 75,5 ani pentru femei și 67,5 ani pentru bărbați (Fig. 5). Acest decalaj se datorează nivelului mai înalt al mortalității premature a bărbaților, în special a celor în vârstă aptă de muncă.

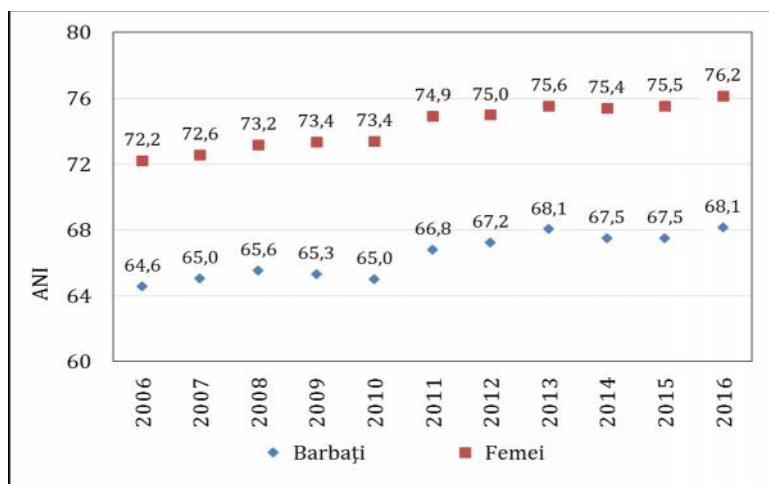

Figura 5. Speranța de viață la naștere pe ani, medii și sexe

Sursa: Banca de date BNS.

Referindu-ne la grupul de vârstă apt de muncă, conform datelor BNS, în ultimii 10 ani se observă o descreștere a numărului femeilor din acest grup. Ponderea femeilor în totalul populației ocupate este practic egală cu cea a bărbaților și se menține pe parcursul ultimilor ani la același nivel (49,6% femei și 50,4% bărbați). Rata de inactivitate economică în rândul femeilor înregistrează valori superioare (59,9%) în comparație cu bărbații (54,6%). Inactivitatea în rândul femeilor de vârstă reproductivă este determinată de retragerea de pe piața muncii după nașterea copilului pentru îndeplinirea responsabilităților familiale.

Tabelul 2. Rata de inactivitate economică a populației de 15 ani și peste, divizată pe categorii de inactivitate (pe vârste și sexe, 2016)

Grupe de vârstă	Categorii de inactivitate	Bărbați	Femei	Diferența
15-24 ani	<i>Elev, student</i>	48,6	57,7	-9,1
	<i>Pensionar</i>	1,8	1,0	0,8
	<i>Casnic(ă)</i>	0,3	12,1	-11,8
	<i>Plecat peste hotare</i>	16,9	6,3	10,6
	<i>Altă situație</i>	11,2	5,3	5,9
25-49 ani	<i>Elev, student</i>	0,8	1,1	-0,3
	<i>Pensionar</i>	4,3	2,7	1,6
	<i>Casnic(ă)</i>	0,5	20,9	-20,4
	<i>Plecat peste hotare</i>	21,5	9,8	11,7
	<i>Altă situație</i>	17,8	10,0	7,8
50-64 ani	<i>Elev, student</i>	-	-	-
	<i>Pensionar</i>	22,5	39,7	-17,2
	<i>Casnic(ă)</i>	0,6	2,4	-1,8
	<i>Plecat peste hotare</i>	6,0	5,6	0,4
	<i>Altă situație</i>	13,2	8,0	5,2

Sursa: BNS.

Clasificarea pe categorii de activități ne arată că cea mai mare diferență de inactivitate economică între femei și bărbați se depistează la femeile casnice la grupul de vârstă 25-49 de ani cu 20,4% mai mult decât la bărbați, și la grupul de vârstă 15-24 de ani cu 11,8% mai mult ca bărbații (Tabelul 2). La fel observăm și diferența de inactivitate din cauza încadrării în învățământ a femeilor ceea ce ne sugerează ideea că femeile ocupate au un nivel de studii mai înalt decât al bărbaților: 27,4% din ele au studii superioare și 48,9% - medii de specialitate, în timp ce printre bărbați acești indicatori constituie, respectiv, 19,2% și 53,3%, conform datelor oferite de Biroul Național de Statistică.

Băieții tind să opteze pentru profesii și specialități care nu necesită o perioadă mare de studii și care le oferă oportunitatea mai timpuriu să iasă pe piața muncii pentru a avea un câștig financiar. Acest fapt se explică în mare parte prin rolul de gen atribuit bărbaților, unde se evidențiază stereotipul precum că *este mai mult de datoria bărbaților să aducă bani în casă*.²³ Aceasta îi determină pe tinerii de gen masculin să

²³ Raportul "Indexul Egalității de Gen 2016", p-12.

decidă în favoarea studiilor de scurtă durată și a specialităților în care venitul potențial este mai mare. Fetele, însă, sunt orientate să prioritizeze viața de familie și astfel pledează pentru opțiuni de carieră care le-ar permite să combine mai ușor viața profesională cu cea de familie. Aceasta este o dovadă că în Moldova femeile mai mult ca bărbații continuă studiile. Rolurile de gen în familie determină într-o mai mare măsură opțiunile de carieră ale tinerilor. Studiile sunt de fapt singura posibilitate pentru femei de a-și ridica competitivitatea pe piața muncii. Gradul de participare a populației feminine pe piața muncii este determinat în mare măsură de factori culturali, de statutul femeii în societate, de tradiție sau religie. Factorii demografici, precum nupțialitatea, fertilitatea, influențează de asemenea rata de activitate feminină, existând o corelație între ciclul de viață familială și tipul ratei de activitate.

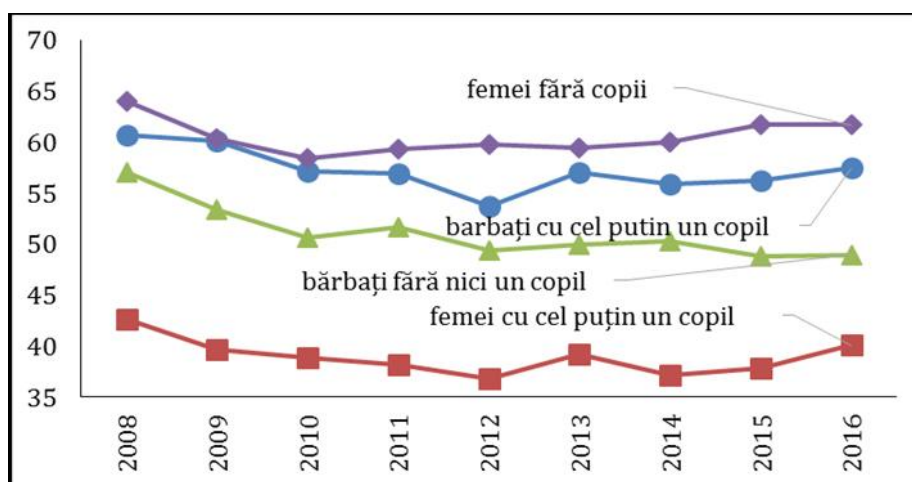

Figura 6. Rata de ocupare a bărbaților și femeilor (25-49 ani) cu sau fără copil de vârstă preșcolară

Sursa: BNS.

Rata de ocupare a femeilor depinde de mai mulți factori, inclusiv dacă au sau nu copii sub 16 ani. Astfel, pentru femeile în vârstă de 25-49 ani cu cel puțin 1 copil (*sub 16 ani*) rata de ocupare este de 41,4%, în timp ce pentru femeile fără copii rata de ocupare atinge valoarea de 62,8%. La bărbați această diferență nu este atât de mare, însă oricum persistă, la bărbații cu cel puțin un copil, rata de ocupare este de 59,2%, iar la cei fără copii are o valoare de 49,8%. Este evidentă diferența de încadrare în câmpul muncii în funcție de responsabilizarea paternă. Apariția unui copil în viața unui bărbat stimulează necesitatea de a munci. Rata de ocupare este determinată și de vârsta copilului/copiilor, de cele mai dese ori femeile își asumă responsabilitățile de îngrijire a copiilor și, respectiv, rata de ocupare a femeilor cu copii de până la doi ani constituie 15,3%, față de 53% la bărbați (*conform BNS*).

Un alt factor care determină potențialul economic al familiei este determinat de corelarea directă cu nivelul de educație, dar la fel de mult depinde și de mediul de trai. Deteriorarea capitalului social în mediul rural din Moldova are amprente asupra întregii familii, dar mai mult asupra bărbaților. Dacă analizăm rata de ocupare pe medii de reședință, atunci observăm diferențe de gen dintre orașe și sate. La sate rata de ocupare a bărbaților este mai mică decât la oraș, ceea ce se datorează lipsei locurilor de muncă pentru bărbați în zonele rurale. La oraș rata de ocupare este mai mică în rândul femeilor decât la sate, datorită concentrației mai mare a populației

tinere cu copii mici la oraș.

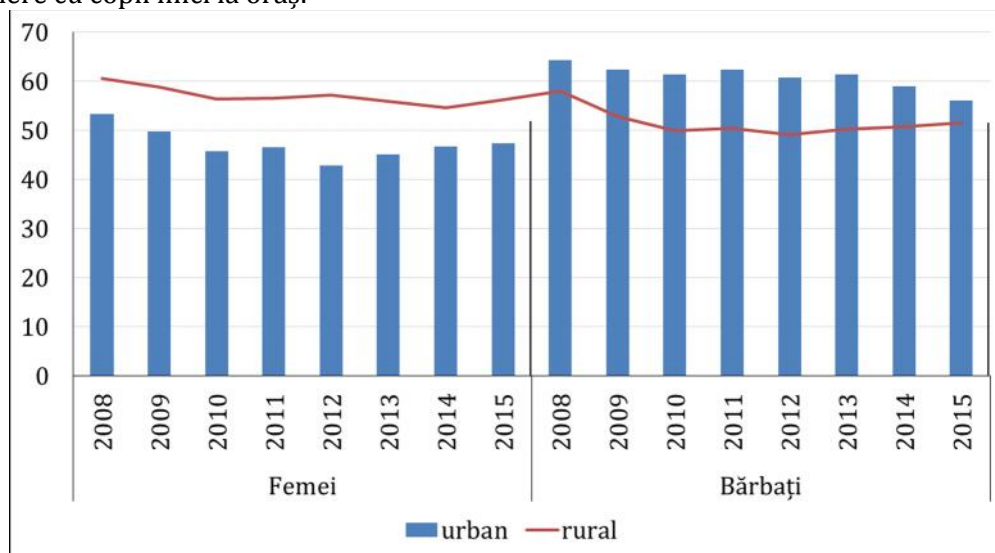

Figura 7. Rata de ocupare a populației cu vârsta de 25-49 de ani, pe sexe și medii de reședință

Sursa: BNS

Un aspect important care necesită a fi luat în considerație pentru sporirea angajării bărbaților din mediului rural este necesitatea creării locurilor de muncă pentru bărbați prin direcționarea resurselor existente și atragerea celor externe spre dezvoltarea și consolidarea infrastructurii sociale a localităților rurale.

Referindu-ne la vulnerabilitatea femeilor în funcție de nivelul de trai prin prisma educației dobândite, observăm că, cu cât nivelul de educație este mai redus, cu atât crește riscul de șomaj. Nivelul de educație al femeilor din localitățile rurale este mult mai redus în raport cu cel a femeilor din orașe. Un procent mai mic al femeilor din mediul rural dispun de studii superioare, în schimb este mai mare numărul femeilor cu studii medii de specialitate sau secundar-profesionale. Acest fapt nicidecum nu relatează asupra tendințelor reduse ale fetelor din mediul rural de a studia, ci este dictată de oportunitățile ulterioare de a aplica la sate cunoștințele obținute în rezultatul studiilor. Astfel, posibilitățile de angajare a femeilor de la sat, de a dezvolta activități pentru a obține venituri mai mari sunt mai mici în comparație cu cele ale femeilor de la oraș, continuând să amplifice fenomenul migrării femeilor instruite din sate la oraș.

Femeile ocupate au un nivel de pregătire mai înalt decât al bărbaților: 27% din ele au studii superioare și 17% medii de specialitate, în timp ce printre bărbați acești indicatori constituie 22% și respectiv 11% (Fig. 8). Femeile, în comparație cu bărbații, dețin ponderi net superioare în totalul persoanelor ocupate cu studii superioare (55% femei față de 45% bărbați) și a celor cu studii medii de specialitate (61% femei și 39% bărbați).

Funcția economică a familiei depinde de decizia femeilor în favoarea nașterii unui copil, care, la rândul său, este determinată de importanța atribuită factorilor care determină potențialul economic al familiei. Factorul ocupațional (*oportunitățile de angajare*) și cel economic (*situația financiară*) cel mai frecvent sunt apreciați de către femei ca fiind mai vulnerabili la o înrăutățire în cazul apariției unui copil.

Femeile care au un serviciu apreciază mai înalt posibilitățile materiale prezente ale familiei (*ocupația economică a femeii ca sursă suplimentară de venit*), cât și cele viitoare, în cazul în care va fi posibilă reîntoarcerea la serviciu. Dacă nașterea primului copil are loc indiferent de condiții, atunci dorința femeii ocupate de a naște cel de-al doilea copil depinde mult de factorii economici și ai bunăstării familiale în susținerea acestei intenții. Se atestă și faptul că apariția unui copil în viața bărbaților are un rol primordial la încadrarea în câmpul muncii. Responsabilizarea față de creșterea, educarea și, nu în ultimul rând, întreținerea unui copil stimulează accentuat decizia de a activa.

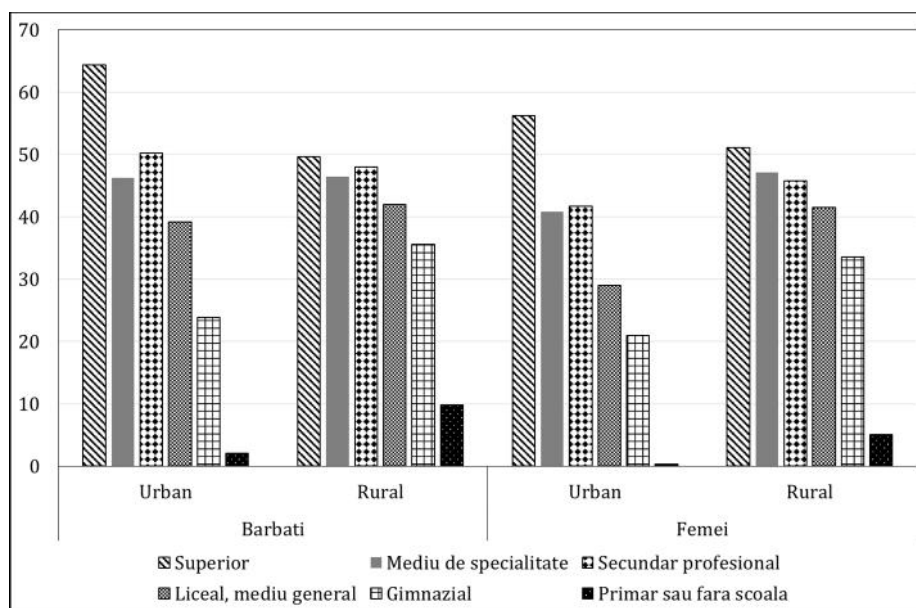

Figura 8. Rata de ocupare după nivelul de instruire pe medii și sexe pentru anul 2016

Sursa: BNS.

În condițiile diminuării nivelului de trai al populației cauzat de situația grea din mediul rural, cât și nivelul scăzut de educație au un impact substanțial asupra încadrării în câmpul muncii ulterior și a situației economico-financiare a familiei. Implementarea continuă a programelor de reabilitare economică rurală vor asigura o dezvoltare durabilă a satelor din Republica Moldova. Politica actuală a statului este orientată spre dezvoltarea afacerilor în mediul rural, promovarea culturii antreprenoriale, scopul de a genera locuri noi de muncă.

Decalajul dintre politicile pentru egalitatea de gen implementate deja și o egalitate eficientă face necesar ca autoritățile să pună în aplicare politici orientate spre garantarea egalității. Pentru eficientizare, politicile de luptă împotriva inegalităților trebuie monitorizate, puse în aplicare, evaluate periodic precum și actualizate. În consecință, statul trebuie să revizuiască modelul tradițional de egalitate care vizează doar egalitatea pe piața forței de muncă. Acesta trebuie înlocuit cu un model alternativ (*feminin*) de egalitate, a cărui premisă de bază să o constituie prioritatea pentru nivelul de trai, nivelul de educație și îngrijire a familiei. Aceasta înseamnă că structurile economice și sociale ar trebui să fie treptat adaptate la

nevoile umane astfel încât bărbații și femeile să își poată combina egal activitățile. Aceasta presupune flexibilitate, astfel încât organizarea muncii și programele de lucru să se adapteze la nevoile sociale. Pentru atingerea obiectivelor privind participarea femeilor la viața economică este necesară promovarea unei redefiniri nediscriminatorii a rolurilor femeilor în toate domeniile vieții, precum educația, cariera, ocuparea forței de muncă. Participarea femeilor la activitatea economică este esențială nu numai pentru motive de echitate, ci și ca un element strategic. Dacă se va reuși să fie utilizat potențialul întregii societăți vom avea parte de o alocare eficientă a resurselor nu numai financiare, dar și umane. Consolidarea participării femeii în domeniul educației, ocupării forței de muncă, proprietății au impact puternic asupra dezvoltării economice.

Referințe bibliografice

1. SOBOTKA T., LUTZ W. Misleading Policy Messages from the Period TFR: Should We Stop using It. In: European demographic Research Papers 4. Vienna: Vienna Institute of demography of the Austrian Academy of Sciences, 2009.
2. PAHOMI I. Transformarea familiei în Republica Moldova: convergența și divergența în contextul tendințelor europene. În: Analele Institutului Național de Cercetări Economice. Chișinău, 2015, p-103.
3. GAGAUZ O. Familia contemporană între tradițional și modern. Chișinău („Tipogr.-Sirius” SRL) 2011, p.-14.
4. BUCIUCEANU-VRABIE M. Pregătirea profesională a potențialului uman și echitabilitate de gen pe piața muncii. Publicat în: Revista de Filosofie, Sociologie și Științe Politice. Chișinău, 2014, nr.1, p.111-121.
5. Human Development Report http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr2016_report_russian_web.pdf
6. Global Gender Gap Report <http://reports.weforum.org/global-gender-gap-report-2016/economies/#economy=MDA>
7. Indexul Egalității de Gen 2016 http://www.progen.md/files/1857_indexul_egalitatii_de_gen_2016.pdf

ВЛИЯНИЕ УРОВНЯ ОБРАЗОВАНИЯ ЗАНЯТОГО НАСЕЛЕНИЯ НА ДИНАМИКУ ВВП

Светлана ЗАХАРОВ²⁴, научный сотрудник
Центр Демографических Исследований НИЭИ

The results of the study of the relationship between labour market and economic growth in the Republic of Moldova based on the assessment of the relationship between the employed population dynamics and the GDP change have been presented in article. The main factors influencing GDP both in the current and in the long term are determined. The multifactorial regression model is constructed that allows to estimate the quantitative effect of changes in the employed population structure according of education level on the GDP value in the process of research.

Key words: population employment, GDP, regression model, education.

În articol sunt prezentate rezultatele studiului privind relațiile dintre piața muncii și creșterea economică în Republica Moldova, pe baza unei evaluări a dependenței dintre dinamica populației ocupate și schimbările în PIB. Au fost determinați principalii factori care influențează PIB atât în prezent, cât și pe termen lung. În procesul de cercetare, a fost elaborat un model de regresie multifactorială care permite estimarea efectului cantitativ al schimbărilor în structura populației ocupate în funcție de nivelul de educație asupra valorii PIB.

Cuvinte-cheie: ocuparea forței de muncă, PIB, model de regresie, educație.

Внедрение передового зарубежного и отечественного опыта способствует развитию новых производств, прогрессивных технологий, инновационной экономики и, в конечном итоге, созданию новых рабочих мест и, как следствие, выдвигает новые требования в области образования и квалификационных характеристик рабочей силы, ее профессиональной подготовки, в свою очередь, повышение образовательного уровня занятого населения улучшает качество рабочей силы. Стабильный экономический рост невозможно обеспечить без профессионально подготовленной конкурентоспособной рабочей силы и данный факт подтверждает важность и практическую значимость проведенного исследования. В то же время использование эконометрических методов позволило оценить влияние факторов, отражающих качество рабочей силы на экономический рост, в том числе рассчитать количественное влияние структурных изменений в численности занятого населения по уровням образования в Республике Молдова на основной макроэкономический показатель экономического развития страны – рост Внутреннего Валового Продукта (далее по тексту ВВП) [2].

Методология исследования и источники

Процесс исследования взаимосвязи между численностью занятого населения и ВВП осуществлен поэтапно:

1. Оценка качества статистической информации:

Z Сбор статистической информации. Исследование основано на годовых статистических данных Национального бюро Статистики Республики Молдова за период 2000-2016 гг. (www.statistica.md). Для устранения влияния индекса потребительских цен (инфляции), все стоимостные показатели в

²⁴ © Светлана Захаров zaharov.svetlana@gmail.com

динамике были приведены в сопоставимые данные на основе перерасчета в цены 2000 г. (в дальнейшем по тексту применяется понятие «цены 2000 года»).

Z Анализ показателей численности занятого населения и ВВП на основе: расчета показателей эластичности занятости по ВВП (в текущих ценах и ценах 2000 года); оценки соотношения между приростом индекса физического объема ВВП и прироста занятого населения; образовательной структуры занятого населения.

2. Эконометрическое исследование:

- Выбор и построение эконометрической модели: выбор независимых факторов, оказывающих влияние на изменение ВВП [9, с. 7; 11, с. 16-17]; оценка связи между зависимой и независимыми переменными на основе коэффициентов парной корреляции; расчет уравнения регрессии; выбор формы уравнения регрессии.

Z Оценка параметров модели (регрессионных моделей): проверка достоверности полученных результатов регрессионных моделей с помощью коэффициента детерминации и автокорреляции остатков на основе статистики Дарбина-Уотсона, определение средней ошибки аппроксимации уравнения регрессии.

Z Прогноз темпа прироста ВВП на основе оценки эластичности независимых факторов.

Результаты исследования

Для оценки взаимосвязи между развитием экономики и рынком труда осуществлен анализ динамики изменения показателей Валового Внутреннего Продукта (ВВП) и численности занятого населения. Оценка динамики показателей индекса физического объема ВВП и численности занятого населения за период 2000-2016 гг. (Рис. 1), показала, что их изменения различаются по годам. Из анализа динамики данных показателей (Рис. 1 а) и в)) очевидно, что для оценки их взаимосвязи следует использовать показатели прироста (Рис. 1 в)): например, экономический спад 2009 г. и, как следствие, сокращение ВВП, сопровождался снижением спроса на труд, а снижение прироста индекса физического объема ВВП в 2014г., соответственно, сопровождалось уменьшением прироста численности занятого населения.

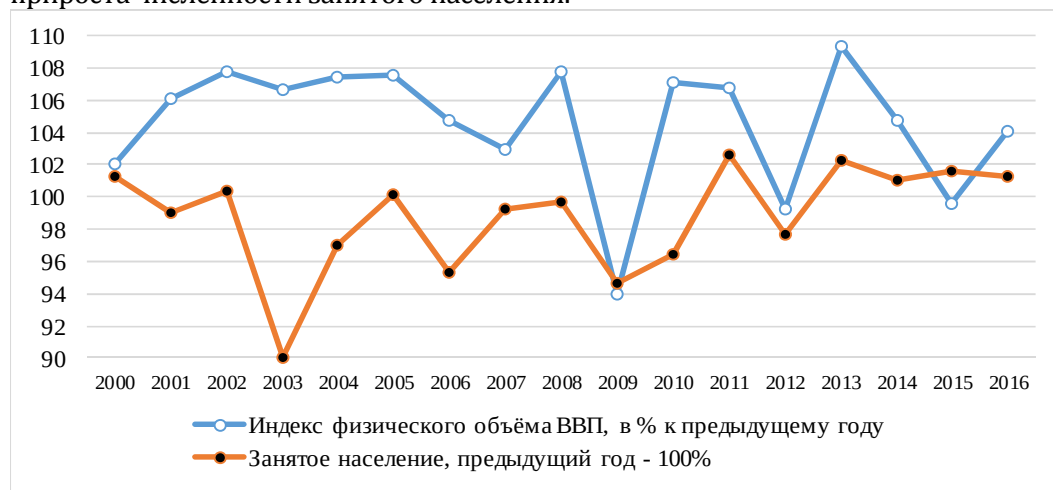

Рисунок 1. а). Динамика макроэкономических показателей, 2000-2016, %
Источник: Согласно данным НБС РМ, www.statistica.md.

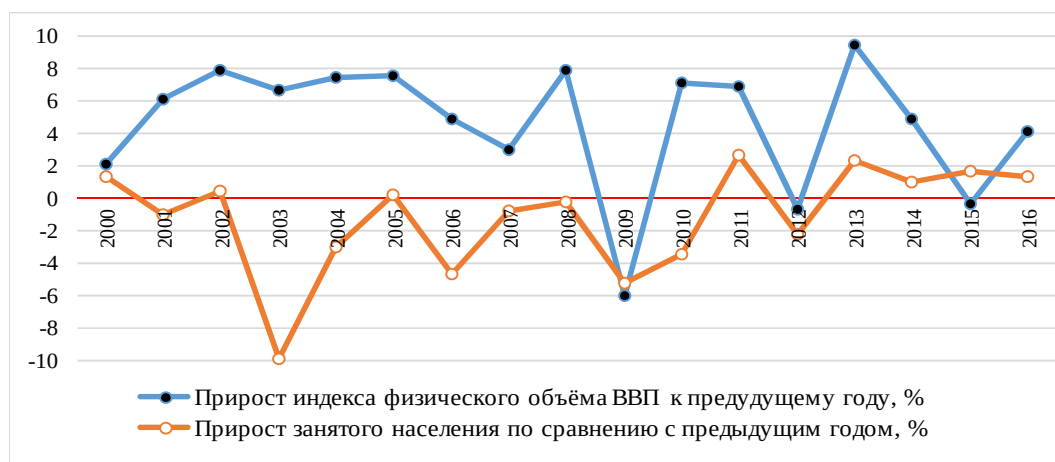

Рисунок 1. в). Прирост макроэкономических показателей, 2000-2016, %

Источник: Расчёты автора на базе данных НБС РМ, www.statistica.md.

Для анализа взаимосвязи показателей прироста ВВП и численности занятого населения использован показатель *эластичности занятости по ВВП*²⁵, который характеризует гибкость рынка труда, его способность расширяться или сокращаться, приспосабливаться к внешним экономическим шокам.

Показатели эластичности занятости по ВВП (в текущих и ценах 2000 г.) рассчитаны на основе агрегированных данных (Рис. 2, Таблица 1) и, как следует из их анализа, имеют низкие значения близкие к нулю. В то же время показатели, рассчитанные исходя из текущих цен, дают сглаженную картину динамики в отличие от показателей, рассчитанных в ценах 2000 г.

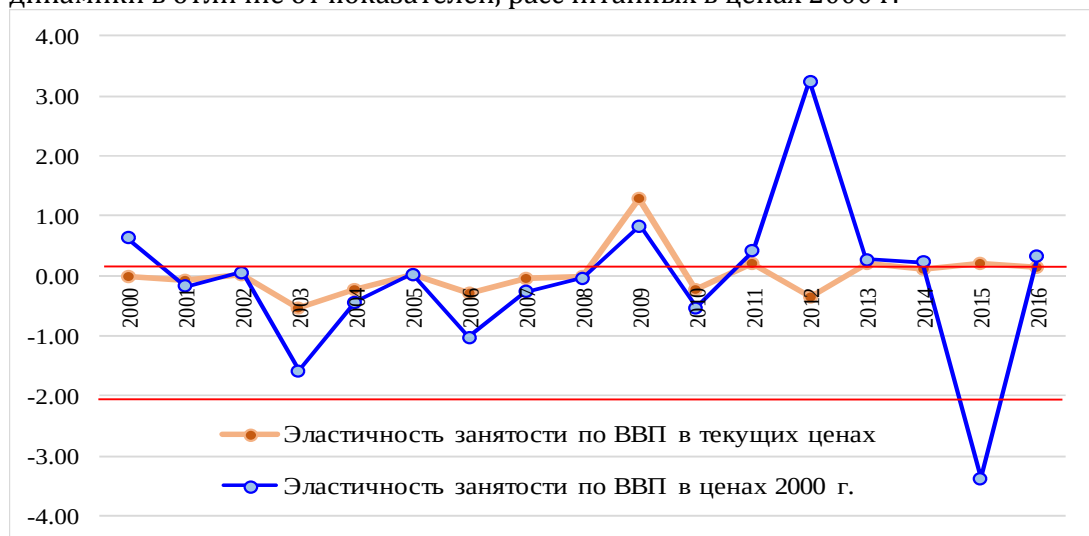

Рисунок 2. Динамика показателей эластичности занятости по ВВП, %

Источник: Расчёты автора.

²⁵ Эластичность занятости рассчитывается по стандартной формуле [5]: $A_z = \frac{\xi B (\%) }{\xi C (\%)}$,

где, A_z – эластичность занятости, рассчитанная по ВВП;

ΔB – ежегодный прирост численности занятого населения, %;

ΔC – ежегодный прирост ВВП, %.

Значения показателя эластичности занятости по ВВП (Таблица 1) близкие к нулю означают, что связь между показателями занятости и ВВП очень слабая. Рассчитанные средние значения эластичности занятости по ВВП в текущих ценах и в ценах 2000 г. равны соответственно 0,02 и -0,09. Значения показателя за период 2000-2007 и 2008-2016 гг. отличны от средних значений. В период 2008-2016 гг. показатель эластичности занятости по ВВП как в текущих ценах, так и в ценах 2000 г. положительный и выше нуля ($A_{з\ 2008-2016} > 0$).

Таблица 1. Динамика показателей эластичности занятости по ВВП, %

	Эластичность занятости по ВВП в текущих ценах	Эластичность занятости по ВВП в ценах 2000 г.		Эластичность занятости по ВВП в текущих ценах	Эластичность занятости по ВВП в ценах 2000 г.
2000	-0.02	0.62	2008	-0.02	-0.04
2001	-0.06	-0.17	2009	1.29	0.83
2002	0.03	0.06	2010	-0.22	-0.53
2003	-0.54	-1.59	2011	0.20	0.40
2004	-0.22	-0.44	2012	-0.35	3.24
2005	0.01	0.03	2013	0.19	0.27
2006	-0.30	-1.02	2014	0.10	0.22
2007	-0.05	-0.27	2015	0.19	-3.38
			2016	0.14	0.32
Средние значения эластичности: 2000-2007 гг. ¹	-0,14¹	-0,35¹	Средние значения эластичности: 2008-2016 гг. ²	0.19²	0,17²
Средние значения эластичности: 2000-2016 гг.	0,02	-0,09			

Источник: Расчёты автора.

В Таблице 1 представлены данные расчетов, характеризующие наличие связи между показателями занятости и ВВП за исследуемый период по годам.

Анализ изменения взаимозависимости между приростом ВВП (индекс физического объёма ВВП) и приростом занятого населения проведен за два временных периода: до финансово-экономического кризиса 2008-2009 гг.; после (2000-2007 и 2008-2016 гг.), что отражено на Рис. 3. а). и в). В 2000-2007 гг. линия тренда имеет тенденцию к снижению, коэффициент детерминации (R^2) близок к нулю, коэффициент регрессии отрицательный. Начиная с 2008 г. коэффициент детерминации (R^2) резко возрастает, коэффициент регрессии становится положительным и, в целом, в 2008-2016 годы связь между анализируемыми показателями становится более тесной и проявляется более очевидно.

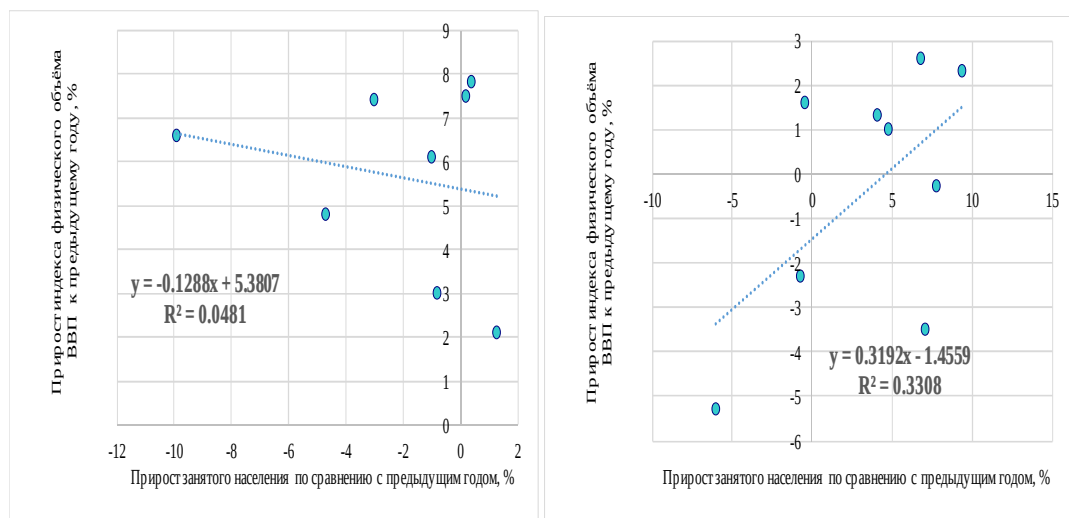

Рисунок 3. Отношение между приростом индекса физического объёма ВВП к предыдущему году (вертикальная ось) и приростом занятого населения (горизонтальная ось) к предыдущему году, %

Источник: Расчёты автора.

При оценке влияния численности занятого населения на ВВП важным фактором является качество рабочей силы или уровень образования вовлеченных в процесс воспроизводства. Характеристика изменения уровня образования численности занятого населения в динамике, в том числе с профессиональным (высшее, среднее специальное, вторичное профессиональное) и без профессионального образования (лицей, гимназия, начальная школа), представлена на Рис. 4.

Рисунок 4. Динамика общей численности занятых с различным уровнем образования, тыс.чел.

Источник: Расчёты автора на базе данных НБС РМ, www.statistica.md.

Построение регрессионных моделей

Анализ данных за исследуемый период показал, что повышение образовательного уровня в Республике Молдова происходило за счёт сокращения в структуре занятого населения численности работающих без профессионального образования, причем данная тенденция сохранялась до 2012 г.

Для количественной оценки влияния уровня образования занятого населения на ВВП использован инструментарий эконометрического анализа или метод построения регрессионных моделей, что дает возможность оценить долю влияния каждого из факторов (или группы факторов) на ВВП. В качестве зависимой переменной (Y_t) принят Валовой Внутренний Продукт (ВВП), а факторов (X_n) или переменных, использованы инвестиции в основной капитал, расходы на исследования и разработки и численность занятого населения по уровню образования (Таблица 2). При этом все стоимостные показатели приведены в сравнимые путем перерасчета в цены 2000 г.

Таблица 2. Характеристика переменных включенных в расчет регрессионной модели

Зависимая переменная (функция)	Независимые переменные (факторы)		
1. Валовой Внутренний Продукт (ВВП)	1. Инвестиционные факторы	2. Инновационные факторы	3. Трудовые ресурсы
Y_t - ВВП (в ценах 2000 г.), млн. леев	X_1 – инвестиции в основной капитал (в ценах 2000 г.), млн. леев	X_2 - расходы на исследования и разработки (в ценах 2000 г.), млн. леев	X_3 - численность занятых с высшим образованием, тыс. чел; X_4 - численность занятых со средним специальным образованием, тыс. чел; X_5 - численность занятых с вторичным профессиональным образованием, тыс. чел; X_6 - численность занятых без профессионального образования, тыс. чел.

Источник: Разработана автором.

Для оценки значимости и возможности использования факторов в расчете модели, были определены коэффициенты парной корреляции²⁶.

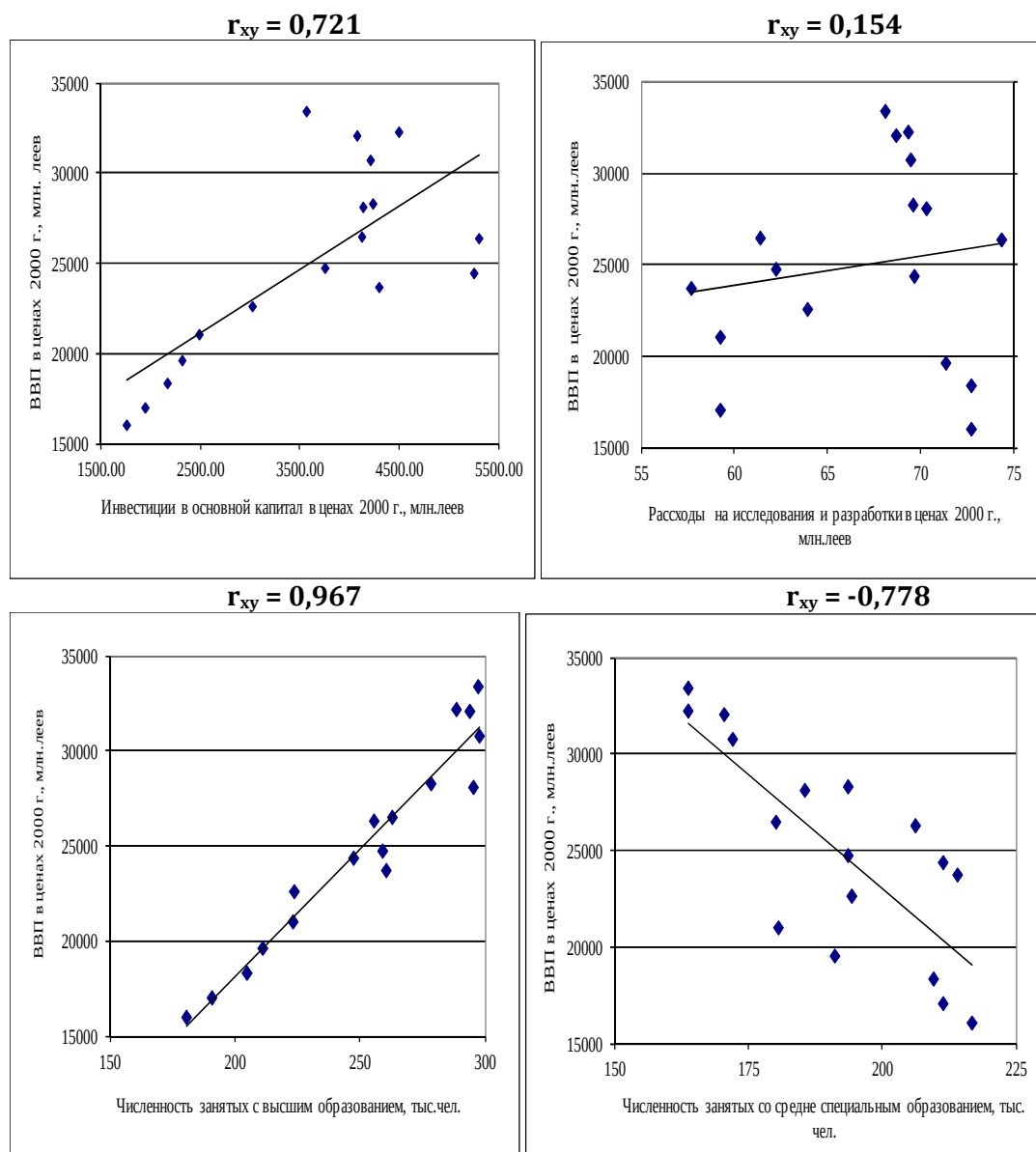
²⁶ Критерии оценки тесноты связи между независимыми факторами и ВВП по шкале Чеддока.

Таблица. Шкала Чеддока

Количественная характеристика тесноты связи	Качественная характеристика тесноты связи
$0,1 < r_{xy} < 0,3$	Слабая
$0,3 < r_{xy} < 0,5$	Умеренная
$0,5 < r_{xy} < 0,7$	Заметная
$0,7 < r_{xy} < 0,9$	Высокая
$0,9 < r_{xy} < 1$	Весьма высокая

Источник: Корреляция и регрессия. <https://math.semestr.ru/corel/primer.php> (дата обращения: 06.11.2017).

Учитывая фактор доступности в восприятии, упрощенный вариант расчета при анализе показателей в практической работе специалистами органов управления, модель представлена в линейной форме. Основные характеристики модели представлены ниже графически и в табличной форме. Так, коэффициенты парной корреляции между факторами и ВВП представлены на Рис. 5. и, учитывая установленные критерии, характеризующие тесноту связи, практически все факторы являются значимыми (исключение составляют расходы на исследования и разработки (X_2 , $r_{xy} = 0,154$)), и оказывают влияние на изменение ВВП, а знак «минус» указывает на обратный характер связи.

$$r_{xy} = -0,927$$

$$r_{xy} = -0,815$$

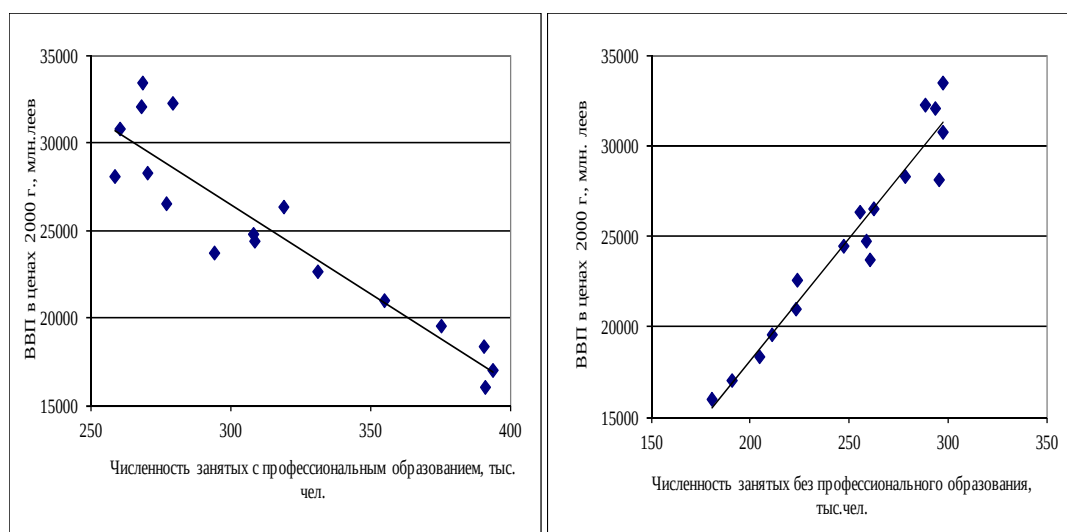

Рисунок 5. Диаграммы рассеяния ВВП от факторов модели (коэффициенты парной корреляции)

Источник: Расчёты автора.

Линейная регрессионная модель, рассчитанная для возможной оценки количественного влияния каждого из факторов на изменение ВВП, представлена как совокупность факторов в следующей линейной форме²⁷:

$$Y_t = 14\,003,929 + 1,746 \times X_{1t} + 27,314 \times X_{2t} + 82,094 \times X_{3t} - 112,738 \times X_{4t} - 20,879 \times X_{5t} + 20,110 \times X_{6t} + \varepsilon_t \quad (1)$$

где, Y_t - ВВП, в ценах 2000 г., млн. леев;

X_{1t} - инвестиции в основной капитал, в ценах 2000 г., млн. леев;

X_{2t} - расходы на исследования и разработки, в ценах 2000 г., млн. леев;

X_{3t} - численность занятых с высшим образованием, тыс. чел.;

X_{4t} - численность занятых со средним специальным образованием, тыс.

чел.;

X_{5t} - численность занятых с вторичным профессиональным образованием,

тыс. чел.;

X_{6t} - численность занятых без профессионального образования, тыс. чел.;

ε_t - ошибка выборки на неучтенные факторы;

t - год наблюдения.

Для оценки достоверности и качества модели и выработки рекомендаций по возможности ее практического применения при разработке социально-экономических политик, была осуществлена проверка ее качества на основе анализа установленных критериев: коэффициента детерминации

²⁷ Для построения линейной регрессионной модели автором использовалась компьютерная программа для статистической обработки данных SPSS (ЦДИ НИЭИ).

(R^2), F – критерия Фишера, статистики Дарбина-Уотсона²⁸, t – критерия Стьюдента (Таблица 3). Так, коэффициент детерминации, характеризующий тесноту взаимосвязи между совокупностью исследуемых факторов и ВВП, имеет значение 0,984 (то есть сильная связь) или, иначе говоря, 98,4% изменения ВВП (+/-) зависит от факторов, вошедших в модель. Оценка значимости модели по критерию F (критерий Фишера) показала, что данная модель является статистически надёжной и значимой (вероятность ошибки составляет 5%).

Дополнительно рассчитана средняя ошибка аппроксимации, которая показывает, что линейная модель отражает зависимость между исследуемыми факторами достаточно хорошо. Тестирование автокорреляции остатков на основе статистики Дарбина-Уотсона (DW) показало отсутствие автокорреляции остатков, что обеспечивает эффективность оценок коэффициентов регрессии.

Анализ значений коэффициентов регрессии с помощью t-критерия Стьюдента показал, что переменные (расходы на исследования и разработки (X_{2t}) и численность занятых с вторичным профессиональным образованием (X_{5t})) не являются значимыми для данной модели.

На основе анализа вышеуказанных критериев из модели (1) исключаются переменные X_{2t} и X_{5t} и в результате она будет представлена в форме линейного регрессионного уравнения:

$$Y_t = 2\,853,655 + 1,804 X_{1t} + 105,87 X_{3t} - 109,248 X_{4t} + 19,255 X_{6t} + \varepsilon_t \quad (2)$$

Следовательно, на рост ВВП положительно влияют инвестиции в основной капитал (X_{1t}), численность занятых с высшим образованием (X_{3t}), численность занятых без профессионального образования (X_{6t}), а отрицательное воздействие оказывает численность занятых со средне специальным образованием (X_{4t}). Сравнительная характеристика соответствия полученных параметров моделей (1) и (2) допустимым критериям представлена в Таблице 3.

Модель (2) может быть рекомендована для количественной оценки влияния факторов на изменение ВВП: например, увеличения численности занятых с высшим образованием (X_{3t}) на одну единицу, равную 1 тыс. чел. (без изменения значений других факторов, включенных в модель), можно получить рост ВВП в ценах 2000 г. (Y^3_t) в размере 105,870 млн.леев или в расчёте на одного человека – 105 870 леев за год. Аналогично можно оценить количественно влияние каждого из факторов, вошедших в модель. Данная модель может быть использована специалистами практиками как при анализе оценки роста ВВП за предыдущий или текущий период, так и при прогнозировании на перспективу.

²⁸ Durbin-Watson (DW).

Таблица 3. Сравнительная характеристика качества регрессионных моделей

Критерии	Характеристики	Характеристики
$14\,003,929 + 1,746 \times X_{1t} + 27,314 \times X_{2t} + 82,094 \times X_{3t} - 112,738 \times X_{4t} - 20,879 \times X_{5t} + 20,110 \times X_{6t} + \varepsilon_t$ (1)		$Y_t = 2\,853,655 + 1,804 X_{1t} + 105,87 X_{3t} - 109,248 X_{4t} + 19,255 X_{6t} + X_t$ (2)
Коэффициент детерминации (R^2), $0 \leq R^2 \leq 1$	$R^2 = 0,984$	$R^2 = 0,982$
F – критерий Фишера (F факт. > F табл.)	F факт.=102,500; F табл.= F ($k_1; k_2$)*= F(6; 10) = 3,22 F факт. > F табл. при $\alpha=0,05$.	F факт.=167,567; F табл.= F ($k_1; k_2$)*= F(4; 12) = 3,26 F факт. > F табл. при $\alpha=0,05$.
Автокорреляция остатков (статистика Дарбина-Уотсона), при $1,5 \leq DW \leq 2,5$ автокорреляция остатков отсутствует.	DW=1,970 ²⁹	DW=2,015
t - статистика (t критерий Стьюдента), $ t > t_{\text{табл.}}$; $t_{\text{табл.}} = t_{1-\alpha; n-m-1}$ **	$t_{\text{табл.}} = t_{0,95;10} = 2,2281$. $t_{x1}=3,519$; $t_{x2}= 0,576$; $t_{x3}= 2,778$; $t_{x4}= -4,875$; $t_{x5}= -0,939$; $t_{x6}= 3,129$.	$t_{\text{табл.}} = t_{0,95;12} = 2,1788$. $t_{x1}=4,004$; $t_{x3}= 6,723$; $t_{x4}= -5,052$; $t_{x6}= 3,584$.
Средняя ошибка аппроксимации ($\bar{A} < 10\%$)	$\bar{A} = 2,17\%$	$\bar{A} = 2,35\%$
* $k_1 = m$; $k_2 = n - m - 1$, где m - число переменных в модели, n - число наблюдений в модели. ** $1 - \alpha$, где, α – уровень значимости; n-m-1 – число степеней свободы.		

Источник: Расчёты автора.

Вышеуказанная модель может быть использована для оценки влияния каждого из факторов на изменение ВВП за любой период и на основе применения коэффициентов эластичности, то есть постоянные значения при каждом из факторов (2), заменяются на рассчитанные коэффициенты эластичности (Таблица 4), в результате модель будет иметь следующее выражение:

$$\bar{Y} = 0,260 X_1 + 1,065 X_3 - 0,049 X_4 + 0,400 X_6, \quad (3)$$

В случае применения модели (3), вместо значений факторов в абсолютном выражении будут использованы среднегодовые темпы прироста каждого из факторов за период 2000-2016 гг. (например, для фактора инвестиций в основной капитал (X_1) среднегодовой темп прироста составил 4,5%).

Согласно расчетам по модели (3), за счет вошедших в нее факторов, среднегодовой прирост ВВП за период 2000-2016 гг. составил 3,6% (Таблица 4). Основными факторами, повлиявшими на прирост ВВП, были инвестиции в

²⁹ Близость значения статистики Дарбина-Уотсона к 0 определяет наличие положительной корреляции, к 4 – отрицательной. Кремер Н.Ш., Путко Б.А. Эконометрика. М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2007, с. 171.

основной капитал (X_1) и численность работающих с высшим образованием (X_3), в свою очередь, наличие на рынке труда занятых без профессионального образования (X_6) отрицательно повлияло на ВВП, уменьшив прирост на 0,98%.

Таблица 4. Характеристика влияние факторов на прирост ВВП, 2000-2016 годы

Факторы	Среднегодовой темп прироста, %	Коэффициент эластичности	Темп прироста ВВП, %	Совокупный темп прироста ВВП, %
Инвестиции в основной капитал- X_1	4,50	0,259734	+1,168803	3,63029035
Численность занятых с высшим образованием - X_3	3,15	1,064646	+3,3536349	
Численность занятых со средне специальным образованием - X_4	-1,75	-0,049290	+0,0862575	
Численность занятых без профессионального образования - X_6	-2,45	0,399349	-0,97840505	

Источник: Расчёты автора.

Выводы

На основе анализа зависимости между уровнем образования занятого населения на рынке труда и изменением ВВП, как основного макроэкономического показателя стабильного экономического развития Республики Молдова, можно сделать следующие выводы:

1. Оценка взаимосвязи между численностью занятого населения и ВВП, рассчитанная на основе коэффициента *эластичности занятости по ВВП*, за период 2000-2016 годы показала слабую зависимость между ними (значения коэффициента эластичности близки к нулю).
2. Зависимость между численностью занятого населения и ВВП, рассчитанная на основе прироста индексов физического объёма ВВП и занятого населения, является более тесной в период 2008-2016 годов по сравнению с предшествующим (2000-2007г.г.).
3. Использование эконометрического метода дало возможность получить количественную оценку влияния структурных изменений в численности занятого населения по уровням образования на изменение ВВП.

Исходя из вышеизложенного рекомендуется:

- Зразработка и практическая реализация политики по повышению качества рабочей силы, подготовка кадров в соответствии с требованиями рынка труда;
- Зповышение гибкости рынка труда в условиях демографического старения населения[10];
- Зразработка научно обоснованных прогнозов спроса и предложения рабочей силы, баланса рабочей силы.

Библиография

1. Savelieva G. Impactul pieței muncii asupra creșterii economice. In: Creșterea economică în condițiile globalisării: conferința internațională științifico-practică, Ediția a XI-a, Sesiunea științifică “Dinamica populației și calitatea potențialului uman”, 15- 16 octombrie 2015, Chisinau: S.n., 2016, p. 14-25.
2. Zaharov S. Educational structure of labour market in the Republic of Moldova. In: Anuarul Institutului de Cercetări Economice "Gheorghe Zane", 2017. (Unpublished).
3. Агранович М.Л. Связь качества образования и социально-экономических показателей.
<http://www.mamso.ru/files/%D0%B2%20%D1%81%D0%B1%20%D0%A6%D0%98%D0%9E%D0%9F-2012%20-%D0%9C%D0%90%D0%B3.pdf> (дата обращения 23.08.2017).
4. Афанасьев В.Н., Юзбашев М.М., Гуляева Т.И. Эконометрика. М.: Финансы и Статистика, 2006, 256 с.
5. Гильтман М.А., Вотякова А.А. Эластичность занятости на региональных рынках труда в России. В: Вестник Пермского университета. Серия Экономика, 2015, Вып. 4(27), с. 103-112.
6. Доугерти К. Введение в эконометрику. М.: ИНФРА-М, 2007, 432 с.
7. Ислам Р., Ибрагимов Ш., Эсеналиев Д. Кыргызстан: экономический рост, занятость и сокращение бедности. МОТ, 2008, 78 с.
http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---sro-moscow/documents/publication/wcms_306630.pdf (дата обращения 23.08.2017).
8. Кремер Н.Ш., Путко Б.А. Эконометрика. М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2007, 311 с.
9. Погосов И.А., Соколовская Е.А. Факторы долговременного экономического роста в России: Научный доклад. – М.: Институт экономики РАН, 2015. – 53 с. ISBN 978-5-9940-0530-9.
https://inecon.org/docs/Pogosov_Sokolovskaya_paper_2015.pdf (дата обращения 23.08.2017).
10. Савельева Г., Захаров С. Влияние демографического старения на рынок труда Молдовы. В: Analele, 2016, nr. 1, Ediția a VII-a, p.72-78.
11. Филимоненко И.В. Моделирование зависимости роста ВВП от изменения структуры занятости в экономике РФ. В: Вестник НГУ, Серия: Социально-экономические науки, 2011, том 11, выпуск 1, с. 16-25.
<http://www.nsu.ru/xmlui/bitstream/handle/nsu/2987/02.pdf?sequence=1> (дата обращения 18.01.2017).
12. Шевцов П.А. Взаимосвязь уровня занятости населения и динамика ВВП. В: Экономика и управление (экономические науки), 2011, nr.9 (82), с. 108-111.
http://ecsn.ru/files/pdf/201109/201109_108.pdf (дата обращения 23.08.2017).

DIFERENȚE SOCIODEMOGRAFICE ÎN STRUCTURA SARCINILOR:
ANALIZA LONGITUDINALĂ

Elena CARCEA³⁰, cercetător științific,
Centrul de Cercetări Demografice al INCE

This article analyzes the structure of the pregnancies of women born between 1963-1966 and 1977-1980. The study is based on the secondary analysis of MICS (2012) data in the Republic of Moldova. There has been an increase in the proportion of live births in the younger cohort, as well a decrease in the proportion of abortions in the total number of pregnancies. The greatest differences in the structure of pregnancies are determined by the level of education of the woman. At the same time, there were no significant differences in the structure of pregnancies by the area of residence of women.

Keywords: structure of pregnancy, live births, abortion, level of education, marital status, woman.

Cercetarea comportamentului reproductiv al femeilor din punct de vedere al caracteristicilor sociodemografice este importantă deoarece permite cunoașterea mai profundă a evoluției și schimbărilor în structura fenomenului respectiv. Acest articol are ca scop identificarea diferențelor care există în rezultatul unei sarcini, și anume a nașterilor vii, avorturilor induse, avorturilor spontane și nașterilor cu făt mort în funcție de nivelul de educație, statutul marital și mediul de reședință al femeilor.

Statisticile vitale prezintă în mod tradițional nașterile, avorturile induse, avorturile spontane și nașterile cu făt mort, în mod separat. Datele privind sarcinile din punct de vedere structural oferă o imagine cuprinzătoare, dar și diferită a comportamentului reproductiv feminin. Studiarea structurii sarcinilor demonstrează informații importante privind anumite tendințe în evoluția sarcinilor și nașterilor în rândul femeilor. Analiza datelor privind rata sarcinilor și rezultatele ei sunt foarte importante în planificarea, implementarea și evaluarea programelor de sănătate maternă și a copilului, precum și în cadrul planificării familiale [2].

Date și metode. Studiul se bazează pe analiza statistică secundară a datelor Studiului de Indicatori Multipli în Cuiburi (MICS), care a fost realizat în Republica Moldova în anul 2012 de către Centrul Național de Sănătate Publică al Ministerului Sănătății, cu suportul UNICEF și în colaborare cu Biroul Național de Statistică, Institutul de Cercetări Științifice în Ocrotirea Sănătății Mamei și Copilului, Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei, Ministerul Educației, Centrul Național de Management în Sănătate și Centrul Național de Sănătate a Reproduserii și Genetică Medicală.

Studiul MICS este un program internațional de studiere a gospodăriilor casnice elaborat de UNICEF și are la bază monitorizarea progreselor în realizarea obiectivelor și țințelor care provin din acordurile internaționale recente: Declarația Mileniului, adoptată de toate 191 state membre ale Națiunilor Unite în septembrie 2000, și Planul de acțiune "O lume demnă pentru copii", adoptată de 189 de state membre la Sesiunea specială a Națiunilor Unite privind copiii în mai 2002 [1]. Eșantionul în Republica Moldova a reprezentat 6000 de femei de vârstă 15-49 de ani. Studiul actual reprezintă analiza comparativă a structurii sarcinilor pentru două cohorte feminine, prima cohortă reprezintă femeile născută în anii 1963-1966, iar a doua se referă la femeile născute în anii 1977-1980.

³⁰ © Elena CARCEA, carcea.elenaa@gmail.com

Rezultatele cercetării

Studiul efectuat a evidențiat că în cohorta femeilor născute în anii 1963-1966, în jur de jumătate de sarcini s-au finisat cu nașteri vii (48-50%), proporția avorturilor constituie aproximativ 1/3 (30-32%) din totalul sarcinilor. Caracteristic cohortei femeilor din anii 1977-1980 este ponderea mai mare a nașterilor vii în structura sarcinilor (55-61%) și ponderea mai redusă a avorturilor (21-23%). Pierderile de sarcină sunt nesemnificative și constituie 12-15% pentru ambele cohorte. Rata femeilor care nu au fost însărcinate este relativ mică și constituie 2-4% în prima cohortă și 4-8% în cohorta a doua (Fig. 1). Schimbărilor pozitive înregistrate în cohorta a doua se datorează îmbunătățirii serviciilor medicale în domeniul planificării familiale.

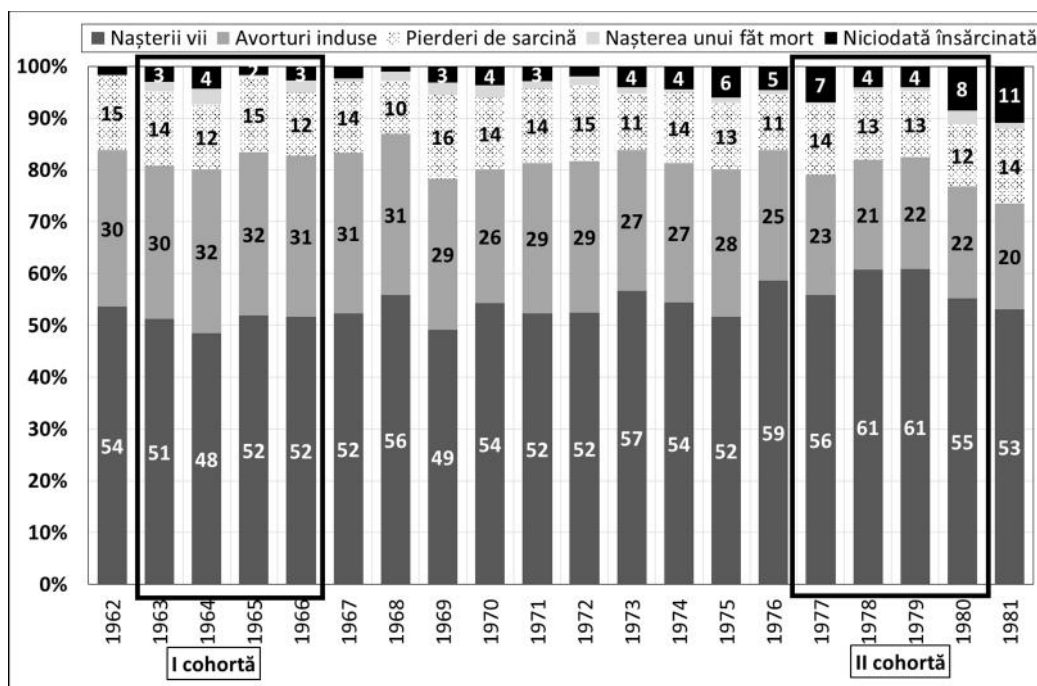

Figura 1. Structura sarcinilor în funcție de anul nașterii a femeilor, anii 1962-1981, %

Sursa: Calculele autorului în baza datelor MICS (2012), Republica Moldova.

Studiile în domeniu demonstrează că un factor de definire a structurii sarcinii este nivelul de educație al femeii. O pondere destul de redusă al avorturilor este caracteristic pentru persoanele cu un nivel de educație mai ridicat (având și un nivel redus al nașterilor), foarte religioase, precum și care folosesc metode de contracepție moderne. Îi medie femeile căsătorite au mai puține întreruperi de sarcină decât cele necăsătorite, iar rata avorturilor este mai mare pentru femeile din zonele urbane din cauza accesibilității mai ridicate la serviciile de întrerupere de sarcină [5].

Analiza structurii sarcinilor femeilor din cohorta 1963-1966 demonstrează unele diferențieri în funcție de nivelul de educație. Proporția nașterilor vii în numărul total de sarcini variază în limitele 49-54% (Fig. 2). Ponderea nașterilor vii este mai mare în rândul femeilor cu studii gimnaziale – 53% și studii liceale – 54%. Totodată, acestea au cele mai mici rate a avorturilor. Femeile cu nivel gimnazial de studiu au cea mai mare rată a nașterilor cu făt mort (18%). Rata femeilor care nu au fost

niciodată însărcinate este mai mare în cazul celor care au nivelul de studii superioare (7%). Proporția avorturilor induse este relativ constantă pentru femeile cu studii profesionale și studii universitare, acestea constituie aproximativ o treime din numărul total de sarcini (31-33%). Proporția nașterilor cu făt mort se constată a fi aproximativ egală pentru toate nivelurile de educație (15%). Pierderile de sarcină au fost într-un număr redus pentru toată cohorta analizată (2%). Cu toate că există unele diferențe în ratele avorturilor în funcție de nivelul de educație, acestea nu sunt semnificative. Presupunem că lipsa unor modificări în proporția avorturilor este determinată de perioada reproductivă a acestor femei – jumătatea anilor '80 și începutul anilor '90 – când serviciile de planificare familială nu erau dezvoltate.

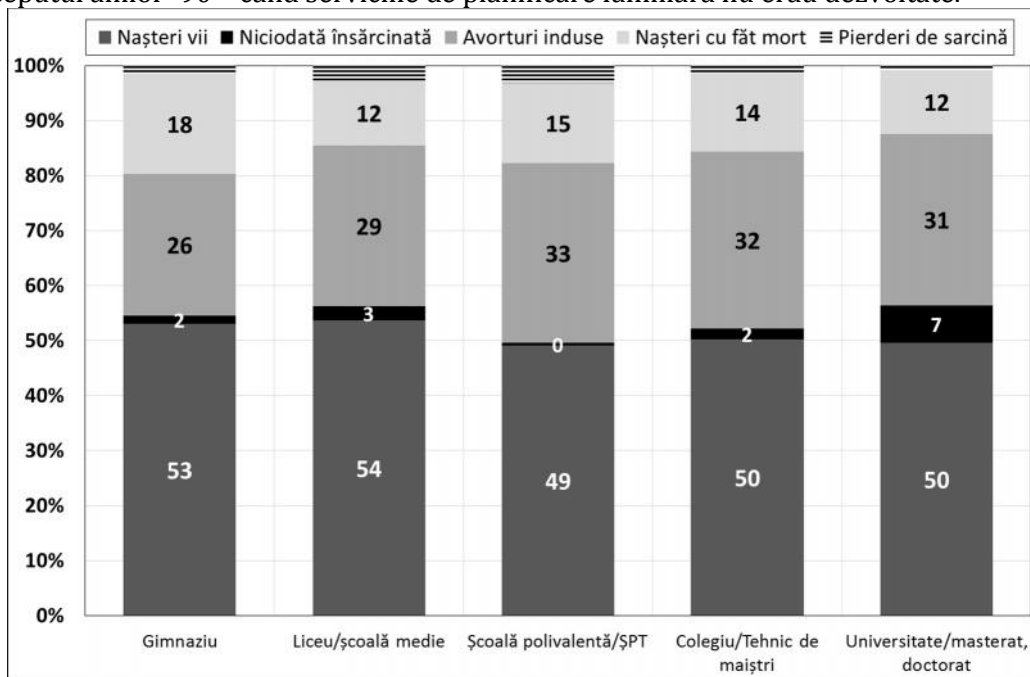

Figura 2. Structura sarcinilor cohortei feminine născute în anii 1963-1966 după nivelul de educație, %

Sursa: Calculele autorului în baza datelor MICS (2012), Republica Moldova.

În comparație cu cohorta anilor 1963-1966, cohorta femeilor din anii 1977-1980 se caracterizează printr-o rate mai mari a nașterilor vii și proporții mai scăzută a avorturilor. Ponderea nașterilor vii în structura sarcinilor acestor femei este circa 58-59%. Schimbări importante se observă la femeile cu nivelul de educație superior unde nașterile vii constituie 58%, ceea ce semnifică cu 8% mai mult decât în cohorta 1963-1966 (Fig. 2 și Fig. 3). Totodată, observăm o proporție mai mare a femeilor care nu au fost însărcinate, în special, pentru femeile cu studii superioare (9% comparativ cu 7% în prima cohortă). Având în vedere că femeile din cohorta 1977-1980 la momentul studiului (2012), au fost în vârstă de 32-35 de ani și încă nu au finalizat perioada de reproducere, ponderea celor care nu au fost însărcinate poate să se micșoreze. Trebuie de menționat că nivelul de educație al femeilor cu studii primare în cadrul acestei analize nu este studiat, din motiv că este subreprezentat (o singură femeie care niciodată nu a fost însărcinată).

Rezultatele studiului evidențiază că avorturile din cohorta a doua sunt mai reduse față de cele înregistrate în prima cohortă, cu aproximativ 10%. Proporția avorturilor este aproximativ egală la femeile cu studii liceale, studii profesionale și studii tehnice (20-23%). Valoarea maximă a ponderii avorturilor a fost înregistrată la femeile cu studii gimnaziale (26%), iar valoarea minimă la cele cu studii superioare (19%). Nașterile cu făt mort se remarcă în jur de 12-14% în structura sarcinilor, fiind în egală măsură pentru toate nivelele de educație. Constatăm, cele mai mari diferențe în comportamentul reproductiv sunt la femeile cu studii gimnaziale și cele cu studii superioare.

Mai multe studii din domeniu au demonstrat o relație inversă privind ratele de avort, care sunt mai scăzute în rândul femeilor mai culte, și are tendința să scadă o dată cu creșterea nivelului de educație. Pentru Republica Moldova, această relație nu este reprezentativă și nu prezintă diferențe evocatoare majore pe nivel educațional. Cele mai mici rate de fertilitate sunt specifice femeilor instruite, iar această relație poate fi observată în momentul când există mai mult de trei trepte de educație [4].

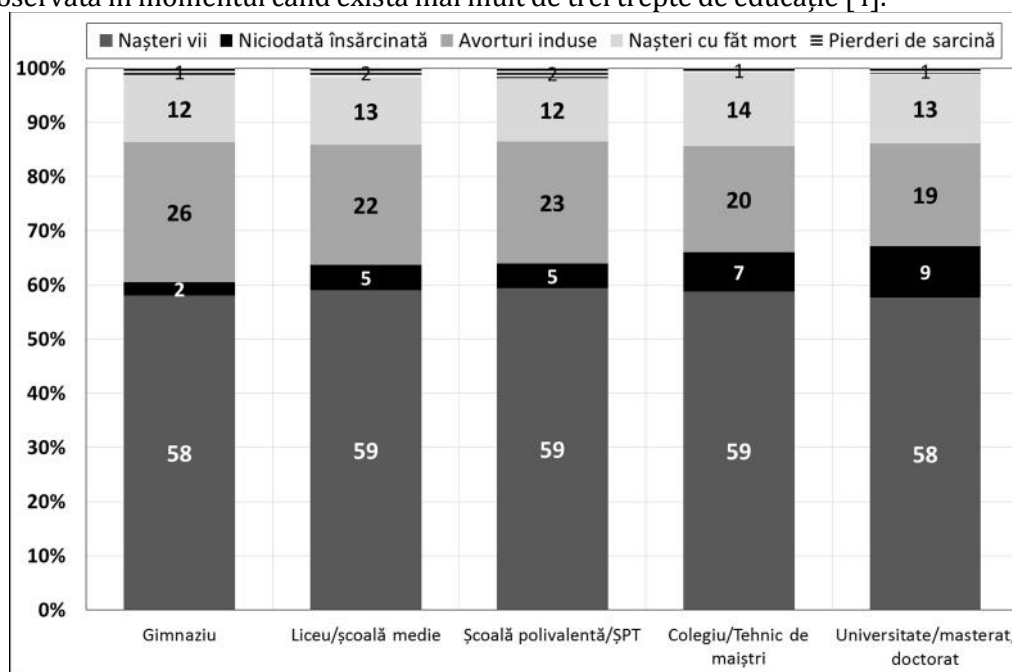

Figura 3. Structura sarcinilor coortei feminine născute în anii 1977-1980 după nivelul de educație, %

Sursa: Calculele autorului în baza datelor MICS (2012), Republica Moldova.

Diferențe semnificative au fost înregistrate în structura sarcinilor femeilor în funcție de statutul marital. În cadrul coortei mai în vârstă (1963-1966) s-a observat că femeile căsătorite și cele care se află în parteneriat au aceeași proporție de nașteri vii – 50-51%. În același timp, femeile necăsătorite au raportat o proporție mai mică a nașterilor vii – 21% (Fig. 4). Ponderea femeilor care nu au fost însărcinate este foarte mică pentru toate categoriile – 1-4%. Cele mai multe avorturi sunt reprezentative femeilor necăsătorite – 57%. Aceasta ar demonstra că, din punct de vedere social, nașterea la femeile necăsătorite în acea perioadă a fost puțin acceptabilă, precum și dificultățile financiare mai mari pentru mamele solitare.

O proporție ridicată a avorturilor o au și femeile căsătorite, circa 31% din totalul de sarcini. Rata ridicată a avorturilor pentru această cohortă poate fi explicată prin lipsa mijloacelor de contracepție și programelor de planificare familială. Proporția nașterilor cu făt mort este una destul de mare, aproximativ egală pentru toate femeile (13-16%).

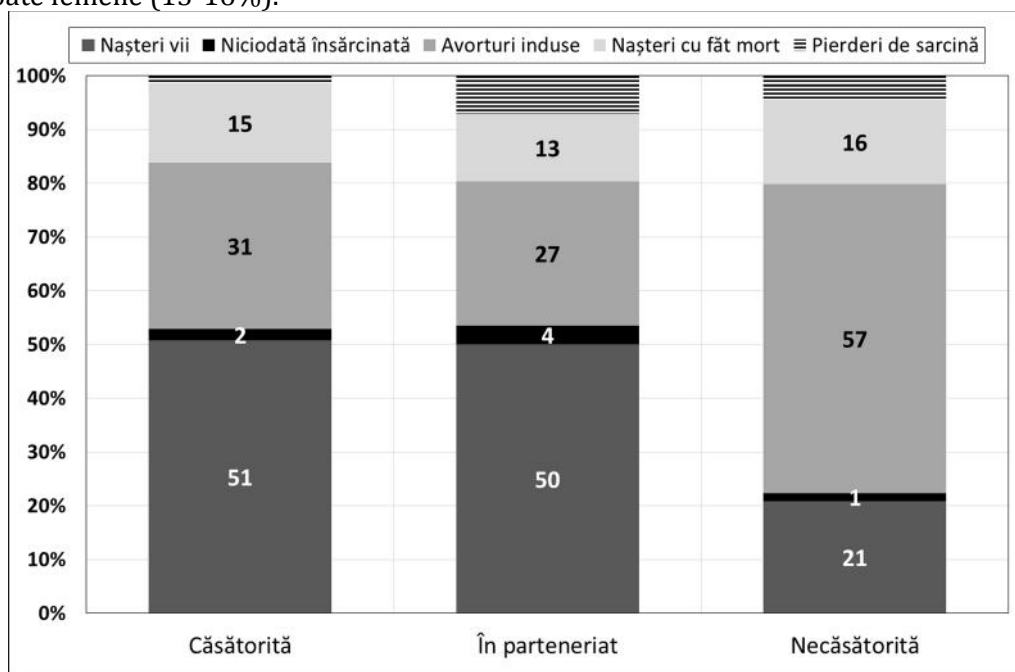

Figura 4. Structura sarcinilor cohorței feminine născute în anii 1963-1966 după statutul marital, %

Sursa: Calculele autorului în baza datelor MICS (2012), Republica Moldova.

Structura sarcinilor în funcție de statutul civil al femeilor din cohorta anilor 1977-1980 se diferențiază față de cea a femeilor din cohorta anilor 1963-1966. În cohorta anilor 1977-1980, cea mai mare proporție a nașterilor vii revine femeilor căsătorite – 60%, fiind urmată de proporția femeilor care trăiesc în concubinaj – 49%, pe ultimul loc plasându-se ponderea femeilor necăsătorite – 37% (Fig. 5). S-a observat o creștere a nașterilor vii pentru toate categoriile, cea mai semnificativă fiind pentru femeile necăsătorite – de la 21% în prima cohortă la 37% în cohorta a doua. Aceasta ar presupune că stigmatizarea femeilor necăsătorite de a avea copii în afara familiei s-a redus. Menționăm că proporția femeilor care nu au fost însărcinate a crescut pentru toate grupele analizate și variază în limitele 3%-12%. Ponderea avorturilor s-a micșorat la fiecare grup de femei. Cea mai importantă reducere s-a constatat la femeile necăsătorite, de la 57% în prima cohortă la 37% în cohorta a doua (Fig. 4 și Fig. 5). Ponderea avorturilor în rândul femeilor căsătorite din cohorta a doua a constituit 22% comparativ cu 31% în prima cohortă. Nașterile cu făt mort nu s-au schimbat, fiind cu 1-2% mai puțin decât în prima cohortă.

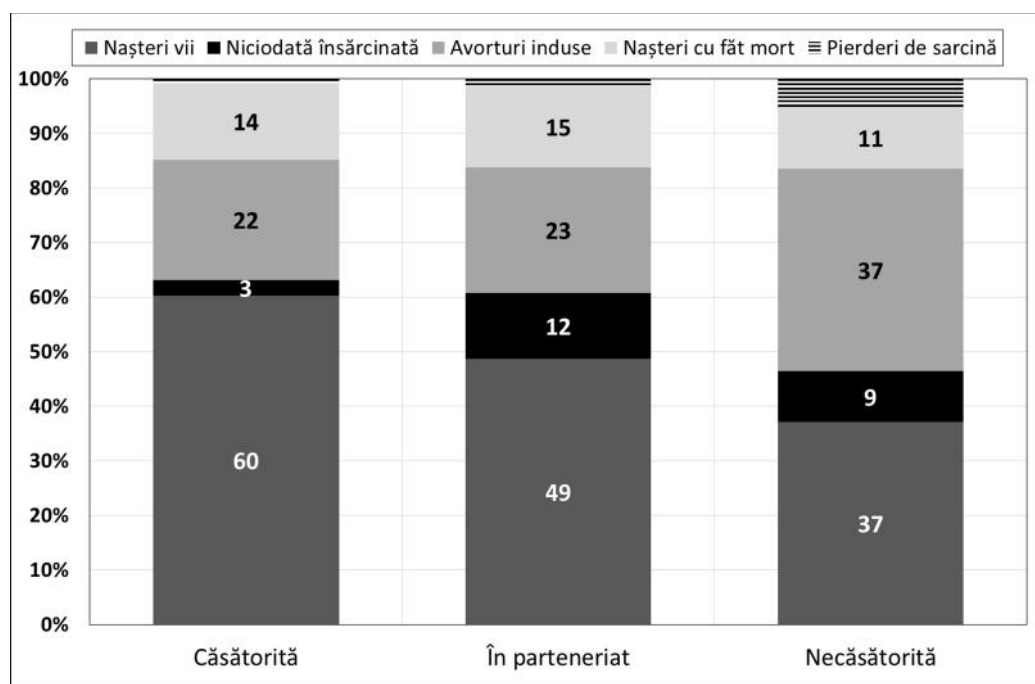

Figura 5. Structura sarcinilor cohorței feminine născute în anii 1977-1980 după statutul marital, %

Sursa: Calculele autorului în baza datelor MICS (2012), Republica Moldova.

Potrivit studiului *Reproductive, Maternal and Child Health in Eastern Europe and Eurasia: A Comparative Report*, aproximativ 53% din cazurile primului raport sexual reprezintă o experiență premaritală. O proporție mare de femei care au raportat relații sexuale premaritale au folosit o metodă de contracepție, comparativ cu femeile care nu au avut relații premaritale, ci doar în cadrul familiei. Din acele femei care au folosit metode de contracepție, doar în 3% din cazuri a fost o metodă modernă. Aproximativ 50% din tinerele de 15-24 de ani au specificat că au avut o experiență sexuală [4].

Atât femeile din mediul rural, cât și cele din zona urbană din cadrul cohorței anilor 1963-1966 au raportat în egală măsură că au rămas însărcinate. În același timp, doar 51% din sarcini ale femeilor din zonele urbane au dus la nașteri vii, în timp ce 30% din sarcini au fost întrerupte. Aceiași situație a fost constatată și pentru femeile din zona rurală – 51% nașteri vii și 32% avorturi induse (Fig. 6). Proporția femeilor din mediul urban care nu au fost însărcinate reprezintă doar 4%, iar a celor din mediul rural doar 2%. Ponderea nașterilor cu făt mort reprezintă circa 13% din structura sarcinilor și este specific femeilor din ambele medii de reședință.

Comparativ cu femeile născute în 1963-1966, în cohorta mai tânără, s-au înregistrat procente mai mari ale sarcinilor care au dus la nașteri vii. Femeile din mediul rural au mai multe nașteri vii (60%) decât femeile din mediul urban (57%). Aceasta se datorează faptului că femeile din orașe sunt orientate mai mult spre o carieră, în timp ce femeile din zona rurală spre o familie [3]. Procentul femeilor din zona urbană care nu au fost însărcinate este de două ori mai mare decât cel al femeilor din zona rurală. La fel, specificăm, atât pentru femeile din zona urbană, cât și pentru cele din zona rurală finisarea sarcinilor cu un avort indus, a fost de 22%. Proporția sarcinilor reziliate prin avorturi induse, a fost mai mare pentru cohorta

anilor 1963-1966 - cu 8 puncte procentuale în rândul femeilor din mediul urban și cu 10 puncte procentuale în rândul femeilor din mediul rural. Acest lucru se datorează faptului că pentru femeile mai în vârstă avortul indus a fost principala metodă de control al fertilității. În același context menționăm că femeile din cohorta anilor 1977-1980 au utilizat metode contraceptive moderne și, prin urmare, a fost mai puțină necesitate de întrerupere a sarcinilor. Proportia pierderilor de sarcină pentru femeile din cohorta 1963-1966 și cohorta 1977-1980 (Fig. 6) se constată aproximativ aceeași. Aceste pierderi de sarcină au fost cel mai probabil în intervalul de frecvență naturală a erorilor de sarcină la femei.

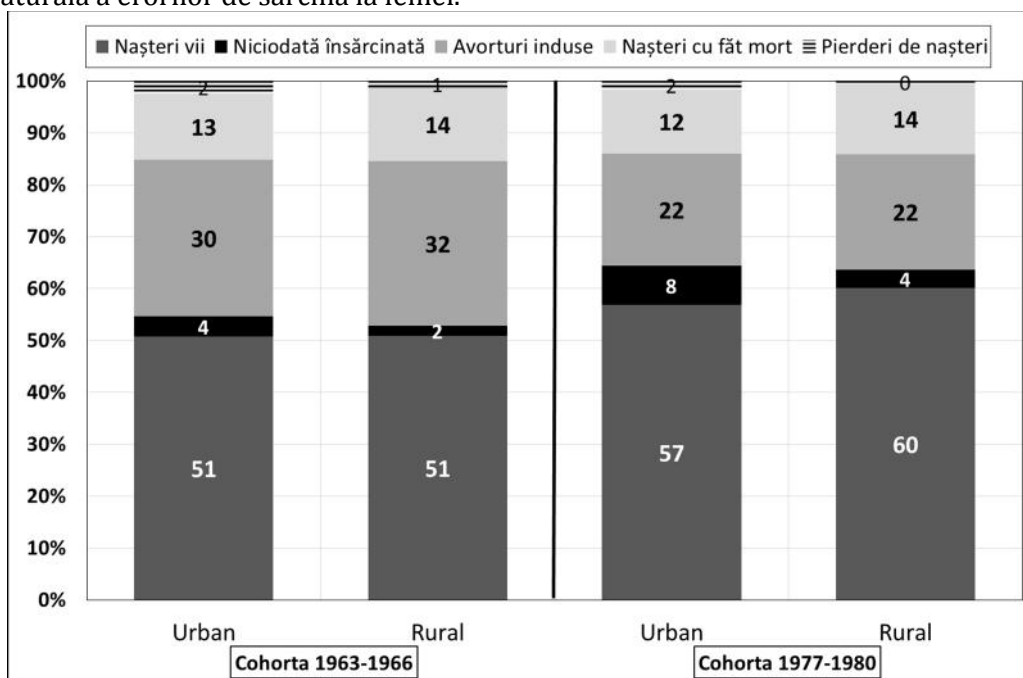

Figura 6. Structura sarcinilor cohorței feminine născute în anii 1963-1966 și în anii 1977-1980 după mediul de reședință, %

Sursa: Calculele autorului în baza datelor MICS (2012), Republica Moldova.

Concluzii. În cadrul primei cohorțe, cea mai mare pondere a nașterilor vii a fost înregistrată la femeile cu studii liceale și medii de specialitate. În cadrul cohorței a doua proporția nașterilor vii este aproximativ egal pentru femeile de toate nivelurile de educație. Specific femeilor născute în anii 1963-1966 căsătorite și celor care locuiesc în parteneriat este proporția înaltă a nașterilor vii. Femeile căsătorite și născute în anii 1977-1980 se diferențiază printr-o pondere mai înaltă a nașterilor vii decât femeile necăsătorite și cele care locuiesc în concubinaj. Femeilor necăsătorite le este caracteristic rate înalte a avorturilor. Diferențe semnificative în structura sarcinilor în funcție de mediul de reședință al femeilor nu s-au constatat.

Referințe bibliografice

1. MSRM, CNSP, AEDC, OMS, UNICEF. Republica Moldova Studiu de Indicatori Multipli în Cuiburi 2012, Chișinău 2014, 324 p. ISBN 978-9975-66-442-4.
2. Surinder, W., Wayne, J. M., Pregnancy Outcomes, Health Reports, Summer 1996, Vol. 8, No. 1
3. Takirova, A., Reproductive Health Patterns in Post-Soviet Central Asian Countries, Master Thesis, Charles University in Prague, Prague 2012
4. U.S. Department of Health and Human Services for CDC, Atlanta, GA and ORC Macro, Measure DHS+, Calverton, Maryland, USA. Reproductive, Maternal and Child Health in Eastern Europe and Eurasia: A Comparative Report, U. S. DEPARTMENT OF HEALTH
5. Сакевич В. Аборту противостоят образованность, религиозность и использование контрацепции. În: Демоскоп Weekly № 279-280, [online] 5-18 martie 2007, [citat 10 noiem. 2016]. ISBN 1726-2887 Disponibil:
<http://demoscope.ru/weekly/2007/0279/tema03.php>

Redactor-șef: Iulita Bîrcă
Machetator: Corina Cazaciu
Designer copeta: Alexandru Sandulescu

Bun de tipar: 06.12.2017. Tirajul 100 ex., Formaul B5
Coli de autor 14,4. Com.16.
Complexul Editorial al INCE, 2017

Adresa redacției:
MD-2064, or. Chișinău, str. Ion Creangă, 45.
tel.: 022-50-11-30, fax: 022-74-37-94
web: www.ince.md/complexul-editorial/
e-mail: bircaiulita@mail.ru